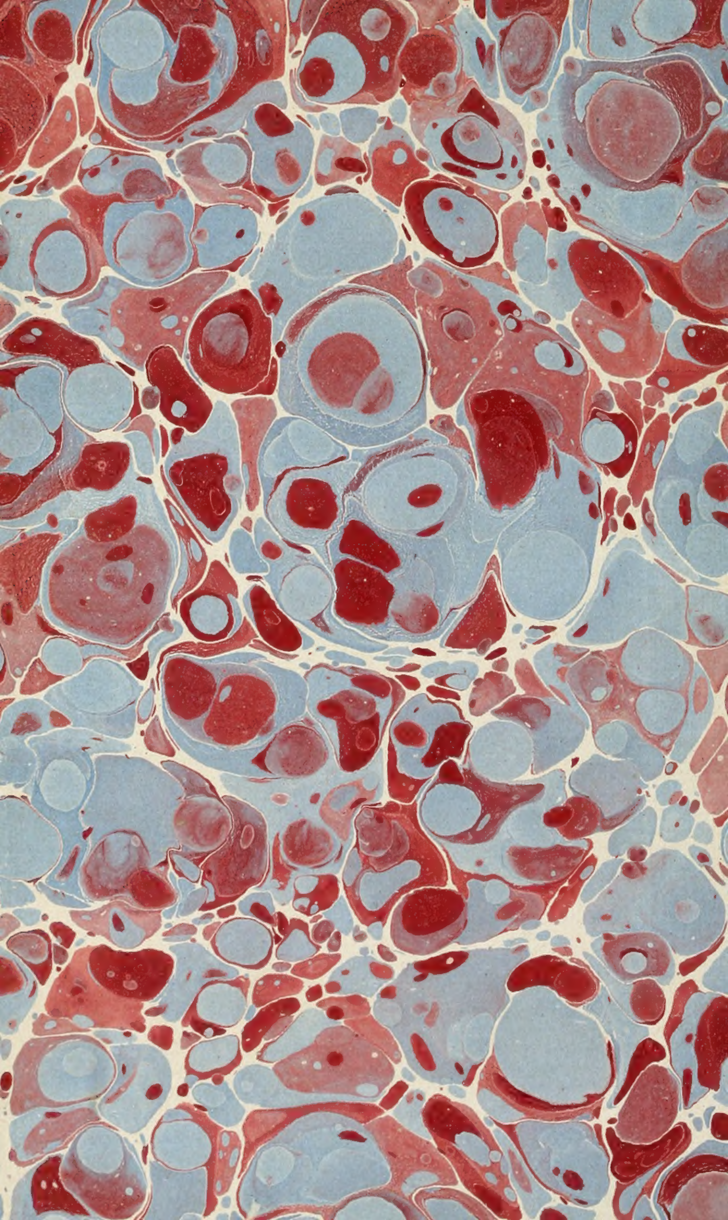
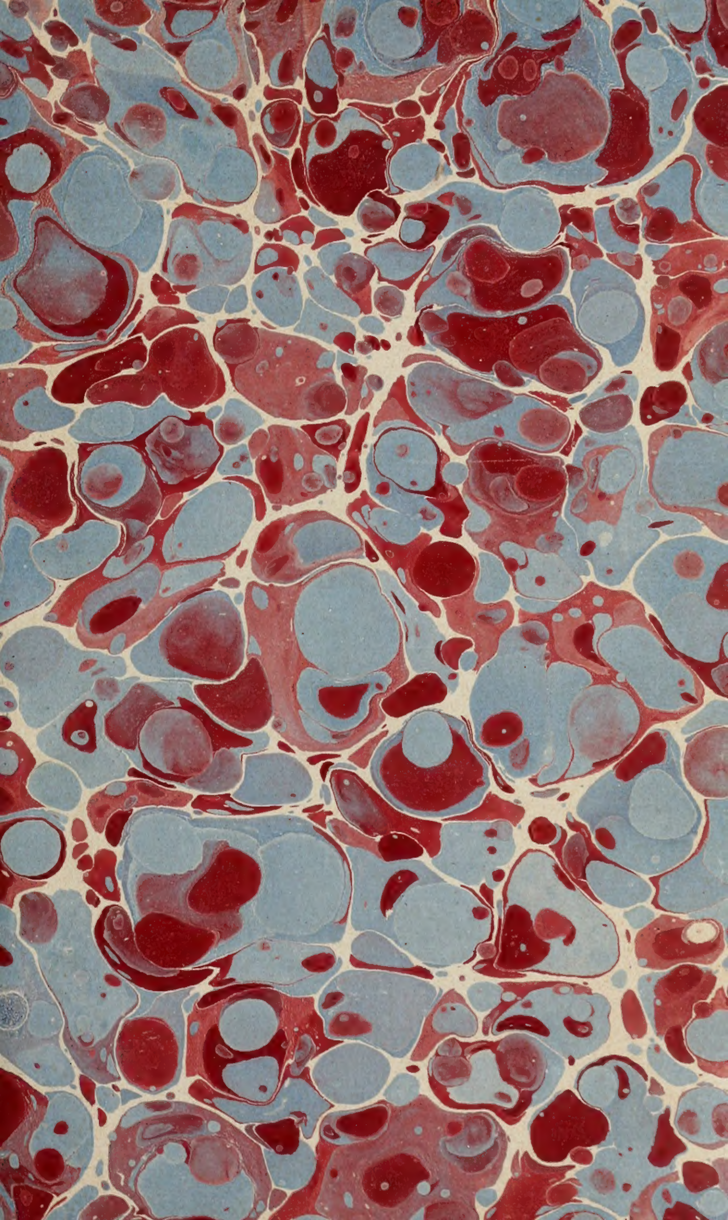

Hovedstrømninger

i

det 19de Aarhundredes Litteratur.

Forelæsninger

holdte ved Kjøbenhavns Universitet

i Efteraarshalvaaret 1879

af

G. Brandes.

Den romantiske Skole i Frankrig.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Græbes Bogtrykkeri.

1882.

Dis-nous mil huit cent trente,
Époque fulgurante
Ses luttes, ses ardeurs . . . .

Th. de Banville.

Nicht was lebendig, kraftvoll sich verkündigt
Ist das gefährlich Furchtbare. Das ganz
Gemeine ist's, das ewig Gestrige,
Was immer war und immer wiederkehrt
Und morgen gilt, weil's heute hat gegolten.

Schiller.

DEN ROMANTISKE SKOLE I FRANKRIG.

I.

I Aarene 1824—48 frembringes i Frankrig en stor og beundringsværdig Literatur. Efter Revolutionens Omvæltninger, Keiserdømmets Krige og Trætheden under Ludvig den 18des Regjering var der voxet en Ungdom op, som med sjælden Iver og Begeistring kastede sig over den høieste aandelige Kultur, der saa længe var bleven forsømt. Under Revolutionen og Napoleons Krige havde Frankrigs unge Mænd havt Andet at gjøre end at fornye Litteraturen og Kunsten. Folkets bedste Kræfter vare blevne ledede ind i Politikens, Soldatervæsenets eller Administrationens Kanaler. Nu blev en stor Sum af aandelig Kraft, der nylig havde været bunden, løsladt og fri.

Restaurationens og Julikongedømmets Tidsalder kan samlet betegnes som det borgerlige Samfunds afgjørende Optræden paa den historiske Scene. Under Restaurationen begynder Historiens industrielle Periode. Det beroer for Frankrigs Vedkommende derpaa, at den nye Fordeling af

Nationalformuen, som var iværksat under Revolutionen og som det havde været Napoleons økonomiske Mission at forsvare mod Europa, nu satte sine Frugter. Vindskibeligheden og Samfærdslen vare blevne fri, Monopoler og Privilegier vare faldne, det inddragne Kirke- og Klostergods, de udstykkede og offentlig bortsolgte Majorater og Emigrantgodser vare blevne fordelte paa mindst tyve Gange saa mange Hænder. Følgen var, at den flydende, frigjorte Kapital nu begyndte at blive Samfundets Drivhjul og derved Maalet for den Enkeltes Ønsker. Efter Julirevolutionen afløser efterhaanden Pengemagten Adelsvælden og tager Kongemagten i Brug. Den Rige optages i Adelsstanden, erhverver sig Pairsrettigheder og bruger gjennem Forfatningen stedse mere den monarkiske Statsform til sit Bedste. Saaledes bliver Jagten efter Pengene, Kampen om Pengene, Pengenes Anvendelse til store industrielle og merkantile Foretagender Tidens fremherskende sociale Træk, og denne Prosa, der stikker saa stærkt af mod det foregaaende Tidsrums revolutionære og krigerske Lidenskab, bidrager som Folie Sit til at give denne Tids poetiske Litteratur sit romantiske, virkelighedsfjerne Præg. Kun en eneste af Datidens fremragende Digtere, en af de største, Balzac, følte sig ikke frastødt af Tidsalderen, men gjorde den nyfødte Kapitalmagt, den nye Behersker af Sjælene, Pengene, til Helten i sin

store Epopee; Tidens andre Kunstnere fjærnede sig, hvor stærkt de end iøvrigt selv mange Gange arbeidede med Vinding for Øie, i deres Sværmerier og Poesier saa meget som muligt fra den nye Virkelighed.

Decenniet omkring 1830, der i litterær og kunstnerisk Forstand er det mærkværdigste og frugtbareste Tidsrum, var i politisk Henseende en glandsløs og farveløs Tid. Tiaaret grupperer sig om Julirevolutionen, men denne danner kun en enkelt Blodplet midt i alt dette Graa.

Decenniets første Halvdel, Karl d. 10des Regjering, er den klerikale Reaktions Tidsalder. Under Karl d. 10de betegne de tre Ministerier Villèle, Martignac og Polignac ikke saa meget tre Stadier af Reaktionen som tre forskjellige Tempo'er af den: Allegro, Andante og Allegro furioso. Under Ministeriet Villèle opnaaede Jesuiterne en næsten uindskrænket Magt. Klostrene gjenoprettedes; Love om Helligbrøde af en rent middelalderlig Strænghed gjennemførtes, f. Ex. Dødsstraf for Kirkeran; Uddelingen af Fattigunderstøttelse skete kun mod Forevisning af Skriftemaalsbeviser; endelig forelagdes 1827 en Presselov, som var bestemt til at bringe Modstanderne af de kirkelige Interesser til fuldstændig Taushed, men som Pairskammerets Modstand tvang Regjeringen til at tage tilbage. Nationalgarden opløstes, Censuren gjenoprettedes, Ministeriet fik

Flertal imod sig i Kammeret og veg Januar 1828. Paa den altfor hensynsløse Klerikalisme fulgte under Martignac et Indrømmelsernes Ministerium, der stræbte at sætte Jesuiterregimentet nogle svage Dæmninger, men Følgen blev kun, at Kongen ved det første Nederlag, Ministeriet led i Kamrene, greb Leiligheden til at give det sin Afsked og indsætte Ministeriet Polignac, hvis Chef, den tidligere Gesandt i London, var Manden efter hans Hjerte. Polignac troede paa Kongedømmet som Guds Skygge paa Jorden, troede (og styrkedes ved Syner i Troen paa) at have modtaget guddommelig Sendelse til at gjengive det dets tidligere Nimbus. Men Regjeringen blev saa upopulær, at Tidens eneste krigerske Daad, Algiers Erobring, blev koldt optaget af Folket og ligefrem seet med Sorg af den stærke Opposition. Da Kammerets Opløsning, trods Bispernes Hyrdebreve og Kongens personlige Indblanding i Valgkampen, førte til Oppositionens Gjenvalg, var det, at Statscoupet indtraadte. Saa fulgte Katastrofen, tre Dages Kamp, og Ministeriet skylledes bort af Folkebevægelsens Bølger, der reve Tronen og Kongehuset med sig.

Men skjøndt Tiaarets første Halvdel saaledes politisk talt var en Reaktionens Tidsalder, havde den socialt og aandeligt betragtet et helt andet Præg. For det Første avlede selve Trykket Frihedstrang. Borgerstanden og den lærde Stand,

som tilsidst ved Hjælp af Hovedstadsproletariatet og Studenterungdommen styrtede Dynastiet, havde under det hele Tidsrum befundet sig i stigende Utilfredshed og Opposition. Følgen var bl. A., at den skjønne Litteratur, der fra først af ganske parallelt med Politiken havde betegnet den historiske Reaktion mod Slutningen af det 18de Aarhundrede, og der var begyndt som Sværmeri for Katholicisme, Kongemagt og Middelalder, fuldstændig skiftede Charakter. Chateaubriands Udstødelse af Ministeriet Villèle havde jo givet Signalet*). Og dernæst havde Aandslivet i selve de høieste Samfundskredse, som bestemte Skjønlitteraturens Tone og Stil, kun staaet i den mest udvortes Forbindelse med den politiske Reaktion. Restaurationen var jo fra een Side seet en Efterblomstring af det attende Aarhundrede i det nittende, af Humanitetens Tidsalder i Industriens. Fra det pudrede Hof udgik høvisk Sæd og Skik, fra den gamle Adels Saloner den Frisindethed i religiøse og sædelige Spørgsmaal, der havde været det forrige Aarhundredes Stolthed. Den nationale Overlevering, som de høieste Kredse gik ud paa at hævde og fortsætte, havde bl. A. sin Styrke i det anerkjendende Forhold til Alt, hvad der var af Aand, kom Literaturen og Kunsten imøde med mangesidig Dannelse og vidtgaaende Sympathier. En overbærende Skep-

---

*) Se „Reactionen i Frankrig“ S. 346.

sis i religiøs, en genial Ubundethed og fintfølende Tolerance i sædelig Henseende, det var den Atmosfære, det gode Selskab indaandede og udbredte om sig, og Ingen kunde være gunstigere og mere befrugtende for en i fuld Grøde fremskydende poetisk Litteratur. Som Reaktionens Tryk avlede Frisind i det Politiske, saaledes gav det bedste Selskabs Dannelse Litteraturen aabent Rum for fri Føle- og Tænkemaade udenfor Politiken og fordrede kun Finhed og Fuldendthed i Formen. Den var altsaa istand til paa den heldigste Maade at give en begyndende aandelig Bevægelse frie Tøiler eller, som Englænderne sige, at «starte» den.

Julidynastiet blev grundet, det trefarvede Borgerkongedømme oprettet, Louis-Philippe intrigeret op paa den franske Trone, vanskeligt stillet som Konge af Revolutionens Naade.

Alt i det første Femaar af hans Regjeringstid aabenbarede hans Regimentes afgjørende Eiendommeligheder sig. Først Mangelen paa Holdning udadtil, uundgaaelig for en Kongemagt, der udelukkende støttede sig paa den velhavende Middelstand. Den forsigtige og fredelskende Konge beredte Frankrig Ydmygelse paa Ydmygelse. I Verdensfredens Interesse afslog han den Trone, Belgierne tilbøde hans anden Søn, og af samme Grund lod han Østerrig uforstyrret undertrykke de italienske Revolutioner, der af det franske Folk med Rette opfattedes som Julirevolutionens Døtre.

Han var ude af Stand til at hindre den polske Opstands Tilintetgjørelse og Warschaus Overgivelse, der i Frankrig fremkaldte en formelig Folkesorg. Landet tabte som Stormagt med hver Dag mere i Anseelse og Vægt. Hertil kom, at det indadtil i lige saa høi skortede Regjeringen paa Værdighed. Kongehusets uophørlige Pengefordringer, der næsten altid bleve afviste af Kamrene, gjorde det pinligste Indtryk.

Louis-Philippe havde et Øieblik været populær, populær som Soldaten fra Valmy og Jemappes, som Le Roi Citoyen, forhenværende landflygtig Skolelærer, hvem Lafayette selv havde kaldt «den bedste Republik». Men han havde ikke Evne til at bevare den almindelige Yndest, hvor ivrigt han end i Begyndelsen attraaede den. Han var en begavet, især en klog Mand. Han førte et smukt Familieliv, var huslig, ordentlig; hans Sønner besøgte de offentlige Skoler; han selv gik daglig, uden Ledsagelse, i borgerlig Dragt med den berømte Paraply i Haanden gjennem Paris'es Gader, altid beredt til at gjengjælde en Hilsen eller et «Leve» med et venligt Ord og et Haandtryk. Men de smaaborgerlige Dyder, som han saaledes lagde for Dagen, ere ikke dem, som Franskmændene sætte Pris paa hos deres Herskere. Det Ord «Nous voulons un pouvoir qui monte à cheval», der i sin Tid blev udslynget mod Podagristen

Ludvig d. 18de, betegner en Følelse, der bidrog Sit til at styrte Louis-Philippe.

Og naar han sad til Hest, tog han sig ikke ud. Da han i Juni 1832 efter en af de utallige Tumulter i Paris havde erklæret Byen i Beleiringstilstand, og holdt Revue over 50,000 Nationalgardister og Linietropper, der dannede Spalier paa Boulevarden, red Kongen ikke i Midten af Gaden, men først paa høire Side, hvor Nationalgarden stod, hele Veien bøiet ned over Hestens Side for at trykke saa Mange som mulig i Haanden, og to Timer senere red han paa samme Maade tilbage langs ad Linien; det saae ud, som om hans Ribben maatte knækkes. Dertil smilte han i Et væk; hans trekantede Hat gled ham ned i Panden og gav ham et ulykkeligt Udseende; han syntes med Øinene at bede om Velvillie og Tilgivelse for at han havde erklæret dem Alle i Beleiringstilstand. Hvilket Syn for en letbevægelig, fantasirig Befolkning! for en Befolkning, hvis ældre Slægt havde seet Napoleon Bonaparte ride forbi «med sit marmoragtige Cæsaraasyn, sine ubevægede Øine og sine unærmelige Herskerhænder!»*)

Trods Kongens Popularitetsjagt var der et dybere Svælg mellem hans Hof og Folket, end der havde været mellem det og Restaurationstidens

*) Et Udtryk af Heinrich Heine, der som Tilskuer overværede Scenen og anstillede Sammenligningen.

patriarkalske Kongedømme. Den gamle Adel holdt sig fjernt fra det nye Hof, og Stænderne skilte sig ud fra hinanden; Landeiendomsbesidderne saae med Uvillie og Had Børskongerne tilrive sig Magten; Legitimister og borgerlige Optimater, Politikere og Kunstnere ophørte at omgaaes. Restaurationstidens Saloner lukkedes een efter een; den aristokratiske Munterhed og Naturlighed forsvandt med dem. Med det gamle Regime begravedes tillige den storstilede Elegance, den gratiøse Frivolitet, den fornemme Dames aandsfri Vid og ved Ynde mildnede Livlighed og Kjækhed. I Stedet traadte i de rige Bankierkredse, som Kongehuset protegerede og Kronprindsen før sit Giftermaal besøgte, engelske Sport- og Klub-Vaner tilligemed en plump Tilbøielighed til materielle Nydelser og en smagløs Luxus. Kongen havde fra først af været Voltairianer og havde i sine Familieforbindelser hældet til Protestantismen; men urolig for sin Trone, som han var, slog han hurtig om, ydmygede sig (iøvrigt forgjæves) for at vinde Geistlighedens Beskyttelse, og snart blev Hoffets Tone devot. Samtidig udviklede sig i den høiere Borgerstands Kredse en halv ængstelig, halv affekteret Fromhed, grundet paa Frygten for den fjerde Stand. Hykleriet, som den fornemme reactionære Litteratur havde fremmet, begyndte at forplante sig til Bourgeoisiet og Fritænkeri at ansees for en «Smagløshed» for Kvinden. Sæderne bleve ud-

vortes strængere. fik et mere engelsk Præg, men bleve i Virkeligheden raaere; Samfundets Omdømme blev tolerant overfor Millionærens Kunstgreb og farisæisk overfor Kvindehjærtets Vildfarelser. «Den tidligere Generation havde», som en af Tidens Historieskrivere bemærker, «ikke unddraget den Præst, der forlod sin Kirke, eller den Kvinde, der forlod sin Mand, den sociale Agtelse, i Fald kun Bevæggrundene vare uegennyttige; nu blev det Tegn paa slet Tone at ønske Gjenindførelse af Skilsmisse, endsige Præsternes Ægteskab.» Faubourg St. Honoré, Finanskvarteret, gav Tonen an.

Intet Under, at Paraplyen snart blev dette Kongedømmes Symbol og Ordet Juste-milieu, som Louis-Philippe en Gang fint havde brugt om den Bane, der burde slaaes ind paa, Øgenavnet for alt Svagt og Uenergisk, for en Magt uden Glands og uden Værdighed.

Tage vi da Tiaaret omkring 1830 under Et, forstaae vi let, at det æsthetisk betragtet maatte synes trøstesløst.

II.

Paa denne Baggrund af Graat i Graat, paa denne Folie af Restaurationstidens Kutter og Julikongedømmets Paraplyer. i dette Samfund, hvor Kapitalmagten, stærk som Herkules, alt nyfødt,

alt i Vuggen, havde kvalt Livets hele ydre Romantik, paa denne Scene, over hvilken en usynlig Finger med graa Bogstaver i Graat havde skrevet Ordet Juste-milieu, er det da nu, at en flammende, lysende, larmende, i alt Skarlagenrødt og Lidenskabeligt forelsket Litteratur springer frem. Alle Betingelser vare jo forenede, der med Magt maatte drive unge urolige Gemytter ind i romantisk Sværmeri, i glødende Foragt for den offentlige Mening, i Forgudelsen af den tøilesløse Lidenskab og den ubundne Genialitet. Hadet mod Bourgeoisiet bliver — som i Tyskland en Menneskealder tidligere Krigsraabet mod Filistrene — det fælles Løsen. Men medens Ordet Filister fremkalder Forestillinger om Kakkelovnskrogen og Piben, minder Bourgeois om de økonomiske Interessers Herredømme. Ved den naturlige Modsætning til Nyttelæren og Plutokratiet fik den aandelige Strømning hos de allerede fremtraadte og end mere i de endnu kun spirende Talenter en Svingning ind i den principielle Opposition mod alt Bestaaende og Vedtaget, og samtidigt langt heftigere Fart. Kunstens Religion, Begeistringen for Friheden i Kunsten, greb pludseligt alle Hjerter. Kunsten var det Høieste, det Eneste, Lyset og Flammen; dens Skjønhed og Dristighed alene gav Livet Værd.

De Unge havde i deres Barndom hørt om Revolutionens store Begivenheder, havde oplevet Keiserdømmet og vare Sønner af Heltene eller

Ofrene. Deres Mødre havde undfanget dem mellem to Slag, og Kanontorden havde ledsaget deres Indtræden i Verden. For Datidens begyndende unge Digtere og Kunstnere gaves der da kun to Arter af Mennesker, de flammende og de graa. Paa den ene Side den Kunst, der repræsenterede Blodet, Purpuret, Bevægelsen, Dristigheden, paa den anden Side den korrekte, ængstelige, respektable og farveløse Litteratur og Kunst. Alt rundt om dem i deres Samtid forekom dem upoetisk, utilitarisk, geniforladt, graat; de vilde vise denne Samtid deres Ringeagt og lægge deres Beundring for Geniet og deres Had til Spidsborgerligheden for Dagen. Thi nu først ved det borgerlige Samfunds Overtagen af Magten var Spidsborgerligheden bleven en Magt.

Seet fra vore Dages Synspunkt er det, som om Ungdommen da havde været yngre end Ungdommen ellers er, været rigere, friskere, mere glødende, havt mere Salpeter i Blodet. Jeg tænker mig det saadan, at Frankrigs Ungdom, som under Revolutionen havde omformet Landets politiske og sociale Tilstand og gik op i denne Opgave, og som under Keiserdømmet havde vovet Livet paa alle Valpladse i Frankrig, Italien, Tyskland, Rusland, Ægypten, nu med samme Lidenskab kastede sig over Litteratur, Poesi og de bildende Kunster. Ogsaa der var Omvæltninger at udøve, Seire og Land at vinde. Under Revolutionen havde Ungdommen tilbedt

Friheden, under Napoleon Krigshæderen, nu forgudede den Kunsten.

For første Gang bliver i Frankrig Ordet Kunst, brugt om den skjønne Litteratur, en staaende Betegnelse. I det attende Aarhundrede havde hele Litteraturen stræbt at forme sig til Filosofi, og under denne Benævnelse indbefattedes da ogsaa langt Mere, end man i vore Dage betegner med dette Ord. Nu stræbte den hele Litteratur efter Navn og Værdighed af Kunst.

Det beroede paa, at den abstracte og ræsonnerende Aandsretning, der paa Klassicismens Tid fremtræder saavel i Tænkningen som i den digteriske Frembringen, i det nye Aarhundrede langsomt var veget for Kjærligheden til Concretion, til det Sandseligt-Anskuelige. Men denne nye Forkjærlighed beroede atter dybere paa, at man foretrak Naturen, den primitive, ubevidste, folkelige, endnu ikke civiliserede Natur for det civiliserede Aandsliv. Hvorfor? Fordi en historisk sindet Tidsalder havde afløst en rationalistisk. Man ønskede ikke at hedde Filosof, thi man ansaa det for noget Høiere at have et oprindeligt Naturel end at være en selvbevidst Tænker. Man forsmaaede det forrige, ja endog det syttende Aarhundredes poetiske Litteratur, fordi den var rationel, forekom blodløs og smagfuld, syntes frembragt under Hensyn til Vedtægter og Regler, ikke vorden og voxet; thi medens det attende Aarhundrede havde anseet Tænken

og Gjøren for de høieste Funktioner. skattede det nye Tidsrums Børn Vorden, Naturtilblivelse som den høieste Virken. Det var en tydsk Idee. Herder's og Goethe's, som ubevidst fyldte Sindene og samtidig indgav dem en Afsky for Regler og akademiske Grundsætninger. Thi hvorledes kunde Kunsten som ubevidst, naturlovbunden Frembringelse være udenfra givne Regler underkastet!

Der var kommen en Bevægelse i Sindene, som mindede om Renaissancens. Det var, som om Luften, man indaandede, beruste. I hin lange Tid, medens Frankrig aandeligt havde staaet stille, vare de store Nabofolk, Tydskere og Englændere, ilede det langt forbi, havde vundet Forspring i Befrielsen fra gamle, hæmmende Overleveringer. Man vidste det, man følte det med Ydmygelse, og denne Følelse gav den nye Kunstbegeistring en Braad. Samtidig kom de hidtil ukjendte eller samtidige fremmede Værker over Grændserne og revolutionerede de unge Sind; man læste Walter Scotts Romaner, Byrons «Corsar» og «Lara» i Oversættelse, man slugte Goethes «Werther» og Hoffmanns fantastiske Fortællinger. Og paa een Gang følte de forskjellige Kunsters Dyrkere sig som Brødre. Man havde Musikere, der studerede de fremmede og indenlandske Poesier, Digtere, der (som Hugo, Gautier, Mérimée, Borel) forstode at tegne og male. Man læste Digte i Malernes og Billedhuggernes Værksteder; den unge Elev i Delacroix's og

Devéria's Atelier nynnede ved sit Staffeli en Ballade af Hugo. Enkelte af de store fremmede Digtere som Scott og Byron paavirkede paa een Gang Digterne (Hugo. Lamartine, Musset), Musikerne (Berlioz, Halévy, Félicien David) og Malerne (Delacroix, Delaroche, Scheffer). Kunsterne søge at overskride deres eget Omraade for at nærme sig en Søsterkunst. Berlioz skriver Symfonierne «Childe Harold» og «Faust», Félicien David «Ørkenen»; Musiken bliver malende, Programmusik. Delacroix og efter ham Ary Scheffer vælge sig Sujetter af Dante, Shakspeare og Byron; Malerkunsten nærmer sig undertiden til Illustration af Poesi. Fremfor alle Kunster var det Malerkunsten, som paavirkede de andre, særligt Poesien, og i høi Grad til dennes Bedste. Den Elskede bad ikke mere som paa Racines Tid sin Elskede om at «krone hans Flamme». Man fordrede anskuelige poetiske Billeder, og taalte ikke saadanne der frembøde et Nonsens for Øiet.

1824 udstiller Delacroix sit om Byron erindrende Grækerbillede «Massakren paa Skios», 1831 et andet Billed, «Biskoppen af Lüttich», der illustrerer Scotts «Quentin Durward», Mai 1831 sit Maleri «Friheden paa Barrikaden». Februar 1829 vækker Auber en Storm i den store Opera med sit Værk «Den Stumme i Portici», Meyerbeers «Robert le Diable» følger 1831, Februar 1830 spilles Victor Hugos «Hernani» første Gang paa Théâtre français, 1831 gjør Dumas's

«Antony» Furore. Samtidigt opstaaer Hugo i Poesien, Delacroix i Malerkunsten, David d'Angers i Billedhuggerkunsten, Berlioz og Auber i Musiken, Sainte-Beuve og Gautier i Kritiken, Frédéric Lemaître og Marie Dorval i Skuespillerkunsten, og i den udøvende Musikkunst Chopin og Liszt som de to store, tilsvarende, dæmoniske Virtuoser. Alle som En forkynde de Naturens og Lidenskabens Evangelium, og rundt om dem staae Grupper af unge Mænd, der dyrke og opfatte Poesi og Kunst paa en med deres beslægtet Maade.

Hine Aander vidste det ikke altid, at de for Efterverdenens Øine vilde staae som en naturlig Gruppe. Mange af de største iblandt dem følte sig deres Liv igjennem fremmede for hinanden og mente at arbeide i forskjellig Aand, ja i modsat Retning. De havde ikke helt Uret heri, thi Grundafvigelserne imellem dem kunne være stærke. Men dog forbinde fælles Fortrin, Fordomme, Formaal og Feil dem til et Hele. Og langt hyppigere end det ellers er Tilfældet, følte de, som Betragtningen er tilbøielig til at sammenfatte, sig ogsaa i deres Levetid inderlig tiltrukne til hverandre, og mange blandt de Bedste lagde tidlig i et givet Øieblik deres Hænder i hinandens og dannede et Forbund. Gaaer man Forbindelsesleddene efter, finder man ligesom et Baand, der sammenknytter hele Kredsen.

Naar man nu, mange Aar efter, i tør

litteraturhistorisk Mening siger disse Ord: «De dannede en Skole», da gjør man sig det sjældent tilstrækkeligt levende, hvad det vil sige, at i Litteratur og Kunst en Skole stiftes. Der ligger en hemmelighedsfuld Fortryllelse i Sligt. En enkelt fremragende Aand, der længe ubevidst og halvbevidst, tilsidst bevidst har kæmpet sig løs fra Fordomme og frem til Klarhed, og gjennem hvis Synskreds, da Alt var forberedt, Genialitetens Lyn har blinket, et saadant Væsen udtaler, som Hugo i en Fortale paa nogle Snese Prosasider, eller som Andre i et Digt, en Tale, nogle Tanker, der ikke vare tænkte og sagte saaledes før, som maaske kun ere halvveis sande eller utydelige, men som have den besynderlige Egenskab, at de trods deres mere eller mindre bløde Former træde alle de overleverede Fordomme paa Foden, saare alle de herskende Forfængeligheder, hvor de ere pirreligst og ømmest, og samtidigt klinge som Lokketoner, som en Dumdristighed, som et Løsen i en ny Slægts Øren.

Hvad skeer saa? Neppe ere hine Ord udtalte, saa følger, med en Hast og Præcision som et Ekkos, fra de saarede Interessers og Forfængeligheders Side et tusindtunget Svar, et Svar som hundrede Hundekoblers rasende Gjøen. Og hvad skeer saa dernæst? Saa hænder det, at først En, saa En til, saa endnu En kommer til den nye Retnings Talsmand, hver fra sit Udgangspunkt,

hver med sin Fortid, hver med sin Revolte, sin Ærgjerrighed, sine Savn, sit Haab, sin Villie, og de vise ham, at det Ord, han har udtalt, er Kjød og Blod i dem. Og som Nogle mødes med ham, saaledes mødes Andre i hans Aand, i hans Navn. De, der nys vare lige saa ubekjendte for hverandre som de endnu hver for sig ere ubekjendte for Verden, og som længe vansmægtede aandeligt hver i sin Afkrog, de træffes, og med en forunderlig Følelse mærke de, at de forstaae hinanden, at de tale samme Sprog, som ellers Ingen i Samtiden taler. De ere unge, og dog har enhver af dem allerede sit Livsindhold; den Ene sine dyrekjøbte Nydelser, den Anden sine hærdende Lidelser, og af dette Livsstof have de uddraget hver sit Maal af Enthousiasme. Deres Sammentræf er elektrisk, de udvexle med ungdommelig Hast deres Ideer, meddele hinanden deres Had, deres Sympathier og Antipathier, og disse Væld af Følelser strømme sammen som Bække, der danne en Flod.

Dog, det Skjønneste ved denne Krystallisering af Kunstneraander til en Skole, det er den Sky, den Ærefrygt, som de trods al Enighed i Anskuelser og trods alt Kammeratskab nære for hinanden. Enhver er den Anden et Venerabile. Det er dette, der af den udenforstaaende Skare hyppig forvexles med det, man satirisk pleier at kalde «gjensidig Beundring». Men Intet er i Virkeligheden mere forskjelligt fra den beregnende

Hyldest, der vises i Forfaldsperioder, end den naive Begeistring for hinandens Talent, som udmærker Aanderne, naar en Skole danner sig. Hjerterne ere da altfor unge, altfor pure til ikke at beundre for fuldeste Alvor. Unge productive Aander betragte hinanden som noget Underfuldt, fra hvilket der forestaar Overraskelser. Den Enes indre Værksted er jo for den Anden en med syv Segl lukket Bog; han aner ikke, hvilken Form, hvilket Værk der næste Gang vil udspringe fra dette Værksted, veed ikke, hvilke Nydelser den Anden har i Vente for ham. De agte gjensidig i hinanden Noget, der for dem staaer som høiere end Personligheden og den endnu i Reglen uudviklede Charakter, Talentet, gjennem hvilket de Alle forholde sig til den Guddom, de dyrke, Kunsten.

Dog sjeldent har i Verdenshistorien ved noget kunstnerisk Gjennembrud den indbyrdes Beundring antaget det Præg af Sværmeri og Forgudelse, som hos Generationen af 1830. Alle hin Tids litterære Frembringelser vidne om, at den unge Slægt havde drukket sig en Rus i Venskabets og Broderlighedens Følelser. Hugo's Digte til Lamartine, Louis Boulanger, Sainte-Beuve, David d'Angers; Gautier's til Hugo, Jehan du Seigneur, Petrus Borel; Musset's til Lamartine, Sainte-Beuve, Nodier, og fremfor Alt Sainte-Beuve's Digte til alle Skolens Bannerførere, endelig Madame de Girardin's Ar-

tikler, Balzacs Dedicationer, George Sands «Lettres d'un voyageur» ere Vidnesbyrd om en oprigtig, brændende Beundring, der ikke tillod Digternes og Skribenternes til Ordsprog blevne Misundelse mod hinanden at komme op.

De forherligede ikke blot, de inspirerede og understøttede hverandre; det er snart en beaandende Paavirkning, snart en kunstnerisk Anvisning, snart en technisk Haandsrækning, der knytter den ene af Periodens Skribenter til den anden. Emile Deschamps viser Hugo Veien til poetisk Behandling af den gamle spanske Romancero, Gautier skriver den skjønne Tulipansonet i Balzacs «Un grand homme de province à Paris» og hjælper ham med at dramatisere sine theatralske Æmner, Sainte-Beuve læser George Sands Manuscripter igjennem for hende og staar hende bi med kritiske Raad, hun og Musset lade i et givet Øieblik deres Inspirationer smelte sammen, Madame de Girardin forfatter en Roman i Breve sammen med Méry, Sandeau og Gautier, og Mérimée forbinder Realisterne Beyle og Vitet med den egentlige romantiske Leir.

Den korte Stund, da de Alle mødes og forenes, er Litteraturens Blomstringstid. Ikke mange Aar efter hviler Nodier i Graven, Hugo sidder landsforvist paa Jersey, Alexander Dumas driver litterær Industri. Sainte-Beuve og Gautier flettes ind i Prindsesse Mathildes Kreds, Mérimée præsi-

derer ved Keiserinde Eugénies Kjærlighedshoffer, Musset sidder ensom ved Absinthglasset, og George Sand trækker sig tilbage til Nohant.

Hver for sig indgik de i modnere Aar nye Forbindelser og udvikledes derved, men det Dristigste og Friskeste, om end ikke altid det Fineste og Skjønneste, frembragte de i den Tid, hvor de havde deres første Sammenkomster i hin Rue Notre-Dame-des-Champs, hvor Hugo og hans unge, smukke Frue førte Hus for deres 2000 Francs Pension, eller paa Tagkammeret hos Petrus Borel, hvor Værtens Hernani-Slængkappe delte Væggen med en Skitse af Devéria og en Copi efter Giorgione, og hvor de unge Romantikere samledes halvt siddende, halvt staaende, thi til et mageligt Sæde var Pladsen for knap.

Disse unge Mænd følte sig som Slægtninge, som Sammensvorne; de betragtede sig som Medvidere i en sød og styrkende Hemmelighed, og deres Værker fik deraf en fælles Aroma, en Duft som den, ædle Vine have, naar de stamme fra et Aar, i hvilket Vinhøsten lykkedes fortrinligt. Og denne Bouquet fra 1830! med den kan ingen anden i dette Aarhundrede lignes.

Man søgte og fordrede i alle Kunster Brud med det Conventionelle. Den indre Flamme skulde gjennemgløde og frigjøre de musikalske Former, fortære Linierne og Konturerne og forvandle Maleriet til Farvesymfoni, endelig forynge Digte-

kunsten. Man søgte og attraaede i alle Kunster Farve, Lidenskab og Stil, Farven saa stærkt, at Tidsalderens genialeste Maler, Delacroix, forsømte Tegningen for den, Lidenskaben saa heftigt, at Lyrik og Drama stode Fare for at fortabe sig i det Krampagtige, Stilen med saa absolut en Kunstbegeistring, at hos Enkelte af de Unge som de to Modpoler Mérimée og Gautier den poetiske Humanitet gik op i bare Stil.

Man søgte og fordrede det Primitive, det Ubevidste, det Folkelige. Vi have været Rhetorer! udraabte man; vi have aldrig forstaaet det Oprindelige og det Ulogiske, aldrig Barbaren, aldrig Folket, aldrig Barnet, aldrig Kvinden, aldrig Digteren!

Tidligere havde i Poesien Folket kun dannet Baggrunden. I Victor Hugo's Dramer betraadte den dybtfølende Plebeier, Hævneren og Gjengjælderen, Scenen som Helt. Tidligere havde Barbaren talt som en Franskmand fra det 18de Aarhundrede (Montesquieu, Voltaire). Mérimée fremstillede i «Colomba» og «Carmen» barbariske Følelser i deres naive Vildhed og Friskhed. Hos Racine havde Barnet (i «Athalie») talt som en Voxen i Miniature; Nodier lagde med barnligt Hjerte Børnene uskyldige Ord i Munden. Tidligere havde i fransk Poesi Kvinden hyppigst været bevidst og ræsonnerende som en Mand. Saaledes hos Corneille, Molière og Voltaire. Corneille havde hyldet Dyden, Crébillon fils Letfærdigheden

og Lasten, men Dyd og Last vare begge bevidste og erhvervede. George Sand fremstilte derimod ædle Kvindehjerters medfødte Adel og oprindelige Godhed. Madame de Staël havde i «Corinna» forherliget den overlegne Kvinde-Aand som stort seirrigt Talent. George Sand skildrede i «Lélia» det kvindelige Geni som den mægtige Sibylle. Efter den gamle Opfattelse var Digteren (som Racine og Molière) en Hofmand, eller (som Voltaire og Beaumarchais) en Verdensmand, eller (som Lafontaine) simpelthen en skikkelig Fyr. Nu blev han Samfundets udstødte Stedbarn, Menneskeslægtens Ypperstepræst, ofte fattig og overseet, men med Stjernen paa Panden og Ild paa sin Tunge; Hugo priste ham i sine Digte som Folkenes Hyrde og de Vigny fremstilte ham i «Stello» og «Chatterton» som det ophøiede Barn, der heller døer af Sult end det fornedrer sin Musa ved almindeligt Arbeid, men som endnu i Døden velsigner Menneskeheden, der for sent erkjender dets Værd.

III.

Romantismen var fra først af i sit Væsen en local Befrielseskrig. Man sværmede for Middelalderen, som det attende Aarhundrede havde lyst i Kulturens Ban, og for det sextende Aarhundredes

Digtere, Ronsard, du Bellay o. s. v., som Ludvig d. 14des klassiske Tidsalder havde fortrængt. Man angreb den uægte Antikiseren, den kjedelige og ensformige Galliseren og Moderniseren af alle Tidsaldere og Folk. Man udtalte Feltraabet Localfarve. Ved Localfarve forstod man alt det for de fremmede Nationer, for de fjerne Tider, for de ubekjendte Klimater Eiendommelige, som endnu aldrig var kommet til sin Ret i fransk Poesi. Man følte, at man havde været hildet i den Forudsætning, at et Menneske uden videre var et Menneske, og at ethvert Menneske mere eller mindre var en Franskmand. Men der gaves ingen Menneskehed i Almindelighed; der gaves Racer og Stammer, Folkeslag og Claner. End mindre var Franskmanden Universalmennesket. Det gjaldt om at arbeide sig ud af sig selv for at forstaae og fremstille Menneskeverdenen. Med dette Løsen var Stødet givet til Frankrigs hele Kunst og Kritik i dette Aarhundrede. *)

Og nu forsøgte man at opdrage sit Publicum for dette nye Synspunkt. Man skrev ikke for at behage Publicum, og det er dette, som giver Bøgerne fra denne Periode deres Værd. Derfor vil den, der som jeg forfølger Hovedstrømningerne i Litteraturen, dvæle ved mangen lidet læst og endnu mindre kjøbt romantisk Digtning, medens

*) G. Brandes: Kritiker og Portraiter. S. 228.

han neppe vil mere end nævne en Digter som Scribe, der en Menneskealder igjennem beherskede alle Europas Theatre.

Thi saasnart en Skribent ikke naaer ned til det Væsentlige i Menneskesjælen, dens dybest liggende Lag, saasnart han ikke har vovet eller ikke har formaaet at forfatte sit Værk hensynsløst, saasnart han ikke har turdet fremstille sine Ideer nøgne som Statuer, ikke har givet et Billede af Menneskenaturen, som den stillede sig for ham, uden Retouche og uden Afkortning, men har spurgt sit Publicum til Raads, har rettet sig efter dets Fordomme, dets Uvidenhed, dets Usandfærdighed, dets platte eller sentimentale Smag, saa kan han have fundet den høieste Anerkjendelse hos sin Samtid — og han vil i Reglen have fundet den — kan have havt Talent, have vundet Laurbær og Guld — for mig existerer han ikke, for Litteraturhistorien, som jeg tænker mig den, er hans Værk værdiløst. Alle disse Fostre af Forfatterens Fornuftægteskab med det tvetydige Væsen man kalder den offentlige Mening, alle disse Litteraturbørn, som ere avlede under skelende Hensyn til Publicums Smag og Moral, ere en Menneskealder senere kolde som Lig. De rummede ingen virkelig Sum af Livskraft, ingen bunden Varme, kun Frygtsomhed overfor et Publicum, som nu er dødt ud, kun Imødekommen af Fordringer, som længst ere forstummede. Ethvert nok saa sjældent oplagt

Værk derimod, i hvilket en selvstændig Forfatter uden Bihensyn har talt som han har følt og malt som han har seet, er og bliver et indholdstungt Document.

Kun tilsyneladende strider denne Fordømmelse af den af Hensynet til Publicum bestemte Digtning mod Paavisningen af de sociale Omgivelsers afgjørende Indflydelse paa Skribenten. Han kan visselig ikke stille sig udenfor sin Tid. Men Tidsstrømningen er ikke enkelt, der gives en Over- og Understrøm. Kun det, at lade sig drive af hin, er Svaghed og fører i Fordærv. Med andre Ord: Der gives til enhver Tid herskende og yndede Ideer og Former, som ikke ere andet end de længst uddragne og efterhaanden forstenede Resultater af tidligere Tiders Liv, og der gives en hel anden Klasse af Tilskyndelser, som endnu ikke have vundet Form, men som ligge i Luften og som af en Tidsalders mest begavede Skribenter fornemmes som de Resultater, der nu maa uddrages. Det er dem, som afgive Bestræbelsernes forenende Element.

I Aaret 1827 gjæstede engelske Skuespillere Paris, og for første Gang saae Franskmændene Shakspeares Mesterværker, Kong Lear, Macbeth, Othello. Hamlet, beundringsværdigt spillede. Det var under Indtrykket af disse Theateraftener, at Hugo skrev sin Fortale til «Cromwell», der opfattedes som den nye Litteraturs Program.

Den poetiske Befrielseskrig begyndte med et Stormløb mod den klassiske franske Tragedie, de litterære Traditioners svageste og mest udsatte Punkt. Hugo kjendte saare lidet til de talrige Anfald paa dens Autoritet, som vare fremkomne rundt om i Europa, og for Den, som har læst Lessings, Wilh. Schlegels og de engelske Romantikeres saa mange Aar ældre Udtalelser imod den, frembyder Hugos Manifest i denne Henseende lidet Nyt. Men det var naturligvis altid en Handling at føre Kampen paa Frankrigs egen Grund. Betragter man ikke denne Fortale historisk, ville de Kraftanstrængelser, der gjøres for at paavise det Unaturlige i at sammentvinge den dramatiske Handling indenfor 24 Timer og en og samme Søjlehal, synes Nutidslæseren næsten lige saa uinteressante som de Urimeligheder, der bekjæmpes; men man maa huske, at Boileaus lovgivende Myndighed den Gang endnu stod urokket i Frankrig.

Langt større psychologisk Interesse have de Partier, hvor Hugo udvikler sin personlige Poetik, skjøndt han er saa meget Digter og saa lidet Tænker, at han kun sjældent leverer en fyldestgjørende Bevisførelse.

Det gjælder for ham om at bekæmpe Tragediens abstrakte, antikiserende Retning. Han gjør det besynderligt nok i Christendommens Navn og ved Hjælp af en stor verdenhistorisk Oversigt, der er lige saa falsk systematisk som nogen af hans

Samtidige Cousin, om hvem den minder. Han sondrer tre store Perioder: den primitive, hvor Poesien er lyrisk, den antike Civilisations, hvor Poesien er episk, og Christendommens Tidsalder, som er Dramets. Det Eiendommelige for den christelige Tids Poesi, der identificeres med den moderne, skal være det, at denne Digtning, som af Religionen har lært, at Mennesket bestaaer af to Bestanddele, Legeme og Sjæl, af et dyrisk og et aandeligt Væsen, giver begge de to tilforn hinanden udelukkende Elementer, det Ophøiede og det Groteske, Plads i samme Værk. Tragedien behøver derfor ikke gjennemgaaende at være høitidelig, den tør udvikle sig til Drama.

Bekymre vi os nu mindre om, hvad Hugo siger, end om, hvad han egentlig vil sige, finde vi, at Summen af denne temmelig taabelige Begrundelse er en naturalistisk Protest mod det Abstractskjønne som Kunstens egentlige eller høieste Gjenstand. Meningen er: Vi ville forlade Conveniensen, vi ville ikke være forpligtede til at fjærne alt det fra den alvorlige Poesi, som direkte minder om Legemverdenen. Man seer det af hans Exempler. Dommeren skal turde sige: «Dømt til Døden — og lad os gaae hen og spise til Middag.» Dronning Elisabeth skal turde bande og tale Latin. Cromwell skal turde sige: «Jeg har Parlamentet i min Sæk og Kongen i min Lomme.» Cæsar skal i Triumfvognen være bange for at vælte. Og han

kalder Napoleons Sætning: «Fra det Ophøiede til det Latterlige er der kun et Skridt» for det Angstskrig, der indeholder Dramet og Livet i en Sum.

Saa exalteret end Udtrykket er, saa er Meningen ligefrem: Han fremhæver det Uskjønnes æsthetiske Værd. Og i mange Udtryk, snart saaledes, at det Skjønne kun omfatter Formen i dens simpleste Forhold som absolut Symmetri, i dens inderligste Harmoni med vor Organisation, hvorimod det Hæslige er Led i en meget større Harmoni, vi ikke kunne oversee, snart saaledes, at det Skjønne er fattigt, kun har en eneste Type, det Hæslige tusind o. s. v. Læren blev af Modstanderne parodieret med Formelen «le Laid c'est le Beau» («Foul is fair», som Hexene i «Macbeth» synge) og bekjæmpet med de Indvendinger, der i vore Dage af Romantikerne selv gjøres gjældende mod den yderliggaaende Naturalisme.

Var da denne franske Romantisme ikke simpelthen en let maskeret Naturalisme? Hvad Hugo i den unge Slægts Navn fordrede var jo dog kun Natur, sandhedskjærlig Gjengivelse, Localfarve og historisk Farve; George Sand er jo kun Rousseau's Datter, Forkynderinde af et Natur-Evangelium; Beyle og Mérimée ere halvt brutale, halvt elegante Naturdyrkere; Balzac bliver nutildags endog æret som Stifter af en naturalistisk Skole.

Svaret er simpelt. Hugo's Løsen var vel

Natur og Sandhed, men det var tillige og fremfor Alt Contrastvirkning, malerisk Modsætning, Antithese paa Grundlag af den middelalderlige Dualisme mellem Legeme og Sjæl og en derpaa bygget dualistisk Romantik. «Salamanderen fremhæver Undinen, Gnomen forskjønner Sylfen», siger han. Han ønskede Natursandhed, men han mente at opnaae denne ved Sammenbøjning af Naturens Yderender, ved Sammenlægning af to Abstractioner: Skjønheden og Dyret. Esmeralda og Quasimodo, Courtisanens Fortid og den reneste Elskov hos Marion de Lorme, Blodtørst og Moderømhed hos Lucretia Borgia.

Naturen stod saa at sige i denne hans tidlige Ungdom for ham som den store Ariel-Kaliban, som Summen af en overmenneskelig Idealitet og en unaturlig Dyriskhed, altsaa som Addition af to Overnaturligheder. Det var den tydsk-nordiske Romantiks Naturbegreb, der dog efterhaanden hos Hugo veg for den storartede Pantheisme, der har fundet sit afgjørende Udtryk i det skjønne og dybsindige Digt «Le Satyre» i «Aarhundredernes Legende».

Men denne Dobbelthed af Kjærlighed til Naturen og Sværmeri for det Unaturlige lader sig forfølge langt ind i den nu opblomstrende Litteratur. Alle disse Forfattere prise Naturen. Men hvad de afskye og flye under Navn af det Hverdags, det Prosaiske, det Almindelige, det er altfor ofte den simple nær-

liggende Natur. Kun den romantiske Natur er dem kjær. Fra den haarde Virkeligheds Land tyer George Sand ind i de skjønne Drømmes Rige, Théophile Gautier ind i den skjønne Kunsts. George Sand lod i «Lélia», Balzac i «Père Goriot» den ideale eller almægtige Galeislave dømme Samfundet, ja Balzac skrev fantastiske Legender efter Hoffmanns Mønster. Og som de i deres Skikkelser ofte skye det Simple og Jævne, saaledes end mere i det sprog-lige Udtryk. Der udviklede sig snart en pompøs Rhetorik, der langt overtraf de klassiske Tiders. Det var de brændende og blændende Adjectivers gyldne Tid. Malende, sværmeriske Tillægsord, der i over-daadigt Tal indfattedes i Stilen som Juveler, aabnede hvert Øieblik uendelige Perspectiver. For-saavidt kan man sige, at denne Ungdoms Diction ikke mindre end dens Idealer var ren Romantik. Men ogsaa kun forsaavidt.

Hos Hugo, Skolens Stifter, var Dobbeltkjærlig-heden til Natur og Unatur betinget ved en indivi-duel Eiendommelighed. Hans Øie var anlagt paa at see og finde Contraster, hans Aand var saa-ledes bygget, at den rhetoriske Antithese var dens Grundform. Allerede i Melodramet «Inez de Castro» fra hans Drengeaar finder man som senere i hans «Marie Tudor» paa den ene Side af Scenen Tronen, paa den anden Skafottet, Monarken og Bøddelen Ansigt til Ansigt. Kort før Fortalen til «Crom-well» skreves, spadserede Hugo, som hans Hustru

fortæller, hyppig paa en af de ydre Boulevarder, Boulevard Montparnasse. «Lige overfor Kirkegaarden havde den Gang Linedandsere og Gjøglere opslaaet deres Barak. Denne Antithese af Markskrigeri og Begravelse bestyrkede ham i hans Idee om et Theater, i hvilket Extremerne berørte hinanden, og det var dèr, at tredie Akt af «Marion de Lorme» faldt ham ind, hvor Marquisen af Nangis' sorgfulde og frugtesløse Forsøg paa at frelse sin Broder fra Skafottet danner Modsætning til Narrens Grimacer.» I selve Fortalen til «Cromwell» hedder det, hvor han forfægter Nødvendigheden af at fremstille Handlingen paa den sande historiske Lokalitet: «Skulde Digteren vove at lade Rizzio myrde andensteds end i Maria Stuarts Kammer . . . eller at halshugge Karl den 1ste og Ludvig den 16de andensteds end paa hine sørgelige Pladser, hvorfra man kan see White-Hall og Tuilerierne, ret som om deres Skafot var udseet til at danne Modstykket til deres Palads?» Digteren seer, trods alle sine Paastande, ikke forstaaende paa Naturomgivelserne. Han seer dem ikke indvirke formende, tildannende paa Menneskesjælen, han tager dem til Indtægt som store Symboler paa Skjæbnens Omvexlinger fra Høihed til Fald; han stiller dem op mod hinanden som Kulisser i et Melodrama.

Dybere seet — hvad ligger saa heri? Heri ligger en Eiendommelighed, som til en vis Grad

er bestemmende for store Grupper af den franske Romantisme, og som jeg kortest kan udtrykke saaledes: Romantismen paa fransk Grund er, trods sine mange fælleseuropæisk-romantiske Elementer, i mange Maader et klassisk Fænomen, et Produkt af klassisk-fransk Rhetorik.

Det gaaer underligt i denne Verden med Ordenes Brug. Da Ordet romantisk blev indført i Tydskland, betød det nærmest det Samme som romansk; det betegnede romanske Snirkler og Concetti, Sonetter og Canzoner; Romantikerne sværmede for romansk Katholicisme og for den store romanske Digter Calderon, hvis Værker de opdagede og oversatte og priste. Da Romantismen en Menneskealder senere naaede Frankrig, betød Ordet efter Sprogbrugen det stik Modsatte, den tydsk-engelske Aandsretning i Modsætning til den græsk-latinsk-romanske, det germanisk-angelsachsiske Præg. Det beroede simpelthen paa, at det Fremmede overhovedet virker romantisk. Et Folk med ensartet Kultur som de gamle Hellener faaer en klassisk Kunst og Poesi; men saasnart et Folk ud fra sin egen Kultur opdager en anden, der forekommer det fremmed og eventyrlig, saa synes denne Kultur det romantisk ɔ: den virker som en igjennem et farvet Glas betragtet Egn. Romantikerne i Frankrig ringeagtede deres nationale Fortrin, deres Litteraturs Klarhed og Forstandsgjennemsigtighed og lovpriste Shakspeare og Goethe.

fordi de ikke som Racine (og tildels Corneille) udskilte Menneskelivet i dets abstracte Elementer, ikke fremstillede isolerede, simplificerede Følelser og Lidenskaber, der dannede dramatiske Modsætninger, men tvertimod uden nogen rhetorisk Analyse kastede Menneskelivet en bloc i dets hele Complex op paa Scenen. De vilde følge dette store Exempel.

Men hvad skete? Under deres Hænder, under Lamartines, de Vigny's, George Sand's, Sainte-Beuve's, analyseredes og sondredes Livets Virkelighed paa Ny. Under Victor Hugo's og Alexandre Dumas' Hænder dannede som i den klassiske Tragedie Extremerne symmetriske Kontraster. Orden, Maadehold, aristokratisk Finhed, et gjennemsigtigt og billedløst Sprog bestemte hos Nodier, Beyle, Mérimée ganske som hos det attende Aarhundredes Klassikere den poetiske Form. Den lette, frie, luftige Fantasi, der blander alle den poetiske Opfindsomheds mest forskjelligartede Indfald, forbinder Nært og Fjernt, Nutid og graa Oldtid, Virkeligt og Umuligt i et og samme Værk, forener Guddommeligt og Menneskeligt, folkelige Sagn og dybsindige Allegorier til et stort symbolsk Hele, denne egentlig romantiske Poesi var dem nægtet. De saae aldrig Alfernes Dands og hørte aldrig den spæde Musik dertil klinge over Engen. De vare Latinere, de følte som Latinere, de digtede som Latinere. og Ordet Latinsk vil sige Klassisk.

Hvis man ved Romantik, som man plejer, forstaaer et Overskud af Indholdet over Formen, et af forstandige Former ubehersket Indhold som hos Jean Paul og Tieck, ja som hos Shakspeare og Goethe, som i «Sommernatsdrømmen» og anden Del af «Faust», saa ere alle de franske Romantikere Klassikere. Mérimée er en Klassiker, Gautier en Klassiker, George Sand en Klassiker, ja selv Victor Hugo er klassisk. Hugo's romantiske Drama var abstraherende, regelmæssigt ordnet, overskueligt, rethorisk som en Tragedie af Corneille.

Og idet jeg nævner dette Navn, gjør min Tanke uvilkaarligt og nødvendigt Overgangen fra Tidsalderens til Racens Fælleskarakter. I Hugo, som synes at bekjæmpe Corneille, lever Corneille op igjen.

Igjennem den franske Folkecharakter gaaer der mange Aarer: en Tvivlens, Skjæmtens, Spottens Aare, Linien Montaigne—La Fontaine—Molière—Mathurin Régnier—Pierre Bayle o. s. v., en fuldblodig-gallisk: Rabelais—Diderot—Balzac, og blandt andre ogsaa en Heltemodets og Begeistringens Aare, den, som strømmede saa rigt hos Corneille og som bryder frem paa Ny hos Hugo. Man sammenligne Hugo's hele pathetiske Holdning med andre Digteres, og man vil neppe i Verdenslitteraturen finde Nogen, om hvem hans Grandezza minder mere end om den gamle Corneille. Der er noget Spansk i begges franske Rhetorik, og de modtoge

begge dybe Indtryk af Spanien, Corneille litterære, Hugo alt som Barn personlige. Det Drama, hvilket Corneille skylder sit Ry, er «Cid», i hvilket et spansk Stof er behandlet i spansk Aand. Det Drama, med hvilket Hugo trænger igjennem, er «Hernani», spansk ved sit Stof og den Calderonske Æres-Codex, over hvilken det er bygget. Men i begge disse Dramer læres og drives den rene Heroisme. De ere Skoler for Helte. Ikke Mennesket i dets Alsidighed, men det heroiske Menneskevæsen er fremstillet hos Corneille; hos Hugo kun symmetrisk fuldstændiggjort med Menneskenaturen i dens vilde Lidenskabelighed.

Lad os kaste et Blik paa dette «Hernani», om hvilket den store Kamp mellem Fremtidens og Fortidens Parti blev udfægtet. De ydre Omstændigheder ved den første Opførelse ere tidt fortalte: At der var smeddet Intrigue paa Intrigue mod det endnu uspilte Drama; at Tilhængere af den gamle Skole under Prøverne lyttede ved Dørene, opsnappede Vers, som de forvrængede, og fik en Parodi opført, før Hernani var spillet; at Digteren maatte kjæmpe med Censuren om sit Stykke Vers for Vers, saa at den ene Linie «Feige, taabelige og slette Konge!» gav Anledning til en hel Correspondance; at endelig Skuespillerne og Skuespillerinderne vare lige fjendske, saa kun en Enkelt gik med god Villie til sin Rolle. Som bekjendt havde Hugo givet Afkald paa de betalte

Klappere og i Stedet betinget sig 300 Pladser for de tre første Aftener. De Trofasteste blandt hans Trofaste, unge Mænd, som efter egen Tilstaaelse i den urene Hensigt at ærgre den gode Borger tilbragte deres Nætter med at skrive «Leve Victor Hugo!» i Rue Rivolis Buegange, hvervede de unge Malere, Arkitekter, Poeter, Billedhuggere, Musikere, Bogtrykkere, der efter deres af Hugo tildelte Devise «Hierro» vare rede til at staa som Jern imod Fjenden. Fra Tæppets Opgang brød Stormen løs, og hver Aften, Stykket opførtes, var der i Theatret en saadan Helvedeslarm, at det kun med Møie spilledes til Ende. Hundrede Aftener i Træk blev «Hernani» udpebet, og hundrede Aftener i Træk modtoges det med Stormklap af unge Enthousiaster, der ikke bleve kjede af for deres Høvdings og Mesters Skyld Aften efter Aften at høre de samme Vers og forsvare dem Linie for Linie imod Modstandernes Had, Raseri, Misundelse og Overmagt. Det synes en ringe Ting, og dog er det kun i Frankrig, at man nogensinde har fundet en saadan Ungdom, en saadan Korpsaand, hvor intet ydre Korps var til, en saadan Uegennyttighed og Hengivenhed for en Andens Sag og Ære.

Modstanderne kjøbte Loger og lod dem staae tomme for at Aviserne kunde meddele, at Huset var tomt; Nogle vendte Ryg til Scenen, Andre gjorde fortvivlede Miner, som om de ei kunde

holde Stykket ud, fordybede sig i Avislæsning, sloge Logedøre op og i, haanlo høit, hujede, skreg, peb, saa et besluttet Forsvar var nødvendigt.

Der gives i «Hernani» ikke nogen Følelse, som jo er spændt til den er bristefærdig. Helten er genial og ædel, som man i Tyveaarsalderen forestiller sig Ædelmodighed og Genialitet. Han er saa genial, at han lever som Røverhøvding, og han foragter i den Grad at handle klogt, at han af lutter Sjælehøihed uafbrudt begaaer de uforstandigste Handlinger, røber sig, lader sin Dødsfjende undslippe, atter og atter udleverer sig selv. Han udøver som Høvding et uindskrænket Herredømme over andre Mænd; men det synes at være ved sit Mod alene; thi alle hans Handlinger ere naive som et Barns. Dog trods alt dette, hvor megen Realitet og hvor meget Liv er der ikke i dette Stykke!

Denne politiske og ideale Bandit, der ligger i Krig med det ordnede Samfund i sit Land og staaer i Spidsen for en trofast og begeistret Bande, han minder jo om Digteren selv, der i litterær Forstand var fredløs som han og der havde fordelt Parket og Galleri til en Skare unge Mænd, hvis Udseende og Klædedragt neppe var mindre uregelmæssig end hans Røverfloks. Fru Hugo beskriver den Tilskuerskare, der paa Hugos Indbydelse indfandt sig den første Aften, som «en Bande vilde og besynderlige Væsener, skjæggede,

langhaarede, klædte paa enhver Maade undtagen paa Moden, i Uldtrøjer og spanske Kapper, i Robespierre-Veste og Henrik den 3dies Baretter, og som viste sig midt i Paris ved høilys Dag foran Theatrets Indgang med de forskjelligste Aarhundreder og de forskjelligste Lande paa deres Hoveder og deres Rygge.» Deres Fanatisme for Hugo var fuldt saa stor som Hernani's Røverbandes for Chefen. De vidste, at Hugo i et anonymt Brev var bleven truet med Døden, «hvis han ikke tog sit skidne Stykke tilbage», og hvor usandsynligt det end var, at Truslen burde opfattes bogstaveligt, fulgte to af dem hver Aften Hugo til og fra Theatret, og det skjøndt han og de boede i modsatte Udkanter af Paris.

Mellem Hugos Papirer fra den Tid findes en nydelig Billet fra Maleren Charlet, der documenterer de Unges Stemning:

«Fire af mine Janitscharer tilbyde mig deres Arme, jeg lægger dem for Deres Fødder og beder Dem om fire Pladser til i Aften, hvis det ei er for sent. Jeg svarer for mine Mænd. Det er Folk, som gjerne skar Hovederne af for at faae Parykkerne. Jeg opmuntrer dem til at fremture i disse ædle Følelser, og lader dem ikke gaae uden at give dem min faderlige Velsignelse. De knæle — jeg udstrækker mine Hænder og siger: Unge Folk! Gud skjærme Jer. Sagen er god, gjør Eders Pligt! De staae op, og jeg tilføier: Og nu,

Børnlille, pas godt paa Victor Hugo: thi Vorherre er vel en vakker Mand, men han har saa Meget at gjøre, at vor Ven fremfor Alt maa regne paa os. Gaaer da og gjører ikke den. I tjene, Skam. Amen.

Deres med Liv og Sjæl hengivne

Charlet.»

Baaren af en saa sværmerisk Hengivenhed, i Kamp med en saa fanatisk Modstand var det, at den romantiske Kunst stormede den første fjendtlige Skandse og vandt sin første afgjørende Seir.

Disse Ynglinge hørte fra Scenen deres egen Trods og Uafhængighedsdrift, deres Mod og Hengivenhed, deres ideale og erotiske Længsler stemte endnu en Tone høiere, og deres Hjerter smeltedes ved hvad de hørte.

Det var jo i Februar 1830, fem Maaneder før Julirevolutionen, og den platteste Materialisme gjorde Livet i Frankrig farveløst. Frankrig var reguleret som Versailleshavens Gange, regeret af Oldinge, der ikke beskyttede andre unge Mænd end dem, som i Skolen havde skrevet latinske Vers til Fuldkommenhed og siden gjort sig værdige til Embeder og Stillinger ved en ulastelig Korrekthed. Der sad de korrekte, velklædte, i deres Halsbind og Fadermordere. Og nu som Contrast denne Ungdom i Parkettet, En med et Haar, der naaede til Bæltet, og i purpurrød Atlaskestrøie, En med en Rubenshat og bare Hænder. De hadede det

store borgerlige Filisterium, som Hernani hadede Karl den Femtes Tyranni. De følte sig; ogsaa de vare frie Røvere paa Bjergene, fattige, stolte, En med republikanske Drømme i sit Hjerte, de Fleste med en sand Gudsdyrkelse af Kunsten. Dèr stod de, næsten lutter Genier, Balzac, Berlioz, Théophile Gautier, Gérard de Nerval, Petrus Borel, Préault og maalte med Øinene deres Modstandere af samme Generation. Det følte de, at de i det Mindste vare ikke Embedsjægere, ikke Stillings- og Skillingsjægere, ikke Tiggere, ikke Protegerede som hine Andre; de vare den Slægt, som faa Maaneder efter gjorde Julirevolutionen og i de nærmest følgende Aar gav Frankrig en Litteratur og Kunst af første Rang.

Saaledes saae de paa Hernani. Og hvad saae de i den anden Hovedfigur, Kong Karl af Spanien? Han er fra først af odiøs. Man troer ikke stort paa denne kolde, kloge Herskers glødende Kjærlighed til Donna Sol, og saa anvender han endda uværdige Midler, Magt og Vold, for at erobre hende. Men Digteren har forstaaet at lade ham stige. Vi see stedse tydeligere, hvorledes en stor Ærgjerrighed fylder hans Bryst.

Det var Carlos' Kæmpemonolog ved Karl den Stores Grav, som hin første Aften afgjorde Dramaets Skjæbne, og denne saa ofte kritiserede og spottede Monolog er i Virkeligheden en ung Mesters Værk. Det er, selv om man ikke vidste

det, let at see, hvor uhistorisk den er, hvor umuligt Karl den Femte kunde tænke saaledes. Men den er interessant ved den Troskab, hvormed den afspeiler 1830-Tidens politiske Tanker og Drømme, og ved det politiske Geniblik, der røber sig i den. Det er den Art historisk Blik, som man undertiden forbauses over hos Digtere; Schiller har det i «Fiesco», 21 Aar gammel. Hør Don Carlos' Skildring af Europa: En Bygning med to Mennesker paa sine Tinder, to kaarne Høvdinge, som enhver født Konge maa underkaste sig, Keiseren og Paven. Næsten alle Stater ere arvelige og Herskermagten for saa vidt i Tilfældighedens Vold, men Folket har gjennem Valget undertiden sin Pave eller sin Keiser, og Ligevægten er gjenoprettet. Kurfyrsterne i deres Guldmor, Kardinalerne i deres Skarlagen ere Midlerne, ved Hjelp af hvilke Gud vælger.

«Lad en Idee, som er undfanget af Tidernes Behov, en Dag komme for Lyset, saa voxer den, stiger, blander sig ind i Alt, gjør sig til Menneske, griber Hjerterne. Mangen en Konge knebler den og træder den under Fødder, men lad den en Dag faa Indpas i Kurfyrsteraadet eller Conclavet, da see Kongerne pludselig Ideen, der nys var Slave, reise sig over deres kongelige Hoveder med Verdenskuglen i sin Haand eller den tredobbelte Krone om sin Pande, og de føle den træde paa

deres Nakker og tørre sine Sandaler paa deres Hoved.»

Visselig er det ikke paa Karl den Femte, at Digteren her har tænkt; det er paa en i Tiden langt nærmere Keiser, paa Napoleon, ham, om hvem Hugo nys i Oden til Vendômesøjlen havde skrevet, at hans Sporer veiede op mod Karl den Stores Sandaler. Man maa ikke glemme, at Sværmeriet for Napoleon, der under Slutningen af Restaurationstiden og under Louis-Philippe var gjennemgaaende, ikke betød, at man var Bonapartist, men kun var Symbolet paa, at man tilhørte Oppositionen. Den Napoleon, man forgudede, var ikke Frankrigs Despot, men Kongernes og Kongemagtens Ydmyger. Keiseren betragtedes i Modsætning til Kongerne som det personificerede Folk, og derfor hørte hin unge Slægt med Sindsbevægelse det Sted i Monologen, hvor Karl udraaber:

«I Konger, seer ned under Eder; dèr er Folket, et Ocean, der ofte knuser en Trone; et Speil, i hvilket en Konge sjeldent seer sig forskjønnet.»

Det er, som man seer, revolutionære, rent moderne Reminiscenser og Lignelser, der hvert Øieblik gjennemfare Karl den Femtes Sind. Han modnes lige overfor Graven til en Folkekeiser af den Art, hvorom den nyere Tid saa tidt har drømt, og den heftige Ærgjerrighed i hans Sjæl lutres gjennem Trangen til at løse uhyre Opgaver

og udføre uhørt Bedrift. Han, som fra først af var den ungdommelige Tilskuer saa antipathisk, og som ved sin brutale Attraa stod saa dybt under sin høisindede Rival Hernani og dennes stolte Elskerinde, ender med som Keiser at give Afkald og skaane, og med eet Slag blive de to Elskende ved Siden af ham smaa og ubetydelige i deres Lykke.

Med Haanden paa Brystet siger han stille til sig selv:

«Saa slukkes da, du mit unge, mit flammende Hjerte! Lad Hovedet herske, som du bestandig har forstyrret! Din Kjærligheds Gjenstande, dine Elskerinder, ak! det er fra nu af Tydskland, det er Flandern, det er Spanien.» (og med et Blik paa Rigsbanneret tilføier han:)

«Keiseren ligner sin Ledsager Ørnen; i Hjertets Sted har han et Vaabenskjold.»

En Replik som denne slog ned i hin ærgjerrige Ungdom, der var Stykkets sande Publicum. Ærgjerrighedens Drama, Ærgjerrighedens Tragedie rørte dem lige saa dybt som Uafhængighedskampens Skuespil. De vidste som Aander, at de historiske Formaal, de store Opgaver, den mandige Villie kun leve ved at næres med Sjælens fineste Følelser, fineste Længsler og Nydelser, der ofres og brændes paa Formaalets Alter — og derfor blev ogsaa Carlos forstaaet.

Men femte Akt er dog ved sin rent lyriske

Charakter som Vexelsang mellem de Elskende Stykkets Juvel. Her kom Elskoven til Orde, som Ungdommen følte den og ønskede den fremstillet. Denne Samtale paa Brudekammerets Tærskel, som de Elskende aldrig skulle betræde, denne Blanding af en Lykke, der er saa stærk, saa alvorlig, at den, som Hernani siger, fordrer Broncehjerter, hvori den kan grave sig ind, og af al Tilintetgjørelsens Rædsel, denne Sandselighed, der er kysk og musikalsk hos hende, ren og glødende hos ham, salig hos begge, dette overjordiske Sværmeri hos Donna Sol, og denne Trang til at glemme Fortiden over Nuet og Freden i Nuet hos Hernani, det var Romantiken, som Ungdommen den Gang fordrede den og tiljublede den med Torden-Applaus.

«Hernani» er som Drama høist ufuldkomment; det er et lyrisk-rhetorisk Værk med meget Overspændt. Men det har det Fortrin, der er afgjørende: en Menneskesjæl, der var selvstændig og betydelig, har udtalt sig hensynsløst deri. Det er muligt, af et saadant Værk at udlede en væsenlig Del af dets Forfatters Psychologi. Han er der med sit Geni, sine Indskrænkninger, sin Charakter, sin hele Fortid. Vi have her hans Ideer om Frihed og om Magt, om Ære og om Høihed, om Elskov og om Død.

Værket rummer dernæst ikke blot Victor Hugo og et Stykke Spanien fra 1519, men den samtidige unge Generation og et stort Stykke Frankrig

fra 1830. «Hernani» er i en Essens fransk Ungdom fra Julirevolutionens Tid, et Billede af Frankrig, som seet i et romantisk Lys udvider sig til et drømt og digtet Verdensbillede.

Fordyber man sig nu — i Stedet for i et enkelt Værk — i en hel Litteratur, saa seer man paa denne Maade Skarer af Stemningsbilleder, Tankebilleder, Portraiter og Verdensbilleder glide forbi Ens Øine. Man kan prøve dem mod hinanden, see, hvor vidt de dække hinanden — saaledes constaterer man først og fremmest Tidsalderens Charakter; man kan dernæst lade dem drage sig forbi, som de følge paa hinanden i historisk Orden, for gjennem de Forskjelle, der findes imellem dem, at efterspore den Lov, efter hvilken de forandres — da seer man ligesom de Pile flyve. der vise de aandelige Strømningers Gang.

IV.

Fra 1824 af gaves der i en Udkant af Paris helt ude ved Arsenalet en beskeden Salon, der gik under Navn af de smaa Tuilerier, den romantiske Skoles Tuilerier nemlig, hvor den Gang Hugo, Dumas, Lamartine, Sainte Beuve, Musset og Vigny næsten hver Søndag Aften traf hverandre. Værten var en Mand, der ved sin Alder

tilhørte den foregaaende Generation (han var født i 1780), men som ved sin Aandsretning havde foregrebet den gryende Litteratur og som derfor strax og uden Betænkning tog den under sine Vinger. Det var Charles Nodier.

Som Barn oplever Nodier i Besanzon og Strassburg paa nærmeste Hold Rædselsperioden; som Yngling skriver han Digte mod Napoleon, holdes nogen Tid i Fængsel og forfølges som Mistænkt — brogede Skjæbner befrugte hans Fantasi. Atten Aar gammel har han alt som Filolog udgivet et Lexikon over de franske onomatopoetiske Ord og som Naturkyndig et Værk om Insekternes Følehorn og Høreorgan — sproglige Studier og Naturstudier give ham Herredømme over Formen og aabne hans Øine for det Skjulte og det Smaa. Hans første digteriske Forsøg, særlig hans Roman «Maleren fra Salzburg», en af de tidligste franske Wertheriader, tilhøre den Gruppe af Skrifter, jeg har givet Navnet «Emigrantlitteraturen», og som i Frankrig betegne en Art Romantik før Romantiken ɔ: før den store romantiske Skole, som den indvarsler og bebuder; men af Forfatterne til hine Bøger er Charles Nodier den eneste, der vedbliver ikke blot at leve, men at skrive samtidig med den næste Slægt; han alene var i Stand til at arbeide Haand i Haand med den. Hans Liv havde været yderst vexlende; han havde været alt Muligt,

først Emigrant i Jurabjergene, saa Bladredaktør i Illyrien, og var nu tilsidst Bibliothekar i Paris.*)

Nodiers mest iøinefaldende Eiendommelighed som Digter er den, at han bestandig er 10—20 Aar forud for Litteraturens Bevægelser. Hans Roman «Jean Sbogar» — en Røverhistorie om en Art illyrisk Karl Moor — som han udkastede 1812 i Illyrien og udgav 1818, er, skjøndt i og for sig temmelig uvirkelig og uinteressant, mærkværdig derved, at Digteren her saa længe før Proudhon, saa længe før den moderne Kommunismes Optræden i Europa har lagt sin Helt enkelte af dens mest slaaende Sofismer i Munden. Jean Sbogar skriver:

«Den Fattiges Tyveri fra den Rige vilde, hvis man gik tilbage til Samfundstilstandens Oprindelse, kun være den retfærdige Tilbagevenden af et Stykke Sølv eller et Stykke Brød fra Tyvens Hænder til den Bestjaalnes.»

«Giv mig en Kraft, som vover at antage Navn af Lov, og jeg skal vise Eder et Tyveri, som antager Navn af Eiendom.»

«Hvad er det for en Lov, der kaldes Grundlov og bærer Lighedens Navn og Tegn paa sin Pande? Er det den agrariske Lov? Nei, det er

*) Nodiers Ungdom er skildret og hans tidligste Værker ere charakteriserede i Emigrantlitteraturen, 2den Udg., 121—131.

den Salgskontrakt, der, affattet af Intriganter og Partigjængere, som haabede at blive rige, overantvorder et Folk til de Rige.»

«Friheden er ikke saa sjelden en Skat: den findes i den Stærkes Haand og i den Riges Pung. Du er Herre over mine Penge. Jeg er Herre over dit Liv. Giv mig Pengene, saa beholder du Livet.»

Jean Sbogar er, som man seer, ikke en almindelig, men en filosofisk Stratenrøver. Det mest realistiske Træk ved hans Skikkelse er det, at han bærer Guldringe i Ørene, og selv dette Træk havde Fru Nodier paa et Haar nær borttaget. Nodier rettede sig i Regelen blindt efter sin Hustrus Smag og Ønsker. Men naar han en Gang imellem havde en oprørsk Tilbøielighed og i den Anledning gjorde sin sædvanlige Underkastelse gjældende, pleiede Madame Nodier at sige: «Glem ikke, at du aldrig har villet ofre mig Jean Sbogars Ørenringe.» Man har paastaaet, at de litterære Stridigheder i dette Ægteskab indskrænkede sig til Striden om dem.

Denne lille Roman, som allerede var gaaet i Forglemmelse, da Napoleons Memoirer udkom og viste, at Keiseren havde havt den med paa St. Helene og læst den med Interesse, skriver sig fra Nodiers Overgangstid, før han endnu havde udviklet sin egentlige Eiendommelighed. Den fandt han først omtrent paa den Tid, da den egentlige

romantiske Skole dannede sig. Han stod saa at sige i Litteraturens aabne Dør og tog imod den. Hans Bedømmelse af Victor Hugos Drengeroman «Han d'Islande» er et lille Mesterværk af Kritik, Imødekommen, sympathetisk Forstaaelse og Aandsoverlegenhed, og det var den, som fremkaldte det inderlige Forhold mellem Digterne. Charakteristiken af Hugo er saa slaaende, at den, som læser den nutildags, skulde tro, at Forfatteren havde kjendt alle Hugos senere Arbeider, og der hørte en Del til at ane dem i «Han d'Islande».

De Fortællinger, Nodier nu skriver, have en i den franske Litteratur ganske enestaaende Ynde og Tiltrækning. De udmærke sig ved en mimoseagtig Sensibilitet. De behandle helst Drenge- og Pigehjertets første erotiske Rørelser; der hviler over dem som den første friske Dug fra Sjælelivets Morgen; det minder om Skovbund i Foraaret. Man er som bekjendt undertiden i Forlegenhed med at finde Værker af nogen Værdi i fransk Litteratur, der lade sig anbefale til Læsning for ganske unge Piger — den franske Litteratur er jo lykkeligvis ikke i første Linie beregnet paa disse elskværdigste af alle Læsere — Fortællinger som Nodier's «Thérèse Aubert» eller de Noveller, der føre Titlen «Souvenirs de Jeunesse», danne Undtagelser. Kun bør man maaske frygte for at sætte de unge Læserinder platoniske Griller i Hovedet: thi disse Bøger ere lige saa smægtende

som kyske; Kjærligheden er her vel endnu et neppe kjønsbestemt Venskab, men den tager det lille Menneske helt i Beslag. Det Tiltrækkende i det Følelsesliv, her skildres, beroer paa, at ingen Erfaring endnu har gjort Sindet mistænksomt, og at ingen falsk eller ægte Stolthed forhindrer Hjertet fra at røbe sig. Da alle Novellerne beroe paa noget Selvoplevet, paa Barndomserindringer, er Revolutionstidens Ængstelser den stadige, melancholske Baggrund og Slutningen ufravigelig Adskillelse eller den Elskedes Død.

En barnlig Sensibilitet udgjør Grundlaget i Nodiers Charakter. Hele sit Liv igjennem forblev han et stort uverdsligt Barn med en pigeagtig Blufærdighed ikke blot overfor det urene, men overfor det voxne Standpunkt.

Paa denne naive Friskhed i Følelsen hæver sig saa som en anden Etage et ganske særegent Fantasteri.

Nodier besad en saa løs og vild Opfindelsesgave, at man skulde troe ham et Bytte for stadige Drømmesyner eller Hallucinationer; han havde den farlige Egenskab, der er fælles for en vis Type af Digteraander, den, næsten ikke at kunne tale Sandhed. Man vidste aldrig bestemt og han selv vidste aldrig nøiagtigt, om det, han fortalte, var Sandhed eller Digt. Spøgen holder jo Midten imellem begge. Ingen Mand i Frankrig gjaldt for mere underholdende end han; Ingen tog det

mindre ilde op, naar man sagde ham, at man ikke troede et Ord af, hvad han fortalte.

Paa en Reise, som Nodier og hans Hustru, Hugo og hans Frue foretoge sammen i Sydfrankrig, kom de til et Værtshus i den lille By Essonne, hvor de skulde spise Frokost. Det var der, at man havde paagrebet Lesurques, der i 1796 var bleven henrettet som Morder, og hvis Uskyldighed senere blev bevist. Nodier, som havde kjendt ham eller sagde saa, talte om ham med en Sindsbevægelse, der bragte Taarer i Øinene paa de to Damer, og Stemningen til Frokosten var fordærvet. Han seer paa Fru Hugos vaade Øine og siger: «De veed, Frue, at man ikke altid er sikker paa at være Fader til sit Barn, men har De hørt, at man undertiden ikke er vis paa at være Moder til det?» — «Hvorfra har De det?» spørger hun. — «Fra det Billard derinde.» — Der var et Billard i Naboværelset. Man bad om en Forklaring, og med flydende Tunge fortalte Nodier, at to Aar i Forveien havde en Vogn fuld af Ammer, der kom fra Paris med Børn, som skulde opdrages paa Landet, gjort Holdt der paa Stedet. For at spise Frokost i Mag havde Ammerne lagt Børnene fra sig paa Billardet. Men medens de sad i Gjæstestuen, var der kommen Fragtmænd til Værtshuset, som vilde spille. De havde taget Børnene bort og lagt dem mellem hverandre paa Bænken. Da Ammerne kom tilbage, vare de i

største Forlegenhed med, hvordan de skulde kjende deres Patteborn; de vare alle nyfødte og lignede hinanden. Endelig tog de, efter at have sikret sig det rette Kjøn, et i Bunken — og nu var der i Frankrig en Snes Mødre, som udfandt Ligheder med en elsket Mage og med sig selv i et vildfremmed Barn.

«Hvilken Historie!» sagde Fru Nodier. «Var Tøjet da ikke mærket?»

«Hvis I spørge om Sandsynligheden, finde I aldrig Sandheden,» svarede Nodier uforbløffet og tilfreds med den tilveiebragte Virkning.

Han selv spurgte aldrig om Sandsynligheden. Dens Verden er ikke hans. Han levede i Legendernes, de fantastisk-humoristiske Eventyrs og Spøgelsehistoriernes Verden. Hvis en Fe overhovedet nogensinde har staaet ved en Dødeligs Vugge, saa har hun staaet ved Charles Nodier's, og han troede hele sit Liv igjennem paa denne Fe, han sværmede for hende, som hun sværmede om ham og blandede sig ind i Alt, hvad han skrev. Og var han end borgerlig og jordisk gift med sin Hustru, saa betyder dette ideelt ikke mere, end at Dante var gift med Gemma Donati; hans virkelige Brud og Beatrice, det var Feen Belkis, forhenværende Dronning af Saba, som han (og efter ham Gérard de Nerval) saa tidt har besunget.

Den Verden, hvori han lever, det er den,

hvor Oberon og Titania opføre deres romantiske Dandse, hvor Toner fra Tusind og een Nat klinge ind i Ariels himmelske Orkester, hvor Puk reder sin Alfeseng i en Rosenknop, medens alle Blomster dufte stærkere i Sommernatten. Det er en Verden, hvor alle Figurerne fra det store, vaagne Liv forekomme, men grotesk forstørrede eller grotesk formindskede efter Barnets Fatteevne og Fantastens Behov.

Her er, siger Nodier selv etsteds, Odysseus, den vidtbereiste, men han er svundet ind til Tommeliden, hvis uhyre Reise bestaaer i, at han svømmer over Mælkespanden; her er Othello, den frygtelige Kvindemorder, men hans Skjæg er fra sort bleven blaat, han er forandret til den skrækkelige Rolf Blaaskjæg; her er Figaro, den smidige Knægt, der gaaer de Fornemme saa kjækt under Øine, kun er han forvandlet til Hankat, men den bestøvlede Kat er, om end mindre underholdende, psychologisk næsten lige saa interessant som han.

Ingen af Frankrigs Forfattere i den romantiske Periode staaer i et tydeligere Slægtskabsforhold til den tydsk-engelske Romantik end Nodier. Hvo der ikke kjender ham, bør, for at danne sig en Forestilling om ham, mindes Walter Scotts Spøgelsehistorier og Hoffmanns dristige Fantasier. Men dermed er hans Eiendommelighed selvfølgelig ikke betegnet. Den beroer paa, at Fremstillingen

af det romantiske Stof hos ham ikke selv er, hvad vi pleie at kalde romantisk, men derimod strengt attisk, klassisk simpel, uden megen Farve, uden nogen Lidenskab, uden noget Slør af Edinburghs Taager som hos Scott eller af Berlins Vinkjælderdunster som hos Hoffmann. Hans Eiendommelighed som Stilist er den, at medens rundt om ham de unge Romantikere sandseliggjorde Sproget og overalt fortrængte Ideen med Billedet, skrev han sine vildeste romantiske Indfald ned i Pascals og Bossuet's klare og simple Sprog. Hvor ivrig en Forfægter Nodier end var af den nye Retninger i Litteraturen, saa forblev han i stilistisk Henseende conservativ og udtrykte det nittende Aarhundredes Fantastik i det syttende Aarhundredes strenge og gjennemsigtige Udtryk. Dristig indtil Randen af det Afsindige i sine Indfald er han forsigtig og klar i sin Form. En Eventyrdigtning af ham ligner, som Prosper Mérimée træffende har udtrykt det, «en Skythers Drøm, fortalt af en gammelgræsk Digter.»

Hans «Ines de la Sierras» er en Spøgelsehistorie, som forud for andre Spøgelsehistorier har Æmnets fuldendte Skjønhed. Det Indtryk af Rædsel, som den uforklarlige Aabenbaring vækker, er blandet med den Tiltrækning, som denne Aabenbarings rørende Gratie udøver; det Yndige og det Rædselsfulde i Ines de la Sierras' hemmeligheds-

fulde Skikkelse neutralisere ikke hinanden, men virke i Forening med en eiendommelig Magt, og denne Forening er overhovedet Hemmeligheden ved denne Digters Effekter. Kun Skade, at Nodier har fordærvet den smukke Fortælling ved en smaalig og usandsynlig Slutning, der bortforklarer Gjenfærdet rationalistisk. Ikke den for 300 Aar siden myrdede unge Dandserinde er det, som ved Midnat har aabenbaret sig i det øde Slot, men en ung levende Spanierinde, der tilfældig bar samme Navn, og som ved en Kombination af de eventyrligste og utroligste Omstændigheder har vist sig dandsende og hvidklædt i Slottet. Der stikker en ægte latinsk Rationalisme i denne Udvei, men den er saa at sige kun anbragt paa Skrømt. En Fortælling som «Ines de la Sierras» udviser ellers netop paa det Tydeligste Datidens poetiske Fremskridt fra det attende Aarhundrede, der endog i Poesien var en saadan Fjende af det Overnaturlige, at Voltaire ansaa sig selv for en reformatorisk Vovehals, da han i sin «Semiramis» havde ladet Ninus's latterlige Gjenfærd ved høilys Dag hyle nogle Alexandrinere ud igjennem en Theaterraaber.

Blandt Nodiers fantastiske Fortællinger synes «La fée aux miettes» mig den ypperste. Den er ganske sikkert for stor og bred. thi man læser ikke uden Vanskelighed et i vilde Arabesker sig

snoende Fantasteri, som optager 120 Sider i Kvartformat; ligefuldt føler man sig gjennem store Partier baade fængslet og spændt. Rammen er den, at en stakkels godlidende Sindssyg i Hospitalet i Glasgow fortæller sit Livs Eventyr; men det eventyrlige Indhold bringer Rammen helt i Glemme. Alle Menneskelivets Strænge berøres her skurrende og vildt. Det er, som Livet selv gled En forbi, seet fra Vrangsiden af, seet fra Drømmens, Visionens, Feberfantasiens ikke uberettigede Synspunkt.

I Granville i Normandiet lever den skikkelige Tømmermand Michel, god og simpel af Hjertet. I Byen findes en lille gammel kvindelig Dværg, meget skrumpen og hæslig, som indsamler Resterne af Skolebørnenes Frokost og derfor kaldes «Feen, som samler Krummer». Allerede for fire, fem Aarhundreder siden saaes hun dèr i Byen, og levede den Gang paa samme Maade, viste sig ogsaa stadig siden da med Mellemrum paa Ny. Hende hjælper den unge Mand tidt med smaa Summer, og hun understøtter ham til Gjengjæld med alskens vise Raad, taler altid, som var hun dødelig forelsket i ham, og beder ham love hende Ægteskab, for at han saaledes en Gang med Tiden kan komme til sine Penge igjen. Hun skjænker ham sit Billede, et magisk Billede, der slet ikke ligner hende, men som forestiller Feen

Belkis, den samme, der i Oldtiden var Dronning af Saba, og som Salomon elskede saa høit. I dette Billede af en deilig, magisk straalende og tillokkende Kvindeskikkelse forelsker Ynglingen sig; hvor han gaaer og staaer i Livet, møder hendes Navn ham, og vil han reise, hedder Skibet Dronningen af Saba. Han vandrer om i Drømme om Belkis, som vi Alle vandre om i Drømme om vor Chimære, vort Ideal, vor fixe Idee, der for de Andre er Galskab.

Uskyldig anklaget for et Mord, der er begaaet i et Værtshus i samme Værelse, i hvilket han sov, dømmes den stakkels Michel til Døden. Han skal hænges, og føres under Pøbelens Hujen til Galgen. Da forkyndes det, at efter gammel Regel Livet kan skjænkes den Dødsdømte, i Fald nogen ung Kvinde vil forbarme sig over ham og tage ham til Mand. Og see, der er Folly-Girlfree, den lystige, kjønne Pige, der altid har holdt af ham; hun nærmer sig Skafottet, hun vil frelse hans Liv. Men han betænker sig. Ogsaa han holder meget af Folly-Girlfree, hun er god og smuk, men han elsker hende ikke, elsker kun Een, brænder hemmelig for et aldrig seet Ideal, Feen Belkis. Han seer da ømt og taknemmeligt paa Folly, veier Pro og Contra, og — udbeder sig at maatte blive hængt. Denne Overveielse med Rebet om Halsen, dette «Bedre godt hængt end slet

gift», som Shakspeare udtrykker det,*) er her gjennemtrukket med en elskelig Humor, med en naiv og ideal Livsfilosofi, der ikke glemmes, fordi den i Øieblikke er gaaet igjennem enhver Mands Hjerne.

Michel er alt ved at række Halsen frem, da under Støi og Skrig Feen, som samler Krummer, kommer styrtende med alle Byens Gadedrenge efter sig og bringer Beviset for den Dødsdømtes Uskyld. Han ægter hende af Taknemmelighed; men neppe har i Brudenatten Døren hermetisk lukket sig mellem ham og hans ældgamle Hustru, og neppe har han lukket sine Øine, før Belkis i sit Brudeslør nærmer sig hans Leie.

«Ak, Belkis, jeg er gift, gift med Feen, som samler Krummer.»

«Jeg er Feen, som samler Krummer.»

«Ak nei, det er umuligt, du er jo næsten lige saa høi som jeg.»

«Det kommer af, at jeg strækker mig.»

«Men dette pragtfulde, lokkede Guldhaar, som strømmer over dine Skuldre, Belkis? Det har Feen, som samler Krummer, ikke.»

«Nei, for det viser jeg kun min Mand.»

«Men Feens to store Hugtænder, o Belkis,

*) Many a good hanging prevents a bad marriage.
(„What you will" I, 5.)

dem finder jeg ikke mellem dine friske og duftende Læber?»

«Nei, det er en Luxus, som kun passer sig for Alderdommen.»

«Og denne næsten dødbringende Salighed, som griber mig i din Favn, Belkis? den følte jeg aldrig hos Feen.»

«Nej, det er ligefrem,» lyder det leende Svar, «for om Natten er alle Katte graa.»

Og saaledes er hans Liv ved Dag og Nat delt mellem den vise, gamle Fe og den skjønne unge Dronning af Saba, indtil han endelig finder Alrunen, som synger, og, undsluppen fra Sindssygehuset, stiger til Feens og Belkis' Himmel under Alrunens Sang.

Ikke sandt? det er Vanvid, men et underligt sjælfuldt Vanvid. Hvad er denne Fe, som samler Krummer? Er hun Visdommen, er hun Resignationen og Pligtopfyldelsen? Er hun den uforgængelige Taalmodighed, som slaaer over i Geni? Er hun Trofastheden, som slaaer over i den Lykke, der er Trofasthedens Løn? Hun er vel lidt af det Alt, og kan netop derfor forvandle sig til Ungdom og Skjønhed og salig Lyst. Saadan omtrent er det digtet eller drømt.

Paa sin Høide har Nodier's Indbildningskraft et kaadere, overmodigere Sving; den nøies da ikke med at skabe et regelløst Indhold, den fremstiller det i en snaksom-barok, over selve Ind-

holdet spottende Form. Ingen Franskmand er saa nær ved at have hvad Englændere og Tydskere kalde Humor som Nodier. Undertiden er han som besat af Fantasteri. Han vender da ikke blot i sin Fortælling op og ned paa de daglige Forestillingers Verden, men han leger med sit eget Forhold til Fortællingen, ironiserer over de Samtidige, henkaster tusinde Hentydninger, filosoferer over Tilværelsens Illusioner, Alt i den blotte Meddelelsesform. Han tager selv Bogtrykkerkunsten i sin Tjeneste for ret at faae det Fantastiske frem, eller nøiere for at godtgjøre sin Subjectivitets absolute Herredømme over Stoffet og ligesom ikke paa et eneste Punkt, end ikke i det sidste haandværksagtige og maskinmæssig frembragte Medium, at lade nogen Udvorteshed staae, hvori ikke Fortællerens souveraine Personlighed gjør sit Lune gjældende. Han har havt et helt Bogtrykkeri behov for at kunne udgive sin berømte Fortælling om «Kongen af Böhmen og hans syv Slotte». Han fordrer det, og Bogstaverne blive saa lange, at de dække Siden, han byder, og de blive bitte smaa, han skriger, og de reise sig i Angst, han bliver melankolsk, og de falde om langs ad Linierne; de gaae over i Illustrationer, som ikke kunne udskilles fra Texten; de vexle, latinske og gothiske Grupper mellem hinanden efter Stemningen, undertiden staae de paa Hovedet, saa man maa vende Bogen om for at læse videre, undertiden følge de

Texten saa nøie. at en Gaaen ned ad Trapper trykkes saaledes:

Derpaa
gik
vor
Helt
ganske
nedslaaet
ned
ad
Trapperne.

Det er interessant i Nodier's (af hans Datter forfattede) Levnet at efterspore de faktiske Elementer, over hvilke han har formet sine fantastiske Fortællinger. Kun sjeldent ligger som i «Ines de la Sierras» noget Virkeligt, et Landskab, et gammelt Slot, til Grund for Opdigtelsen. Nodier studerede Localiteterne paa en Udflugt, han med sin Familie foretog til Spanien i 1827. Undertiden er Udgangspunktet en Legende; en saadan ligger f. Ex. til Grund for «Trilby», og det er betegnende, at denne Legende fortælles Nodier af Walter Scotts og Byrons franske Oversætter Pichot. Ideen til «Smarra» fik Nodier ved at høre sin Portner i Paris, en gammel Invalid, der var for syg til at kunne sove anderledes end siddende i en Stol. fortælle om sine Mareridt og Drømmesyner. Modellen til «Feen med Krummerne» var endelig en gammel

Tjenestepige, der hørte til Nodiers Barndomserindringer fra Fædrenehjemmet, og der pleiede at behandle hans 60aarige Fader som letsindig Yngling. Den gamle Denise paastod, at hun før hun kom der i Huset havde tjent hos en Hr. d'Amboise, Guvernør i Chateau-Thierry, og da hun, naar hun kom paa dette Kapitel, i sine egne Oplevelser indblandede Erindringen om de forunderligste Begivenheder og de mest forældede Skikke, anstillede man for Morskabs Skyld Efterforskninger om hin mærkværdige Guvernør. Stadens Archiver udviste, at der kun havde existeret een Guvernør af dette Navn og at han var død allerede i Aaret 1557. Man seer, hvorledes af dette pudsige Træf Fortællingen om Feen har dannet sig. Det ubetydeligste faktiske Element, et Landskab, en Legende, en Drøm, en Løgn, et Fnug var nok for Nodier til deraf at forme sin Fee og hendes Hofstat.

Den elskværdige, aandfulde Mand, hvis Hus i en Aarrække afgav Samlingspunktet for den ved 1830 opdukkende litterære Generation, og til hvem enhver Begynder, ethvert ungt Talent søgte ud for at finde Protektion og om mulig faae Lov til at oplæse en Ballade eller et Prosastykke for det udsøgte Selskab, der samledes i Huset Søndag Aften, betegner Yderpunktet af det romantiske Fantasteri i Datidens franske Litteratur. Det Fantastisk-Overnaturlige, som udgjorde Roman-

tismens Grundvæsen i Tydskland, udgjør i Frankrig kun dens ene Pol. Eller rettere: det er et enkelt Element i den franske Romantik, hos nogle af dens mest navnkundige Repræsentanter et svagt og underordnet Element, hos andre et stærkere fremtrædende, men det er et konstant Element. Det kommer strax fra først af til Udbrud hos Victor Hugo i hans Hexesabbaths-Ballader, det bryder kraftig igjennem i hans store «Aarhundredernes Legende», men opfattet historisk, idet Legenden her kun er naiv Historie; det glimter frem selv hos den strengt rationelle Mérimée, halvt bortforklaret i «La Vénus d'Ille», klarere i «La Vision de Charles XI» og «Les âmes du purgatoire»; det behersker som halvt serafisk, halvt vellystig-blodigt Sværmeri Lamartine's «La chute d'un ange»; det fylder Quinet's panthe-istisk-taagede «Ahasverus»; det indfinder sig med Alderen hos George Sand i de smukke Eventyr, hun nedskriver for sine Børnebørn; det sysselsætter selv den plastiske Gautier i de talrige Noveller, i hvilke han lader sig inspirere af Hoffmann, og det kroner som Swedenborgsk Spiritisme selv Balzac's store naturalistiske Værk «La Comédie humaine» med en Roman som «Séraphitus-Séraphita». Dog hos Ingen har det den naive Oprindelighed og den friske, digteriske Kraft som hos Nodier.

V.

Det nye digteriske og kunstneriske Gjennembrud havde fremmede og indenlandske Kilder. Paavirkningen fra Udlandet er den mest iøinefaldende.

Som alt berørt, blev paa een Gang det Fremmede, der skjøndt gammelt hidtil var bleven holdt udenfor Frankrig, og det, der nu fængslede Samtiden ved sin Nyhed, tilegnet og optaget af den unge Slægt med en Iver, der stod i Forhold til den Grad, i hvilken det afveg fra den tidligere Litteraturs Regelrethed. Der dannede sig for den unge Skoles Øine et Farveskjær, i hvilket alle Straaler brødes paa en vis overensstemmende Maade. De Straaler, som trængte igjennem, skiftede Charakter med det Samme.

Først og fremmest var Shakespeares Navn tidligt i Romantikernes Mund blevet det afgjørende Løsen. A. W. Schlegel havde brudt Veien for Shakespeare; thi han havde i sine berømte Forelæsninger over dramatisk Kunst og Litteratur, der ogsaa udkom paa Fransk, været den første til at forherlige og forklare ham. Franskmanden Mercier, «Romantismens Profet», slog med Lidenskab ind i samme Tone, Villemain og senere Guizot fulgte Sporet; Efterligninger og Oversættelser, de sidste mere tro end det forrige Aarhundredes, gjorde deres til at popularisere den store Brittes Navn

og Kunst. Endnu i Begyndelsen af Tyverne var man ikke videre, end at engelske Skuespillere, der paa Porte-Saint-Martin Theatret prøvede paa at spille Shakespeare, bleve modtagne med en Regn af Æbler og Æg og Raabene: »Tal Fransk! Ned med Shakespeare! Det var en af Wellingtons Adjutanter!«*) Men vi have seet, at deres Efterfølgere kun faa Aar efter fik en glimrende Modtagelse. I Mellemtiden falder blandt Andet Beyle's haardnakkede Kamp for at skaffe Shakespeare den forskyldte Anerkjendelse og Udgivelsen af Bladet Globe, der først tre Gange ugentlig, dernæst som Dagblad virkede som den yngre Slægts Organ og med Bistand af dens ypperste Kræfter overordentlig dygtigt ledede Felttoget for de nye Principer.

Beyle, der trods sin Paradoxi er et af Tidens klareste og mest originale Hoveder, formulerer sin Beundring af Shakespeare skarpt uden dog at gjøre sig skyldig i nogen Mangel paa Pietet mod Racine, hvem han opstiller som dennes Modbillede. Han viser, at de Øieblikke af fuldstændig Illusion, der under en Theaterforestilling kunne og skulle indfinde sig, ere hyppigere hos Shakespeare end hos Racine, og at den egentlige Fornøielse ved det tragiske Skuespil afhænger af disse korte Illusionsmomenter og den Sindsbe-

*) Stendhal: „Racine et Shakespeare“ S. 215.

vægelse, de i deres Intervaller efterlade i Tilskuerens Sind. Hvad der mest hindrer Illusionens Opstaaen, det er Beundringen for en Tragedies smukke Vers. Man maa klare sig Spørgsmaalet: Hvad er Opgaven for den dramatiske Digter, at give smukke Udviklinger paa velklingende Vers eller med Sandhed at male Menneskets Bevægelse? Og han gaaer i sit Svar paa dette Spørgsmaal videre end den romantiske Tragedie under Victor Hugo og Alexandre Dumas senere bevægede sig, idet han absolut forkaster Verset som Form for det tragiske Drama. Saasnart Tragedien søger sin Virkning ved at give et nøiagtigt Maleri af Sindsbevægelserne, saa maa den, mener han, fremfor Alt gaae ud paa med Klarhed at udtrykke Tanker og Følelser. Men denne Klarhed forhindres af Verset. Han anfører Macbeths Ord «The table is full» overfor Banquo's Skygge, der sidder paa hans Plads, og hævder at Rim og Rytme intet kunne føie til et saadant Udbruds Skjønhed. Øiensynlig har senere Vitet, ikke Hugo, svaret til hans dramaturgiske Ideal.

Beyle raader Ingen til at efterligne Shakespeare. Hvad man bør efterligne hos ham er kun hans Evne til at studere den Verden, i hvis Midte han levede, hans Kunst at give sine Samtidige netop den Art Tragedie, de havde Behov; thi ogsaa nu, 1820, lever Trangen til en vis Art tragisk Skuespil, selv om Datiden, skræmmet af

Racines store Ry, ikke vover at fordre det af Digteren. Kun naar man studerer og fyldestgjør sin Samtid, er man i Sandhed romantisk. Thi „Romanticismen“ er den Kunst at skjænke Folkene de litterære Værker, som under deres Anskuelsers og Vaners nærværende Tilstand formaaer at yde dem den størst mulige Fornøielse, medens Klassicismen frembyder dem den Litteratur, som foraarsagede deres Oldefædre den størst mulige Nydelse. Racine har i sin Tid været romantisk, Shakespeare er romantisk, først fordi han har fremstilt Englænderne fra 1590 de blodige Afgjørelser, som Borgerkrigene havde medført, dernæst fordi han har givet en Række mesterlige indtil det Fineste afskyggede Billeder af Hjertets Bevægelser og Lidenskabernes Liv. Den romantiske Theori er da ikke den at efterligne England eller Tydskland, men at hvert Folk skal have sin særegne Litteratur, modelleret over dets særegne Karakter, ligesom vi alle bære Dragter, der ere afpassede og syede til os alene. — Som man seer, er for Beyle Romantiken næsten ganske ensbetydende med Begrebet moderne Kunst. Eiendommeligt for den romanske Karakters ovenfor berørte indgroede Hang til Klassicitet er det, at han paa flere Steder kommer tilbage til, at man bør være romantisk med Hensyn til Ideerne, thi det er „Aarhundredets Fordring“, derimod bør man forblive klassisk i Udtryksmaaden, i Sprog-

form og Vendinger; thi Sproget er en vedtægtsmæssig Sag og derfor saa godt som uforanderligt. Man bør stræbe at skrive som Pascal, Voltaire og La Bruyère.*)

Med forskjellige Varianter formulere «Globe»s betydeligste Medarbeidere Definitionen af den sig fremad kjæmpende Romantisme i ret god Overensstemmelse med hinanden indbyrdes og med Beyle. Paa den Tid, da Hugo endnu var kongeligsindet, christen og conservativ, var Globe allerede revolutionær, filosofisk og liberal. Den første som i «Globe» gav sig til at give Romantismens Program var Thiers, der, som det i Regelen skeer ved litterære og kunstneriske Gjennembrud, opstillede Ordene Natur og Sandhed som Løsen. Han bekjæmper i den bildende Kunst det Akademiske, det Symmetriske, fordrer i dramatisk Poesi den historiske Sandhed, det Samme omtrent som man senere mente med Localfarven. Duvergier de Hauranne bestemmer i en Artikel «Om det Romantiske» Klassicismen som Rutine, Romantismen som Frihed, nemlig som Frihed for de mest forskjelligartede Talenter (Hugo og Beyle, Manzoni og Nodier) til at udfolde sig med deres hele Eiendommelighed. Medens Ampère definerer Klassicismen som Efterligning, Romantismen som Originalitet, forsøger en Anonym (efter al Sandsynlighed

*) „Racine et Shakespeare“ 115, 117, 218 Anmærkning.

Sismondi) at give en strengere Definition, idet han bemærker, at Ordet Romantisme ikke er bleven dannet for at betegne de litterære Værker, i hvilke et hvilketsomhelst Samfund har givet sig Udtryk, men kun den Litteratur, der giver et tro Billede af den moderne Civilisation. Da denne efter hans Overbevisning i sit Væsen er spiritualistisk, saa er Romantismen at definere som Spiritualismen i Litteraturen. Med ungdommelig Voldsomhed og i dristigere Udtryk optræder «Barrikaderne»s senere Forfatter, den tyveaarige Vitet, som Bestemmer af Romantismens Væsen. Den betyder simpelthen Uafhængighed i Kunstanliggender, individuel Frihed i Litteraturen. «Romantismen er», siger han, «Protestantismen i Litteratur og Kunst» og tænker øiensynlig herved udelukkende paa Løsrivelsen fra en pavelig Autoritet. Den er, fortsætter han, hverken en litterær Doctrin eller en Partisag, men Nødvendighedens Lov, Forandringens, Fremskridtets Lov: «Om tyve Aar vil hele Folket være romantisksindet; jeg siger hele Folket, thi Jesuiterne ere ikke Folket.»

Der er, som Læseren seer, neppe en Nuanceforskjel mellem disse Definitioner og den, i hvilken Victor Hugo havnede: «Romantismen er Liberalismen i Litteraturen» og man vil ikke undre sig over at Globe hilste Fortalen til «Cromwell» med Udbruddet: «Bevægelsen er nu naaet til Hr. Hugo.»

I Virkeligheden bragte han den af sit Eget ikke stort Mere end Seiren.*)

Næst Shakespeare var Walter Scott den engelske Digter, hvis Indflydelse var om ikke dybest dog tydeligst. Han banede sig Vei over Grændsen her som overalt. Den store Skotte havde allerede tidligere i Tydskland, Italien og Danmark fundet Beundrere, der besjælede af en levende Nationalfølelse og med folkelige og sædelige Idealer for Øie ansloge hans Romaners Tone. Waverley-Romanerne begyndte at udkomme 1814; alt 1815 efterlignes de af La Motte Fouqué i germanisk-junkerlig Retning, 1825—26 udgives Manzoni's «Promessi Sposi», 1826 begynder Ingemann til Bedste for en barnlig Nationalfølelse og ikke mindre barnlig Royalisme Udgivelsen af sine romantisk-historisk Fortællinger, i hvilke Walter Scotts Aand forunderligt blander sig med Fiesole's Stil. Næsten strax ved deres Fremkomst gjorde Waverley-Romanerne i Oversættelse stor Lykke i Frankrig. Scotts Navn var saa populært, at Theaterdirektørerne i Begyndelsen af Tyverne opfordrede Poeterne til at «arrangere» Skuespil af hans Romaner. Det mislykkede Drama «Emilia» af Overgangstidens Digter Soumet var en saadan Bearbeidelse af Walter Scott. Den unge roman-

*) Sammenlign Th. Ziesing: „Le Globe de 1824 à 1830“ passim.

tiske Slægt følte sig iøvrigt mest tiltrukket af de Egenskaber ved Romanerne som man i de protestantiske Lande ikke havde skattet høiest, det malerisk beskrivende Talent og den middelalderlige Tone. Walter Scott behagede i Frankrig, fordi man hos ham forefandt i rigt Udvalg Køllerter og Buer, et broget Costume og gamle Borges romantiske Architektur. Hans nøgterne Livsanskuelse, hans protestantiske Sædelighed, der vandt ham Læsere i Tydskland og i Norden, oversaa eller misbilligede man. Beyle var den første, der rettede skarpe kritiske Indsigelser mod Scott. Han spaaer ham trods al den øieblikkelige Larm om hans Navn et kun kortvarigt Ry; thi efter hans Mening har Scotts Talent snarere bestaaet i Evne til at skildre Personernes Klædedragt og male deres Ansigtsform end i Evne til at gjengive deres Følelsesliv og vise os deres Lidenskaber. Kunsten kan og skal ganske vist aldrig efterligne Naturen Træk for Træk; den er altid en smuk Usandhed, men Walter Scott har været altfor usandfærdig; hans lidenskabelige Personer synes at skamme sig for sig selv, de mangle Sikkerhed og Dristighed, de have altfor faa naturlige Træk. Temmelig tidligt begyndte man da ogsaa at bebreide Scott, hvad Balzac senere ofte gjør gjældende imod ham, at han ikke forstod at skildre Kvinden og hendes Lidenskaber eller i alt Fald ikke vovede at skildre disse Lidenskaber med deres Glæder, Kvaler og

Tugtelser i et Samfund, der lagde en overdreven Vægt paa den litterære Ærbarhed.*) De af hans Romaner, der foregik i den mere moderne Tid, gjorde intet Indtryk; man holdt sig til «Ivanhoe», «Quentin Durward», «Den smukke Pige i Perth» og et Par andre. Hvad man især vurderede hos den fremmede Digter var, at han havde erstattet begge de tidligere Former for den større Roman — den fortællende, hvis Kapiteloverskrifter vare sande Udtog og i hvilken Fortælleren stedse stak Hovedet i Veiret, og Brevformen, der klemte alt Pludseligt og Lidenskabeligt ind imellem et «Kjære Ven!» og et «Deres hengivne», — med den dialogiserede, dramatiske Roman. De største Talenter blandt de unge franske Digtere røbe Paavirkningen af ham. Den blandt dem, der i moralsk Henseende stod England nærmest, Alfred de Vigny skrev sin Roman Cinq-Mars, der foregaaer under Richelieu, et underholdende, men nu forældet Arbeide, i hvilket Modsætningen af Godt og Ondt overskygger alle andre Modsætninger og i hvilket Mangelen paa Blik for Richelieu's Statsmandsstorhed er paafaldende. Scotts alsidige Charakteristik fattes i høieste Grad; i Steden for den er traadt et lyrisk Element, Forherligelsen af ungdommelig

*) Se hos Beyle: Racine et Shakespeare 294, hos Balzac hans egne Ord i Fortalen til „La Comédie humaine“ og hans Alter-Ego, Daniel d'Arthez's Udtalelser i „Les illusions perdues“.

fremfusende Ridderlighed, den gammelfranske Bravoure. Samtidigt med De Vigny lod Prosper Mérimée sig paavirke af den store Skotte og forfattede under denne Indflydelse sin «Krønike fra Karl den 9des Regjering» («Fra Bartholomæusnattens Tid»), et Værk, hvis Aandsretning ligger endnu fjernere fra Scotts. Mérimée opsøger i Historien de stærke og voldsomme Lidenskaber for deres egen Skyld, kun med det franskromantiske Bi-Øiemed at opirre Spidsborgerne ved den uforbeholdne Skildring; hans Charaktertegning er mesterlig skarp og knap, Fremstillingen kold, udført paa Trods mod al moralsk Conveniens.

Det er bekjendt, at Alexandre Dumas senere hen i mange lette og underholdende Romaner — «De tre Musketerer» f. Ex. — paa sin Vis tilegnede sig Scotts Farverigdom og historiske Stil. Mindre bekjendt er det derimod, at Balzac, Begrunderen af den moderne franske Roman, ganske som de Vigny og Mérimée følte sig tiltrukket af den i Romanens Historie epochegjørende fremmede Mester. Han vilde træde i hans Spor uden at være en blot Efterligner. Han mente i den beskrivende Genre, som Romantiken paany bragte til Ære, ret vel at kunne kappes med Scott og tiltroede sig Evne til at give Dialogen et ganske andet Liv. Hos Walter Scott fandtes kun én Kvindetype; i Frankrig vilde den, der gav sig til at forfatte historiske Romaner, kunne stille Katholi-

cismens glimrende Laster og brogede Sæder overfor Calvinismens mørke Skikkelser i den franske Histories lidenskabeligste Periode. Saaledes var han sikret mod Ensformighed. Endelig fattede han, hvis Aand stadig pønsede paa Kjæmpeværker og instinctmæssig søgte det systematisk Omspændende, den Plan at fremstille ethvert Tidsrum fra Karl den Store til Datiden i en eller flere Romaner, der skulde danne en sammenhængende Kjæde; det var en lignende Idee som den, Freytag senere i sit Værk «Die Ahnen» har søgt at virkeliggjøre for Tydsklands Vedkommende. Et Led i denne Kjæde skulde den første Roman være, som Balzac udgav under eget Navn, «Les Chouans», i hvilken Kampene i Vendée paa Revolutionstiden skildres, og som udkom 1829, netop samme Aar som «Cinq-Mars» og «Chronique du règne de Charles IX.» Andre Brudstykker af det paatænkte store Værk ere de meget senere udgivne Bøger «Sur Cathérine de Médicis» og «Maître Cornélius», en Roman, i hvilken Balzac i ligefrem Kappestrid med Walter Scott lader Ludvig XI, hvem den fremmede Digter efter hans Opfattelse havde gjort Uret, spille en Hovedrolle. Disse Bøger, der i og for sig betragtede, have en vis Værdi og indeholde livlige, grundige Charakterstudier, vise dog, at hvis Balzac havde fastholdt sin Plan at kalde Fortiden tillive, vilde hans Betydning i Aarhundredets Litteraturhistorie være

bleven en ganske underordnet; man havde simpelthen regnet ham til Walter Scotts Elever.

Ogsaa hos Victor Hugo fremkaldte de Scottske Forbilleder Ønsket om at forfatte en stor historisk Roman. Han besluttede at give den til Midtpunkt Paris's gamle Kathedralkirke, hvis Overkalkning havde opfyldt ham med Rædsel og for hvis historisk-monumentale Væsen han nærede et ganske lignende Sværmeri som i sin Tid Goethe for Strassburger Dom og Oehlenschläger for Roeskilde Domkirke. Efter Kontrakt med en Boghandler skulde denne nu saa berømte Roman være afleveret i April 1829, Hugo formaaede ikke at holde Kontrakten, fik først fem Maaneders Frist, saa Frist til 1ste December 1830 mod at betale en Bøde af 1000 Francs ugentlig, hvis Romanen ikke var færdig til da. Den 27de Juli havde han sine Forarbeider i Orden og begyndte Nedskrivningen, Dagen efter indtraf Julirevolutionen; Hugo's Hus var udsat for Kugleregnen, under Flytningen til et andet Hus gik en Bog med alle hans Optegnelser til Romanen tabt. Han fik da tre Maaneders Frist endnu, lod sig negte hjemme paa ubestemt Tid, lukkede sine sorte Klæder inde for ikke at kunne gaae ud, iførte sig sin Arbeidsjakke, kjøbte sig en Flaske med Blæk og arbeidede uden at gjøre eller modtage noget Besøg indtil 14de Januar 1831, da Blækflasken var tom, og Romanen færdig. Kun en eneste Gang havde

han i Mellemtiden tilladt sig en Adspredelse, det var da han gik ud for at see Karl den 10des Ministre blive dømte; men for ikke at overtræde sin egen Bestemmelse havde han den Dag iført sig sin Borgervæbningsuniform.

Allerede fra Hugos tidligste Ungdom af havde han modtaget et dybt Indtryk af Walter Scott. I en Anmeldelse af «Quentin Durward», som han skriver 21 Aar gammel, udtaler han den høieste Beundring for Scotts historiske Sands, sædelige Alvor og dramatiske Form. Der findes ligefuldt heri en Sætning, i hvilken han ligesom angiver det Skridt, han selv haaber at kunne føre Kunsten videre. Den lyder: «Efter Walter Scotts maleriske, men prosaiske Roman, staaer der tilbage at skabe en anden Art Roman, der efter vor Mening vil være smukkere og mere fuldendt. Det er den Roman, som paa een Gang er Drama og Epos, som vel er malerisk, men tillige poetisk, vel er virkelig, men tillige ideal, vel sand men tillige stor, og som indfatter Walter Scott i Homer.» De sidste Ord, der paa ægte Hugo'sk Maade gjennem Overdrivelse fordærve Virkningen, bør ikke hindre os i at anerkjende den unge Forfatters Klarsyn for hvad han selv engang vilde kunne yde i Romanfaget. Han synes at have følt, at hans Romaner vilde blive store Digte i Prosa, store maleriske Legender snarere end Virkelighedsbilleder som Scotts.

«Notre Dame de Paris», der var bestemt til at give et Billede af Paris's Liv og Sæder i det 15de Aarhundrede, er et Foster af en storartet architektonisk Fantasi. Hugo's Hang til det Mægtige og Kolossale har her fundet en passende Gjenstand. Han besjæler denne Kirke, fylder den med sin Aands Pust, saa den bliver et levende Væsen, og som man af en enkelt Hvirvel undertiden kan gjenconstruere en Dyreform, saaledes fremmaner hans Hjerne ud fra Kirken som Udgangspunkt det hele omgivende Paris, som længst er forsvundet. Troens og Overtroens, Sædernes og Kunsternes, Lovenes og Hjerternes Tilstand i hin gamle Tid er malt i brede, kraftige Træk uden megen Skarphed men med en Art Magi, der overvælder. Menneskeskikkelserne ere geniale Grundrids til Charakterer, udførte i Epopeens Stil, i halvt overnaturlig Størrelse. Walter Scotts ærbare og borgerlige Menneskelighed er erstattet af en farvedrukken Kunstneraand. Walter Scotts fromme Sind er afløst af en storstilet Lidenskabelighed, der uden at beroliges peger hen paa den jernhaarde, blinde Nødvendighed, hin *ἀνάγκη*, som er ridset paa Kirkens Væg og som knuser os alle, Zigeunersken og Præsten, Skjønheden og Dyret, Phøbus og Quasimodo, Aarhundrede efter Aarhundrede, under sin Jernhæl.

Endnu stærkere end Walter Scott betog Byron. Det var det heftige Element af Liden-

skab i hans Digte og dets Sammenhæng med hans Levnets Uregelmæssigheder, det var Childe Harold og endnu mere Lara, den af Skjæbnens Finger mærkede Personlighed, der rugende over et hemmelighedsfuldt Tungsind slæber sin Stolthed og sin Kval med sig fra Land til Land, det var denne Typus i dens Byronske Former, fantastisk forstørret ved Alt, hvad der klæbede af Mythe og Legende ved Digterens Liv, som fortryllede den Ungdom, Hugo havde vakt eller samlet. Faa vare de Kritiske, der som Beyle — iøvrigt en stor Beundrer af Byron — hævdede, at han «som Forfatter til regelmæssige, dødeligt kjedsommelige Tragedier» aldeles ikke var Romantikernes Høvding. Umiddelbart efter hans Død havde allerede den hele Horde af franske Smaapoeter kastet sig over de tvende Æmner Grækenland og Lord Byron, og var hele Aar igjennem vedblevet at besynge dem med saamegen Iver og saa liden Evne til Forstaaelse og Charakteristik af den Afdødes Eiendommelighed, at Sainte-Beuve i Globe maatte nedlægge en Protest mod Misbrugen af Ordene Byron, Frihed, Sørgehymne o. s. v. Saavel Hugo som Lamartine havde ved Efterretningen om Byrons Død givet deres Følelser for ham Luft, den første i en Artikel, den sidste i et Digt. Begge lægge paa dette Tidspunkt under Skildringen af Byrons Digterpersonlighed Hovedvægten paa hans Skepticisme og Pessimisme; Ingen af

dem synes at have modtaget noget dybere Indtryk af Byrons Manddomsværker: den friske og bidende politisk-religiøse Satire i Don-Juan forblev i 1824 overhørt og uforstaaet af dem som af saa mange andre. Men medens Hugo fremfor Alt stræber at opvise Modsætningen mellem Byrons Poesi og det attende Aarhundredes — «Forskjellen mellem Byrons og Voltaires Latter er den, at Voltaire ikke havde lidt» — er for den blødagtige og halvveis troende Lamartine Byron endnu den faldne Engel. Lamartines «Femte Sang af Childe Harold», i hvilken han stræber at anslaae de Byronske Toner, viser hvori han troede at finde Ligheden mellem den engelske Lord og sig selv, nemlig i den romantisk-heroiske Personlighed. Han benytter Byrons Maske til gjennem den at give de Tvivl og de revolutionære Sympathier Udtryk, der kun ganske glimtvis kom frem i hans poetiske Meditationer, men som han snart skulde udtale i sit eget Navn. Rimeligvis har desuden Mindet om Byron lokket saavel ham som Hugo til Østerland: den sidste nøiedes med digteriske Farter, Lamartine satte en storartet Reise i Scene, til hvilken han udrustede sig med fyrstelig Pragt. Saavel Lamartine som Hugo modtoge imidlertid om ikke af Byrons sidste Værker saa af hans sidste Bedrifter og hans Død et dybtvirkende politisk Indtryk.

Spor af Byronsk Paavirkning findes nu sikkert

nok hos Flertallet af de paa hin Tid debuterende franske Digtere, men saa betydelig og kraftig var denne unge productive Slægts Originalitet, at Byrons Sønderrevethed, der som smittende Exempel overalt viste sig forførerisk, og som har udsaaet Efterligning og Affectation i saa mange Litteraturer, preller af paa disse Aander. Kun én var der iblandt dem, i hvis Ører netop disse Byron'ske Toner klang som Bud fra en beslægtet Aand, og det var eiendommeligt nok den eleganteste og mest aristokratiske af dem og den mest udprægede Pariser blandt dem allesammen, Alfred de Musset. De fleste af disse fremragende Individualiteter fødtes udenfor Paris, Victor Hugo og Nodier i Besanzon, George Sand i Berry, Balzac i Tours, Gautier i Tarbes, Lamennais i Bretagne, Sainte-Beuve i Boulogne-sur-Mer og disse bringe hver paa sin Vis et kraftigt Fond af Provinsialisme med sig, der ikke lader sig gjennemtrænge af Byronsk Indflydelse, skjøndt den, iøvrigt i yderst forskjellige Former, spores hos George Sand og Th. Gautier. Mérimée, der fødtes i Paris, kjøledes tidligt altfor stærkt til at paavirkes af Byrons poetiske Naturel, han berørtes mest paa anden Haand gjennem Stendhal af det Negative i hans Væsen. Men der er Ingen i hvem Byron slaaer ned som i hint blege, slanke Pariserbarn, der besidder al den Svaghed og al den udsøgte Ynde, som i fornemme Slægter findes hos de sidste

Arvinger med hvilke Stammen døer ud. Byron havde som ægte Englænder i Begyndelsen af sin Optræden været Spiritualist, aandig og melancholsk; Sandselivet indtager kun ringe Plads i hans Ungdoms Poesi; det er først i hans Manddomsalder, efter at han har besøgt Italien og været bosat i romanske Lande, at hans Digtning, som Goethe's i Venedig, bliver sensuel og fræk og djærv. Musset omvendt tager i sin tidlige Ungdom til Udgangspunkt den Art brutal Realisme, som undertiden fremtræder i Byrons senere Arbeider og bliver efterhaanden mere og mere aandig i sin Poesi. Han er paa sin Høide baade som Iagttager og som Erotiker finere end Byron, hans Digtning har en rafaelisk Skjønhed, som Byron hverken naaer eller søger. Han er den franske, svagere, zartere, yndefuldere Byron, som Heine den tydske, mindre. kaadere, vittigere Byron, som Paludan-Müller den danske, satiriske, orthodoxe, loyalt-conservative Byron. Musset lider som en Yngling, klager som en Kvinde, han er, som Billedhuggeren Auguste Préault engang kaldte ham, «Frøken Byron».

Shelley, hvis Navn først langt senere trængte ind i Frankrig, forblev ganske ukjendt for hin Generation. Hvad Søskolen angaaer, da var Sainte-Beuve, som tidligt var bleven indviet i det engelske Sprog og som var den mest kritiske Aand blandt dem alle, den eneste, som følte denne

naturelskende og virkelighedssøgende Skoles Værd, som tilegnede sig Noget af dens Væsen, og gjennem enkelte Oversættelser stræbte at popularisere den. Brizeux, Bretagnes Digter, minder om Skolen, men har ikke kjendt den.

Fra Tydskland var Paavirkningen mindre stærk end fra England, og overfor dette Land er den frie Behandling af Indtrykkene endnu lettere paaviselig. Tydskland saaes overskygget af de de gamle teutoniske Ege, om dets Kilder og Floder svævede Alfer og Elverpiger med de hvide Kjoler slæbende efter sig i det dugvaade Græs; i dets Bjerge boede Troldfolket og ovenpaa dem holdt Hexene deres Sabbath. Tydskland var Walpurgirnachtsdrømmenes Land. Af Goethe blev kun et eneste Værk stærkt læst, nemlig Werther, i hvilket det exalterede Udtryk for Lidenskaben henrykte. Werther forekom som en René, fordi man lærte ham — der dog var saa meget ældre end René — at kjende efter Renéskikkelsen, og denne Synsmaade berøvede ham sin Friskhed og nærmede ham til Childe-Harold Typen. Faustfiguren modtog et Tryk i samme Retning; denne mægtige Skikkelse, der imponerede hele Europa, var de Franske fuldkomment fremmed og blev aldrig opfattet efter sit Væsen. Den franske Poesi havde aldrig dreiet sig om Forskeraandens Kampe og Lidelser. Og denne tydske Doctor, der er naiv nok til at see Djævelen i en Pudelhund, sentimental

nok til at nære religiøse Følelser paa Margrethes Tærskel og dog samvittighedsløs nok til at forlade den Forførte og dræbe hendes Broder i en uærlig Duel, var altfor ufransk til at forstaaes. Hvilken Art af Indvendinger Mændene af den klassiske Skole rettede mod Goethe's Faust, sees af Romantikernes Forsvarsartikler. «Hvor mange Mennesker, hedder det i en Artikel af Duvergier de Hauranne, gjør ikke den blotte Forestilling om en Pagt med Djævelen uføIsomme for dette Mesterværks Skjønheder! De begribe ikke, at man lader en saadan Usandsynlighed gaae upaatalt hen, og dog have de selv uden ringeste Indvending fra deres Barndom af seet Agamemnon myrde sin Datter for at erholde Medbør!» Man var vant til den klassiske Overtro, men følte sig frastødt af den middelalderlige. Stort var ogsaa Antallet af dem, der uden at læse Goethes Værker forkastede dem som uciviliseret Poesi. Romantikernes stupide Angriber, det franske Akademis Sekretær, Auger fik endnu i 1825 Akademiets Medlemmer til at smile ved i et Udfald mod Romantikerne, «disse Elskere af den skjønne Natur, der gjerne vilde give Apollo fra Belvedere for en uhyrlig Statue af den hellige Christopher og som med største Fornøielse vilde give Phèdre og Iphigénie bort for Faust og Götz von Berlichingen,» at udtale disse sidste Titler med burlesk Betoning som barbariske Navne. Romantikernes Beundring

for Faust var imidlertid, som allerede antydet, ufrugtbar. Skjøndt Gérard de Nerval oversatte det store Dramas første Del til den gamle Goethe's høieste Tilfredshed og skjøndt Delacroix's Maleri af Faust og Mephistopheles, der ride gjennem Luften, ligeledes vakte den gamle Digters og Kjenders Beundring, lader der sig i Datidens franske Litteratur kun sparsomt (som hos Quinet) paavise Indflydelse fra Goethe's Faust.

Hvorvel Schiller ved sin Sammenhæng med Rousseau og sin blomstrende dramatiske Rhetorik kunde synes lettere tilgjængelig for Franskmændene end Goethe, slog han i kun ringe Grad an hos den yngre Slægt. Hans hele Theater blev vel bearbeidet og opført, men det var umiddelbart før at den egentlig romantiske Skole dannede sig, og Overgangsperiodens halvromantiske Poeter, der efter Lyst og Lune tilskare hans Stykker til regulære Tragedier i den herskende Smag, skamskændede hans Værker istedenfor at aabne Forstaaelsen for dem. Af «Jomfruen fra Orleans» og «Don Carlos» fabrikerede Soumet en «Jeanne d'Arc» og en «Elisabeth af Frankrig»; «Fiesco» blev bearbeidet og mishandlet af Ancelot, «Wallenstein» af Liadières; men hverken Klassikere eller Romantikere følte nogen Tilfredsstillelse med Resultatet, og den strenge Beyle, der dog stræbte at gaae til Kilderne, dømmer, at Schiller i altfor høi Grad har hyldet den gamle franske Smag til at han har kunnet

give sine Landsmænd den Tragedie, der fordredes af deres Sæder. For Schillers virkelige Storhed mangler han fuldstændigt Blik; han har øiensynlig været altfor uvidende i Tydsk til at kunne nyde og forstaae «Wallenstein» og iøvrigt lod han som mange andre blandt de Yngre sig ved sine Lovprisninger i saa høi Grad lede af Hensynet til hvad der kunde formodes at ville ærgre Klassikerne mest, at han priser Werners «Luther» som det nyere Drama, der kommer Shakespeare nærmest og dets Forfatter som en langt større Digter end Schiller.

Foruden Goethe gjorde af alle Tydsklands samtidige Digtere kun E. Th. A. Hoffmann et dybere Indtryk. Ja for Franskmændene blev Hoffmann Tydskeren par excellence. Tieck var for ubestemt, Novalis for hemmelighedsfuld til at kunne finde et Publicum i Frankrig som f. Ex. i Danmark; men Hoffmann forbandt med det uberegneligt Fantastiske, der var et fuldstændigt nyt poetisk Element for Franskmændene, den skarpe Sikkerhed i Konturerne, som tiltaler dem, og som erindrede dem om deres Landsmand, Lothringeren Callot. Hoffmanns Kunstnermod, der vover at forfølge Capricen til det Yderste, vandt dem for ham. Han var grel, han skyede ikke de stærkeste Virkninger, og han var i al sin Vildskab smaaligt tydelig som et Maleri af den hellige Antonius's Fristelser, udført af Breughel eller Teniers: han

kom i Modsætning til Novalis Franskmændene imøde ved sin Berlinerrationalisme, der er saa beslægtet med den franske; der var en Slags Forstandsmethode selv i hans Galskab. Derfor fik han alene blandt alle tydske Digtere Efterfølgere, næsten Disciple i Frankrig. Allerede Charles Nodier røbede, som vi saa, stærk Paavirkning af hans Poesier; senere er Gérard de Nerval i endnu langt høiere Grad denne Paavirkning underkastet, og den er meget tydelig i Gautiers Noveller. Saa original denne sidstnævnte Digter overhovedet end er, saa har han, der neppe kunde et tydsk Ord, dog i forskjellige Perioder af sit Liv staaet under tydsk Indflydelse. Som hans Ungdomsnoveller («Romans et Contes») minde om Hoffmann, saaledes minder Mangt og Meget i hans «Emaux et Camées» om Heinrich Heine. Goethes West-Oestlicher Diwan havde desuden i ganske særlig Grad imponeret ham. Hvad der tiltrak ham hos Goethe, det var den kunstneriske Uanfægtelighed, som fremtraadte i den tydske Digters senere Leveaar.

VI.

Det var dog ikke Indtryk fra Udlandet, der bidroge mest til den store poetiske Renaissance. Nei, det var Gjenfindelsen, Opdagelsen af en national Storhed, hvis Tilværelse Ingen havde anet.

Som Stødet gaves til den italienske Humanisme ved den nye Tids Begyndelse, da de første Statuer gravedes op af den Jordbund, der saa længe havde skjult dem, saaledes var Stødet givet til en hel poetisk Revolution i Frankrig fra Aaret 1819 af, da André Chéniers Poesier bleve fundne, samlede og udgivne. Det faldt som Skjæl fra Samtidens Øine, da disse sjælfulde ioniske Digtninge fulde 26 Aar efter deres Ophavsmands Død bleve dragne frem for Lyset; alle de poetiske Afguder fra Keisertiden, Delille og alle de naturbeskrivende Læredigtes Poeter faldt paa deres Ansigter og gik i Stykker. Et Foraarspust fra det gamle Hellas, det virkelige, egentlige Grækenland, trængte ind i Frankrig og befrugtede Atmosfæren. Alexandrineren, der i det 18de Aarhundrede havde været et saa slapt og kraftesløst, i det 17de Aarhundrede et saa stivt og symmetrisk Vers, aabenbarede hemmelighedsfulde Harmonier, en fin og smidig Fasthed, en dristig og sandselig Ynde, og da Cæsuren ikke mere faldt regelmæssigt efter den sjette Fod, Meningen ikke mere endte med Verset, en Mangfoldighed, som Ingen havde drømt om. Ideerne og Følelserne vare moderne, men Aanden, i hvilken de kunstnerisk fremstilledes, var antik. Der var i denne Blanding skjult det bevægende Princip, der kunde fremkalde en hel poetisk Evolution af samme Art, som den, Ronsard i det sextende Aarhundrede ved at gribe et lig-

nende Udgangspunkt havde indvarslet og sat i Værk. I denne Poesi mødtes den nye Tids og Oldtidens Aand, og de havde sat hinanden Stævne langt fra den Vei, ad hvilken den antike og moderne Poesi i Ludvig den 14des Tidsalder havde søgt hinanden. Navnet Andre Chénier slukte med sin rene Glands alle de hidtil lovpriste Poeters Navne. Fra Graven var en Aand stegen op med Geniets Straaler om sin Pande, med Martyrglorien om sit Hoved og viste den unge Slægt Veien ind til den nye Poesis forjættede Land.

André Marie de Chénier var født i Constantinopel (Galata) 1762 af en deilig, aandfuld og livlig Grækerinde — hendes Pigenavn var Santi L'Homaka.*) Faderen var den franske Generalkonsul i Tyrkiet, en fremragende Lærd. Allerede som ganske lille Barn kom André til Frankrig og blev opdraget i en smuk Egn i Languedoc. Han glemte sit Modersmaal, men da han i Skolen i Paris begyndte at lære det paany, nemmede han det saa hurtigt, at han sexten Aar gammel beherskede det fuldstændigt og fordybede sig helt i dets Litteratur. Han var fuldt saa hjemme i den som i sit Fædrelands. Tyve Aar gammel traadte han ind i Hæren som «adelig Cadet» (Cadet gentilhomme) en Art Underlieutenant, laa med sit Regiment i Garnison i Strasburg og benyttede sin

*) Thiers var en Dattersøn af hendes Søster.

Fritid til filologiske Studier; men det aandsfortærende Garnisonsliv, det aandsforladte Samliv mellem Officererne nagede ham; allerede efter et halvt Aars Forløb vendte han tilbage til Paris, og da der paa dette Tidspunkt begyndte at udvikle sig en Sygdom hos ham, hvis Helbredelse fordrede et strengt og roligt Liv, tog han sin Afsked. Men diætetisk Afholdenhed og Uvirksomhed passede kun slet for en Yngling der med alle en livfuld Ungdoms Lidenskaber forenede en genial og rastløs Aands videnskabelige og kunstneriske Hang. Han foretog med Venner en toaarig Udenlandsreise til Schweiz og Italien med langt Ophold i Rom. Nye Sygdomsanfald, der ramte ham i Neapel, forhindrede ham i at naae Grækenland, Reisens og hans Længsels egentlige Maal. Da han i Begyndelsen af 1785 vendte tilbage til Paris, fandt han i sine Forældres Hus Paris's bedste Selskab forsamlet; der lærte han Digteren Le Brun, Maleren David, Chemikeren Lavoisier at kjende, desuden en Række af Diplomater og Øvrighedspersoner, hvis Navne Revolutionen skulde gjøre bekjendte; han havde udenfor Hjemmet sin egen fortrolige Kreds af høitbegavede unge Adelsmænd og endelig søgte han, der i disse Ungdomsaar delte sin Tid temmelig ligeligt mellem Studier og Adspredelser, Datidens mest letlevende og fritlevende Selskab, der bestod af store Herrer (Hertugen af Montmorency, Fyrsten af Czartorisky

o. s. v.), fornemme Damer (Hertuginden af Mailli, Fyrstinden af Chalais o. s. v.), Kunstnere, Digtere, Skribenter (som Beaumarchais, Mercier o. s. v.) og endelig af unge smukke Courtisaner, (de af André besungne Glycère, Rose, Amélie) — et broget Selskab, hvis Liv og Færd Rétif de la Bretonne har beskrevet, og som udaandede under Faldøxens Hug. Paa dette Tidspunkt gjorde André Chénier iøvrigt Bekjendtskab med en Mand, hvem fælles Kjærlighed til Frihed og fælles Had til alt Rædselsregimente strax gjorde til hans Ven, den italienske Digter Alfieri, der ledsaget af Grevinden af Albany netop da indfandt sig i Paris, og samtidig lærte han den Kvinde at kjende, der i talrige af hans Digte findes besunget, lovprist og anklaget under Navnet Camille, hans Ungdoms Elskede Madame de Bonneuil, til hvem en stormfuld og langvarig Lidenskab bandt ham. Fire og tyve Aar gammel har André tidt paa hendes Landgods ligget paa Knæ for hendes Fødder, naar hun til Harpen sang en af Datidens Romancer om Elskovs Smægten og Fryd.

I 1787 udnævntes han til Gesandtskabsattaché i London, hvor han følte sig i høi Grad ulykkelig over sin Isolerthed og Afhængighed, oplevede der Revolutionens Udbrud, som elektriserede ham, og vendte, fuld af rige Fremtidsforhaabninger tilbage til Paris. Bevidstheden om hans Digtergave var alt tidligere opstaaet hos ham; nu begyndte han

at anlægge og udføre større digteriske Compositioner af høist forskjellig Art, men alle strengt antike i Stilen. Alt tilforn havde den franske Litteratur to Gange søgt tilbage til Antiken, første Gang i Ronsards Tidsalder, da man udstyrede Oldtiden med den italienske Renaissances brogede Flitter, anden Gang paa Ludvig den 14des Tid, da man udrustede den med Hofprang og Ceremoniel; André Chénier, som havde ægte græsk Blod i sine Aarer, der læste og skrev sit Modersmaal som Fransk og som, maaskee ene i det hele Land hverken saa det gamle Hellas gjennem latinske Glas eller gjennem Støvet fra det 17de Aarhundredes Parykker, sprængte uden Anstrengelse, naivt som en ung Apollo, den Opfattelse af Antikens og derigjennem af Poesiens Væsen, som herskede rundt omkring ham. Han forstod, at Grækenlands Digtere havde talt og skrevet Folkesproget, og at deres paa Selvindskrænkning hvilende Formfuldkommenhed var noget fra Respekt for vilkaarlige, vedtægtsmæssige Forbud himmelvidt forskjelligt. Han betegner i Forhold til det attende Aarhundredes Stil i Poesien en lignende Reaction og Fornyelse som Thorvaldsen i Billedhuggerkunsten; han var ligesom Thorvaldsen i talrige Enkeltheder en Efterligner og Benytter af Antiken; han overgaaer ham i Følelsesbevægethed, i sandselig Varme og i Pathos. Før 1789 viser André Chénier sig i sine Digte især som Erotiker med et Anstrøg af Sensualisme,

som Elegiker og Idyldigter. Hans poetiske som hans menneskelige Væsen udvikledes, da den franske Revolution brød ud og fyldte Luften med sin Torden. Han var bleven opdraget i den filosofiske Aand, der efter Voltaires Virken raadede i Aandsaristokratiet; han havde delt de Følelser, som bragte udmærkede Franskmænd til at forfægte de nordamerikanske Fristaters Sag; nu hilste han med den reneste Begeistring den Frihedens nye Æra, som han saa længe havde attraaet at opleve. Han opfattede Friheden som den ubetingede Tænkefrihed og Religionsfrihed. Tilstrækkelig belært «af de atten Aarhundreder, som theologiske Taabeligheder have blodfarvet, uden Agtelse for nogen Præstestand, hvilken Bekjendelse den end tilhører», overbevist om at Medlemmerne af enhver saadan Stand «have sammensvoret sig mod Menneskehedens Lykke og Ro» vil han «knække det despotiske og theokratiske Aag». Han var uerfaren og ædelmodig nok til at troe Iværksættelsen af dette Resultat muligt uden Brud paa den strengeste Lovligheds Herredømme.

I Revolutionens første Aar helligede han endnu Poesien sin meste Tid. Han havde fattet en forbigaaende Kjærlighed til en ung skjøn Dame, Madame Gouy d'Arcy, hvem han har forherliget i en bekjendt Elegi, men snart trængte Politiken alle andre Beskjæftigelser og Lidenskaber tilbage. I 1792 rettede André, som anede det forestaaende

Rædselsregimente, i en Bladartikel et heftigt Angreb paa Jakobinerne. Da hans yngre Broder, Revolutionstidens bekjendte Digter Marie-Joseph Chénier, der spillede en Rolle i Jakobinerklubben, følte sig forpligtet til at forsvare sine Samfundsfæller, optog André med stolt Hensynsløshed den tilkastede Handske. Det lykkedes vel Venner af Brødrene at bringe den pinlige Polemik imellem dem til en hurtig Afslutning; imidlertid vedblev der endnu i nogen Tid at herske Spænding mellem dem. De havde tidligere stedse været inderligt forbundne. Men for André som for Oldtidens Romere maatte Blodets Baand briste, hvor det gjaldt en politisk Idee. Han havde ved Revolutionens Udbrud modtaget sin Broders Dedication af Tragoedien «Brutus og Cassius» og i Svaret paa denne Tilegnelse med Datidens Naivetet erklæret sig for overbevist om at den store Brutus havde udtrykt sig netop som i Dramet; han havde benævnet Stykkets Helte «ædle Mordere, store Tyrandrabsmænd, som Nutidens Ordgydere ikke mere forstaae», havde kort sagt udtalt sig for Kongemord hvor dette var nødvendigt. Men Processen mod Ludvig den 16de vakte hans fulde Indignation, han ansøgte om at staae Kongen bi i hans Forsvar, han skrev en Række af Forsvarsindlæg for ham, og det var André Chénier, som da Dødsdommen var falden, førte Pennen for Ludvig og skrev det smukke og værdige Brev, i

hvilket Kongen anmodede Nationalforsamlingen om Tilladelse til at appellere sin Dom til Folket. Det er (som Becq de Fouquières har bemærket) betegnende, at tre af Europas ypperste Digtere, André Chénier, Schiller og Alfieri, der alle i lige Grad vare Modstandere af den gamle Absolutisme og der alle havde hilset Revolutionen med Begeistring, i 1792 fattede den Plan at forsvare Kong Ludvig. Marie-Joseph Chénier var en ringere og lettere Aand, der gjerne fulgte Strømmen og der glædede sig ved den rundelige Popularitet, som et Talent, der nøie passede til Samtiden, indbragte ham. André besad et Mod, som paa given Anledning kunde stige til den trodsigste Stolthed, og han var af det Malm, af hvilket Historien former Martyrer. Den aabenbare Fare gjorde ham kun dristigere i sine Angreb paa de Magthavere, der i hans Øine vanærede Frankrig. Han offentliggjorde under sit fulde Navn sin haansprudende Hymne i Anledning af den Fest, Jakobinerne gav de amnesterede Soldater af Regimentet Chateauvieux, der med Rette vare blevne dømte til Galeierne for lave Forbrydelser. Og da Marat var bleven fældet, da 44,000 Altre reistes for «Folkets Ven», følte André Chénier alene blandt Frankrigs Digtere sig tilskyndet til at lovsynge Charlotte Corday. Det var dengang en modigere Handling end sidenhen.

«O herlige Pige! Grækenland vilde have

beundret dit Mod, have hugget Marmorblok efter Marmorblok løs paa Øen Paros for at reise din Billedstøtte ved Siden af Harmodios's og Aristogeiton's, og Chorene vilde i hellig Begeistring ved din Grav have lovsunget Nemesis, den langsomme Gudinde, der rammer den Slette i hans Magt. Men Frankrig strækker Hals under Øxen og holder Mindefester for det slagtede Uhyre».

Opholdet i Paris var siden Kongens Død bleven umuligt for André. Hans Broder søgte et Tilflugtssted for ham i et lille afsides beliggende Hus i Versailles. Her levede han nogen Tid i rolig Ensomhed, arbeidede paa sit store Digt Hermes, som han alt i 10 Aar havde syslet med uden at naae videre end til Udførelsen af nogle korte Brudstykker, og skrev til Fanny (Madame Laurent Lecoulteux), en ung i Nærheden bosat Dame, sine sidste Kjærlighedsdigte, der bære Stemplet af en i André Chéniers Poesier ny Følelse, den usandselige Elskovs Melancholi. Et udmærket kvindeligt Væsens sjeldne Adel og Ynde meddelte sig til disse vemodige og kydske Vers. Dog det stille Liv i Versailles var i André Chéniers Levnet kun den korte Stilhed før Orkanen.

Hans Bestræbelser for at forhindre en Dames Arrestation, til hvilken den revolutionære Comité havde givet Befaling, bragte ham selv i Fængsel. I Saint-Lazare anvendte han Tiden til at gjennemsee sine Manuscripter og skrev her enkelte af

sine skjønneste og mest storstilede Digte som de to berømte til Hertuginden af Fleury, født Coigny, («La jeune Captive» og det der i Udgaverne bærer den urigtige Titel «Mademoiselle de Coigny») og det beundringsværdige Fragment, der begynder «Comme un dernier rayon». Han blev for Revolutionsdomstolen anklaget som «Folkets Fjende» og dømt til Døden for at have «skrevet mod Friheden og til Forsvar for Tyranniet».. Dagen forud havde han digtet Versene:

«Som en sidste Solstraale, en sidste Luftning opliver en smuk Dag, der er tilende, saaledes prøver jeg ved Skafottets Fod endnu min Lyre; maaskee kommer Turen snart til mig; maaske vil, før Timen har tilbagelagt sine afmaalte tredsindstyve Skridt paa Skivens blanke Flade, Gravens Søvn lukke mine Øines Laag. Maaskee vil, før den sidste Havdel af det Vers, jeg nu begynder, er skrevet ned, Dødens Sendebud, den sorte Hverver af Skygger til Underverdenen, fylde disse lange mørke Korridorer med mit Navn . . . .»

Om Aftenen den 7de Thermidor 1794 ɔ: Dagen før Robespierre's Fald, der indtruffet een Dag tidligere vilde have frelst ham, besteg André Chénier Skafottet. Endnu paa Karren skal han mismodigt have svaret Maleren Roucher, der døde sammen med ham: «Ak! jeg har intet gjort for Efterverdenen», men efter Sagnet har han paa

Skafottet slaaet sig for Panden med Ordene: «Pourtant j'avais quelque chose là!»

Skjøndt André Chéniers Prosa-Artikler havde vakt ualmindelig Opmærksomhed endog i Udlandet — Wieland lader ham hilse, Kongen af Polen sender ham en Æresmedaille — havde han dog i levende Live intet Digterry. Han havde ikke offentliggjort mere end to af sine Digte, Hymnen til David i Anledning af Scenen i Boldthuset og den ironiske Hymne til Regimentet Chateauvieux, og fra den Julidag af i 1794, da hans Hoved skiltes fra Kroppen, var hans Navn forglemt og Erindringen om ham forsvunden.

Saa hændte det sig en Dag i 1819, at nogle Pariserboghandlere, som stode i Begreb med at udgive Marie-Joseph Chénier's nu ganske forældede dramatiske Værker, fik det Tilbud at udfylde det sidste Bind med et Tillæg «Digte af en ubekjendt Broder til Chénier». De bade den bekjendte Litterator Henri de Latouche at løbe disse Vers igjennem, og slagen af deres Skjønhed begyndte nu denne Mand at spørge rundt efter flere Haandskrifter af André. Saaledes bragte han efterhaanden den ene lille gamle Pakke efter den anden, det ene lille gule Hefte efter det andet for Lyset, foranstaltede med Forsigtighed og Smag et Udvalg og revolutionerede ved sin Udgave den poetiske Bevidsthed i sit Fædreland. André Chéniers Navn fløi Landet rundt, Ungdommen i

Provindserne ikke mindre end i Paris begeistredes for den nye poetiske Aabenbaring (man se Skildringen af denne Enthousiasme i Balzac's Roman «Les deux poetes», Indledningen til «Illusions perdues»).

Den længst afdøde Digter gjorde ikke blot al den Lyrik, der var skreven i den sidste Menneskealder, forældet og umulig, men slog i ideal Forstand selv Lamartine's omtrent samtidigt udgivne første «Poetiske Meditationer» rent af Marken. Thi denne Poesi foregik ikke som Lamartine's i Skyerne eller over Skyerne, men paa Jorden; den var ren uden at være from, sjælfuld uden at være følsom, den havde intet Forhold til det Uendelige og Abstracte, den var uden Mysticisme som uden Irreligiøsitet.

Det var i André Chéniers første Værker en hedensk Yngling, der troede paa Apollo og Artemis og især paa Afrodite, der her ved et Tilfælde stod Ansigt til Ansigt med den serafiske Skoles Stifter, ingenlunde spiritualistisk som han, men i Ordets antike Forstand epikuræisk. De første Kvinder, han besang, var ikke aandrige og bryst-svage Elvirer som Lamartine's, men varmblodige Elskerinder eller unge og smukke Courtisaner fra Ludvig den 16des Dage; kun blev hans Sandselighed aldrig vellystig end mindre frivol i Tidens Stil. Orgiet fremstod, naar han skildrede det (som i den 28de Elegi), som et Basrelief fra

Grækenlands ædleste Tid. Den unge Kvinde med det udslagne Haar var udført med en Stilens Kydskhed som en dandsende græsk Mænade, og ved Fremstillingens ædru Klarhed forvandles Drikkelaget til et atheniensisk Bacchanal i parisk Marmor. Den rene Skjønhed og en fuldendt Simpelhed prægede alt dette Liv. Hint Hæslige, som Hugo senere skulde indføre i Lyriken og hvis Tiltrækning Lamartine paa et givet Tidspunkt ikke mere modstod, fattedes saa fuldstændigt som Andagt og Mystik.

Men ogsaa Manden, der i André Chéniers Manddomsværker og -Fragmenter dæmrede frem, dannede en vækkende Modsætning til den Lyrik, der i 1819 vakte Begeistring. De Kvinder, han i uforglemmelige Digte forherligede, vare Heltinder eller Dødsdømte fra Revolutionstiden. Der var en mandig Pathos i hans Jamber, der gjenkaldte de gamle græske Jambedigteres, og i Brudstykkerne af hans store Digt Hermes Udtryk for en Livsanskuelse, der ved sin antike Sandhedskjærlighed og sin videnskabelige Alvor dannede den skarpeste Modsætning til det romantiske og fantastiske Sværmeri hos Lamartine. For André er Stjernerne ikke Blomster paa Himlens Enge; de ere simpelthen Verdener. der rulle i Ætherens Strømme; han nævner «deres Vægt, deres Former, deres Afstande» og Lovene for deres Tiltrækning, som han føler virke i sin egen Sjæl. Forsynet taler

ikke ned fra dem til Mennesket, Bønner stige ikke fra Mennesket op til dem, men Betragtningen udmunder i et mægtigt Indtryk af Naturaltets Enhed og Lovbundethed.

André Chéniers Poesi, der paa saa mange Maader foregriber det 19de Aarhundredes, — thi den er afgjort lyrisk og det attende Aarhundrede frembragte i Frankrig ingen virkelig Lyriker undtagen ham — fornegter dog ikke Indflydelsen af Tidsalderens to ledende Aander Rousseau og Voltaire. Fra Rousseau stammer det Idylliske hos Chénier, hans Hyrdescener, der vel have laant meget hos Theokrit, men som dog kun have øst af denne Kilde, fordi Rousseau havde peget tilbage til Naturtilstanden; fra Voltaire stammer den Lidenskab for Universalitet, der bragte André til at søge sin Inspiration hos Newton og rivalisere med Lucretius i et Læredigt om Naturen.

Det er dog især ved rent kunstneriske, tildels endog rent techniske Fortrin, at André Chénier virkede saa befriende og fornyende paa den næstnæste Slægts Poesi. Alexandrinerverset var i hans Digte ikke mere Racines; det var ved Overskjæring og Enjambements blevet et langt smidigere, friere og mangfoldigere Vers; Cæsurer og Overgange vare i hans dithyrambiske Poesier anvendte med endnu mere overraskende Nyhed, og Resultatet var blevet en hidtil ukjendt lyrisk Lidenskab og Flugt. Vel fandt man allerede hos

Lamartine de fleste af hans metriske Reformer forsøgte, men ligesom ubevidst og uden den Fasthed eller Præcision i Formen, der fortryllede Ungdommen hos Chénier. Alle de, der forstode at sætte Pris paa fast og plastisk Form, svore ved hans Navn. De delte uvilkaarligt Datidens Skribenter i to store Grupper, en, der stammede ned fra Madame de Staël, den meget talende, meget skrivende Improvisatrice, som uden synderlig Bekymring for det Heles Udformning i Enkelthederne havde udslynget en Hvirvel af Ideer og Ord, og den nu sig dannende Skole, der med André Chénier som Forbillede opstillede den strengeste kunstneriske Samvittighedsfuldhed som sit Princip.

Til de rent formelle Fremskridt i André Cheniers Poesier kom et stort Fremskridt i Farvegivningen. Man havde hidtil i Verset foretrukket det ubestemt abstracte, oversandselige eller følsomme Ord for det concrete, sandselige og maleriske Udtryk, man havde f. Ex. sagt «Himlen i dens Vrede»; André Chénier skrev «en sort og skyet Himmel»; man havde skrevet «fine Fingre», André Chénier sagde hellere «hvide og lange Fingre». Og til denne sandselige Klarhed i visse Betegnelser og Beskrivelser kom Indførelsen af et nyt Clair-obscur i Udtrykket, af Ord og Vendinger, der ved noget Gaadefuldt eller Hemmelighedsfuldt eller Fantasirigt, pludseligt aabnede Udsigter og Fjernsyn.

Hvad man fra et menneskeligt mere end fra et kunstnerisk Synspunkt mest savner i denne skjønne Poesi, det er Udtrykket for den personlige Smerte. Denne Digtning er trods sin Ild og sin Franskhed for afmaalt, for attisk. Det Hæslige er for systematisk udelukket, og til det Hæslige, det Smudsige har Digteren ægte græsk regnet sine private Lidelser, sin personlige Sorg og Melancholi. Kun gjennem nogle Prosa-Optegnelser og Breve erfare vi f. Ex., hvormeget han i sin Tid led under sin Afhængighed i London. Han giver ikke denne Lidelse Luft i sin Poesi. Naar han nu og da tidligere har følt sig trykket af sin Armod og den Tvang, den paalagde ham, saa har han kun givet denne Følelse Udbrud ad en Omvei i saadanne Digte som Idyllen «Friheden» i Theokrits Maneer, i hvilken Hyrden knækker sin Fløite, flyer Pigernes Dands og Sang, forbander enhver Trøst, fordi han er Slave. Kun saaledes omskrevet tillod Chénier sin Sorg at bryde frem i sin Digtning.*

Det er umuligt at give et Begreb om André Chéniers Poesiers Natur gjennem en Oversættelse.

---

* Naar Sainte-Beuve i sin Sammenstilling af André Chénier og Mathurin Regnier (i Bogen om den franske Poesi i det sextende Aarhundrede) henfører Digtet „Friheden“ til Tiden efter Opholdet i London, beroer det paa en chronologisk Feiltagelse. Becq de Fouquières har godtgjort Usandsynligheden af, at André har været i London før 1790.

endnu mindre gjennem et blot Referat i Prosa. Sprogkunst, Verskunst, Sprogfarve gaaer tabt. Men naar der ligefuldt bliver en eiendommelig Skjønhed tilbage, kan Læseren slutte sig til Originalens Værd. Jeg sammentrænger for at give et Exempel Digtet «Den syge Yngling», der som Alt hos Chénier er gjort med næsten Intet og som man dog aldrig glemmer. Det minder ved sin Composition om den tredie Scene i første Akt af Racine's «Phédre», der synes at have været det fjerne Forbillede:

«Apollo, du frelsende Gud, du Livets og de lægende Planters Gud, hav Medlidenhed med min Søn, mit eneste Barn, og med en sørgende Moder, der kun har levet for ham og nu skal see ham døe! Du unge Gud, kom hans Ungdom til Hjælp! Sluk den brændende Feber, som fortærer hans skyldfri Liv i dets Blomst, og jeg skal med disse gamle Hænder hænge min Onyxskaal ved Fødderne af din Statue og hver Sommer ofre en hvid Tyr ved dit Alter.

Og du, min Søn, er du bestandig uden Barmhjærtighed? er du ubønhørlig, vil du ikke tale? I tre Dage har du ikke spist, i tre Nætter ikke sovet. Barn, vil du da døe? Skal din hvidhaarede Moder blive ene tilbage paa Jorden, skal hun lukke dine Øine og forene din Aske med din Faders? Tal min Søn, hvad Smerte fortærer dig? Den Sorg, man skjuler, er bitrest at bære.

Moder, Farvel! Jeg døer, du har ingen Søn mere. Et brændende, forgiftet Saar fortærer mig; jeg aander kun med Møie; jeg vil ikke tale; Farvel . . . . Sengen piner mig, Tæppet trykker mig; Alt tynger og trætter mig. Hjælp mig! jeg døer. O vend mig om paa Siden! jeg forgaaer, hvilken Kval!

Og hun rækker ham forgjæves en Lægedrik, som en thessalisk Kvinde ved Tryllekunster har brygget. Men han taler. Han mindes Erymanthos's Bredder, Lundene med deres Løvværk, Vindenes friske Pust, som bragte Vandet, Løvet og Linnedkjortlens Folder over Pigernes unge Bryst til at skjælve, han mindes de lette, dandsende Pigers Skjønhed, endelig et guddommeligt Ansigt. Han taler forvirret: disse Arme, disse Blomster, dette Haar, disse nøgne Fødder, saa hvide og saa skjønt formede! jeg skal aldrig gjensee dem mere! Han seer en ung Kvinde for sig, der med langsomme Skridt gaaer til sin Moders Grav; han hører hendes deilige Stemme; han spørger sig, om hun ogsaa vil besøge hans Grav.

Og Moderen erfarer, at det er af haabløs Elskov hendes Søn er syg: Men sig mig, min Søn, hvad er det for en Jomfru du har seet paa Erymanthos's Bredder? Du er jo rig og du er jo smuk, eller du var det, før Smerten havde bragt dine Kinders unge Blomster til at visne. Er det Eglaia, eller den unge Irene med de lange

lyse Fletninger eller skulde det være den stolte Skjønhed, hvis Navn jeg daglig hører gjentage, paa hvem alle de smukke unge Piger er skinsyge, og hvem, som man siger, Mødre og Hustruer aldrig see uden Angst i Templer og ved Fester? skulde det være Dafne?

O Guder, ti dog, Moder, ti. Hun er stolt, ubøielig som de Udødelige, skjøn og frygtelig. Tusinde Elskere have tilbedt hende, og have elsket hende forgjæves; som de vilde jeg kun have faaet et hovmodigt Afslag. Nei lad hende aldrig erfare . . . .

Og dog! o Kval og Død! min kjære Moder! du seer i hvilken Jammer jeg gaaer tilgrunde. Gaa og find hende! Dine Træk, din Alder vil maaskee minde hende om hendes Moder. Tag denne Kurv og vore smukkeste Frugter, tag vor Eros af Elfenben, tag vor Onyxskaal fra Korinth; tag mine Gedekid, tag mit Hjerte, tag mit Liv, kast det Alt for hendes Fødder; sig hende, hvem jeg er, at jeg døer, at du ikke har nogen Søn mere; fald for den gamle Mands Fødder, suk, bed og anraab i Himlens og Havets Navn ved Guder, Templer, Altre og Gudinder, og vender du hjem uden at have bøiet deres Sind, saa Farvel Moder! saa er mit Liv tilende.

Hun bedækker hans blege Pande med Kys og Taarer og iler bort skjælvende af Frygt og Alder. Men snart kommer hun stønnende tilbage igjen og

langt borte fra hører man hendes Stemme: Min Søn, min kjære Søn! du bliver i Live. Hun sætter sig ved hans Leie. Og hende følger den gamle Mand med et Smil og med ham kommer den unge Skjønhed, rødmende, med sænket Pande, og kaster et Blik paa Sengen. Den Ulykkelige skjælver som fra Sands og Samling; han vil skjule sit Hoved under sit Tæppe.

Ven, siger hun, i tre Dage har man ikke seet dig ved nogen Fest. Hvad har du for? hvorfor vil du dø? Du er syg. Man siger mig, at jeg kan helbrede dig. Lev og lad os udgjøre een Familie tilsammen. Lad min Fader have en Søn og din Moder en Datter.» —

Det er umuligt at give en lidenskabelig Situation en simplere, mere effektfri Løsning.

Et Grundlag af denne Art var det, den nye romantiske Skole fandt at bygge videre paa: den ædleste Simpelhed i Sproget, Tegningens Rigtighed, en græsk Rytmik i alle Overgange, Basreliefets skjønne Linier, usammensatte Farver og strenge Form.

VII.

Den Digter, der tidligst røber Paavirkning af Chénier var en af Skolens kunstnerisk dristigste Aander, en af dens oprindelige Førere, Alfred de Vigny, som lyrisk Digter en Mester uden

Lyde. Kydsk, lys, ren og streng som den er, har hans Poesi noget ved sig, der har fremkaldt Billederne af en Svanes Seilen, af Elfenbenets Glans, af Hermelinets Hvidhed paa alle Læber, der have søgt at betegne den. Han har den strenge Kunst, den ædru Farve, det Sammentrængte og Udsøgte, som ogsaa charakteriserer Chénier. Han har øjensynlig frygtet for, at man skulde tilskrive disse Egenskaber en Paavirkning fra André. Thi skjøndt han ingen Digtsamling har udgivet før 1819, har han dog i senere Udgaver af sine Digte forsynet et Antal af dem, der tydeligst synes at bære Præg af André Chénier's Indflydelse med tidligere Datum, der endog gaaer saa langt tilbage som til 1815. Men selv fraseet, at enkelte Digte af André allerede da vare blevne offenliggjorte i Chateaubriands «Le génie du Christianisme» og som Tillæg til Millevoye's Poesier taler al Sandsynlighed for, at Alfred de Vigny trods sin iøvrigt saa strenge Karakter, ganske som Schack Staffeldt tiltrods for hans ellers fremtrædende Karakterrenhed, har antidateret sine Digte for at give sig et utilbørligt Skin af ubetinget Originalitet; thi de enkelte Poesier, han offenliggjorde før sin første Digtsamling, ere langt ringere end dem, der bære de tidligste (og langt tidligere) Aarstal, saa meget ringere, at han endog senere har udelukket dem af sine samlede Digte. André de Chéniers Indflydelse paa de Vigny er da uom-

tvistelig; han har i sig optaget meget af den gjenopdagede Mesters Eiendommelighed samtidig med, at han har frigjort sig fra den helleniske Archaisme, der virkede hæmmende paa dennes frie Flugt. Digtet «La Dryade», som han har betegnet med Tilføielsen «Idyl i Theokrits Maneer», er i Virkeligheden en Idyl i Chéniers. Hvad der skiller de Vigny skarpest fra Chénier som lyrisk Individualitet er den ubetingede Spiritualisme og den stolte, stoiske Ensomhedsfølelse. Han har tegnet sit Idealbillede i saadanne Digte som «Moïse», «Le colère de Samson» og «La mort du loup». Han er helt tilstede i Moses' smertelige Udraab:

O Seigneur j'ai vécu puissant et solitaire,
Laissez moi m'endormir du sommeil de la terre!

Jeg troer at høre hans stærke saarede Selvfølelses Klage i Samsons Vrede over Dalilas Falskhed (hans Dalila hed Marie Dorval, den store Skuespillerinde); tre Gange alt har han tilgivet hende, men hun har været endnu mere skamfuld end forundret over at see sig paa en Gang opdaget og tilgivet:

Car la bonté de l'Homme est forte et sa douceur
Écrase, en l'absolvant, l'être faible et menteur.

Og jeg læser paa engang hans Stoicisme og et Forsvar for hans Uproductivitet ud af Ordene i Digtet om Ulven, der døer uden at udstøde et Skrig:

A voir ce que l'on fut sur terre et ce qu'on laisse,
Seul le silence est grand; tout le reste est faiblesse.

Lad der være lidt paatagen Stivhed i denne hans Holdning, men han har paataget sig den af Stolthed, af aandelig Adel, af Trang til at sætte sit Sinds Renhed og Strenghed et Monument i sine Vers.

Den Digter, som foretog den væsenlige Videre-Udvikling af Chéniers lyriske Stil, var som Aand ganske uensartet baade med ham og de Vigny, svulmende beruset af Selvtillid. Victor Hugo stod i den Lykkens Tid, da Morgenrøden straalede om hans treogtyve Aar. Han har selv i et Digt (A Mademoiselle J. i «Les chants du Crépuscule») skildret den Seiersvished, med hvilken han traadte ud i Livet som lyrisk Digter:

Dengang sagde jeg til Stjernerne: «O min Stjerne, du skjuler dig forgjæves bag et Slør, jeg veed det godt, at du glimrer deroppe.» og jeg sagde til Floden: «Du er Hæderen, men se, jeg kommer, og hver af mine Dage er en Bølge af din Strøm.» Jeg sagde til Skoven: «Du mørke Skov! jeg har som du Melodier og Stemmer uden Tal», til Ørnen sagde jeg: «Se min Pande!» og til de tømte Bægere raabte jeg: «Jeg er fuld af brændende Ideer, som Sjælene skulle beruse sig i» . . . . Og medens jeg lyttede til Alt udenfor mig, drukken af Blomsterduft og Harmonier, hørte jeg hele Naturens Sang i mine Sandsers Oprør og Tumult . . . Jorden raabte til mig: Digter!

og Himlen svarede fra oven: Profet! Gaa, tal, lær og velsign! Hæld Urnen med dine mægtige Tanker, gyd dem ud over Dale og Fjælde, hæld dem i Ørnens og Svalens Reder!

Victor Hugo greb hint Vers, som André Chénier havde skabt, dette gjennemsigtige Organ for den rene Skjønhed, og under hans Læbers Pust straalede det i alle Regnbuens Farver. Forunderligt nok, atter denne Gang var det Grækenland, fra hvilket Inspirationen kom, men denne Gang det nye Grækenland. Under Indtrykket af den græske Frihedskrig begyndte Hugo sine «Orientalere». Men hvilken forskjellig Sprogbehandling! Ordene malte; Ordene lyste, «forgyldte med en Solstraale» ligesom den deilige Jødinde i Digtene; Ordene sang, som havde de et hemmeligt Accompagnement af tyrkisk Musik.

Det var Goethe, som digterisk havde opdaget Orienten. Men dette Østerland i «West-östlicher Diwan» var Oldingens Tilflugtssted. Han greb det Hvilende, det Beskuende i den orientalske Livsbetragtning og flettede tydske Lied'er ind deri. Rückert, den store Sprogkunstner, fulgte siden dette Spor. Efter Goethes kom Oehlenschlägers Orient. Det var Barnets, Eventyrbogens, Tusind og en Nats, halvt persisk og halvt kjøbenhavnsk. Det var Drømmen om Aander i Lamper og Ringe, om Diamanter og Saphirer i Skjæppevis, Fantasteriets uindskrænkede Herlighed, Alt grupperet om

et Par uforgjængelige, poetiske Typer. Saa fulgte Byrons Orient. Det var en stor Decoration for Lidenskaben i dens Hensynsløshed og Tungsind. Men Hugos Orient var et endnu ganske andet. det var det brogede, udvortes, barbariske Østerland, Lysets og Farvernes Land.

Sultaner og Muftier, Dervischer og Khalifer, Hetmaner, Pirater og Klefter — liflige Lyd i hans Øre. liflige Billeder for hans Øie. Tiden ligegyldig, Oldtid eller Middelalder eller Nutid; Racen ligegyldig, hebraisk, maurisk eller tyrkisk; Stedet ligegyldigt, Sodoma og Gomorrha, Granada, Navarino; Troen ligegyldig: «Ingen,» hedder det i Fortalen, «har Ret til at spørge Digteren, om han troer paa Gud eller paa Guder, paa Pluton eller paa Satan eller paa Ingenting.» Han vil male. Han er besat af en Genius, der ikke lader ham Ro, før Orienten, som han føler den, staaer der paa Papiret.

Hvorledes kom han dertil? Et omhyggeligt Studium af hans østerlandske Digte har lært mig det. De ere jo ikke blevne til i den Orden, hvori de i Samlingen følge. Det førstskrevne Stykke er Nr. 23 «Den erobrede By» fra Aaret 1824; saa følge i Aarene 1826 og 27 andre Digte, der behandle Æmner fra Frihedskrigen, og først i 1828 har Digterens Fantasi ret faaet Blod paa Tanden. Synskredsen udvider sig: alle de Elementer,

der ved nær eller fjern Ideforbindelse krystallisere sig om Tyrkerkrigen, komme til.

See vi paa det lille Stykke «Den erobrede By», der udspringer af Sindsbevægelsen i Anledning af Grækenlands Martyrium, da er Overensstemmelsen med Udgangspunktet for den fransk-romantiske Malerkunst paafaldende. I 1824 havde Eugène Delacroix udstillet sit berømte Maleri «Nedsablingen paa Skios», denne Rædselsscene, der var saa ganske blottet for enhver vedtaget poetisk Retfærdighed, saa dybt følt, saa frit og kraftigt malt, saa flammende i Farvegløde. Aaret efter er det, at Hugo begynder med sit lille Digt. Det synes en tro Slaves underdanige Indberetning, afgivet med Hænderne korslagte over Brystet:

«O Konge! Ilden fortærer og lyser, som du bød; den kvæler Befolkningens Skrig; . . . . . Kvinder og Mænd, Fædre og Sønner falde for Sværdet; Ravnene flokkes om Staden. Mødrene klagede, Jomfruerne skjælvede, græd og skjændedes; vi bandt dem til Heste og lode dem slæbes ud af Teltene, levende endnu, men brune og blaa af Slag og Kjærtegn . . . . . Smaabørn have vi knust mod Fliserne; de som leve endnu, faae deres Rest. — Dit Folk, o Konge! kysser Støvet under de Sandaler, som en Guldring fastholder om din ædle Fod.»

Dette er den allerførste Tone, Hugo anslaaer i disse Digte; den er skatp og grel, men helt

godt er Digtet ikke. thi det er ikke rigtigt sandt. Saaledes har hin Slave ikke talt, man sporer Digterens personlige Indignation gjennem Rapporten. De Digte, der nu følge, «Hovederne paa Seraillet», «Enthousiasme» og «Navarino» bære yderligere Vidnesbyrd om den oprindelige nygræske Inspiration, hvoraf «Orientalerne» fremgik. Men saa gjør Digteren et stort kunstnerisk Fremskridt, han svinger sig over paa Tyrkernes Standpunkt, digter sig ind i deres Sind.

«Paschaens Sorg» er det første, halvt ironiske Forsøg. Dervischer og Bombarderer, Odalisker og Slaver. alle søge, hver fra sit Synspunkt, hvad vel Aarsagen kan være, hvorfor Paschaen sidder stum og drømmende med vaade Øjne i sit Telt. Men Aarsagen er ikke den, de formode, hverken at Favoritinden har været utro eller at der har manglet et Hoved i Fellahens Sæk. Nei, hans Yndlingstiger fra Nubien er død. — Dette er endnu kun et Tilløb. Digteren er ikke endnu helt ude af sig selv, helt udenfor sit Væsen som Privatpersonlighed; man sporer ham i en svag Spot, der forstyrrer og opløser Billedet. Saa følger Digtet «Tyrkisk Marche» og vi ere helt i Orienten.

De mesterlige Strofer ere indfattede i Omkvædet: «Min Daggert drypper af levret Blod og min Øxe hænger ved min Sadelknap»; men Indholdet er ellers ikke vildt; det er alvorligt, fuldt af tyrkisk Pietet. og Tankegangen helt bestemt

ved Æresforestillinger, der ikke ere mindre følte, fordi de ere af en anden Art end vore.

Marchen begynder: «Jeg lider kun den sande Soldat, Belials Rædsel. Hans rummelige Turban gjør hans Pande dobbelt streng. Han kysser ærbødigt sin Faders Skjæg, og elsker sønligt sin gamle Sabel.» Det hedder videre: «Den, som holder af at snakke med Kvinder; den, som ikke ved et Drikkelag kan nævne en smuk Hests Stamtavle; den, som ligger paa Silkedivaner, som er bange for Solen, som kan læse, og af Skrupler overlader al Cypervinen til de Christne — det er en feig Hund og ikke en Soldat; ham seer man aldrig, naar Slaget gaaer løs, staae opreist i de brede Stigbøiler med Sablen i Haand og spore sin Hest dybt ind i Sværmen.» Her er ikke mere nogen græsk Stemning eller nogen europæisk Ironi over tyrkisk Barbari; her er Digteren helt bleven Dramatiker indenfor det tyrkiske Omraade, her er den sanddru Brutalitet i Localfarven, som ingen nordisk Digter nogensinde har naaet i slige Æmner; her er den rette mandige Barskhed i Tonen.

Dette er ikke Følelsespoesi, det er Toner i Dur, og der er Durklang i alle disse Digte, selv hvor Kvinden og Kjærligheden har slynget deres Rytmer ind i disse vilde og haarde. Der er grusomme og hjerteløse Kvindeskikkelser som den jødiske Sultaninde, der altid fordrer nye Hoveder af sine Medbeilersker, og der er fine og musikalske

Evadøtre som hin fangne Kvinde «La captive», der længes hjem til sit Land, men dog føler sig vel tilpas ved at lade Blikket glide hen over Smyrnas Fepaladser og indaande Østens lune Luft Vinter og Sommer, ved Dag og naar Fuldmaanen skinner paa Havet. Der er en saa yndefuld Kvindeskikkelse som den, der fremtræder i «Den arabiske Værtindes Farvel»: den Kjærlighed, som deri kommer til Orde, er vemodig i sin Følelse af Uigjengjældthed, undertrykt og kydsk, det er en Blanding af søsterlig Omhu, barnlig Overtro og underkastende Tilbedelse, der aabenbarer sig i en Form af ædel Stolthed og med en plastisk Ynde.

Fra det Øieblik af da Digteren fra Grækernes Leir har hensat sig til Modstandernes, skyder hans Fantasi fri Fart. Fra Billeder af tyrkisk Grusomhed glider den over til Udmalingen af tyrkisk Overtro (Les Djinns — et metrisk Vidunder, hvor den vilde Jagts Nærmen sig til Huset, dens Hentordnen over de rædselsslagne Beboeres Hoved og dens gradvise Sig-Fjernen males gjennem Digtets langsomme Stigen fra Tostavelses- til Tistavelses-Strofen og Synken tilbage til Tostavelses-Strofen igjen). Fra tyrkisk Serailliv glider Indbildningskraften til de frie Beduiners Teltleir i Ørkenen: fra Ørkenen, som den er nutildags, til Ørkenen som den var, da Buonaberdi overskyggede den med sine Ørnes Vinger.

Uhyre Flader af Sand og Vand, Troppemassers Ordning og Bevægelse, hele Byers Architektur, deres Beleiring og Stormløbene imod dem vise sig for Hugos Digterøie, og ved en nærliggende Idee-Association hidføres da i et givet Øieblik Billedet af kjæmpemæssige Undergangsscener fra den bibelske Oldtid. Der har Hugo fundet sit pragtfuldeste, med hans Personlighed mest beslægtede Stof. Hans Fantasi var altid ypperst anlagt paa det Uhyre; Pegasus er altid i bogstavelig Forstand et deiligt Monstrum, men hans Pegasus er det i aandelig Forstand.

Han skriver Digtet «Ildregnen fra Himlen», Samlingens første, digtet sidst. Vi see den sorte, frygtelige Sky seile over Himlen. Hvorfra kommer den? Hvorhen gaar den? Ingen veed det. Den seiler over Havet og spørger Herren, om den skal tørre det ud med sin Ild. Nei, svarer Herren, og den forfølger sin Bane for hans Pust. Over Middelhavets deilige Golfer, over Ægyptens blonde Kornland glider Skyen, men Herren giver den endnu intet Tegn til at standse. Over Ørkenen flyver den, over Ruinerne af det gamle Babel. Den spørger: Er det her? Men den maa videre frem. Saa naaer den ved Nattetid Rummet over de to yppige Søsterbyer Sodoma og Gomorrha, hvor Alt er slumret ind under Svælgeri, i Nydelse og Vellyst. Og paa Herrens Vink revner Skyen og aabner sit Ildsvælg. Hagl af Gnister, Svovl-

strømme, Ildregn styrter ned, til Agat og Porfyr og Afguder og Marmorkjæmper smelter som Vox, og Flammerne blænde og omspænde og opbrænde alt Levende i Huse og paa Gader. Da sees henad Morgen den gamle Babelruin strække sit Hoved op over Bjergryggen for at nyde Slutningen af Skuespillet. Den kjender det, den har engang faaet Kjærligheden, der tugter, at føle.

Dette er, som sagt, ingen Mol-Poesi og Beskyldningen for Kulde fattedes ikke, saa meningsløs den end var; men det er seet, det er malt med en Pensel som hin Gran, Heine vilde rive fra Norges Klipper og dyppe i Ætnakraterets Luebølger for at skrive sin Elskedes Navn paa Himlen. Disse Orientalere bleve Prototypen for den romantiske Lyrik. Digteren vovede her at gribe det Smerteligste, ja det Hæslige, det Forfærdelige (τὸ δεινόν som Grækerne sagde) og optage det i sin Lyrik i Tillid til at hans digteriske Kraft vel skulde formaae at gjennemtrænge det Alt med Poesi og faae alle disse Skygger til at staae gjennemsigtige og lade alle disse mørke Punkter gaae op i et poetisk Lyshav. Han har engang skrevet et Digt om Jordkloden, der kan anvendes paa denne hans Lyrik: han skildrer den magre, stenede, karrige Jordbund, som kun modstræbende giver Menneskeslægten Brød; her glødende Ørkner, hist oppe Polar-Is; Byer, som Barmhjertighed, Fred, Tillid hændervridende have forladt; Døden,

et Spøgelse uden Øjne, der gjerne rammer de Bedste først; Have, hvor Skibene gaae tilgrunde om Natten, Lande, hvor Krigen brølende svinger sine Fakler og Folkeslagene styrte sig som rasende over hinanden, og — slutter han — Alt dette udgjør en Stjerne paa Himlen.

VIII.

Neppe havde Hugo fuldendt «Orientalerne» før han begyndte paa en Digtsamling, der udgjør den fuldstændigste Modsætning til dem. «Efteraarsbladene» (Les feuilles d'automne) erobrede Lyriken et nyt Jordsmon, et Omraade, der var lige saa personligt som «Orientalernes» havde været upersonligt.

Hugo var, kun tyve Aar gammel, bleven gift. Han hjemførte sin Elskede, Adèle Foucher, paa den ubetydelige Sum, der samme Aar var bleven ham bevilliget af Ludvig den 18de i aarlig Pension; den Medgift, hans Hustru bragte ham, bestod i 2000 Francs. Det unge Par førte da et tarveligt Husliv i de Aar, der gik hen, indtil Hugos Pen — omtrent efter at Hernani-Slaget var vundet — begyndte at indbringe ham Hundredetusinder, der snart voxede til Millioner; men det tarvelige Hjem havde sin Lykke, og da Hugo, 25 Aar gammel, optraadte som poetisk Revolu-

tionær, var han alt længst en ung Familiefader med en Kreds af Rollinger omkring sig.

«Efteraarsbladene» bragte som sagt Tanker og Billeder fra hans Hjem. Det var Minder om hans Barndom og hans kjære Døde, Erindringen om hans Moders Ømhed, om Faderens krigeriske Skikkelse, om Napoleon, hvem han ved Faderens Side som Barn havde seet. Han udøser sit Hjærte for nære Venner, skrifter dem sit Tungsind og sine Tvivl under Livets haarde Kamp. Enkelte Elskovsdigte, uforlignelige. Han gjenfinder sine første Kjærlighedsbreve og læser dem med Vemod, med Savn af den første Ungdoms Friskhed, som svandt. Han besynger sin unge Hustru, hende, til hvem han har sagt «Altid», og som har svart ham «Overalt». Han maler sit Hjems Poesi. Det var en Side af Livet, som næsten alle Verdens største Digtere havde ladet ligge. Shakespeare havde intet Hjem, og hans Forhold til sin Hustru var neppe nogen Omtale værd. Schiller og Goethe skreve faa Digte til deres Hustruer og ingen om deres huslige Liv; hvad Byron havde fundet det passende at meddele Verden om disse Forhold, havde kun været lidet opbyggeligt. Oehlenschläger, hvis personlige og litterære Stilling ellers frembyder saa mange Paralleler med Hugos, havde ikke ret formaaet at hæve denne Livssfære til Poesi; hans Forhold til sin Hustru er i Digtene mere ærligt end helt ridderligt, og hans Forhold

til sine Børn har i Digtene et Stænk af Faderforfængelighed; han taler i sine Vers om sine Børn omtrent som kongelige Personer i offentlige Udtalelser undertiden tale om deres; man føler, at han betragter dem som Væsener, hvis Velfærd maa ligge Alle paa Hjærte. Victor Hugo har forstaaet at holde sig fri af disse Skjær.

Gjennem Hugos Digte bevæger sig, udstyret med den højeste Skjønhed, Billedet af den unge Moder, fulgt af sine fire Børn, af hvilke det mindste endnu tripper med vaklende Skridt.

«Hvis du nogensteds skulde møde en Kvinde, hvis Pande er ren, hvis Gang er rolig, hvis Øine ere blide, som har sine Børn ved Haanden og som, naar de møde en stakkels Tigger, lægger en Almisse i det mindste Barns Haand . . . eller — hvis Smædesnakken tumler sig om et Navn og du seer en Kvinde høre til i Tavshed og tvivle og sige: Lad os vente med vor Dom! hvem af os kunde man ikke bagvaske! o hvem du saa er, velsign hende! Det er hende, min Sjæls Søster, mit Haab, mit Ly, min Tilflugt.»

Og saa klinger der dernæst gjennem disse Digte en Summen og en Kvidren som af Smaabørns Lege, deres Larm og fugleagtige Skrig. Barnet springer ind i Stuen, og selv den mørkeste Pande, selv det urene Aasyn klarer op; Barnet blander sine Spørgsmaal ind i den alvorlige Samtale, og den standser i et Smil; det aabner sin

unge Sjæl for alle Indtryk og byder Fremmede og Kjendte sin Mund til Kys.

«Lad Børnene blive! jag dem ikke ud af Digterens Arbeidsværelse, lad dem kun le og synge, blande deres barnlige Støj ind i de indre Stemmers Kor, mens den Skrivende drømmer ved sin Pult. Deres Pust jager ikke hans Drømmes brogede Sæbebobler paa Flugt. Tror I, jeg bliver bange, naar jeg midt under mine Syner af Blod og Brand seer disse lyse Hoveder glide mig forbi, eller at Versene som en Fuglesværm tage Flugten for legende Børn? Nei, nei! Intet Billede fordrives af dem. Guldorientaleren udbreder i deres Nærhed endnu rigere sine malede og ciselerede Blomster. Balladen bliver friskere, Odens vingede Strofer stige mod Himlen med et endnu mere brændende Aandedrag!»

En sørgelig Begivenhed gav i modnere Aar Digteren Anledning til at vende tilbage til hin Ungdomstid i Smaabørnenes Kreds, hans ældste Datters pludselige Død i 1843. I Februar samme Aar var hun bleven gift; i September forulykkede hun under en Seiltur i en Baad paa Seinen. Hendes Mand, Charles Vacquérie, kastede sig ud efter hende, og da alle Forsøg paa at frelse hende viste sig frugtesløse, søgte han Døden i Bølgerne og fandt den. Den hele Gruppe af Digte, som i «Les Contemplations» indledes med Verset «O jeg

var som gal i det første Øieblik!» maa tages sammen med «Efteraarsbladene».

Her forekomme Smaascener. som i al deres Simpelhed ere lige saa fortræffelig malte som dybt følte:

«Hun havde antaget den Vane i sin tidlige Barndom, at komme lidt ind i min Stue hver Morgen. Jeg ventede paa hende som paa en Solstraale, man haaber paa. Hun traadte ind og sagde: Goddag, lille Fa'er! tog min Pen, lukkede mine Bøger op, satte sig paa min Seng, bragte mine Papirer i Forvirring og lo — og pludselig gik hun, som en Fugl flyver bort. Saa tog jeg, lidt mindre træt i mit Hoved, atter fat paa mit afbrudte Arbejde, og alt mens jeg skrev, traf jeg ofte i mine Manuscripter paa en eller anden vild Arabesk, som hun havde tegnet, og paa mangt et hvidt Blad, som hun havde krøllet, og, jeg veed ikke hvorledes. paa saadant et krammet Blad kom tidt mine blideste Vers til at staa.»

Saa ukunstlet er Fremstillingen, at selv i Prosaoversættelsen Noget af den sjælfulde Poesi er bevaret. Eller man læse disse Brudstykker:

«Da hun var ganske lille endnu, og hendes yngre Søster et helt lille Barn, hørte jeg hende paa Landet, hvor vi boede, altid om Morgenen lege ganske sagte under mit Vindue. Hun løb om i Duggen uden at gjøre Støj, af Frygt for at

vække mig, og jeg — vovede ikke at lukke Vinduet op af Frygt for at drive hende paa Flugt. — Hendes Brødre lo, Morgenen var ren og skjær, Alt sang under det friske Løvtag, min Familie med Naturen, og Fuglene omkap med mine Børn. Jeg hostede, man blev stille og høitidelig, og hun steg med smaa Skridt op ad Trappen til mig og sagde med en meget alvorlig Mine: Jeg har ladet Børnene blive dernede. . . . . Om Aftenen sagde hun som den ældste: Fader! kom! vi bringer dig en Stol, fortæl os en Historie, hvad? og jeg saa alle disse paradisiske Blikke straale af Forventning. Saa ødslede jeg med Mord og Blodbad, gjorde Skyggerne paa Loftet til Helte i min Roman, og bestandig lo disse fire uskyldige Ansigter, som man leer i den Alder, over at høre, hvordan store, uhyre dumme Kjæmper overvandtes af smaa, uhyre kloge Dværge, og medens jeg fortalte, sad deres Moder og hørte dem skoggerle og drømte, og deres Bedstefader, som læste i sin Krog, hævede undertiden Blikket henimod dem, og jeg selv saa gjennem den mørke Rude et Stykke af Himlen aabne sig.»

Gjennem Barnets Aftenbøn, den berømte «Bøn for Alle», ikke blot for Fader og Moder, men for de Fattige, de Forladte, de Slette udvider Familiens Begreb sig til den hele store Menneskefamilie. Her i «Les feuilles d'automne» har

Menneskeligheden, som i «Orientalerne» Umenneskeligheden, fundet sit poetiske Udtryk.

Naar Digteren sidder ene og lader sin Fantasi glide ned ad Drømmenes Skraaplan, da tænker han først paa sine Kjære, seer sine Venner, En for En, saa alle nærmere og fjernere Bekjendte, saa alle Ubekjendte, Menneskeheden, levende og døde Byer med deres Befolkning, indtil Blikket fortaber sig i Skuet ud over Tidens og Rummets dobbelte Hav, det Endeløse og det Bundløse, ud over det Endeløse, der evigt ruller ned i det Bundløse. Hint Uendelige, som Hugos store Forgjænger, André Chénier, forsmaaede, hin religiøse Følelse, som ikke fandtes hos dette det attende Aarhundredes Barn, træder, lutret for Reactionstidens Overtro, ind i sine Rettigheder paany hos Hugo.

Digteren bestiger en Høi ved Kysten og hører derfra en dobbelt Stemme, en fra Havet og en fra Landet. Hver Bølge har sin Mumlen, hvert enkelt Menneske sin Røst, sit Suk, sit Skrig, og Bølgernes og Menneskenes Stemmer smelte sammen til to uhyre, hjærtegribende Kor: Naturens Sang og Menneskehedens Klage.

Her møde vi Uendeligheden ikke mere som det blot Monstrøse, der nu og da træder op i «Orientalerne», men som det Hav, hvor det er naturligt og efter Leopardis bekjendte Udtryk sødt for Tanken at strande.

Den Digtsamling, der fulgte, «Les chants du crépuscule» (Tusmørkesangene), er til Forskjel fra den foregaaende ikke mere helliget Privatlivet, men overveiende politisk. Den fører saa at sige Dagbog over de sidste Aaringers politiske Begivenheder. Som bekjendt har Victor Hugos politiske Overbevisning undergaaet mange Modificationer — han er begyndt med at hylde det legitime Kongedømme og har endt med at troe paa den sociale Republik — men hvor stærk end hans Udvikling har været, der har aldrig været nogen Slingring i den. Af sin Moder, en varmhjertet Bretagnerinde, var han bleven opdraget i legitimistisk Aand, af sin Fader, en General under Keiserdømmet, paavirket i Bonapartistisk Retning, og saaledes gaaer det til, at hans første Ungdoms, hans Drengeaars Ultraroyalisme hurtigt afløses af Beundringen for Napoleon, der i Aarenes Løb var bleven en mythisk Skikkelse. Fra 1830 af er Victor Hugo en Tilhænger af Fremtidsrepubliken; han støttede det constitutionelle Kongedømme som Forberedelse dertil, ja lod sig endog af Louis-Philippe udnævne til Pair af Frankrig og modtog senere Kongens Bistand, da man paa Grund af en i sin Tid meget omtalt Kjærlighedshistorie vilde udstøde ham af Pairskammeret. Paa det Tidspunkt, vi dvæle ved, kan han nærmest betegnes som loyalt oppositionel. Hans Digte forherlige Julidagene og deres Martyrer og udtale Harme

over Deputeretkammerets Vægring ved at lade Napoleons Lig føre tilbage til Frankrig, et Forslag, som Kongehuset Intet havde imod, og der sidenhen som bekjendt virkeliggjordes af Prindsen af Joinville. Digtet mod Deutz, der for Penge udleverede Louis-Philippes Regjering Hertuginden af Berry (A l'homme qui a livré une femme), rammer dog indirekte ikke blot Thiers, men Kongen selv.

Iøvrigt er dette en ikke paa politiske, men paa sociale Sympathier begrundet Opposition. Proletariatets Skuffelser over det ringe Udbytte, Julirevolutionen havde bragt det, det dumpe Had mod de Velhavende, som gjærer i Masserne, kommer til Orde, især i Digtet «Raadhusballet» (Sur le bal de l'hôtel de ville) med dets mesterlige Billede af de Kvinder fra Gaden, der pyntede, smukke og halvnøgne ligesom Damerne, der kjøre til Ballet, «med Blomster om Panden, Skarn om Fødderne, Had i Hjærtet» staa som Tilskuere, hvor Vognene standse. Ubestemt Angst og Uro, advarende Ord til Europas Konger om at skaffe sig Venner blandt Folkene itide, røbe, at Digteren har Haanden om Tidens Puls.

I hvor levende et Forhold til Samtiden Victor Hugos Digtning stod, viser ingen Omstændighed bedre end den, at Julikongedømmet lige saa haardnakket forbød Opførelsen af hans Dramer, som Restaurationen havde gjort det. Vistnok var «Hernani» bleven spillet, fordi Karl den 10de

vittigt svarede dem, der anraabte ham om at forbyde Stykket, at hvad Theatret angik, var hans Plads blandt Tilskuerne som enhver Andens. Men dog forbød han trods personlig Forkjærlighed for Hugo «Marion de Lorme», fordi man frygtede for, at Skildringen af Ludvig den 13des Forhold til Richelieu skulde tydes som Haan over den af Geistligheden afhængige Konge. Det er et af de smukkeste Træk i Hugos Historie, at han efter Karl den 10des Fald mange Aar igjennem selv holdt Forbudet opret for at forhindre, at Opførelsen skulde benyttes til Demonstrationer mod den faldne Fyrste, paa hvis Ret han som Yngling havde troet, og hvis Ulykke han for sin Del vilde skaane. Men til dette frivillige Forbud kom nu fra Juliregjeringens Side et ulovligt, Forbudet mod Dramet «Le roi s'amuse.» Under Processen sagde Hugo disse bidende Ord:

«Ogsaa Bonaparte var Despot, men han bar sig anderledes ad. Han anvendte ingen af de Forsigtighedsregler, hvormed man nutildags borteskamoterer vore Friheder en for en. Han tog Alt paa een Gang og med een Haand; Løven har ikke Rævens Sæd og Skik. Den Gang, mine Herrer, var det stort. Man sagde: Paa den og den Dag vil jeg holde mit Indtog i den og den Hovedstad, og man holdt sit Indtog paa Dag og Time, som man havde sagt. Man afsatte et Kongehus ved et Decret i Moniteur. Man lod alle

Slags Konger sidde og trænge sig op ad hinanden i Forværelserne. Havde man Lyst til en Søjle, lod man Keiseren af Østerrig give Bronzen til den. Man ordnede — ganske vist en Smule vilkaarligt — Skuespillerforholdene ved Théâtre français, men Reglementet var dateret fra Moskwa. Den Gang var det stort, nu er det smaat.»

Dette er i Grundtræk Hugos poetisk-politiske Fysiognomi i Begyndelsen af Trediverne. Hans Holdning var en Førers og en Profets.

Imidlertid arbeidede hans yngre Venner sig rundt omkring ham frem til Navnkundighed. Det var, som om Hugos Personlighed og Hus forplantede Poesien. Næsten alle de, der kom der, aabenbarede sig efterhaanden som Poeter. Hugo bad undertiden Sainte-Beuve at fremsige nogle Vers, og naar han blev plaget fra alle Sider, maatte han, efter at have bedet den lille Leopoldine og den lille Charlot om at gjøre dygtigt Spektakel, mens han talte, give nogle af sine smukke og manierede Digte til Bedste. Svogeren Paul Foucher indførte den syttenaarige Alfred de Musset i Huset. En Morgen gik han op til SainteBeuve paa hans Tagkammer, vækkede ham og sagde forlegen og smilende til ham: «Ogsaa jeg gjør Vers.»

De Vers, han gjorde, ere blevne verdensberømte.

Hvis man i Frankrig spørger en Lægmand, en Mand af Folket, en Arbeider eller blandt

Skribenterne enten en Romantiker eller en Parnassien: Hvem er Frankrigs største Digter i den nyere Tid? saa vil han upaatvivlelig svare: Victor Hugo. Spørger man derimod en Mand af den høiere Borger- eller Embedsstand, en Lærd, en Verdensmand eller et Medlem af den unge naturalistiske Skole, spørger man endelig Damerne, saa er Sandsynligheden stor for, at de ville svare: Alfred de Musset. Hvorpaa beroer denne Uenighed og hvad betyder den?

Alfred de Musset debuterede i Januar 1830, nitten Aar gammel, med «Contes d'Espagne et d'Italie»: en Gruppe Sujetter af skandaløs Uanstændighed, Æmner, hvis Enkeltheder ikke lade sig gjenfortælle. I de større Compositioner (Don Paez, Portia etc.) Bedrag overalt, Hustruen, som lyver for sin Mand, Elskerinden, som bedrager sin Elsker, Elskeren, der afstaaer sin Dame til Andre, Grevinder, der ikke vide Andet om deres Elsker, end at han har stukket deres gamle Mand ihjel — en brutal Nydelse, som man slaaes om med Kaardestød, en sextenaarig Sandselighed, som hverken kjender Hensyn eller Blu, en oldingeagtig Fordærvethed, som bruger Elskovsdrikke og blander Vellyst med Dødens Rallen — deriblandt en Række Sange, som sprudede Gnister af Lidenskab, Vildhed, Overmod. Shakespeares to første Værker ere ikke mere sandselige end disse Digte, og saa er Fyrigheden her endda paa een Gang raffineret

og kaad. Dertil en uophørlig Tilskuestillen af Vantro og Atheisme, som forunderlig gjennembrydes af ubevidste Tilstaaelser af Svaghed og en nu og da opdukkende Længsel efter Kirke og Kors.

Som Ekko af Bogen fulgte nogen Forargelse og megen Begeistring. Der var en Del af Ungdommen, som studsede og blev opmærksom. Dette var Romantik af en helt ny Art, en friere. mindre doctrinær end Victor Hugos. Her var en endnu skarpere Trods mod Klassikernes Regler for Versebygning og Stil, men denne Trods var overgiven og vittig, ikke martialsk som Hugos. Et Element, som fattedes Hugo helt, men det mest franske Element af alle, det man paa Landets Sprog kalder «Esprit», oplivede her Polemiken. Denne spottende, latterliggjørende Romantik vederkvægede efter Hugos høitidelige, pathetiske Romantik. Ogsaa her var det Spanien og Italien, som førtes frem; ogsaa her fandtes middelalderlige Decorationer. Kaardestød og Serenader, men alt dette behagede endnu en Gang saa meget med denne Tilsætning af Overgivenhed, med denne spottende Finhed, denne Skepticisme, der neppe troede paa, hvad den selv fortalte. Der var f. Ex. hin berygtede, over alle Grændser uanstændige Ballade til Maanen, der paa een Gang udæskede Klassikerne ved sin Strofebygning og Romantikerne ved det respektstridige Forhold til sin Gjenstand, deres Yndling: det var

en Ballade, der parodierede sin egen Form, og hvis Digter syntes at gaa paa Hænderne og kaste Taakys ud til alle Sider.

Hugo havde paabudt Ærefrygt ved sin Helteholdning og sine Kjæmpetrin; hans mægtige Rhetorik fremkaldte en ærbødig Forundring, men denne utrolige Gratie i Flotheden, denne geniale Uforskammethed i Skjælmeriet virkede befriende og dog betagende. Der var dette djævleblændt Uimodstaaelige deri, over hvilket Kvinderne ere og i dette Tilfælde vare de bedste Dommere. Han talte om Kvinderne, altid om Kvinderne, og ikke som Hugo med tidlig Modenhed, med ægteskabelig Troskab, med ridderlig Ømhed, med romantisk Galanteri — nei, lige omvendt med en Lidenskab, et Had, en Bitterhed, et Raseri, der røbede, at han foragtede og tilbad dem, at de formaaede at bringe ham til at lide og skrige, og at han hævnede sig ved stormende Anklager og luende Spot.

Ingen Modenhed, ingen Sundhed, ingen sædelig Skjønhed, men en Ungdom, som sydede, en Intensitet af Liv, der var uhørt, og som ikke lader sig beskrive bedre, end man kunde beskrive den høirøde Farve for hin Blindfødte, som sagde: den minder altsaa om Lyden af en Trompet. Og der var i disse Vers Noget af høirød Farve og Noget af en Fanfares Klang. At Skjønheden er udødelig i Kunsten, det er sandt. Men der er

Noget, som i Kunsten er endnu mere udødeligt: det er Livet. Disse første Digte levede. — Saa begyndte hans modne og deilige Værker at følge, og Blikkene udvidedes for hans Fortrin. Han selv har i Digtet «Après une lecture» fremstillet sin Poetik. Den lyder saaledes:

«Den, som ikke, naar den kvalte Brise sukker sin lange og ømme Klage fra Skovenes Dyb, føler Driften til at gaae ud alene, hvorhen Veien fører ham, nynnende paa et eller andet Omkvæd, mere gal end Ofelia var det med Rosmarinkransen i sit Haar, mere svimmel end en Page, der er forelsket i en Fe og slaaer Tamburin paa sin knuste Hat . . . .

«Den, som ikke i de hede Nætter, der faa Venus' Stjærne til at blegne af Elskov, har maattet springe op uden Grund, paa bare Fødder, gaae, bede, græde strømmende Taarer og folde sine Hænder foran det Uendelige med Hjærtet fuldt af Medlidenhed med ukjendte Kvaler —

«Lad ham smøre og rette, saa længe han gider, lad ham rime, hvis han lyster, af al Livsens Kraft, lad ham flikke Antithesens Flitterguld paa sine Pjalter og tilsidst blive baaret stoltelig til Père Lachaise med Alverdens Dumrianer i Hælene paa sig: Stor Mand, hvis man vil, men Digter? Nei og atter nei.»

I Udfaldet mod dem, der pynte sig med Antitheser, føres ligesom en Snært mod Victor

Hugo og hans Skole og røber sig den rene Lyrikers Overlegenhedsfølelse overfor den geniale Rhetoriker; i selve Digtets Overstrømmen er et Sværmeri, en Begeistring for Poesi og en digterisk Selvfølelse, der minder om Goethes «Wanderers Sturmlied».

Og alt som Musset nu udviklede sig og naaede Skjels Aar og Alder, aabenbarede han flere og flere Fortrin, som overstraalede Victor Hugos. Han erobrede Læseverdenen ved sin dybe Menneskelighed. Han tilstod sine Svagheder og Feil; Victor Hugo følte sig forpligtet til at være ufejlbar. Han var ikke den underfulde Versekunstner som Hugo, han formaaede ei som denne at hamre Sprogets Metal til Rette paa en Ambolt og fatte Ordenes Juveler i Guld. Han skrev skjødesløst, rimede omtrentlig, slettere endnu end Heine rimer, men han var aldrig Rhetor, altid Menneske. Glæde og Kval havde hos ham en Sandhed, der syntes evig. Kastede man et af hans Digte paa en Bunke af andre Digteres, virkede det som Skedevand, Alt omkring det fortæredes som Papir, fordunstede som Ord, det alene blev og brændte og klang i sin skjærende Sandhed som Skriget fra et Menneskebryst.

Hvori laa det da, at ikke han men Hugo blev Litteraturens Behersker og den unge Skoles Fører?

Det laa i, at man om ham kan vende Ordene

i det sværmeriske og spotske Digt, jeg citerede, om: «Digter. ganske vist, men stor Mand? Aldrig i Verden?»

Hos Hugo fandtes politisk og religiøst, trods al Forskjelligheden af de Standpunkter, han indtager i Løbet af sit lange Liv, en vis uafbrudt Linie, en Udviklingsnorm, og fremfor Alt en aldrig svigtende Værdighed. Som han i sin Poesi grunder sin Familie-Arne dybt, saaledes befæster han stedse mere sine Overbevisninger om Samfund og Stat.

Musset begynder med en tilgjort Overlegenhed, han stiller den yderste Vantro og den yderste politiske Indifferentisme til Skue. Bag denne Vantro og denne Ligegyldighed skimtes imidlertid snart og aabenbarer sig efterhaanden fuldt en umandig Svaghed.

Læs hans maskerede Selvbekjendelser i «Confessions d'un enfant du siècle». Han er født paa et ulykkeligt Tidspunkt; Alt var dødt. Napoleonstiden var omme, og ret som om der ikke kunde gives Hæder udenfor Keiserdømmet, hedder det. at Hæderens Tid var omme. Troen var udslukt; der var ikke mere to smaa Stykker sort Træ i Korsform, foran hvilke man kunde folde sine Hænder, og ret som om de, der ikke føle sig bundne til den katholske Symbolik. derfor intet Hjærte og intet Sjæleliv have, omskrives dette ved, at Sjælen var død. Det fortælles fremdeles, at Nogle, der indsaa, at Hæderens Tid var forbi.

fra Talerstolen sagde, at Frihed var endnu skjønnere end Hæder, og at de Unges Hjærter ved dette Ord skjælvede som ved en fjærn og frygtelig Erindring. «Men,» hedder det, «da de Unge gik hjem efter at have hørt det, mødte de et Tog med tre Kurve, som man bar til Clamart; det var Ligene af tre unge Mænd, der havde talt altfor høit om Frihed» — og ret som om Blaserthedens Fortvivlelse var den eneste Lære, en Mand kan uddrage af Martyrernes Død, hedder det, at ved dette Syn krummede et underligt Smil deres Læber, og de styrte sig hovedkulds ud i de afsindigste Udsvævelser.

Over dette Grundthema har Musset skabt en Række af sine ypperste Mandskarakterer, selv den geniale Skikkelse Lorenzaccio. I sin Ungdom formede han den berømteste af sine typiske Figurer, Rolla, derover.

I intet Digt træder skarpere end i «Rolla» det Usikre og Vaklende, det Kvindagtige i Alfred de Mussets Livsanskuelse frem.

Indledningsafsnittet aabnes med den bekjendte Længselssang efter den græske Oldtid med dens friske Skjønhed og efter den kristelige Oldtid med dens rene Opsving og friske Tro, da de ærværdige Kathedraler i Kölln og Strassburg, da Notre Dame og St. Peter knælede fromt i deres Stenkjortler og Folkenes store Orgel istemmede Aarhundredernes Hosiannah.

Saa følger den end berømtere Passus:

«O Christus! jeg hører ikke til dem, hvem Bønnen drager til dine stumme Templer. Jeg staaer opreist under din indviede Hvælving; thi jeg troer ikke, o Christus, paa dit hellige Ord. Jeg er født altfor sent i en altfor gammel Verden. Golgathas Søm kunne næppe mere holde dig paa Korset; dit himmelske Lig er faldet sammen som Støv. Men lad det være mig, dette vantro Aarhundredes mindst lettroende Barn, tilladt at kysse dette Støv med Vemod!»

Saa følger Fortællingen: Jacques Rolla var den mest udsvævende unge Mand i det udsvævende Paris. Han foragtede Alt og Alle: «Aldrig har nogen Adamssøn baaret paa en dybere Foragt for Folk og for Konger.» Rolla har kun en ringe Formue, men store Tilbøieligheder til Vellevnet og Luxus. Vanen, som for de Andre er det halve Liv, er ham en Væmmelse. Derfor tager han den lille Arv, hans Fader har efterladt ham, deler den i tre Punge og spiser hvert Aar en Trediedel af sin Formue op med slette Kvinder og under alskens Galskab, uden at gjøre nogen Hemmelighed af, at han vil skyde sig en Kugle for Panden, naar det sidste Aar er forbi.

Og i Kraft af sine 22 Aar kalder Musset Rolla stor, uforfærdet, ærlig og stolt. Hans Kjærlighed til Friheden — og ved Frihed forstaaes Uafhængighed overfor enhver Virksomhed.

enhver Livsopgave, enhver Pligt — idealiserer ham i Digterens Øine.

Saa skildres Rollas Selvmordsnat i det berygtede Hus, Tilberedelserne til Orgiet, den sextenaarige Pige, som bringes af Moderen selv, og Digteren begynder sin gribende Sørgesang over Samfundets dybe Corruption, over Moderen, som sælger sit Barn, over Fattigdommen, som bliver Koblerske, over de lykkelig stillede Kvinders billig kjøbte Strænghed og hyklede Dyd.

Saa følger det Berømteste i Digtet, Apostrofen til Voltaire:

»Sover du fornøiet, Voltaire, og bugter dit hæslige Smil sig endnu om dine kjødløse Læber? Man siger, din Tid var for langt tilbage til at forstaae dig. Vort Aarhundrede maa behage dig. Glæd dig, din Tid er kommen. Over os er den styrtet, den uhyre Bygning, som du undergravede Dag og Nat i de firsindstyve Aar, du gjorde Cour til Døden. Trøst dig! Han, som nu vil udaande her, han har læst dig.»

Hvad har Voltaire med denne jammerlige Ødelands Død at gjøre? Er den store Arbejder ansvarlig for denne luddovne Vellystnings Selvmord? Er dette Verden, som Voltaire drømte sig den, denne Verden af hjærneløse Galninger og villieløse Kvinder? Voltaire, hvis Væsen var Forstand, hvis Hænders Smuds kun var Krudtsværte,

og hvis Liv var en villiestærk Kamp for Lyset? Er han Skyld i denne Elendighed? Og hvorfor?

Fordi han ikke havde dogmatisk Tro.

Det er da altsaa Manglen paa dogmatisk Tro, som er Rollas Paaskud til at leve som et Dyr og dø som en Dreng. Man seer, hvad der efter faa Aars Forløb er blevet af den udfordrende Trods, med hvilken Digteren optraadte. Trodsen har opløst sig i holdningsløs Tvivl, Fornægtelsen er gledet over i haabløs Fortvivlelse.

Hvor sund, hvor kraftig, hvor sluttet tager ikke Hugos roligere Holdning sig ud herimod, og forstaaer man ikke nu, at han trods Alt vedblev at indtage den centrale Stilling i fransk Litteratur?

Det er ikke det fineste og udsøgteste poetiske Talent, der afgjør Ledelsen i Litteraturen. Den tilfalder ikke Talentet, men den hele Personlighed. Den, som paa et givet Tidspunkt føler Tidens Hjærte banke i sit Bryst, rummer Tidens Tanker i sin Intelligens og har den faste Villie at paatrykke Litteraturen Stemplet af disse sine og Tidsalderens Følelser og Ideer — han er den fødte og den blivende Fører.

IX.

Nogle faa Aar ind i Trediverne — og man kan sige, at den af Hugo og hans Venner ledede litterære Revolution havde seiret, men den havde

seiret som man seirer aandeligt. Et forsvindende Mindretal af Frankrigs mest dannede Mænd og mest forstandige Kvinder indsaa, at Kampen var afgjort, at Tragedien var død, at de aristoteliske Regler vare Misforstaaelser, at Overgangstalenternes Tid var omme, at Casimir Delavigne var udtømt og at kun Generationen fra 1830 vidste hvad den vilde i Litteraturen. Den Omstændighed, at en ganske parallel Bevægelse var begyndt i Malerkunst, Billedhuggerkunst og Musik viste dem klarere end nogen anden, hvor dyb og uimodstaaelig Forandringen var. Men de, som indsaa dette, vare som sagt et ringe Mindretal. Den gamle stive Litteratur fra Keiserdømmets Tid havde for sig Alt, hvad der var i Frankrig af gammel Vane, af Angst for Novationer, af Dumhed og Misundelse, fremdeles den hele officielle Verden, den hele Presse med Undtagelse af et eneste Dagblad, Journal des Débats, endelig Magten: alle Pladser, Stillinger, Embeder, Pensioner gaves udelukkende til Mændene af den gamle Skole og man fristede og forførte saaledes paa alle Maader den opvoxende Slægt. Hertil kom endelig, at der var indtraadt nogen Træthed og Udmattelse i den unge Leir efter den første store Aandsanstrengelse. Man var ung, man havde ventet blot at behøve een god Gang at løbe Storm mod de gamle Fordommes Skandse for at tage den; nu saa man til sin Skuffelse, at Truppen i decimeret

Tilstand efter Stormløbet befandt sig ved Skandsens Fod som før; man tabte Taalmodigheden og Kamplysten. Man havde vel villet finde sig i en haardnakket Dyst, som krævede Afsavn og indbragte Saar og Skrammer, men paa det Vilkaar, at den førte til en nogenlunde hurtig Seir, til en eklatant Triumf med Anerkjendelse og Fanfarer. Men denne Strid, som trak sig ud i det Uendelige, denne seige Spot fra Modstandernes Side, Fjendens rolige Ihændehaven af alle indflydelsesrige Stillinger saavel for Litteraturens som Kunstens Vedkommende, Publicums vedblivende Ligegyldighed for den nye Skole, dets vedblivende Enthousiasme for de Udlevede, gjorde den unge Skare betænkelig. Man spurgte sig selv, om man ikke i ungdommelig Heftighed var gaaet for vidt, om ikke Hans Majestæt Publikum alligevel havde Ret eller dog nogen Ret, og man begyndte at bede om Undskyldning for sit Talent, søgte at faae Publicums Tilgivelse for det ved Hjælp af Indrømmelser og Frafald. Man trak sig tilbage fra Vennerne for at faae Adgang til denne eller hin fornemme Selskabskreds. En og anden tænkte paa Akademiet og begyndte at indrette sin Optræden saaledes, at han ikke forspildte sig Muligheden til endnu i yngre Aar at blive Medlem.

Et psychologisk Motiv af ædlere Natur bidrog til at opløse Gruppen, nemlig Skribenternes Selvstændighedsfølelse. Man havde fra først af forsøgt

at holde Gruppen sammen ved altfor snevre Baand. Man havde ikke nøjedes med at angive en Retning og et kunstnerisk Princip, man havde søgt at formulere Dogmer, og de, der havde formet dem, vare Digtere, lige saa ensidige som geniale Aander, ikke Tænkere med et vidt og uhildet Blik. Hvor sociable end de romanske Folkeslag overhovedet ere i Sammenligning med de germanske, saa kunde dog en Association i strengeste Forstand paa disse Vilkaar umuligt finde Sted i deres skjønne Litteratur. Videnskabsmænd kunne enes om en Methode, men i Kunsten udfordres Personlighedens fuldstændige og ubetingede Uafhængighed; kun naar den Frembringende helt er sig selv, ikke til Bedste for et Sammenhold giver Afkald paa det Mindste af sin værdifulde Eiendommelighed, formaaer han at frembringe det Ypperste, han kan yde Verden. En absolut Individualisme er sikkert nok umulig i Kunsten; der danner sig bevidst eller ubevidst, frivilligt eller ufrivilligt altid Skoler og ligesaa vist som det er, at Individet maa have Lov at udtale sig frit, ligesaa sikkert er det, at det kun i den kunstneriske Continuitet, kun baaret og støttet af en kunstnerisk Tradition eller af beslægtede Aander, store Forgjængere eller Samtidige formaaer at naae det Høieste. Isolerede, forsprængte Genier sygne hen. Men hvor en Skole har en enkelt anerkjendt Høvding, der gjælder det om, at han forstaaer at meddele

Frihed. Han maa tillade Alt undtagen Karakterløshed og Stilløshed. Men til at meddele Frihed var en Aand af Hugos Art ikke i Stand, og de fanatiske blandt hans nærmeste Tilhængere forstode Skolens Lærdomme paa endnu langt snevrere Maade end han. I Løbet af ganske faa Ungdomsaar udprægedes de mest fremragende af den unge Gruppes Individualiteter stærkere end det kunde forudsees, saalænge de endnu vare i Spiren. og denne Splittelse af de udprægede Individualiteter kom den gamle klassiske Leir tilgode.

Endnu et Moment virkede opløsende og splittende. Julirevolutionen drev et helt Antal af Ungdommens Bannerførere og Forkjæmpere fra den litterære Leir over i Politiken. Det er i den Henseende betegnende, at Bladet Globe i 1830 ophørte at være et litterært Organ og gik over i Saint-Simonisternes Hænder. Dets Stiftere og og vigtigste Medarbeidere, Mænd som Guizot, Thiers, Villemain, Vitet, bleve Parlamentsmedlemmer, Embedsmænd eller Ministre. Og da Politiken i den moderne Tid gjør et Navn saa langt mere bekjendt end Litteraturen, lokkede den selv Digterne til sine Talerstole. Lyrikere som Hugo og Lamartine traadte under Julikongedømmet ind i Politiken. De i Litteraturen tilbagestaaende Forfattere følte sig ligesom overfløiede af de i Politiken indtraadte, harmede sig nu og da over hines mere larmende Navnkundighed, ærgrede sig

undertiden over at see dem betragte deres eget Et og Alt, Litteraturen, som en Udvei, der var god nok til at gribes i Nødstilfælde.

Et haardt Stød var det for den romantiske Kreds, da Sainte-Beuve, Skolens altid kampberedte og altid enthousiastiske Herold, skilte sig ud fra Hugos Generalstab. Det synes, som om han med sin Naturs underlige Blanding af Ydmyghed og Uafhængighedstrang længe havde fortrudt den underkastende Holdning, han i sine Digte havde indtaget overfor Hugo og som om han halvt modstræbende var vedbleven med ufortrødent at svinge Røgelsekarret for Skolens Chef. Han ærgrede sig over de Doser af Virak, det var bleven Hugos Vane at vente eller fordre og var dog altfor svag til at holde sin Tribut tilbage. Det var desuden som bekjendt mindre Sværmeriet for Hugo end for Digterens unge Frue, der fastholdt ham indenfor Trylleringen. Da det i Privatlivet kom til Brud mellem ham og det Hugo'ske Hus, var Bruddet for Sainte-Beuve Signal til et fuldstændigt Omslag ogsaa i hans litterære Sympathier for «Orientalernes» Digter. Han var efter hele sit Anlæg saaledes beskaffen, at han ikke betragtede Skoler, Systemer, Menigheder, Partier anderledes end som Hoteller, i hvilke han tog ind og hvor han aldrig pakkede sin Kuffert helt ud; han var dernæst altid tilbøielig til Satire eller Haan over dem, han nylig havde forladt; han leverede derfor fra nu

af kun skarp og fortrinsvis nedsættende Kritik over Hugos Værker.

Alfred de Musset morede sig med endnu tidligere at markere sit Frafald. En saa overlegen og saa fin Aand som hans kunde ikke være blind for det Snevre og Ufuldkomne i Skolens Theorier, endnu mindre for den Barnagtighed, hvormed de af enkelte Hedsporer sattes paa Spidsen. Da Musset første Gang læste sine Digte høit hos Hugo i en Kreds af unge Romantikere, var der kun to Steder, som fik Applaus. Det ene var det Sted i «Don Paez», hvor der staaer: «Brødre! raabte langt borte en gul og blaa Dragon, der laa og sov i Høet» — «gul og blaa», det henrykte, det var hvad man kaldte Farve i Stilen — det andet var det Sted i «Le lever», hvor det hedder om Jægerdrengene: «Og paa deres grønne Ærmer saaes Falkenes sorte Fødder.»

Dette elementært Maleriske var de unge Tilhørere kjærere end alle Udbrud af Følelse, Lidenskab og Aand. Thi ved slige Træk skilte man sig fra Mændene af den gamle Skole, hvem det kun var vigtigt, at man fik at vide, hvad der skete, men ikke hvordan det saa ud. Dette, at den synlige Verden existerede for Musset, var de unge Mænd Hovedsagen, men det kunde ikke være det for ham, hvis Styrke laa paa ganske andre Punkter og som ingen Drift følte til at rivalisere med Hugo eller Théophile Gautier.

Musset var dernæst først og fremmest en ung Aristokrat, en Verdensmand og Dandy, der satte sin Ære i at drive Litteraturen som en Fristundssyssel. Med langhaarede Litteratorer med Kalabreserhatte vilde han ikke være Kammerat.

Hans Forhold til Publicum havde fra først af været noget usikkert; han havde søgt at forbause og drille det. Nu kom det ham med største Velvillie imøde, rede til at tilgive ham Alt, selv Balladen til Maanen, hvis han blot vilde vise det et andet Ansigt, og ivrig for at godtgjøre sin Selvstændighed, indifferent overfor Partierne, sky for Doktriner, endelig klassisk anlagt, beslægtet med Mathurin Regnier og Marivaux som han var, gav han til en vis Grad efter for den dumpe Pression. Han begyndte at vinde Læseverdenens Øre ved at tale med humoristisk Ligegyldighed om sin egen og sine tidligere Kampfællers krigeriske Bedrifter. I Digtet «Raphael eller en fransk Adelsmands hemmelige Tanker», erklærer han sig for træt af Striden; han har, siger han, kjæmpet i begge de fjendtlige Leire; hundrede Ar have givet ham et ærværdigt Udseende, og han sætter sig nu — han den 21aarige — som udmattet Veteran paa sin revnede Tromme. Racine og Shakspeare mødes paa hans Bord og falde der i Søvn ved Siden af Boileau, der har tilgivet dem begge. I et andet Digt skrev han: «I vore Dage existerer Kunsten ikke mere. Ingen troer paa den. Vor Litteratur har

hundredetusind Grunde til at tale om Druknede, om Døde og om Pjalter. Den er selv en Død, som vi galvanisere. Den gjør sin Gjerning, idet den skildrer os Tøiter .... den er selv en, og det den mest ødelagte, som nogensinde har klistret sig over med Salver og Sminker.» Dette Udfald, der øiensynlig var rettet mod den udskeiende Fantasi i Hyperromantikens Productioner, var saa ungdommelig hensynsløst, at det maatte opfattes som rammende den hele samtidige Digtning. Det var vel heller ikke tilfældigt, at dette skreves samme Aar som «Marion de Lorme» udkom, dette Drama, der med alle sine Mangler er saa kydsk, saa spiritualistisk i sin Tankegang og saa christeligt i sin Aand, men som unegteligt har en Courtisane til Heltinde. Samtidigt udtrykte Musset sig med stedse stigende Blaserthed om Ungdommens Idealer. Næsten alle den unge Skoles Digtere havde med Hugo i Spidsen taget Parti for det kjæmpende Grækenland, Alfred de Musset skrev koket om sin Mardoche, at han «holdt mere af Porten og Sultan Mahmud end af det brave helleniske Folk, der med sit Blod sviner det rene Marmor til paa Paros.»

Hvad var Aarsagen til denne Ligegyldighed og Cynisme?

Altfor hedt Blod, altfor lidenskabeligt et Hjerte og altfor tidlige Skuffelser. Hans Tillid til Mennesker havde alt i hans tidligste Ungdom

faaet et ulægeligt Knæk, og af Mistilliden udsprang Bitterhed og Spot. Det er neppe muligt at føre hans desperate Livsbetragtning tilbage til en bestemt enkelt Begivenhed, fra hvilken den formelig skulde kunne dateres. Men han har selv troet at kunne paavise dens Oprindelse. Han var. som han under mange Former har antydet, i sin første Ungdom bleven bedragen af en Elskerinde og en Ven. Det er sandsynligt, at han med sin oprigtige og sanddru Karakter har følt sig dybt truffet af denne Smerte; men han har uden Tvivl medens Saaret endnu var frisk, lagt det poetiske Forstørrelsesglas over det og taget sin Kval poetisk i Beslag. Det var Mode at have havt Elskovssorg og at forstaae at trøste sig derover. Og dog har han lidt mere end mangen En, der læser hans kaade Ungdomsdigte, vil troe. Men for ikke at vise sig saa blød som han var, for ikke at blive Gjenstand for Cynikeres Spot, affekterede han nu selv en Tid lang den yderste Haardhed og Kulde. En saadan affekteret Cynisme virker pinligt som al Affektation. Taine har om Musset skrevet en bekjendt Afhandling, hvis Kjærlighed til sin Gjenstand er ligesaa blind som skjøn, og der kulminerer i Udbruddet: «Celui-là au moins n'a jamais menti». Hvis man henregner paatagen Overlegenhed og Hjertenskulde til det Usande, kan man neppe fuldt ud underskrive denne Ytring.

Men snart skulde der indtræde et Vendepunkt i den forkjælede og overmodige Ynglings Liv.

Den 15de August 1833 havde «Rolla» staaet i den dengang nylig stiftede «Revue des deux mondes». Faa Dage efter indbød Tidsskriftets Redaktør, Schweizeren Buloz, sine Medarbeidere til en Middag i den bekjendte Palais-Royal Restauration Trois frères provençaux. Gjæsterne vare mange; der var iblandt dem en eneste Dame. Værten bad Alfred de Musset om at føre hende tilbords; han blev forestillet for Madame George Sand.

Det var et smukt Par. Han slank og fin, blond med mørke Øine og den skarpe, hesteagtige Profil, hun brunet, med et yppigt, bugtet, sort Haar, med den smukke ensformige Olivenfarve, der paa Kinderne gled over i en svag, broncebrun Rødme, store, mægtige, dunkle Øine — Arme og Hænder af fuldendt Hvidhed og Skjønhed. Der syntes at bo en Verden bag hendes Pande, og dog var hun ung og smuk og taus som en Kvinde, der ikke gjør Fordring paa at kaldes aandrig. Hendes Dragt var simpel, kun noget fantastisk; over sin Kjole bar hun en guldbroderet tyrkisk Trøie, og i hendes Bælte hang en Dolk.

Jeg har i Paris 1870 hørt sige af en af de faa da endnu levende Deltagere i hin Middag, at det var en Art bondesnu, pekuniær Beregning af Buloz, som førte Musset og George Sand sammen.

Han havde i Forvejen sagt til sine Bekjendte: De skal have hinanden tilbords; alle Fruentimmer pleie at forelske sig i ham, alle Mænd blive pligtskyldigst forelskede i hende, de ville naturligvis forelske sig i hinanden indbyrdes — sikke Manuscripter jeg da vil faae. Han gned sig i Hænderne.

Det var to høist uligeartede Væsener, der her toge Plads ved Siden af hinanden ved Bordet. Anden Lighed var der neppe imellem dem end den, at de begge vare Skribenter.

Hendes Væsen var en frugtbar, moderlig Natur. Hendes Sjæl var sund, sund selv i sine revolutionære Udbrud, og besad en vis Rigdommens Ligevægt. Hendes Søvn var god, og hun kunde taale at indrette sit Liv som hun vilde, taale at arbeide næsten hele Natten igjennem ved Lys og nøies med en lang Morgensøvn, som hun kunde commandere, og af hvilken hun vaagnede styrket. Ingen stor Lidenskab, ingen Revolutions-Idee var gaaet igjennem det 19de Aarhundredes Sind, som jo denne Kvinde alt havde huset i sin Sjæl, og dog havde hun bevaret sin Friskhed, sin Sindsro, sin Selvbeherskelse. Hun kunde skrive opmærksom og rolig sex Timer i Træk, hun havde en Gave til indre Samling, der satte hende i Stand til med Pennen i Haand at optegne sine Drømme med et helt Selskabs Samtale og Latter omkring sig, som sad hun i den dybeste Ensomhed, og

var saa strax efter, naar hun deltog i hvad der skete, smilende, ordknap, hørende Alt, opfangende Alt, forstaaende Alt, indsugende de Ord, der faldt, som en Svamp indsuger Vanddraaber.

Og nu han! Han besad i langt høiere Grad Kunstnertemperamentet. Hans Arbeide var en Feber, hans Søvn urolig, hans Drifter og Lidenskaber ubeherskede. Naar han undfangede en Ide, sad han ikke stum og sfinxagtig rugende over den som hun, nei han overvældedes og skjælvede «mere svimmel end en Page, der er forelsket i en Fe», som det hedder i hans Digt «Après une lecture». Og begyndte han saa paa Udførelsen, var han stadig fristet til i Fortvivlelse at kaste Pennen. Udførelsen gik altfor langsomt, Forestillingerne trængte paa, søgte Udtryk, en rasende Hjertebanken fulgte, og der behøvedes kun den ringeste Fristelse fra Omverdenen, en Indbydelse til et Aftenselskab med Venner og skjønne Kvinder, Forslag om en Kjøretur ud paa Landet eller lignende, saa flyede han Arbeidet som man flyer en Fjende.

Hun «strikkede» sine Romaner, han skrev sine Værker i en kort, brændende, salig Ekstase, der næste Dag veg for en Modbydelighed ved det Skrevne. Han fandt det slet uden at gide skrive det om, thi han skelede til sin Pen med samme Had, hvormed Galeislaven betragter sin Aare. Trods alt sit ungdommelige Overmod vaandede han sig som i en stadig Kval, og Aarsagen var den,

at der i hans spinkle, bøielige Legeme var indesluttet en Kjæmpe af en Kunstner, der følte langt dybere og voldsommere, levede langt mere og hurtigere end det Menneskevæsen, i hvilket han var incarneret, kunde taale, og undfangede større Syner end den Hjærne, som var hans Organ, kunde bringe til Verden uden de haardeste Fødselskvaler. Naar derfor Digteren kastede sig ind i al Slags Udskeielser, saa beroede det mest paa en Trang til at bedøve den indre Lidelse, som Genialiteten i ham var.

Som han sad der, 22 Aar gammel, sine adelige Forældres forkjælede Søn, boende i Forældrenes Hjem, med en Broders aarvaagne Kjærlighed til Støtte, havde dette Barn, der Intet havde oplevet uden nogle Elskovsæventyr, en 40aarig Mands Livserfaring, Mistænksomhed, Bitterhed og Menneskeforagt, og hvor Erfaringen havde Huller, udfyldte han dem med paatagen Ligegyldighed og Cynisme. Som hun sad der, denne Kvinde med Fyrste- og Bohême-Blod i sine Aarer, Moritz af Sachsens Dattersønnedatter, 28 Aar gammel, med de alvorligste Livsskjæbner bag sig, løsrevet fra sin Familie, sin Formue, sit Hjem, skilt fra sine to Smaabørn, der vare blevne i Nohant, uden Støtte hos nogen mandlig Slægtning, henvist til Valgslægtskaber, levende et litterært Zigeunerliv, gaaende ud i Mandsdragt, bærende et Mandsnavn og rygende Cigaretter som

en Mand mellem Mænd, var hun i Dybet af sin Sjæl naiv, lidenskabsløs, enthousiastisk, god og saa modtagelig for alt Nyt, som havde hun intet Særdeles oplevet og var aldrig bleven skuffet.

Han, der var saa oprindelig i sin Kunst, saa planløs i sit Liv, var som Aand i mange Maader spidsborgerlig, bornert. Vi Mænd blive det let, især hvem der som han er født i lykkelige Forhold og tidligt har lært at respektere Sæd og Skik og frygte Latteren.

Hun derimod, der i rent technisk Henseende intet Revolutionært har ved sig, men i Fremstillingens Art og Kunst følger de betraadte Baner, var i aandelig Henseende næsten et Vidunder. Hun havde ingen Bornerthed. Hun var uden Fordomme. Kvinder, hvis Skjæbner have bragt dem til at røre ved Samfundets Kræftskader, som have seet Samfundsdommen under Øine uden at maatte slaae Øinene ned, blive undertiden aandsfrie i en høiere Grad end Mændene, fordi de have betalt denne Frihed dyrere. Hun saa originalt og prøvende paa Alt, veiede det i Haanden og gav det i Reglen den Vægt, det fortjente.

Han var hende overlegen i Dannelse. Denne exalterede Kunstner besad en ubestikkelig Mandsforstand, skarp og smidig som en Damascenerklinge; den kløvede hver en Frase, den traf paa, spiddede hver en Blære i Tanken eller i Sproget paa sin Kaardespids, saa den brast.

Hun var som Kvinde tilbøielig til at lade Hjærtet tale først og høiest. En skjøn og sværmerisk Lære, en ædel Utopi fortryllede hende, hun havde som Kvinde Trangen til at tjene, søgte i sin Ungdom bestandig med Blikket en Fane, der bares af Mænd med store, tapre Hjerter for da at kjæmpe under den. Hendes Ærgjerrighed var ikke den, som feiret Muse at give den fine Verden Concerter, hendes Attraa var at turde røre Trommen som Regimentets Datter. Men saaledes kom hun paa Grund af sin Mangel paa Forstandsdannelse til at dyrke og forgude uklare Hoveder som Profeter, saaledes fremfor Alle den stakkels keitede, men renhjertede Pierre Leroux, en Filosof og Socialist, til hvem hun mange Aar igjennem saa op som en Datter til sin Fader. Musset havde den aristokratiske Aands Overlegenhedsfølelse overfor disse Profeter, der ikke kunde skrive tyve læselige Prosasider; hun smittedes af deres Hang til eftertrykkeligt og salvelsesfuldt Foredrag.

Endelig: hun var ham som Kunstner underlegen, skjønt hun som Menneske var større og især stærkere end han. Hendes Kunstneraand fattedes Mandens pludselige, hensættende Kraft, dette «Saadan skal det være», der ingen Grunde giver. Naar de i Forening betragtede et Maleri, følte han uden at være særlig malerisk anlagt med eet Slag Billedets Fortrin og Kunstnerens herskende Egenskaber og gjengav dem med et Par Ord.

Hendes Aand trængte ad en eller anden besynderlig Omvej langsomt og famlende ind i Maleriet, og Udtrykket for hvad hun følte derved var hyppigt enten ubestemt eller paradox. Hans Intelligens var skarp, nervøs, hendes strømmende, tilbøielig til universel Sympathi. Naar de hørte en Opera sammen, var det Udbruddene af sand og personlig Lidenskab, som sloge ned i ham, det Individuelle, det Sære. Hun derimod grebes af Chorsangen, det Fællesmenneskelige. Der behøvedes ligesom en Samling af Aander for at sætte hendes Aand i Bevægelse.

De Bøger, hun havde skrevet, manglede Sammentrængthed. Medens hver Sætning, der sprang fra hans Læber, var en præget Guldmynt, stemplet paa begge Sider og med ciselerede Rande, var hendes Stil ordrig indtil Vidtløftighed. Det første, Musset uvilkaarligt gjorde, da et Exemplar af «Indiana» faldt ham i Haanden, var med en Blyant at udslette tyve, tredive overflødige Adjectiver paa de første Par Sider. Exemplaret kom siden George Sand for Øie og man siger, at hun følte sig mindre taknemmelig end irriteret.

George Sand havde et halvt Aars Tid før Parrets første Sammentræf følt en vis Angst for at lære Musset at kjende. Hun havde først anmodet Sainte-Beuve om at indføre ham hos hende, men i et Brev fra hende til ham fra Marts 1833 hedder det i Efterskriften: Alt vel overveiet vil

jeg ikke have, at De skal indføre Alfred de Musset hos mig, han er i høi Grad Dandy, vi vilde ikke passe for hinanden, og jeg havde mere Nysgjerrighed efter at see ham end egentlig Interesse derfor. Men det er uforsigtigt at ville tilfredsstille enhver Nysgjerrighed». Man sporer i disse Ord ligesom Uro eller anelsesfuld Frygt.

Alfred de Musset paa sin Side havde som alle Skribenter en vis Sky for Skribentinder. Navnet Blaastrømpe er sikkert bleven givet disse Damer af en mandlig Kollega. Men ikke desmindre lader den store Tiltrækning, en overlegen kvindelig Intelligens udøver paa den mandlige, sig ikke nægte. Den Henrykkelse, der ledsager Aanders dybe Forstaaelse af hinanden, blev her mange Gange fordoblet ved en pludselig opstaaende, lidenskabelig Forelskelse.

Naar man seer historisk paa dette Forhold, falder det i Øinene, hvor stærkt det er præget af Tidsaanden, af den om Renæssancetidens Karnevalsstemninger mindende kunstneriske Rus, der havde bemægtiget sig Sindene under Romantismens Herredømme i Frankrig. Kunstnernaturer, hvis første Pligt det altid er, indenfor deres Kunsts Omraade at bryde med nedarvet Konveniens, føle sig til enhver Tid fristede til ogsaa i social Henseende at trodse Vedtægten; men Generationen fra 1830 var ungdommeligere og naivere i denne Opposition mod det Hverdags end nogen tidligere eller senere

i Frankrig i de sidste Aarhundreder. I alle Kunstnere stikker der Zigeunere eller Børn, Datidens Kunstnere gave Zigeuneren og Barnet i deres Sjæl frit Spillerum. Det er eiendommeligt at det første, som hine to udkaarne Væsener falde paa, saasnart de have fundet hinanden og den første brændende Lyksalighedsekstase tillader dem at aande frit, er det at forklæde sig for hinanden og i Forklædning at have deres Bekjendte tilbedste. Da Paul de Musset for første Gang er indbudt til Aften af det unge Par, finder han Alfred paaklædt og pudret som en Marquis fra det forrige Aarhundrede, George Sand i Adrienne og Fiskebensskjørt. Da George Sand giver sit første Middagsselskab efter Bekjendtskabet med Musset, varter denne, forklædt som ung normannisk Tjenestepige ukjendt op ved Bordet, og for at have en værdig Partner for Æresgjæsten, den filosofiske Professor Lerminier, indbyder hun Debureau, den uforlignelige Pjerrot fra Funambules-Theatret, som Ingen havde seet udenfor Scenen, og forestiller ham som et anseet Medlem af det engelske Underhus, der skal overbringe hemmelige Depecher til Østerrig. For paa en Gang at give ham og Lerminier Anledning til at lægge deres Kundskaber for Dagen, bringer man saa Samtalen paa Politik. Men forgjæves nævner man Navne som Robert Peel, Lord Stanley o. s. v., den fremmede Diplomat iagttager haardnakket

Taushed eller svarer kun med Enstavelsesord. Endelig bruger En Vendingen «den europæiske Ligevægt». Englænderen beder om Ordet. «Vil De vide,» siger han, «hvorledes jeg under de nærværende alvorlige politiske Forhold i England og paa Fastlandet opfatter den europæiske Ligevægt? — Saaledes.» Og Diplomaten kaster sin Tallerken i Veiret, saa den snurrer rundt i Luften, griber den saa med Virtuositet paa Knivspidsen og lader den stadig dreie sig uden at komme ud af Ligevægt. Man begriber de øvrige Gjæsters Forbauselse. Viser ikke et saadant lille Træk Forbindelsen mellem Musset og George Sand i et eget Skjær af Ungdom og Naivetet? Der falder et Glimt af Renæssancetidens Stemningsliv hen derover, og man føler vel, at man befinder sig i Romantismens Frankrig i Trediverne.

Det fortrolige Forhold mellem Alfred de Musset og George Sand har sin vulgære Side, der er bleven tilstrækkelig udnyttet og som jeg ikke vil dvæle ved: Enhver veed, at de i Fællesskab foretoge en Reise til Italien, at han plagede hende med Skinsyge, hun ham med den uvante Kontrol over hans Gjøren og Laden, at deres Samliv var lidet lykkeligt og at han under sin Sygdom blev bedraget af hende og i den mest nedslaaede Sindsstemning vendte ene hjem.

Men Forholdet har endnu en anden og interessantere Side, den æsthetisk-psychologiske. Littera-

turhistorien kjender Forbindelser nok mellem fremragende Mænd og Kvinder; men hvad der i dette Tilfælde er nyt og usædvanligt, det er dette:

En mandlig Genius af høieste Rang, der alt har gjennemløbet et Stykke af sin Kunstnerbane og dog endnu er helt ung — en kvindelig Genius, saa betydelig, saa fuldstændig, at aldrig før i Verdenshistorien nogen Kvinde havde vist sig i Besiddelse af saa rig en Skaberkraft — paavirke hinanden under en Forelskelses Exaltation.

Vor Psychologi er endnu saa langt tilbage, at Forskjellen mellem mandlig og kvindelig Indbildningskraft næsten ikke kan studeres, langt mindre veed man, hvorledes de indvirke paa hinanden. For første Gang mødes her i den moderne Civilisation den mandlige og den kvindelige Digteraand, hver for sig udviklet til den høieste Skjønhed. Aldrig før var Experimentet gjort i saa stor en Stil. Det er Kunstens Adam og Kunstens Eva, der nærme sig hinanden og dele Æblet fra Kundskabens Træ. Saa følger Forbandelsen, det vil sige Bruddet og de gaae hver sin Vei. Men ikke mere som de samme. De Værker, de nu frembringe, have ikke mere den samme Charakter, som før de traf hinanden.

Han forlader hende, sønderrevet, fortvivlet, bedraget, med en stor ny Anklage mod Kvindekjønnet i sin Sjæl, overbevist om, at Falskhed! dit Navn er Kvinde.

Hun forlader ham, smerteligt bevæget, først halvveis trøstet, saa oprevet til sit Væsens Dyb, men snart tilfreds med at være ude af en Krise, der pinte hendes rolige, frembringende Natur, med en ny Følelse af Kvindens Overlegenhed over Manden, dobbelt overbevist om, at Svaghed! dit Navn er Mand.

Han forlader hende med en ny Uvillie mod alle Sværmerier og Utopier og Filanthropier, mere end nogensinde overbevist om, at for Kunstneren er Kunsten Alt. Men ikke destomindre: Berøringen med denne store Kvindesjæl har ikke været ufrugtbar. Først gjør Smerten ham sanddru. Han afstreifer sin affekterede Egoisme, man vil ikke mere see ham stille en paatagen Forhærdelse og Kulde tilskue. Saa gjør Indflydelsen af hendes Væsens Aabenhed og Godhed, af hendes Sværmen for Idealer sig gjældende i de Værker, der nu følge, i Lorenzaccio's republikanske Begeistring, i Andrea del Sarto's hele Følelsesliv, maaske endog i den Protest, Musset udslynger imod Thiers's Presselove.

Hun forlader ham, endnu mere overbevist end nogensinde om at Mandsnaturen i sit Væsen er snever og egoistisk, mere end nogensinde tilbøielig til at give sig almindelige Ideer i Vold: Hun helligede Saint-Simonismen sit Talent i «Horace», hun skrev «Le Compagnon du Tour de France» til Bedste for Socialismen; hun skrev tilsidst i

1848 Bulletinerne for den provisoriske Regjering. Men ikke destomindre fuldendte først Berøringen med dette prægede, formfaste Geni hendes rene og klassiske Kunstform. Hun lærte at elske Formen, at søge det Skjønne for dets egen Skyld. Og naar man har sagt, at en Sætning af hende er «tegnet af Leonardo og sunget af Mozart» (et Ord af den yngre Dumas), saa burde det have været tilføiet, at Alfred de Mussets Kritik har ledet hendes Haand og dannet hendes Øre.

Efter Adskillelsen ere de begge som Kunstnere fuldt modne. Han er fra nu af Digteren med det brændende Hjerte, hun Sibyllen med den profetiske Veltalenhed.

I det Svælg, der aabnede sig mellem dem, kastede hun sin Umodenhed, sine Tirader, sin Smagløshed, sin Mandsdragt, og var fra nu af helt Kvinde, helt Natur.

I det samme Svælg kastede han paa sin Side sit Don Juan-Kostume, sine Bravader, sin Beundring for Rolla, sin Drengetrods og var fra nu af helt Mand, helt Aand.

X.

Alfred de Musset blev 47 Aar gammel, men med Undtagelse af tre yndige smaa Dramer og nogle Digte falder hans hele Production før hans

tredivte Aar. Det er i de sex Aar, som gaae hen mellem hans Brud med George Sand og til han naaer Trediveaarsalderen, at han skriver og udgiver hele Rækken af sine beundringsværdige Arbeider.

Skjøndt han var bleven bedragen af George Sand, tager Lysten til at dvæle ved Bedrag og Forræderi stedse mere af hos ham tilligemed den paatagne Blaserthed. Man sporer i hans Værker, ja allerede i Beskaffenheden af de Æmner, han vælger, Digterens personlige Kamp for at aflægge sin lastefulde Maske og befrie sig fra selve Lastens Tiltrækning. Den første store Composition, han udfører efter sin Hjemkomst fra Italien, og hvortil Opholdet i Florents har givet ham Ideen, er Dramet Lorenzaccio: Lorenzo af Medicis er Fætter til Alexander af samme Slægt, Florents's dyrisk-grusomme og vellystige Hertug; han er oprindeligt en ren, exalteret og daadskraftig Natur, hvis Beslutning det tidligt er, efter Brutus's Mønster at befri Verden for en Tyran. For at naae sit Maal har han villet synes en hjerteløs Libertiner, har gjort sig til Alexanders Følgesvend, Redskab, Fornøielsesraad og Kobler. Som Hamlet anstillede sig gal, har han paataget sig en feig og ussel Vellystnings Maske for at berolige og sikre sig sit Offer. Men den Forklædning, hvori han har hyllet sit sande Væsen, klæber ved ham som en Nessusdragt; han er efterhaanden bleven næsten alt det, han

blot har villet forestille; mod sin Villie har han indsuget Fordærvelsen, som han selv har bidraget til at udbrede i Hoffets og Stadens Atmosfære; han væmmes ved sig selv, naar han betragter sit Liv. Men dog er han miskjendt; thi gjennem Sletheden og den forstilte, daanefærdige Feighed forfølger han sin Plan, i det rette Øieblik at myrde Alexander og oprette Republiken.

Han fortæres af Menneskeforagt; han foragter Fyrsten, fordi denne er en Buk og en Blodhund, Folket, fordi det lader sig regere af en saadan Fyrste og fordi det tillader ham selv at gaa ukrænket og ustraffet gjennem Florents's Gader, Republikanerne endelig, fordi de ere uden Handlekraft og uden politisk Blik. Det er hans Drøm at rense sig for et helt Livs Urenhed ved en eneste Daad, en stor og afgjørende, Fyrstemordet, og Digteren lader ham paa denne Maade lutre sig: Lorenzo kaster sit forstilte Væsen fra sig, dømmer og straffer som en Hævnens Engel. Mussets politiske Pessimisme røber sig i hvad nu følger: Lorenzaccio høster ingen anden Løn for sin Bedrift end den at falde for en Snigmorders Haand, der vil hæve den Pris, som er sat paa hans Hoved, og Florents' republikanske Førere ere altfor sløve og upraktiske, Befolkningen selv altfor dybt sunken til at kunne drage Fordel af Hertugens Mord; den lader sig roligt overrumple af den næste Tyran. I den Ringeagt for Republikanerne, der

skinner igjennem, have sikkert Indtryk fra 1830 Lod og Del. Musset havde jo selv engang seet en Revolution, der pegede hen mod Republiken, ledes ind i det monarchiske Farvand. I hans Stykke ere Republikanerne imidlertid stillede i et mere ugunstigt Lys, end de fortjene. Lorenzaccio meddeler dem ganske vist Aftenen før Drabet paa hvad Dag og hvad Klokkeslet han vil dræbe Hertugen; men ere de at fortænke i, at de ikke træffe deres Forberedelser? Da den, som fra Gaden raaber denne store Nyhed ind i deres Huse, ikke er nogen anden end Hertugens Uadskillelige, hans Medskyldige, hans Hofnar, hvad Under da, at de trække paa Skuldren og ikke røre sig af Pletten! Man føler gjennem Mussets Uretfærdighed i dette Punkt personlige Stemninger, der pege ud over Stykket. Dog Hovedsagen har for ham været Fremstillingen af Lorenzos Charakter med dens ædle Præg under den afskrækkende blaserte Maske. Lorenzo har et idealt Element i sin Sjæl, som han ikke skammer sig over; han stræber opad, han troer paa Bedriftens forsonende Magt. Det, som lutrer ham i hans Død, er ikke som Rollas rene Kys en Tilfældighed, men en Handling, der har foresvævet ham hele hans Ungdom igjennem.

I «Le chandelier» ere vi endnu i meget fordærvet Selskab, men ud fra denne Baggrund løser sig som Hovedfigur den unge Skriver Fortunio med sin dybe, grænseløse Pagekjærlighed til Jacqueline.

Han misbruges af hende og hendes Elsker, man lader ham tjene til Skjærmbrædt og Skalkeskjul for en smudsig Kjærlighedsforstaaelse; han gjennemskuer Spillet og elsker ligefuldt og er fuldstændig villig til at lade sig sende i den visse Død for at dække den Elskedes hæslige Forbindelse med en anden. Denne Page har en Helts Beslutttethed og Mod, og hans Væsens Renhed virker saa stærkt, at det rører og vinder Jacqueline, vinder ham hende fra Clavaroche. Han er et Ideal af en ungdommelig Elsker.

Octave i «Les caprices de Marianne» er en letsindig og i mange Maader fordærvet Yngling, som hverken kan eller vil elske nogen Kvinde for Alvor, som end ikke vil anvende mere Tid paa at erobre nogen end han behøver for at løse Seglet paa sin Flaske sydlandsk Vin, men han har en Følelse, i hvilken han er naiv og troende som en Dreng, det er Venskabet: han elsker sin Ven, den unge Coelio, saa ubetinget, at han er rede til at døe for ham eller hævne hans Død, og saa trofast, at han slynger den Dame, Coelio forgjæves tilbeder, hendes Gunst tilbage i Ansigtet. Saa skeptisk han end er overfor Kvinden, saa helt gaaer han op i sit Venskab: han er et Ideal af en Ven. Overfor ham staaer som Modstykke hin Coelio, i hvem Musset, da han i dette Drama delte sin Personlighed, nedlagte den anden Side af sit Væsen. Coelio er den ungdommelige Elsker,

hvis Kjærlighed er lutter tilbedende Smægten, en Attraa saa tungsindig i sin Gløden, at den synes at paakalde Døden, hvis den ikke tilfredsstilles. Der ligger som en Nimbus af Shakespearesk Romantik om hans Hoved, hans Tale er Musik, hans Forhaabninger Poesi. Han skildrer sig i Ordene: «Mig fattes Sindsro og den stille Ubekymrethed, der gjør Livet til et Speil, i hvilket alle Gjenstande et Øieblik afbildes og glide forbi. En Gjæld er for mig et Samvittighedsnag. Elskov, hvoraf I Andre gjøre en Tidsfordriv, sætter hele mit Væsen i Oprør.»

Man føler igjennem disse Mandsskikkelser, hvorledes Musset som Digter modnes. Han har ikke mere Trang til blot at skildre Ungdommens sydende Drifter eller Lidenskabernes vilde Spil med deres hele Følge af Løgn, Bedrag og Vold; han dvæler længe og med Forkjærlighed ved den uskyldige og dybe Følelse, som kun de ydre Forhold gjøre skyldig, ved den Elskov, som i sit Væsen er ren og som kun ved sit Brud med Samfundsordenen synes forbryderisk, ved det Venskab, som i sin Kjærne er lutter heroisk Hengivenhed, selv hvor det fremtræder i en Koblerveltalenheds nedværdigende Form, kort sagt ved Venskab og Elskov i deres Renhed, ved de Livsmagter, man pleier at betegne som ideale.

Og som Mandstypen hos Musset stedse mere lutres, saaledes efterhaanden Kvindetypen. Fra

først af var Kvinden hos ham kun Dalila eller Eva. Men hans stedse stigende Hang til at fremstille det aandigt Skjønne og sædeligt Rene fører ham ogsaa i de kvindelige Figurer til en stedse mere fremtrædende Idealiseren. Det er allerede eiendommeligt, at den Kvindeskikkelse som han udfører umiddelbart efter det definitive Brud med George Sand (i 1835) og til hvilken hun delvis har tjent som Model, Madame Pierson i «La confession d'un enfant du siècle» er en i høi Grad idealiserende Gjengivelse af Originalens Naturel. Hans Noveller, af hvilke idetmindste tre: «Emmeline», «Frédéric et Bernerette» og «Le fils du Titien» høre til de bedste, hvis de ikke ere de bedste, vort Aarhundrede har at opvise, røbe Digterens stedse tydeligere Drift til at idealisere og forherlige Kjærligheden og derigjennem de kvindelige Charakterer. Han tager f. Ex. Fysiognomiet af en eller anden lille Grisette, han har kjendt, en godlidende, letsindig, letfærdig, munter ung Skabning, og han giver denne Skikkelse en jomfruelig Ynde, som den forlængst har tabt, og skaber af den en Mimi Pinson, eller han gjør den unge Kvinde saa sjælfuld, saa naiv i alle sine Feilgreb og Feiltrin, saa sanddru og fintfølende i sin Udtryksmaade og saa simpel i sin Død som hin Bernerette, hvis sidste Brev faa Læsere have læst uden Taarer. For ham som Erotiker er Elskov en saadan Enevoldsmagt, at han endog

underordner Kunsten under den. Det at være Elsker og Elsket bliver tilsidst i hans Øine saa meget Mere end det at være Kunstner, at efter hans Forestilling om det Ideale Kunsten i Grunden burde være indviet og udelukkende tilegnet En, den eneste Elskede. I Novellen «Titians Søn» standses Helten, en begavet Kunstnernatur, paa Udskeielsernes Bane ved en høisindet Kvindes Kjærlighed og viser sit taknemmelige Sindelag ved kun at ville male et eneste Billed, paa hvilket han samler al sin Kraft og som alene skal bringe hans Navn til Efterverdenen, nemlig den Elskedes Portrait. Til dets Ære skriver han en Sonet, i hvilken han priser sin Elskerindes Skjønhed og hendes rene Sjæl, forklarer hvorfor han aldrig med sin Pensel har villet forherlige nogen anden og erklærer, at hvor skjønt end Billedet er, saa opveier det ikke eet Kys af dets Model. Dog af alle Mussets Noveller er sikkert «Emmeline» den fineste. Det er en lille Fortælling, som beroer paa det første ædlere, lykkelige men kortvarige Kjærlighedsforhold, Musset oplevede efter Bruddet med George Sand, og som i alt Væsenligt lignede det i Novellen: En ung Mand bliver lidenskabelig forelsket i en ung gift Dame, hvis indtagende Væsen er udmalt med de zarteste Farver men paa Grundlag af den sikreste Naturiagttagelse — kun Turgéniews duftigste Kvindeskikkelser give i den nyere Literatur et Begreb om denne Kunst.

men disse ere aandigere, mindre reelle, sete med et mere forelsket Blik, fremstillede med ringere kunstnerisk Djærvhed. Efter længe at have beundret hende uden Haab om Interesse fra hendes Side, vinder han hendes Gjenkjærlighed og hun giver sig hen til ham. Saa skilles de pludselig for bestandig, da hun er for sanddru til at kunne bedrage sin Mand, Manden for fintfølende til ikke at ville fjerne sig, da Vilkaarene ere som de er. I denne Novelle forekommer et Digt, som den unge Elskende beder sin Dame at gjennemlæse og der synes mig at være Blomsten af Mussets Erotik i hans Digtnings anden Periode. Det taler den ideale Følelses Sprog. Det er det berømte Digt: «Si je vous disais, pourtant, que je vous aime». Alfred de Musset har neppe skrevet en sjælfuldere Strofe end denne:

J'aime, et je sais répondre avec indifférence;
J'aime, et rien ne le dit, j'aime, et seul je le sais;
Et mon secret m'est cher et chère ma souffrance;
Et j'ai fait le serment d'aimer sans espérance;
Mais non pas sans bonheur — je vous vois, c'est assez.

Samtidigt med disse yndefulde, ligesom paa Blomsterblade skrevne Noveller forfatter Musset enkelte Smaadramer, i hvilke Elskoven sees som den alvorlige, forfærdelige Magt, med hvilken der ikke kan spøges, som den Ild, med hvilken der ikke kan leges, som den elektriske Gnist, der dræber, og andre, i hvilke hans Vid og hans Verdenstone

glimre i Stilens sjælfulde, følelsesbevægede Væv.*) Af disse Skuespil er «Un caprice» det mest afrundede og det, som har den mest spiudlende Dialog. I ingen af Mussets Comoedier eller Proverber er den ydre og indre Form saa fuldkommen, og Navnet «Un caprice» er med Rette iblandt de Navne paa hans Værker, der ere indhugne paa hans Ligsten paa Père-Lachaise. I dette Stykke bøies det ustadige erotiske Lune, Øiebliksforelskelsen, ind under Ægteskabets Tugt. Manden er her frivol og lidet paalidelig, Kvinderne, der holde sammen, have begge Hjertet paa det rette Sted og den ene af dem har desuden en fortryllende aristokratisk Aandsoverlegenhed. Madame de Léry er Pariserinden. Ingen har tegnet hende med den Genialitet som Musset; han var paa Høide med hende. Hun er helt Verdensdame men ogsaa helt Kvinde. Det Skjønne ved denne Skikkelse er, at man i den seer den uforfalskede, ægte, friske, sande Natur bryde igjennem Salonlivets høieste Forfinelse,

*) Hans Reise til Italien med George Sand varer fra Efteraaret 1833 til April 1834. Han skriver i dette Aar: On ne badine pas avec l'amour og Lorenzaccio, i 1835 Barberine (hans ubetydeligste Skuespil), Le Chandelier, Confession d'un enfant du siècle og Mainatten, i 1836 Emmeline og Il ne faut jurer de rien, i 1837 Un Caprice, Les deux maîtresses og Frédéric et Bernerette, i 1838 Le fils du Titien. Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée er fra 1845. Bettine fra 1851, Carmosine fra 1852.

som Natur trods al den glimrende og flitrende Aandrighed og al den for tidlige og lidt livstrætte Erfaring. Natur selv i Forstillelsen, Natur selv i den liden Comoedie, Madame de Léry som Kvinde er Skuespillerinde nok til at kunne agere. Ak, udbryder Goethe etsteds i sine Breve, hvor er det sandt, at Intet er eventyrligt uden det Naturlige, Intet stort uden det Naturlige, Intet skjønt uden det Naturlige og Intet etc., etc., etc. uden det Naturlige! Hos Mussets Pariserinde er i den overlegne og overgivne Selskabstones Kunst Naturen bevaret. «En Caprice» har en moralsk Idee. Men medens mange Digtere fremstille og opfatte Elskoven som noget saa Fast og Solidt, at der kan tages paa den, og den kan henlægges næsten som en Kampesten, er den for Musset, selv naar han er sædeligst, bestandig kun Livets fineste og allerstærkeste, men derfor ogsaa flygtigste Essents. Den kan dræbe, mens den har sin fulde Kraft, og den kan fordampe.

I sine sidste Skuespil forherligede Musset med Forkjærlighed den Troskab og Charakterrenhed hos Kvinden, som han troede paa uden selv at have fundet den. Han havde vel allerede i «Barberine» efter et gammelt Sagn tegnet Idealet af en trofast Hustru i Stil med Shakespeare's Imogen. Men Stykket var interesseløst. Han ender som Dramatiker med to fuldendt herlige Kvindeskikkelser. I det lille Mesterværk «Bettine» har han

løst en af de for en Charaktertegner vanskeligste Opgaver saa let som man løser en Sløife. Bettina træder ind, og hun har neppe sagt tre, fire Repliker, før vi føle, at dette er en kraftig, kjæk, dybtfølende og storttænkende Kvinde, mere end dette: et Geni, en Kunstnerinde, en Triumfatrice, vant til at føle sig alle sine Omgivelser aandeligt overlegen og vant til intet Hensyn at tage til smaalig Conveniens. Det er hendes Bryllupsmorgen. Hun kommer syngende ind paa Scenen, hvor Notaren venter, gaaer lige løs paa ham og siger til hans store Forbauselse Du til ham: «Aa, er Du der, Notar, kjære Notar, kjære Ven, har Du dine Papirligheder med Dig?» Hans Embedsværdighed existerer saa lidt for hende, at hun ikke tager i Betænkning at lade ham see sin Bryllupsglæde. Hendes Naturs muntre Godhed strømmer over ved den ringeste Foranledning. Hun er ikke spirituel som en Verdensdame, men fri, stor, fortrolig som en sand Kunstnerinde, og hendes Væsens ægte Menneskelighed tager sig end skjønnere ud mod Baggrunden af den sædelige Opløsthed, hendes kolde og fordringsfulde Brudgom repræsenterer.

Det skjønne lille Drama «Carmosine» viser paa Grundlag af en Boccacio'sk Novelle, hvorledes den stærkeste og hedeste Beundrings-Elskov, som udvortes Vilkaar adskille fra dens Gjenstand, kan helbredes ved høimodig Godhed og Ømhed. Car-

mosine er en simpel Borgerpige, som elsker Kong Pedro af Aragonien med en haabløs, fortærende Kjærlighed; hun vil paa Grund af denne Følelse ikke give sin tro og sørgende Tilbeder Perillo sin Haand; hun vil tie og døe. Men hendes Barndoms-Legekammerat Sangeren Minuccio røber af Medlidenhed hendes Kjærlighed for Kongen og Dronningen, og langt fra at vredes gaaer Dronningen ukjendt til hende og mildner langsomt hendes Kval ved søsterlige og dronninglige Ord, idet hun forklarer hende, at en saadan Kjærlighed, saa dyb og stor, er altfor skjøn til at skulle udryddes af Hjertet, og at Dronningen selv ønsker hende optaget blandt sine Æresdamer, saa hun kan see Kongen hver Dag, thi man bliver bedre gjennem en saadan Kjærlighed, der beroer paa Sjælens Opsving mod det Ædle: «Jeg selv, Carmosine, vil lære Dig, at man kan elske uden at lide, naar man elsker uden at rødme derover; kun Skam og Samvittighedsnag volde Sorg; Sørgmodighed er den Skyldiges Lod, og din Tanke er visselig ikke skyldig.» Og Kongen kommer under Paaskud af at ville besøge hendes Fader, og i Dronningens Nærværelse siger han til hende:

«Det er da Eder, yndefulde Frøken, der, som vi høre, er syg og i Fare? Eders Ansigt seer ikke ud dertil .... I skjælver, troer jeg, er I bange for mig?»

«Nei, Sire.»

«Nu, saa giv mig Eders Haand. Hvad vil det sige, smukke Barn? I, som er ung og skabt til at glæde Andres Hjerte, I lader Smerten faae Magt over Eder? Vi bede Eder, af Kjærlighed til os, at værdiges at fatte Mod og sørge for, at I hurtigt bliver helbredt.»

«Sire, det er min altfor ringe Kraft til at bære en altfor stor Kval, som er Skyld i mine Lidelser. Da I har kunnet beklage mig, vil maaske Gud befri mig derfor.»

«Skjønne Carmosine, jeg vil tale som Konge og som Ven. Den store Elskov, som I har baaret til os, har indlagt Eder den høieste Ære i vort Sind, og den Ære, vi til Gjengjæld vilde gjøre Eder, er den med egen Haand at give Eder den Ægtefælle, vi have valgt Eder og som vi bede Eder modtage. Og derefter ville vi altid kalde os Eders Ridder og i vore Turneringer bære Eders Devise og Eders Farver uden derfor at udbede os Andet af Eder end et eneste Kys.»

Dronningen til Carmosine: «Gjør det, mit Barn, jeg er ikke skinsyg.»

«Sire! Dronningen har svart for mig.»

I hvilken Verden foregaaer dette? I hvilken Verden har den Luft, man indaander, en saadan Renhed, hvor trives en saadan Retsindighed, hvor har Elskoven denne Ydmyghed, denne Glød og paa samme Tid denne Høihed, og hvor mødes den af en saadan Ridderlighed, en saadan Troskab,

en saadan Frihed for Skinsyge og en saa uendelig Godhed? Hvor findes en saadan Konge? Hvor gives der en saadan Dronning?

Svaret maa uden Vaklen lyde: I Idealets Land, ingen anden Steds. Det er paa disse Kyster, at den kaade, cyniske Musset som Digter tilsidst stiger i Land. Som Menneske havnede han langt fra disse Kyster. Han gik til Grunde i Selvbedøvelse. Hans Væsens Uregelbundethed og Udisciplinerthed blev hans Ulykke. Medens han i sine Poesier stedse blev aandigere og stedse mere sædelig, sank han som Menneske stedse dybere i mechaniske Udsvævelser. Han tabte tidligt Herredømmet over sig selv; en Tid lang svang han sig igjennem Digtekunsten op over sit Livs Forfald; tilsidst kunde heller ikke disse Vinger løfte ham mere.

Han havde haabet meget af Julikongedømmet, han havde af det eller under det ventet sig et kunstelskende Hof, en frisindet Politik, en Fornyelse af den nationale Ære og en Opblomstring af den skjønne Litteratur. Man kan tænke sig, hvor bittert han blev skuffet. Det var ikke umuligt, at et Hof med levende Sands for Poesi og skjønne Kunster, der havde draget Alfred de Musset ind i sin Kreds, kunde have udøvet en gavnlig Indflydelse paa ham, have tvunget ham til at holde paa sin Anstand og forfinet hans Nydelser, ja, endog hans Udskeielser. Men Louis-Philippe,

denne iøvrigt saa slebne og dannede Freds-Monarch, havde kun liden Sands for Poesien eller Indsigt i dens Væsen. Han forstod saa lidt at vinde Alfred de Musset som Victor Hugo for sig. Musset, der var Klassekammerat af hans Søn, Ferdinand af Orleans, havde i Aaret 1836 i Anledning af Meunier's Attentat paa Kongen skrevet en Sonet. Den var utrykt, men Hertugen af Orleans, hvem den var kommen for Øie, og som fandt den fortræffelig, vilde absolut forelæse Hans Majestæt den. Kongen erfoer ei engang, af hvem den var, thi før han kom til Underskriften, blev han saa fornærmet over, at Digteren fordristede sig til at dutte ham, at han ikke vilde høre mere. For at bøde paa Krænkelsen skaffede da Hertugen Alfred de Musset en Indbydelse til Tuileriesballerne. Den Dag, da Digteren blev præsenteret, saae han til sin Forundring Louis-Philippe gaae lige løs paa ham, og hørte ham med et Smil og en Mine, som blev han behageligt overrasket, sige: «De kommer lige fra Joinville, jeg er glad ved at see Dem.» Alfred de Musset var for meget Verdensmand til at røbe nogen Forundring. Han hilsede dybt og begyndte at gruble over hvad de kongelige Ord vel kunde betyde. Han huskede da, at Familien i Joinville havde en fjærn Fætter, som var Forst - Inspektør paa Krondomænerne. Kongen, der ikke plagede sin Hukommelse med litterære Navne, kjendte til Punkt og Prikke

Navnene paa sine Domæners Besætning. Elleve Aar i Træk gjensaa han hver Vinter med samme Fornøielse sin formentlige Forst-Inspektørs Ansigt, vedblev at sende ham Smil og Nik, som fik mangen Hofmand til at blegne af Misundelse og som gjaldt for lige saa mange Hædersbevisninger, der ydedes Skjønlitteraturen, men saa meget er afgjort, at Louis-Philippe aldrig har anet, at der under hans Regjering i Frankrig levede en stor Digter, der bar samme Navn som hans Forst-Inspektør.

Et Regimente, saa glandsløst som Louis-Philippe's, maatte blive Musset en Gru. Hans krigeriske Svar paa Beckers «Rheinlied» tyder med sin stolte og vilde Haan hen paa lyriske Muligheder hos ham, der under andre politiske Vilkaar kunde have udfoldet sig. Nu følte han sig indskrænket til at være Ungdommens og Elskovens Digter, og da Ungdommen svandt, var han ude af Stand til Selvfornyelse. Hans Dyder styrtede ham i Fordærv ikke mindre end hans Laster: Stolt og fornem som han var havde han ingen Gnist i sig af den Ærgjerrighed, der medfører aandelig Økonomi, ikke Spor af den Erhvervelyst, der tvinger til Flid, Intet af den underordnede Egoisme. der bringer Skribenten til at sætte sit Eget som det Vigtigste af alt i Verden. Han gjennemlevede Livet med en saadan Begjærlighed og Hast, at han til fyrretyve Aar var træt som en halvfjerd-

sindstyveaarig uden derfor at være beroliget eller viis. Hans tidlige legemlige Udtømthed medførte den aandelige. Han havde Intet af den ideale Egoisme, der bringer Skribenten til helt at leve for sin Kunst, ikke Glimt af den sociale eller politiske Sands, der bringer den frembringende Aand ind under Pligter mod Andre, han var i den Grad ude af Stand til Selvbeherskelse, at den øieblikkelige Fristelse blev ham uimodstaaelig; ubetinget formaalsløs som han i sin Egenskab af Digter var, blev han ogsaa som Menneske ganske formaalsløs; han havde Intet, som han vilde have frem, Intet, som han for enhver Pris skulde have sagt, og han var en altfor ustyrlig, altfor lidet contemplativ Natur, til at Selvudvikling i Goethe'sk Forstand kunde blive ham det Formaal, der erstattede alle Tendenser. Da han døde i 1857, havde han allerede i adskillige Aar overlevet sin Muse.

XI.

«Jeg troer», siger George Sand i Indledningen til La mare au diable, «at Kunstens Sendelse er en Følelsens og Kjærlighedens Sendelse og at Romanen i vore Dage burde erstatte de barnlige Tiders Parabler og Fabler. Kunstnerens Maal burde være at vække Kjærlighed til de Gjentande, han skildrer, og jeg for min Del vilde

ikke rette nogen Bebreidelse mod ham, om han forskjønnede dem en Smule. Kunsten er ikke et Studium af den givne Virkelighed, men en Søgen efter den ideale Sandhed». Hvad den modne Kvinde her udtaler som Summen af sin Æsthetik, det har foresvævet hende alt fra hendes Ungdom af. Hun havde aldrig forstaaet Skribentens Kald anderledes end som en Aspiration mod det Høieste, til hvilket Mennesket kan naae, eller rettere som en Opløftelse af Sjælen over Samfundslivets Ufuldkommenhed, hvis Bestemmelse var at give Sjælen vid Synskreds og derigjennem overlegen Kraft til, naar den slog ned paa Jorden igjen, da efter Evne at bekjæmpe de Fordomme, de Institutioner, den Sindenes Raahed og Hjerternes Haardhed, hvorfra al hin Ufuldkommenhed udsprang.

I Indledningen til «Le compagnon du Tour de France» siger hun: Siden naar er Romanen vel tvungen til kun at være et Maleri af det, som er, af den haarde og kolde Virkelighed, som Samtidens Mennesker og Forhold frembyde? Jeg veed ret vel, at den kan være det, og Balzac, en Mester, for hvem jeg altid har bøiet mig, har skrevet «La comédie humaine». Men skjøndt jeg har været knyttet ved Venskabsbaand til denne berømte Mand, har jeg dog seet de menneskelige Vilkaar fra et helt andet Synspunkt, og jeg husker at have sagt ham: De skriver «den menneskelige Comedie». Den Titel er beskeden. De kunde

lige saa godt sige «Menneskedens Drama eller Tragoedie». — «Ja», svarede han mig, «og De skriver for Deres Del Menneskehedens Epos». — «Den Titel», indvendte jeg, «vilde omvendt være altfor ophøiet. Men jeg vilde gjerne skrive det menneskelige Hyrdedigt, den menneskelige Roman eller Digtning i Almindelighed. Kort og godt, De vil og kan male Mennesket, som det viser sig for Deres Øie. Vel! Men jeg føler mig kaldet til at male det, som jeg troer, det bør være». Og da vi ikke concurrerede med hinanden, erkjendte snart enhver af os den andens Ret.

Ytringen er fremkommen som Protest mod Beskyldningen for at ville smigre de lavere Samfundsklasser gjennem forskjønnende Fremstilling; deraf dens tilspidsede Form, deraf det doctrinære Udtryk som George Sand giver sin Naturs Idealisme. Vistnok var hun fra først til sidst Idealist; men dog var det ingenlunde Lysten til at skildre Menneskene, som «de bør være», der aabnede hendes Læber; det var Driften til at skildre hvad Menneskene kunde være, dersom Samfundet ikke hæmmede deres aandelige Væxt, fordærvede dem og tilintetgjorde deres Lykke, og Repræsentanterne for «Samfundet» bleve derfor gjengivne uden nogen Skaansel. George Sand vilde oprindeligt netop give et Billede af Livet som det er, af Virkeligheden, som hun havde oplevet og iagttaget den; kun var det den kvindelige Enthousiasmes Syn

paa Virkeligheden, som hun gjengav. Det Segment, hun saa, var et Stykke Jord med Himmel over sig. Hendes Skarpsyn var en Lyrikers Skarpsyn.

Hin Tidsalder var den uhyre Productivitets: Victor Hugo, Balzac, Alexandre Dumas skrev uafbrudt og ophobede det ene Værk paa det andet, den sidste endte med en formelig Bogfabrikation, udgav fire til fem Romaner ad Gangen, skrev med sine talrige Medarbeideres Hjælp en anseelig Reol fuld af Bind om Aaret. Ogsaa George Sands Frembringelsesdrift var overordentlig. Hendes samtlige Production udgjør omtrent 110 tættrykte Bind. Om at give en Udsigt over dem alle kan der ikke være Tale. Hvad der er mig magtpaaliggende, det er kun at fremhæve Hovedpunkterne i de væsenligste Værker, Ideestrømningerne igjennem dem, det blivende Udbytte af Bøgerne, selv naar deres Enkeltheder ere forglemte.

De Livsforhold, der ligge bagved den første Gruppe af hendes Romaner, ere bekjendte. Hun fødtes 1804, mistede tidlig sin Fader, havde en lidenskabelig og urimelig Moder, en fin og forstandig Bedstemoder, voxede op paa Gaarden Nohant i Berry som et Landbarn, der tumlede sig i fri Luft elskede den fri Natur og omgikkes Bønderbørnene paa lige Fod. Hun var demokratisk anlagt, men derfor ikke mindre romantisk anlagt. Ligesom Chateaubriand i sin tidlige Ungdom dannede sig Billedet af en idealt deilig Kvinde, om hvem

han stedse drømte, saaledes formede George Sand sig i sine første Fantasier Billedet af en Helt, hvem hun reiste et Alter af Sten og Mos i et Hjørne af sin Have og hvem hun med yppig Opfindsomhed tillagde talrige Bedrifter. Da hun tretten Aar gammel blev sat i Kloster i Paris for der at opdrages, savnede hun først smerteligt sit frie Landliv, saa kastede hun sig en Tidlang over Religionen med Ildhu og Sværmeri. Dette Opsving afløstes endnu før hendes Tilbagevenden til Nohant af Interessen for Skuespilkunst og poetisk Læsning. Som voxen ung Pige læser hun i de landlige Omgivelser første Gang Rousseau og føler sig fængslet, som man føler sig, naar Ens eget Væsen oplades for En. Hun bliver Rousseaus Discipel for aldrig at ophøre med at være det. Hans Natursands og Naturdyrkelse, hans Deisme, hans Tro paa Ligheden og Kjærlighed til den, hans trodsige Holdning overfor det saakaldte civiliserede Samfund tiltalte alle hendes Instincter og anticiperede ligesom Følelser der slumrede i hendes Sjæl. Læsningen af Shakspeare, Byron, Chateaubriand, der henriver hende og lader hende føle sig ensom midt i Omgivelserne, meddeler hende den første, abstracte Melancholi, der i unge lidenskabelige og sværmeriske Sjæle pleier at gaae forud for de virkelige Skuffelsers Tungsind. Det saaledes udviklede unge Væsen, der kraftigt, overlegent, rigt og i sin Søgen uselvstændigt aldrig

vilde kunne have havt nok i Samlivet med en enkelt Mand, stod han end nok saa høit ved Charakter og ved Evner, blev saa i 1822 gift med en Hr. Dudevant, en ganske almindelig Landjunker, hverken værre eller bedre end Flertallet af hans Lige. Han var raa og hidsig, fuldstændigt ude af Stand til at forstaae sin Kone, men han havde øiensynlig kunnet være en langt mindre ufuldkommen Ægtemand uden at dette havde givet det uundgaaelige Udfald et synderligt forskjelligt Præg. Kun de første tre Aar af dette Ægteskab gik hen uden Uro og Spaltninger. Allerede fra 1825 af synes George Sand at have overseet sin Mand og med sin Naturs levende Hang til Sympathier at have sluttet Venskabsforbindelser med andre Mænd, da hun i sit Hjem følte sig krænket og aandelig mishandlet. Hr. Dudevant, der var Ægtemand nok til at opbringes over sin Hustrus aandelige Uafhængighed, paa samme Tid som han var en altfor ubetydelig Personlighed til at kunne drage Fordel af den aandelige Uselvstændighed, der bragte hende til at søge en Fører og Veileder, opfattede selv hendes uskyldigste Sympathier som Overtrædelser af en Pligt. Al Fællesskabsfølelse mellem Ægtefællerne opløstes efterhaanden under uophørlige ægteskabelige Rivninger og Stridigheder. Selv de to Børn, der fødtes, kunde ikke holde Parret sammen; 1831 drog George Sand alene til Paris.

Gjennem den senere førte Separations-Proces ligesom gjennem George Sands Correspondance faaer man et tilstrækkeligt Indblik i dette Ægteskabs Historie. Jeg har i Gazette des Tribunaux (30 Juli, 1 og 19 August 1836, 28 Juni, 12 Juli 1837) fundet begge Parters advokatoriske Indlæg. Det var frygtelige, forsmædelige Anklager, den geniale Kvinde maatte finde sig i at høre af sin Mands Advokat. Klædt snart i en sort Fløiels Jakke, over hvilken hendes smukke mørke Haar faldt ned, snart efter Datidens Mode i Hvidt med et blomstret Shavl om sine Skuldre, hørte George Sand uden at fortrække en Mine de af Hr. Dudevant souffierede Anklager, som Advokaten slyngede hende i Ansigtet. Han beskyldte hende for allerede tre Aar efter Ægteskabets Indgaaelse at have fattet en forbryderisk Lidenskab for en anden Mand og have givet efter for den. «Hr. Dudevant erfor snart, at han var forraadt af den han tilbad (!), men var ædelmodig nok til at tilgive». Advokaten oplæste et langt Brev fra hende til hendes Mand, i hvilket hun tilstod og bebreidede sig adskillige Feil og i hvilket hun udledte Misforholdet mellem dem fra en Forskjellighed i Karaktererne, der ikke udelukkede Godhed og Elskværdighed fra hans Side. Mod al Logik fik han ud af dette Brev deduceret en Selvanklage for Utroskab. Han udviklede fremdeles, hvorledes Ægtefællerne fra 1825—28 havde levet i

en frivillig Skilsmisse, hvorledes Madame Dudevant selv efter i 1831 at have forladt sin Mand for at føre «et Kunstnerliv» havde vedligeholdt en fredelig Brevvexling med ham og modtaget 300 Francs om Aaret. (Han nævnte ikke, at hun havde bragt ham 500,000 Francs i Medgift.) I Begyndelsen af 1835 vare Ægtefællerne endelig komne til privat Overenskomst om at dele Børnene og Formuen imellem sig samt at indrømme hinanden fuld Frihed, da George Sand pludselig endnu før Overenskomsten skulde træde i Kraft, gjorde Brud paa den og ansøgte om Separation. (I Mellemtiden havde nemlig Hr. Dudevant i Anledning af en Strid om Sønnen villet slaae hende, ja i Vidners Overværelse grebet sit Gevær for at fyre paa hende.) Trods Overdrivelserne i Ansøgningen blev den, som Advokaten oplyste, afslaaet. Men nu var det Touren til Hr. Dudevant at klage; han negtede Alt, hvad der bebreidedes ham, og rettede mod sin Hustru de haardeste Beskyldninger; han paastod, at den, der havde forfattet saa umoralske Skrifter som hendes, var uværdig til at opdrage sine Børn; han beskyldte hende for at være indviet i «alle de infameste Udsvævelsers Hemmeligheder». Det var paa Grundlag af disse efter Advokatens Mening fuldtberettigede Angreb at George Sand nu paany ansøgte om Separation, og han kulminerede i Udbruddet: «Det er altsaa Deres Anskuelse, Frue,

at en Kvinde. hvis hun vil. kan bortødsle Halvdelen af en Formue, fylde sin Ægtefælles Liv med Græmmelse, og naar hun føler Lyst til endnu friere at overgive sig til de tøilesløseste Udskeielser, har det simple og bekvemme Middel til sin Raadighed, at angribe ham for Domstolene, idet hun paadigter ham en odiøs Handlemaade!»

Det maa have været haardt for den stolte Kvinde at sidde som iagttaget Tilhørerinde til sit Navns og sit Livs Besudling; det kan neppe have lindret Pinen for hende, at hun umiddelbart derefter hørte sin Advokat og Ven, Michel de Bourges, lovprise hende som Geni, gjøre Effekt ved at oplæse stilistisk mærkværdige Prøver af hendes Breve og opregne alle de Skjældsord saavel som alle de brutale Handlinger. i hvilke hendes Mand havde gjort sig skyldig mod hende. Vel var hun vant til at see sine Romaner udskregne af Journalisterne som lige saa mange skamløse Forsvarsindlæg for Usædeligheden, men det maa have gjort et uvant Indtryk paa hende at høre sit Privatliv saaledes stemplet. Den offentlige Forhandling, med hvilken hendes Ægteskab sluttede, giver imidlertid ligesom et Tilbageblik over dette selv og derigjennem Præmisser til at forstaae den Indignation, der faaer sit første Udbrud i «Indiana», «Valentine», «Lélia» og «Jacques».

Disse Bøger have nutildags kun ringe kunstnerisk Interesse: Karaktertegningen er i sin

abstracte Idealisme svag, Handlingen usandsynlig, som i «Indiana», eller uvirkelig, som i «Lélia» og «Jacques», Foredraget er trods Stilens fuldttonende Harmoni ikke sjældent overspændt og deklamatorisk, i Breve og Monologer nærmer det sig til den lyriske Prædikens Form. Og dog slaaer der en Flamme op af disse Ungdomsromaner, som endnu den Dag idag lyser og varmer. Og dog have disse Bøger slaaet Toner an, hvis Echo sent vil forstumme. En Klagesang og et Krigsskrig lyde ud derfra, og de føre Følelsesspirer og Tankekim med sig, hvor de trænge hen, hvis Væxt kun Samtiden har kunnet hæmme, men som i Fremtiden ville udfolde og udbrede sig med en Frodighed, om hvilken vi nu kun formaae at danne os en svag Forestilling.

«Indiana» er det unge rige Hjertes første Udbrud af Bitterhed og Smerte. Den unge Kvinde er lutter sjælfuld, ædelbaaren Finhed; hendes Mand, Oberst Delmare en noget godmodigere Hr. Dudevant; Indiana's kjærlige og enthousiastiske Sind tyer saaret fra Manden til Elskeren. Bogens Originalitet beroer paa Tegningen af dennes Charakter. Thi for ham er endda Ægtemanden langt at foretrække. Raymon er den unge normale Franskmand under Restaurationen, som Samfundet har tildannet ham, følsom og beregnende, elskovssyg og egoistisk, gaaende saaledes op i Hensynet til den offentlige Mening og

Samfundsdommen, at han fra haardhjertet bliver hjerteløs, fra upaalidelig bliver ussel, og tilsidst sees i sin dybe Middelmaadighed bag sin glimrende Skal af Egenskaber og Talenter. Strax i dette første Værk fremtræde flere Hovedtyper af Mænd hos George Sand: den grovere Natur, hvem den Magt, Samfundet giver ham i Hænde, har gjort brutal, og den svagere Natur, hvem medfødt Holdningsløshed og den tilvante Hensyntagen til Samfundsdommen har gjort uvederheftig og feig. Hun begynder altsaa fra først af paa Kvindevis med en livfuld Blottelse af Mandsegoismen. Som Modsætning til den indfører hun saa allerede her sit Mandsideal i Reserve-Elskeren, den tilsyneladende flegmatiske, men i Virkeligheden glødende Ralph, der ordknap som George Sand selv, for en overfladisk Betragtning stiv og kold (som hun) er lutter Selvopofrelse, Ædelsind og trofast Elskov — en Skikkelse hun i Aaringer ikke bliver træt af at variere. Den bliver i «Lélia» til den overlegne og haardtprøvede Treumor, Galeislaven, der dømmer Samfundet med stoisk Ro, i «Jacques» til Hovedpersonen, der med næsten overmenneskelig Aandshøihed dræber sig for ikke at staa sin unge Hustrus Forbindelse med en anden i Veien, i «Léone Léoni» til den rolige, mandige Don Aleo, som til det Sidste tilbyder sig at ægte den stakkels Juliette, hvem en næsten magisk Fortryllelse fængsler til den bundløst slyngel-

agtige Léone, dette mandlige Modstykke til Manon Lescaut; i «Le secrétaire intime» er han den uanseelige Tydsker Max med sin naive Godhed og sin poetiske Begeistring, der er den af Alle hyldede Fyrstindes hemmelige Ægtemand, i «Elle et lui» er han Englænderen Palmer, der er stillet op som Contrast til det geniale og udsvævende Pariserbarn Laurent; i «Le dernier amour» har han Navnet Sylvestre, en svagere Gjentagelse af Jacques. Alle disse Skikkelser have Idealers ikke sjældne Feil at være blodløse. Til Gjengjæld er Raymonfiguren, der symboliserer Verden, Samfundsegoismen, Forfængeligheden og Charaktersvagheden en helt igjennem ganske anderledes vellykket Type. Allerede i «Indiana» har Raymon en kraftigere Realitet end de øvrige Skikkelser, en langt bestemtere Steds- og Tidsfarve. Forfatterinden henfører (i Cap. X) hans Karakters Umandighed til Tidsalderens «forsonlige og eftergivende Hang»; hun betegner sin Tid som «det stiltiende Forbeholds» Epoche; hun viser hvorledes Raymon, der forfægter det politiske Maadehold, indbilder sig blot fordi han er uden politisk Lidenskab ogsaa at være uden politisk Interesse og derfor at staae over Partierne, medens han har altfor megen Fordel af Samfundet som det er, til at ønske det forandret. Han er «ikke utaknemmelig nok mod Forsynet til at bebreide det de Andres Ulykke». Men ogsaa denne Skikkelses talrige Descendenter i George

Sands Romaner røbe et fint og dybtgaaende Virkelighedsstudium, ligefra Digteren Sténio i «Lélia» og Elskeren Octave i «Jacques», næsten kun skizzerede, svage Charakterer, med hvilke Lidenskaben spiller Bold, til de med mange individuelle Træk udrustede Skikkelser, den sydlandsk letfærdige unge Sanger Anzoleto i «Consuelo», den sygeligt nervøse, fortinet egoistiske Fyrst Karol (Chopin) i «Lucretia Floriani» og den ustadige og urimelige unge Maler Laurent (Alfred de Musset) i «Elle et lui».

«Indiana» ender med at finde Mandkjønnets hensynsløse Egoisme i alle Samfundets Ytringsformer, selv i den Religion, som Mændene lære. De have gjort Gud til et Mandfolk i deres Billede. Hun skriver til sin hyklerske Elsker: «Jeg tjener ikke den samme Gud som Du, men jeg tjener min renere og bedre. Din det er Mændenes Gud, en Mand, en Konge, Mandkjønnets Ophav og Støtte; min det er Altets Gud, Skaber og Opholder af alle Væsener. Eders Gud har frembragt Alt for Eder, min har skabt alle Arter for hverandre». Der er i disse Ord et Dobbelt: en dristig Kritik af den paa Kvindens Underordning under Manden hvilende Samfundsorden og en uskyldig, ungdommeligt tillidsfuld Deisme og Optimisme. George Sand blev ikke længe staaende ved den. Blot et Par Aar senere slutter hun «Lélia» med et Udbrud af vildt fortvivlet Pessimisme. I sin

Dødsstund siger her hendes Heltinde: «Ak Fortvivlelsen hersker og Lidelsen og Klageraab strømme ud af alle Skabningens Porer. Bølgerne vride sig sukkende mod Stranden og Vinden klynker og græder i Skoven. Alle disse Træer, der bøie sig og kun løfte sig paany for atter at falde tilbage under Stormens Pidsk, lide en frygtelig Marter. Ja der gives et eneste ulykkeligt, umaadeligt og frygteligt Alvæsen, og den Verden, vi kjende, kan ikke omslutte det. Det er usynligt tilstede i Alt og dets Røst fylder Verdensrummet med en evig Hulken. Det er en Fange i det umaadelige Rum, det bevæger og tumler sig, slaaer sit Hoved og sine Skuldre mod Himlens og Jordens Skranker; men det kan ikke overskride dem; Alt trykker det, piner, knuser, forbander og hader det. Hvad er det og hvorfra kommer det? . . . . . Andre have kaldt det Prometheus, atter andre Satan, jeg kalder det Attraa — jeg Sibyllen, den trøstesløse Sibylle, jeg, de henfarne Tiders Aand . . . . jeg den brustne Lyre, det stumme Instrument, hvis Toner de Nulevende ikke skulde forstaae, men i hvis Skjød den himmelske Harmoni er sammentrængt; jeg Dødens Præstinde, der vel føler, at jeg engang var Pythia, alt dengang har grædt, alt dengang har talt, men ikke mere husker det lægende Ord! . . . O Sandhed, Sandhed! for at finde dig er jeg steget ned i Afgrunde, ned i hvilke et Blik vilde gjøre de tapre-

ste Mænd svimle af Rædsel . . . men o Sandhed, du har ikke aabenbaret dig, i titusind Aar har jeg søgt dig forgjæves. I titusind Aar har jeg nu som eneste Svar paa mine kvalfulde Spørgsmaal hørt den afmægtige Attraas fortvivlede Hulken lyde hen over denne forbandede Jord . . . . I titusind Aar har jeg raabt ud i det Uendelige: Sandhed! Sandhed! og i al den Tid har Svaret lydt: Længsel! Længsel! Ulykkelige Sibylle, stumme Pythia, løb da Panden mod din Hules Klipper og bland dit Blod, som ryger af Raseri, med Havets kolde Skum!»

I et Udbrud som dette culminerer hine Ungdomsaars sjælfulde Melancholi. Sammentrængt, som jeg her har givet det (det er i Originalen sex Gange længere) giver det George Sands ungdommelige Selvfølelse, som den efterhaanden udviklede sig, et lyrisk fuldendt Udtryk. Da hun skrev «Indiana», var hverken hendes Overlegenhedsfølelse eller hendes Pessimisme saa udviklet. Hun forfattede den beskedne Fortælling som medlidende Talsmand for Samfundsordenens Ofre men uden med Bevidsthed at rette noget Angreb paa Institutionerne, end ikke paa Ægteskabet, som hvis Angriber hun fra først af blev stemplet. Hun taler øiensynlig den rene Sandhed, naar hun (i Fortalen fra 1842) siger, at hun endnu længe efter at have skrevet Fortalen til Indiana under Indtrykket af en Rest af Ærbødighed for det be-

staaende Samfund stræbte at løse det uløselige Problem, som bestaaer i at finde et Middel til at forsone de af Samfundet undertrykte Individers Lykke og Værdighed med en Opretholden af selve dette Samfund. Hun er ligeledes i sin Ret naar hun i Brevet til Nisard (det sidste i Lettres d'un voyageur) paastaaer kun at have angrebet Ægtemændene ikke Ægteskabet som Samfundsindretning. Hun optraadte jo ogsaa som en Fortæller og Psycholog, ikke som en Reformator. Her som i «Valentine» var det Ungdommens Varme og lyriske Flugt, dens sværmeriske Lidenskaber og begeistrede Protester der udgjorde Romanens Indhold; det var lutter Sjælehistorie og kun faa Personers; men dog var der i de skildrede Følelsers Væsen, i deres ganske ufrivole og dog ganske samfundsstridige Charakter og end mere i de indstrøede Reflexioner noget det gamle Samfund Underminerende. Det var derfor ikke lutter Taabelighed, der ytrede sig i de brutale Angreb fra det Bestaaendes Side, for hvilke disse Bøger og deres Forfatterinde bleve gjorte til Gjenstand. Man anede at disse Følelser og Tanker tidligere eller senere maatte omforme selve Samfundets Love. De have begyndt at gjøre det og ville for hver Dag gjøre det mere.

Selve disse Bøgers Idealisme gjør dem i deres inderste Væsen revolutionære. Thi idet kun den indre Verden existerer for Forfatterinden,

lader hun den udfolde sig frit uden Hensyn til om dens Udfoldelse kommer til at sprænge den ydre, og idet hun med Forkjærlighed maler exalterede Følelser, eller egentlig kun en eneste men uendeligt forskjelligartet Følelse: Elskov, viser hun hvorledes dens Love og Samfundets Love uophørligt krydse hinanden. Skjøndt hun ikke drager Ægteskabets Nødvendighed og Uerstattelighed i vore Dage i Tvivl, undergraver hun Troen paa dets Evighed. Vel sandt, hun angriber fra først af kun Ægtemændene, men idet hun stiller den ideale Fordring, viser den sig under den nærværende Samfundsorden uopfyldelig. Saaledes omtrent undergraver senere Kierkegaard Christendommen, da han for at begeistre Menneskene for den, fremsætter den idealt overspændte Fordring til den Christne.

Den moderne franske Naturalisme, der ofte har maattet lide under mere eller mindre grundløse Anklager for Immoralitet, har for at hævne sig over disse dreiet Beskyldningen for Usædelighed mod disse første, sværmeriske Værker af George Sand. Naarsomhelst Emile Zola vender tilbage til sine Indsigelser mod den idealistiske Roman, glemmer han aldrig at gjøre opmærksom paa de Farer, som denne stadige Pegen ud over de Rammer, i hvilke Individet er stillet, denne stadigt fremstillede Trang til større sjælelig og aandelig Frihed, indeholder for Familie og Sam-

fund. Han gjør sig til af, for sin Del aldrig at skildre den uregelbundne Elskovslidenskab i et skjønt eller tillokkende Lys, men altid at lade den pladske i Dyndet. Han kunde have tilføiet, at han og hans Efterfølgere af Balzac's Skole overhovedet aldrig have nogen høiere Moral behov end den gjængse eller aabne Udsigt til noget andet Samfund end det, som bestaaer. De have underkastet sig en voldsom Selvindskrænkning, idet de have bundet sig til Skildringen af den af dem iagttagne ydre Virkelighed med Udelukkelse af enhversomhelst af denne Skildring uddragen Slutning. Herpaa beroer det, at ligesaa dristige som de ere i Udmalingen af Samfundsforhold og Situationer, som Litteraturen fordum sjeldnere har vovet at behandle, ligesaa frygtsomme, ja intetsigende ere de som Tænkere og Moralister. De søge nødvendigvis bestandig en Styrke i Paavisningen af deres Overensstemmelse med de gjængse Moralbegreber; de rose sig af at kalde Last hvad alle Andre kalde Last og at indgyde Afsky for Lasten. De ere ikke som hin Synderinde George Sand. Men hvad det engang er paa Tide at sige, det er, at netop denne deres «Moralitet» er deres poetiske Svaghed og netop hin «Immoralitet» den stærke Side ved George Sands i Skildringen saa langt abstractere og mere kydske Skrifter. Der forekommer ikke i den realistiske Skoles tilsyneladende saa forvovne Bøger nogen Sætning, der i

sand Forvovenhed kan sammenlignes med denne, som George Sand i «Horace» har lagt en af Hovedpersonerne i Munden og som med mønsterværdig Korthed sammentrænger Lidenskabens Moralfilosofi i hendes Værker: «Jeg troer, at man bør definere den Kjærlighed som en ædel Lidenskab, der løfter og styrker os ved skjønne Følelser og Tanker — den Kjærlighed som en slet Lidenskab, der gjør egoistisk og feig og prisgiver os til alle det blinde Instincts Smaaligheder. Enhver Lidenskab er da lovlig eller forbryderisk, alt eftersom den medfører det ene eller det andet Resultat, ligegyldigt om det officielle Samfund, der ikke er Menneskehedens Høiesteret, undertiden legitimerer den slette Lidenskab og banlyser den gode».*)

«Lélia» og «Jacques» (1833 og 1834) betegne Høidepunktet af Digterindens Byronske Verdenssmerte og deklamatoriske Hang. I Lélia vilde hun give sit Ungdomsideal af den store, dybtfølende og usandselige Kvinde og gav hende til Modbillede Søsteren Pulcheria, en yppig Courtisane. Hun løste her sit Væsens tvende Sider ud fra hinanden og formede Lélia efter Minervabilledet i sin egen Sjæl, Pulcheria ud fra sin egen Venus-

---

*) Man sammenligne de i „Den romantiske Skole i Tydskland“ S. 119 ff. anførte Citater af George Sand's Roman „Jacques“.

dyrkelse og frembragte saaledes snarere store skizzerede Symboler end Mennesker af Kjød og Blod. I «Jacques» tog hun Ægteskabsproblemet for sig fra en ny Side, idet hun, der i «Indiana» havde skildret en brutal, i «Valentine» en kold og sleben Ægtemand, her udstyrede Ægtemanden med de Fuldkommenheder, der stod for hende som de høieste, og lod hans Lykke strande paa selve hans Naturs Overlegenhed, hvilken hans ungdommeligt ubetydelige Hustru ikke i Længden kan elske. Forfatterinden har her forsøgt at styrke Indtrykket af sin egen Synsmaade ved at lægge den forurettede Ægtemand den i Munden. Han undskylder selv sin Hustru: «Ingen menneskelig Skabning kan befale over Kjærligheden og Ingen er skyldig, fordi han føler eller mister den. Hvad der fornedrer Kvinden, det er Løgnen; hvad der constituerer Ægteskabsbruddet, er ikke den Time, hun tilstaaer sin Elsker, men den Nat, hun derpaa tilbringer med sin Mand». Jacques føler sig forpligtet til at vige Pladsen: «Borel vilde i mit Sted roligt have banket sin Kone og ikke have rødmet ved derefter at modtage hende i sine Arme, nedværdiget af hans Slag og hans Kys. Der gives Mænd, som uden videre paa orientalsk Manér slaae deres troløse Kone ihjel, fordi de betragte hende som en lovlig Eiendom. Andre slaaes med deres Rival, dræbe eller fjerne ham, og bede saa den Kvinde, de paastaae at

elske. om Kys og Kjærtegn, medens hun enten med Rædsel trækker sig tilbage fra dem eller med Fortvivlelse giver sig hen. Dette er i den ægteskabelige Kjærlighed de almindeligste Maader at handle paa, og mig forekommer det, at Svinenes Kjærlighed er mindre lav og mindre grov end disse Menneskers». Disse Sandheder, der nu allerede for vor Dannelse staae som elementære, vare for halvtredsindstyve Aar siden himmelraabende Sofismer. De ere det Salt, der har bevaret dette Ungdomsskrift frisk tiltrods for alt det Forældede i Opfindelsen og alt det Vidtløftige i den trættende Brevform. Det dybeste Mærke. Romantismens Overspændthed har sat sig i denne Bog er Slutningskatastrofen: Jacques veed intet bedre Middel til at frigjøre Fernande end et Selvmord, der for hende maa tage sig ud som en tilfældig Død. Her ere vi ude i den pure Uvirkelighed. Men forøvrigt er Uvirkeligheden i denne Roman mere tilsyneladende end reel. Den moderne Skole har let ved at paavise Mangelen af Stedsbestemmelser, af virkelige Beskjæftigelser o. s. v.; Personerne have i George Sands første Romaner ingen anden Sysselsættelse og ingen anden Interesse end den at elske. Men den Virkelighed, her findes, er en indre, Følelsernes Virkelighed. Ogsaa den har man i vore Dage bestridt. Det er Tonen at finde Følelser, som de her skildrede, en saa heftig Fortvivlelse

over Samfundsordenen, en saa lidenskabelig, erotisk Ømhed, en saa ren og glødende Venskabsfølelse mellem Mand og Kvinde, unaturlige og uvirkelige.*) Men man maa huske, at George Sands Personer hæve sig høit over Gjennemsnittet. Hun skildrer overlegne Naturer. Ja hun har i disse første Bøger egentlig ikke gjort andet end at give sin egen Følemaades Psychologi. Hun varierer kun uophørligt de Omstændigheder, i hvilke hun anbringer sin egen Føle-Evne, og drager saa med genial Selviagttagelsesgave og sikker Haand de psychologiske Consequenser. Interessant er det at see hvorledes den stadige Higen efter at finde en jævnbyrdig Mandsaand i disse Ungdomsskrifter leder hende til en Art Selvfordobling i tvende Kjøn. Saa lidenskabeligt hun end forherliger

---

*) Emile Zola skriver om Personerne i Jacques (Documents littéraires 222): „Jeg kan ikke udtrykke den Virkning, som slige Figurer gjøre paa mig: de forvirre mig, de overraske mig, som havde de indgaaet det Væddemaal at gaae paa Hænderne. Jeg forstaaer intet af deres Klager, af deres evige Bitterhed. Hvad beklage de sig over, hvad vil de? De tage Livet fra den forkerte Side, det er derfor ganske naturligt, at de ere ulykkelige. Heldigvis er Livet et meget bedre Pigebarn. Man kommer altid overens med hende, naar man har Godmodighed nok til at finde sig i de ubehagelige Timer". Zola tegner gjennem Karikaturen af George Sand sit eget Portrait, eller rettere sin egen Karikatur; thi saa spidsborgerlig er han visselig ikke.

Elskoven, saa stærkt hun end lader den betage den store Kvindes og den store Mands Sjæleliv, saa nære de dog begge, Jacques saavel som Lélia, en større, idealere Venskabsfølelse til et ædelt Væsen af det andet Kjøn, som forstaaer dem. I Sammenligning med denne Følelse af dyb og gjensidig Forstaaelse synes Lélias Elskovsforhold til Sténio, Jacques til Fernande kun Svagheder hos disse store Sjæle. Lélia har en forstaaende Ven i Trenmor, Jacques en jævnbyrdig Veninde i Sylvia. Han vilde elske hende, hvis hun ikke var hans Halvsøster eller rettere, hvis han ikke maatte nære Frygt for at hun er det; men som Forholdet er, har det en Skjønhed over sig, som et blot erotisk Forhold neppe kunde naae. Jeg husker tydeligt, hvor mægtigt et Indtryk Forholdet mellem Jacques og Sylvia gjorde paa mig, da jeg vel for femten Aar siden læste Bogen for første Gang. Jeg saa det godt, at Jacques er til en vis Grad uvirkelig, Sylvia ligeledes, thi hun er kun Jacques' Fortrolige, som forstaaer ham; men den ideale Strøm imellem dem har Virkelighed og den berørte mig elektrisk. Denne Sylvia er opstaaet af den geniale Aands Nødraab ud i den tomme Verden efter sin Lige; hendes Skikkelse er ganske vist ikke mere end det store ensomme Hjertes Postulat; men hvad er Poesien andet! Saa ufuldkommen Romanen end er, Forholdet mellem Jacques og Sylvia

giver den en skjær Poesi; det er, naar man møder det, som saae man over Lidenskabernes lavtliggende Verden ind i en høiere, hvor renere, om end ganske jordiske, Aander elske og forstaae hinanden.

Figurer som disse illustrere den levende Venskabsdrift, George Sand i hine Dage besad og som saa ganske var i den romantiske Ungdoms Aand. Hendes paa den første Romangruppe følgende «Lettres d'un voyageur», der begyndtes umiddelbart efter Afskeden fra Alfred de Musset i Venedig og som spænder over de følgende Aar, giver et Indblik i hendes Venskabsforbindelser og er overhovedet et af de Skrifter, i hvilke Forfatterinden mest ligefrem har givet sit Sjæleliv til Pris, skjøndt hun beflitter sig paa en Forbeholdenhed i alle personlige Anliggender, der gjør Fremstillingen dunkel for den Uindviede. Man følger hende her lige fra hendes Samliv med den kjønne og dumme italienske Læge (Dr. Pagello), for hvem hun ofrede Musset og til hendes Sværmeri for Éverard (Michel de Bourges), hendes Advokat i Skilsmisseprocessen, der inspirerede hende den smukke Roman «Simon». Mellem disse Yderpunkter ligge alle de gode og hjertelige Venskabsforbindelser med François Rollinat, Jules Néraud og hvad de alle hedde, disse djærve og dygtige Mænd, med hvem hun stadigt følte Drift til at vexle Tanker og Breve, med hvem hun studerede, af hvem hun lod sig belære,

og hvem hun i Romantismens burschikose Stil tiltalte med det fortrolige Du — fremdeles alle de ægte kunstneriske Kammeratskabsforhold til Franz Liszt, Grevinde d'Agoult. Meyerbeer og mange Andre, Samtidens geniale Mænd og Kvinder.

I intet andet Værk er hun veltalende som her. i intet senere strømmer hendes Foredrag i saa lange, lyrisk-rhetoriske Bølger. Intetsteds kan man bedre end her studere hendes personlige Stil. den. som giver sig tilkjende udenfor de dialogiserede Partier i hendes Romaner. Det Fuldttonende er dens Hovedegenskab. Den ruller frem i lange fyldige Rhytmer. ligelig i sin Synken og Stigen, syngende i sin Sværmen. harmonisk endog i Fortvivlelsens og Selvopgivelsens Udtryk. Hendes Væsens medfødte Ligevægt afspeiler sig i hendes Sætningers Ligevægt: aldrig et Skrig, et Stød eller en Opfaren i Stilen: den har Sving, den har Flugt med brede Vinger, men hverken Spring eller Hug eller Fald. Den savner Melodi, men den har rige Harmonier. den savner Farve, men den har Liniespillets fulde Skjønhed i sin Tegning. Aldrig virker hun ved en uvant og dristig Ordsammenstilling, sjeldent eller aldrig ved en uhørt Lignelse. Saalidt som hendes Foredrag har skrigende Lyd, har hendes Billeder stærke eller skrigende Farver. Hun er romantisk ved sin Enthousiasme, ved sin Given sig hen med hele sin Personlighed i Følelser. der trodse Regel og

Norm, men hun er i streng Forstand klassisk ved Periodernes Regelbundethed, ved Formens abstracte Skjønhed og Farvegivningens Ædruelighed.*)

Brevene fra Venedig og end mere de første efter Hjemkomsten til Frankrig vise Enhver, der forstaaer at læse, hvor ydmyget George Sand følte sig over Tabet af Musset, hvor dybt Savnet af ham gik hende til Hjerte, og hvor arrangeret den en Snes Aar senere givne Fremstilling af Forholdet er i «Elle et lui». Der har visselig været Tider, hvor hun følte sig, som skulde hun gaae tilgrunde af Længsel og Skam og Sorg. I Brevet til Rollinat fra Januar 1835 finder jeg en betegnende, saavidt jeg veed, hidtil overseet Passus, som har sin Ynde og rummer en Bekjendelse:

«Hør en Historie og græd! Der var engang en god Kunstner, som hed Watelet og som raderede bedre end nogen anden Mand paa hans Tid. Han elskede Marguerite Le Conte og lærte hende at radere lige saa godt som han selv. Hun forlod sin Mand, sin Eiendom og sin Hjemstavn for at leve sammen med Watelet. Verden forbandede

---

*) Selv Romantismens og George Sands principielle Modstander, Emile Zola, nødes til om George Sand at tilstaa: „L'âme romantique animait ses créations, mais le style restait classique". Documents littéraires 217.

dem, men da de vare fattige og beskedne, glemte man dem. Fyrretyve Aar efter opdagede man i Omegnen af Paris, i et lille Hus, som kaldtes Moulin-Joli, en gammel Mand, som graverede, og en gammel Kone, som han kaldte sin Møllerske og som graverede ligesom han, siddende ved samme Bord. Den første Lediggjænger, som opdagede dette Vidunder, fortalte andre derom, og den fine Verden strømmede i hobevis til for at see Særsynet: En Elskovsforbindelse, der havde varet fyrretyve Aar, et Arbeid, der bestandig var bleven drevet med samme Flid og samme Kjærlighed; to skjønne Tvillingetalenter. Det gjorde Epoche . . . . Lykkeligvis døde Parret af Alderdom faa Dage efter; thi Verden vilde have fordærvet Alt. Den sidste Tegning, de raderede, forestillede Moulin-Joli, Marguerites Hus . . . . Den hænger i mit Værelse over et Portrait, hvis Original Ingen her har seet. Et Aar igjennem har Den, som har efterladt mig dette Portrait, siddet med mig hver Nat ved et lille Bord og har levet af samme Arbeid som jeg . . . . Ved Daggry forelagde vi hinanden vort Arbeid til gjensidig Bedømmelse og om Aftenen spiste vi ved det samme lille Bord og talte om Kunst, om Følelser, om Fremtiden. Fremtiden har brudt sit Ord til os. Bed for mig, Marguerite Le Conte!»

Dette Sted turde være det eneste, hvor

George Sand har talt som skyldte hun i sin Egenskab af Digterinde Alfred de Musset noget. Jeg har allerede antydet, af hvad Beskaffenhed hans Indflydelse har været paa hende. Den har været rent kritisk, den har skjærpet hendes Skjønhedssands, men direkte har hans kunstneriske Fremgangsmaade ikke kunnet paavirke hende. For ligefrem stilistisk Paavirkning var George Sand absolut uimodtagelig. Madame Girardins vittige Udbrud om hende: «Det er især naar Talen er om kvindelige Forfatteres Værker, at man maa udraabe med Buffon: Stilen, det er Manden» er netop lige saa falsk som det er morsomt; thi skjøndt næsten enhver af George Sands Romaner bærer Præget af en forskjellig mandlig Indflydelse, strækker denne Paavirkning sig aldrig til Stilen. Hun gjør sig atter og atter til Organ for andres Ideer, men hun efterligner aldrig en fremmed Skrivemaade. Dertil var hendes poetiske Væsen altfor selvstændigt, og dertil var hun desuden i altfor ringe Grad Kunstnerinde. Hun, der mundtligt var saa ordknap og sen, var, naar hun skrev, en Improvisatrice; hun lod Pennen løbe over Papiret uden at have samlet Forstudier, uden at have Forbilleder, uden at forfølge bevidste kunstneriske Formaal og uden nogensinde at bearbeide et givet Stof eller kunne overarbeide og fuldende en af Andre angivet og halvfuldført stilistisk Vending — Momenter, paa hvilke det rent tech-

niske Fremskridt i en Kunst beroer. Heri danner hun en skarp Modsætning netop til Musset. Han var fra først af besjælet af en kunstnerisk, en technisk Regeltrods. der altid blev hende ganske fremmed. Han forværrede f. Ex. forsætligt Rimene i sine første Digte for tilgavns at ærgre Klassikerne. (Marquisen i «L'Andalouse» hed i det første Udkast Amaémoni, hvad der udgjør et rigtigt Rim paa bruni, men fik i den definitive Text Navnet Amaégui, som neppe rimer). Da hans Frembringelseskraft var i Aftagende, tilegnede han sig hele syv Sider af Carmontelle's Proverbe «Le distrait» til Brug for sit svage lille Lystspil «On ne saurait penser à tout», og end ikke i sin bedste Tid forsmaaede han den finere Benyttelse; jeg finder saaledes i Fyrsten af Ligne's Værker et stilistisk Forbillede for det ovenanførte skjønne Digt «Après une lecture».*) Hos George

*) Talen er hos Fyrsten af Ligne om den ægte Krigers Egenskaber som hos Musset om den ægte Digters. Det hedder her: „Si vous ne rêvez pas militaire, si vous ne dévorez pas les livres et les plans de guerre, si vous ne baisez pas les pas des vieux soldats, si vous ne pleurez pas au récit de leurs combats, si vous ne mourez pas du désir d'en voir et de honte de n'en avoir pas vu, quoique ce ne soit pas votre faute, quittez vite un habit que vous déshonorez. Si l'exercice même d'une seule bataille ne vous transporte pas, si vous ne sentez pas la volonté de vous trouver partout, si vous êtes distrait, si vous ne

Sand er det umuligt at finde noget Lignende. Hun formaaer ikke at tilslibe Andres raa Diamanter til Brillantsmykker for sin Muse; hun lader Musen fremtræde i et simpelt hvidt Gevandt med en vild Blomst i Haaret.

Ingensteds er hendes Stils eiendommelige Skjønhed mere hjertevindende end i hint Brev til Rollinat. Landbarnets dybe Naturforstaaelse smelter her hos denne Aandsrevolutionernes kvindelige Genius vidunderligt sammen med den evige Higen og gjennem Attraaen mod Naturen og Attraaen efter Lykken klinger det elskende Hjertes Sørgesang over de Skuffelser, det har tilføiet og de Skuffelser, det har lidt. Her og i det følgende Brev til Éverard seer man saa dernæst, hvorledes George Sands politiske, republikanske Tro spirer frem af de erotiske Ungdomsdrømmes og Luftkastellers Ruiner. Fra først af er hun svag i Troen, altfor optaget af sig selv. Vel sandt, den stakkels Poet «føler sig ilde tilpas under Kongedømmets Paraply», men Formen af Violernes og Jasminernes Kronblade interesserer hende, Digter-

---

tremblez pas que la pluie n'empêche votre régiment de manœuvrer; donnez y votre place à un jeune homme tel que je le veux“ o.s.v. Maaden, hvorpaa Prosastilens Bygning er overført i Verseformen hos Musset røber den kunstneriske Genialitet næsten tydeligere end en helt fri stilistisk Opfindelse vilde formaae det. Jeg har fundet Stedet ved Hjælp af et Vink af Emile de Montégut.

inden. næsten lige saa stærkt som de sociale og politiske Former. Dog efterhaanden forfølger man, hvorledes Begeistringens Gnist luer op i hendes Bryst. Hun misunder sine mandlige Venner deres Tro og den Handlekraft, den avler, hun «som kun er en Poet, det vil sige kun et lille Kvindemenneske». I en Revolution vilde de Andre for Alvor gaae ud paa at tilerobre Slægten Frihed, hun vilde kun kunne lade sig slaae ihjel i det Haab, for første Gang i sit Liv at have gjort nogen Gavn, var det saa end kun den at reise en Barrikade saa høi som hendes Lig. Dog hun slutter:

«Har nogen af Jer Brug for mit Liv i Nutid og Fremtid? Hvis I blot ville love at stille mig i en Idees og ikke i en Lidenskabs Tjeneste, saa er jeg villig til at lyde Eders Bud. Ak! jeg siger Eder det forud, jeg duer kun til tappert og trofast at udføre en Befaling. Jeg kan handle, ikke overveie, thi jeg veed Intet og er ikke sikker paa Noget. Jeg kan kun lystre, naar jeg lukker mine Øine og tilstopper mine Øren for ikke at see eller høre noget, der gjør mig uvis; jeg kan marchere med mine Venner, som Hunden, der seer sin Herre seile bort paa Skibet og som kaster sig ud i Vandet for at følge, til den døer af Træthed. Havet er stort, o mine Venner! og jeg er svag. Jeg duer kun til Soldat og jeg er ikke fem Fod høi. — Men ligemeget!

Dværgen tilhører Eder. Jeg er Eders, fordi jeg elsker og agter Jer. Sandheden er ikke blandt Menneskene, Guds Rige er ikke af denne Verden; men forsaavidt Mennesket overhovedet formaaer fra Guddommen at rane den Straale, der oplyser Verden, saa have I ranet den, I Prometheus's Børn, I Elskere af den ubetvungne Sandhed og den ubøielige Retfærdighed! Velan. Lad Eders Banners Farve være stærkere eller svagere, naar Eders Hærskarer blot gaae ad den republikanske Fremtids Vei, saa i Jesu Navn, der nu kun har een sand Apostel paa Jorden, [Lamennais], i Washingtons og Franklins Navn, der jo ikke have kunnet gjøre Alt og som have efterladt os et Hverv at udføre, i Saint-Simons Navn, hvis Sønner vove sig i Kast med det ophøiede og frygtelige Samfundsproblem (Gud beskytte dem!); naar blot det Gode skeer, og de, som troe, bevise deres Tro i Gjerning . . . . jeg er kun et stakkels Soldaterbarn, men tag mig med, tag mig med!»

Der gives i Litteraturerne faa saa rene og dybt kvindelige Udbrud af Enthousiasme. I den tydske Litteratur maatte man vel søge et Sidestykke dertil i Bettina's netop samme Aar udgivne «Goethe's Brevvexling med et Barn», der er Foster af en ligesaa overstrømmende Begeistring; men hos Bettina er Udtrykket ikke fuldt saa ægte som Følelsen; og selve denne er snevrere, den blotte Skjønhedsglæde. Bettina er spirituel,

hendes Stil derfor facetterende og spids; men der er Storhed selv i Udtrykket for den kvindelige Svagheds Enthousiasme hos George Sand.

Det varede nogle Aar inden de Stemninger, vi her see fødes hos hende, sloge ud i Værker. Vi komme senere til dem. Her ville vi dvæle ved de roligere, rent poetiske Fortællinger, der udfylde hendes Forfatterlivs anden Periode.

Af disse sætter jeg i kunstnerisk Henseende den lille Novelle «La Marquise» ubetinget høiest; den turde overhovedet rent kunstnerisk seet være det Fuldkomneste, hun har skrevet. Jeg tænker mig den inspireret af Erindringen om hendes gode og fine Bedstemoder. Den henriver ved en Forening af det attende Aarhundredes Aand og Sæder med det nittendes frygtsomme og sværmeriske Erotik. Det er en simpel Historie om en fornem Dame fra l'ancien régime, der har giftet sig som man i hin Tid giftede sig, taget sig en Elsker, som man i hin Tid tog sig en Elsker, men som har faaet En, der kjeder hende tildøde, fordi ikke hendes Hjerte valgte, men hele det gode Selskab sammensvor sig om at paadutte hende denne Mand. Ung, uerfaren, skjøn, forsaavidt uskyldig som hun aldrig har kjendt til Elskov, forelsker hun sig nu i en fattig, halvt forkommen eller forfalden Skuespiller, der fra Scenens Brædder synes hende en Incarnation af Manddom og Poesi. Hun seer ham upaaagtet udenfor Theatret og

forfærdes over hans forskjellige Udseende; han, hvem hendes Interesse for ham ikke har kunnet blive en Hemmelighed, spiller kun for hende og drømmer kun om hende. Saa have de for første og sidste Gang et Stævnemøde en sildig Aftenstund efter Theatret, til hvilket Marquisen indfinder sig mat efter en Aareladning om Formiddagen, Skuespilleren i sit Theatercostume, som han ikke har faaet Tid til at skifte, med Scenens Idealitet over sig endnu, inspireret, forskjønnet, adlet ved sin Kjærlighed, der hæver ham saa høit over hans Livs sædvanlige Vilkaar. Hun er ærbar, han fuld af Ærefrygt; hun er forelsket, henrevet som hun er i en poetisk Illusion; han elsker hendes virkelige Væsen, brændende, attraaende, men ridderligt, og Mødet ender efter en Storm af gjensidig Lidenskab uden andet Kjærtegn end et Kys, hun trykker paa hans Pande, mens han knæler.

«Nuvel!» slutter den gamle Marquise sin Fortælling, «troer De nu paa Dyden i det attende Aarhundrede?» — «Frue,» svarer hendes Tilhører, «jeg har ikke ringeste Lyst til at tvivle om den; imidlertid, hvis jeg var mindre rørt. vilde jeg maaskee tillade mig den Bemærkning, at det var meget forstandigt af Dem at lade Dem aarelade den Formiddag.» — «I plumpe Mænd!» udbryder Marquisen, «I forstaae dog aldrig noget af Hjertets Historie.»

George Sand har ikke skrevet noget mere

Gratiøst; Skjælmeriet i denne Slutning, der ogsaa præger den beslægtede, i lige Grad yndefulde og dybsindige Roman «Teverino», men sjeldent ellers kommer frem i hendes Fortællemaade, er ganske i det attende Aarhundredes Aand, og Kunstformen har her den sluttede Knaphed, som i Regelen er Betingelsen for at et Værk kommer til Efterverdenen. «La Marquise» er skabt til at gaae over i enhver Anthologi af franske Mesterværker.

I en hel Række af de Skrifter, der nu følge, fremstiller George Sand Kvindenaturen, som hun forestiller sig den, naar den er ufordærvet, nemlig kydsk og stolt, activ og handlekraftig, modtagelig for Elskovslidenskaben, men staaende over den eller bevarende sin Renhed i den. Gjerne tillægger hun Kvinden en sædelig Overlegenhed over Manden. Men dog er ogsaa Mandsnaturen, som hun med Forkjærlighed skildrer den hos sine Helte, i sit Væsen god, om end i de herskende Klasser angrebet ved det nedarvede Hang til Tyranni over Kvinden og Almuen. Rousseau's Overbevisning om Naturens oprindelige Godhed og Samfundets Fordærvelighed ligger bagved alle disse Fortællinger. Kvinder som Fiamma i «Simon», Edmée i «Mauprat» Consuelo i Romanen af samme Navn (til hvem Madame Viardot til et vist Punkt har været Model) ere rene Udtryk for den typiske unge Pige hos George Sand. Hendes

Rolle er den at inspirere, helbrede eller optugte Manden. Hun er uden Vaklen, hendes Væsen er Fasthed, hun er Fædrelandskjærlighedens, Frihedens, Kunstens eller Civilisationens Præstinde. Af de nævnte Romaner er «Consuelo» den omfangsrigeste og mest berømte; den begynder mesterligt, men taber sig ganske som flere af Balzacs, ikke at tale om Dumas' omfangsrigere Værker i romantisk Fantasteri. Der laa jo i Tidsalderens Kunstanskuelse en Fristelse til Overspændthed; det var ikke blot Victor Hugo, som bestandig var udsat for at forfalde til det Uformelige.

Ved Siden af disse Bøger i hvilke den unge overlegne Pige er Heltinden, staae nogle andre, i hvilke den modne Kvinde er Hovedpersonen og i hvilke George Sand undertiden mere direkte har fremstilt sit eget Naturel. Saadanne ere «Le sécrétaire intime», et svagere Arbejde, og «Lucretia Floriani» en af de mærkeligste Frembringelser, der er flydt af hendes Pen. Om denne Bog kan med Sandhed siges: Non hic piscis omnium. Den vil for de fleste Læsere tage sig ud som et afskrækkende eller oprørende litterært Paradox; thi den vil godtgjøre Ærbarhed ja Kydskhed hos en ugift Kvinde (en italiensk Skuespillerinde og Skuespilforfatterinde), der har fire Børn med tre forskjellige Fædre. Men det er en Bog, som har løst det vanskelige Problem, Forfatterinden havde stillet sig, at give os Indblik i et Kvindenaturel, som er rigt og

sundt nok til altid at maatte elske, ædelt nok til aldrig at kunne nedværdiges, og kunstnerisk nok anlagt til hverken at kunne beroliges i en enkelt Følelse eller hentørres selv efter gjentagne Skuffelser.

Det er lykkedes George Sand at løse Problemet, fordi hun her simpelthen leverede Nøglen til sit eget Væsen. Mere end En, som har hørt Rygterne om Forfatterindens regelløse Liv, om hendes Forbindelser med Jules Sandeau, Alfred de Musset, Michel de Bourges, Frédéric Chopin og en halv Snes andre, har sikkert spurgt sig selv, hvorledes det gik til at saa rene, i al deres Lidenskabelighed saa adelige Bøger som hendes kunde udspringe af et saa uordentligt og efter de almindelige Forestillinger uværdigt Levnet. Mangen En har følt, at den kunstneriske Nysgjerrighed, den hun selv har defineret i Ordene, at hendes Tanke, naar Talen faldt paa Kannibalisme, uvilkaarlig var: «Hvorledes mon Menneskekjød vilde smage!», var utilstrækkelig til en Forklaring.*) I «Lucretia Floriani» har hun leveret en udtømmende Psychologi af sit Væsen, som hun i Trediveaarsalderen var; jeg vil forsøge at reconstruere denne Psychologi af talrige spredte Steder i Romanen:

«Lucretia Floriani var — hvem skulde troet

---

*) Smlgn. Naturalismen i England S. 443.

det? — af Naturel saa kydsk som et lille Barns Sjæl er det. Det lyder meget underligt, det tilstaaer jeg, om en Kvinde, der havde elsket saa meget og saa Mange. Det beroede sandsynligvis paa, at hun var yderst kraftigt organiseret i sensuel Henseende, skjøndt hun syntes af Is i de Mænds Øjne, der ikke behagede hende. I de sjeldne Mellemrum, hvor hendes Hjerte havde været ledigt, havde hendes Hjerne været uden Længsel, og hvis man for bestandig havde holdt hende borte fra Synet af det andet Kjøn, vilde hun have udgjort en fortræffelig Nonne, rolig og frisk. Det vil sige, at Intet kunde være mere rent end hendes Tanker, naar hun var alene; og naar hun elskede, var alt, hvad der ikke var hendes Elsker, i sandselig Henseende for hende, som om det ikke existerede, tom Luft, det rene Intet.» — Derfor siger Lucretia om Kjærligheden: «Jeg veed, at man troer, den stammer fra Sandserne; men det gjælder ikke for de begavede Kvinder. Hos dem gaaer den frem Skridt for Skridt. Den bemægtiger sig først Hovedet, den banker paa Indbildningskraftens Dør; uden Guldnøglen til den kommer den ikke ind. Naar den har gjort sig til Herre over Fantasien, stiger den saa ned i vore Indvolde, sniger sig ind i alle vore Evner og vi elske da den Mand, der behersker os, som en Gud, som et Barn, som en Broder, som en Ægtemand, som Alt, hvad en Kvinde kan elske.» For-

fatterinden forklarer, hvorledes den erotiske Illusion bestandig paany kunde bemægtige sig Lucretias Sjæl, især hvorledes hendes sidste heftige Lidenskab for Prinds Karol (til hvilken Chopin er Modellen) har kunnet opstaae: «Den sidste Kjærlighed synes slige rige Naturer altid den første, og saa meget er vist, at dersom Følelsen lader sig maale ved Hjælp af Begeistringens Grad, saa havde hun aldrig elsket saa højt. Den Begeistring, hun havde følt for andre Mænd, havde kun været af kort Varighed. De havde ikke forstaaet at underholde eller fornye den. Kjærligheden havde en Tid lang overlevet Skuffelsen; saa var Ædelmodighedens, Omsorgens, Medlidenhedens, Hengivenhedens, med eet Ord, den moderlige Følelses Stadium indtraadt, og det var nærmest et Under, at Lidenskaber, der vare undfangne saa uforstandigt, havde kunnet leve saa længe, skjøndt Verden, der kun dømte efter Skinnet, var forundret og forarget over at see hende bryde saa hurtigt og saa ubetinget. I alle disse Lidenskaber havde hun næppe otte Dage igjennem været lykkelig og forblindet, og naar et eller to Aars absolute Hengivenhed saa fulgte paa en Kjærlighed, som hun længst havde gjennemskuet som absurd og uværdig, var da ikke dette en stor Opofrelse af Mod og Kræfter, langt større end Ofret af et helt Liv vilde være til Bedste for et Væsen, hvem man ansaa for Ofret værdigt?»

Vi forstaae hvorledes Lucretia bestandig har følt sig tiltrukket af svage Mænd: Hendes uafhængige Karakter har i Forening med hendes moderlige Instinct maattet drage hende til de Svage. Tanken om at blive beskyttet har været hende utaalelig og hun har saa ofte, naar hun vilde støtte sig til Væsener, der var stærkere end hun selv, følt sig stødt tilbage af deres Kulde, at hun er bleven tilbøjelig til den Tro, at Kjærlighed og Energi ikke lade sig forene uden i Hjerter, der have lidt saa meget som hendes eget.

Vi see endelig hvorledes Forholdet til hendes Børn — og Lucretia er ligesom George Sand den kjærligste, ømmeste Moder — maa indvirke paa hendes Kjærlighedsliv: «Hun havde villet være en Moder for sine Elskere uden at ophøre at være en Moder for sine Børn, og disse to Følelser, der stadig laa i Strid med hinanden, endte altid deres Kamp med Tilintetgjørelse af den mindst haardnakkede Lidenskab. Børnene vandt altid Seier og Elskerne, der saa at sige vare tagne fra Civilisationens store Hittebørnsanstalt, maatte nødvendigvis tidligere eller senere vende tilbage til den.»

Lucretia omtaler endelig sit Forhold til Verdens Dom om hendes Charakter og Levnet i et Sprog, der direkte lader sig anvende paa George Sand: «Jeg har aldrig søgt Skandale. Jeg har kunnet afstedkomme Forargelse, men uden at ville og vide det. Jeg har aldrig elsket to Mænd paa en Gang;

jeg har aldrig, end ikke i Tankerne, tilhørt mere end En i en vis given Tid, saalænge min Lidenskab har varet. Naar jeg ikke elskede ham mere, bedrog jeg ham ikke, jeg brød med ham. Jeg havde ganske vist lovet ham evig Kjærlighed, men i god Tro; hver Gang jeg har elsket, har det været saa helt og fuldt, at jeg har troet, det var første og sidste Gang i mit Liv. De kan ligefuldt ikke kalde mig en ærbar Kvinde, men jeg har selv den trygge Følelse af at være det . . . Jeg overgiver mit Liv til Verdens Dom, uden at oprøres imod den, uden at finde at den har Uret i sine almindelige Regler, men uden nogen Indrømmelse af, at den har Ret overfor mig.» *)

«Lucretia Floriani» synes at udgjøre den skarpeste Contrast til den lille Gruppe af fine og simple Bondefortællinger, som følger meget nær efter denne Roman og som føre os helt op til Aaret 1848. I Virkeligheden er Afstanden til «La mare au diable», «François le champi», «La petite Fadette» mindre stor end den synes. Hvad der drog George Sand til Berry's Bønder, til hendes Hjemstavns landlige Idyller, det var det samme Rousseau'ske Natursværmeri, som havde givet hendes Protester mod Samfundsordenen Vægt og Sving. Hendes Secretair, Tydskeren Müller-Strübing, en af de Mange, overfor hvem hun

*) Lucretia Floriani S. 169, 67, 130, 126, 38.

praktiserede Lucretia Florianis Maximer, havde gjort hende opmærksom paa de Auerbach'ske Landsbyhistorier og gav hende derved Stødet til den Del af hendes Production, der ved sin Simpelhed og sædelige Renhed ikke mindre end ved sin Følelsesfylde har skaffet hende den videste Læsekreds. Som Auerbach i Naturfromhedens Apostel Spinoza havde fundet Indvielsen til at blive Bondens Digter, saaledes fandt George Sand den i Naturforherligeren Rousseau. Ganske vist ere hendes franske Bønder ikke «sande» i den Forstand, hvori Balzacs ere det i «Les paysans», de ere ikke blot opfattede med varm Sympathi, som hans med levende Antipathi, men de ere elskværdige, ømtfølende og fintfølende; de forholde sig til virkelige Bønder som Theokrits Hyrder forholdt sig til Grækenlands. Ikke desmindre have imidlertid disse Fortællinger et Fortrin, der udelukkende beroer paa Stoffets Valg, og som Digterindens øvrige Romaner savne. De ere naive; de besidde Naivetetens altid sjeldne, i fransk Litteratur dobbelt sjeldne Tiltrækning. Alt hvad der var i George Sand af Bondepigen, af Landbarnet, Alt det i hende, der var i Slægt med Planten, som groer, med Brisen, som ikke veed, hvorfra den kommer og hvorhen den gaaer, alt det Ubevidste, det Stumme, der var saa tydeligt i hendes ydre Fremtræden, men som saa tidt i hendes Værker var ufrugtbargjort, fordi det blev

hærjet af Pathos og Declamation, det aabenbarede sig her i sin simple Naivetet.

«La mare au diable» (fra 1841) er blandt disse Landsbyfortællinger Perlen. Den betegner Idealismens Culmination i den franske Roman. George Sand har her i Virkeligheden givet, hvad hun i hine ovenanførte Ord angav som sit Program, det nittende Aarhundredes Hyrdedigt.

XII.

Overfor hende og hendes Digtning hæver sig nu i Samtiden den Mand, hvis Kunst hun selv definerede som Modsætningen til hendes. Medens hun, i dette Punkt ægte romantisk, med Uvillie vendte sig bort fra Samtidens Samfundsorden, mere tilbøielig til at forbande og flye den end til at forstaae og skildre den, følte han sig om ikke vel tilmode saa dog fuldstændig hjemme i sine Omgivelser og betragtede næsten fra første Færd af Samtiden og den nærmest foregaaende Slægt som sin kunstneriske Eiendom, sin uudtømmelige Grube. George Sand var en stor Menneskefremstillerinde, men næsten endnu mere en stor Landskabsmalerinde, og hun fremstillede Menneskeheden, som Landskabsmaleren fremstiller Planterne; hun viste, hvad der i Menneskeheden bader sig i Lyset og taaler Lyset. Balzac's Synspunkt var

det modsatte: hvad han opfattede og med Forkjærlighed malte af Menneskeplanten, det var Roden. Paa ham passer hvad der i Victor Hugo's Digt i «Aarhundredernes Legende» siges om Satyren:

Il peignit l'arbre vu du côté des racines,
Le combat meurtrier des plantes assassines.

I den yppige, saftrige Provinds Touraine, «Frankrigs Have», Rabelais' Fødeegn blev Honoré de Balzac født en Foraarsdag 1799 — en sprudlende rig, fuldblodig, varmblodig Natur, et Hjerte- og Hjernemenneske. Plump og øm, drøi og fintfølende, som han var, anlagt til et Liv i anelsesfulde Drømme og haarfine Iagttagelser forenede han i sit meget sammensatte Væsen en tung og inderlig Følsomhed med et genialt Speiderblik, en Forskers Alvor med en Fortællers gode Lune, en Opdagers Udholdenhed og Fortabthed i sin Idee med en Kunstners Drift til at give det Iagttagne, Følte, Opdagede eller Opfundne det nøgne og skamløse Udtryk, var forsaavidt som skabt til at gjætte og forraade Samfundets og Menneskehedens Hemmeligheder.

Kraftig var han bygget, middelstor, bredskuldret, blev med Aarene korpulent, havde en svær athletisk Hals, af hvis kvindelige Hvidhed han var stolt, sort Haar, saa haardt som Hestehaar, endelig et Par Øine, der straalede som to sorte Diamanter, Løvetæmmerøine, Øine, der saae igjennem en Mur, hvad der foregik i Huset, og

der saae tværs igjennem et Menneske og læste i hans Hjerte som i en aaben Bog. Hans Skikkelse lod ane en Arbeidets Sisyfus.

Fattig og ensom kom Balzac som Yngling til Paris, drevet af et uimodstaaeligt Kald som Forfatter og af Haabet om at vinde sig et Navn. Faderen, der som alle Fædre høist ugjerne saa, at Sønnen, hvem ingen beskyldte for at være et Geni, opgav den juridiske Løbebane for den litterære, havde overladt ham aldeles til sig selv. Saa sad han da i sit uhyggelige Tagkammer, uden at have nogen til sin Opvartning, forfrossen, med sin Plaid viklet om Benene, med Kaffekanden paa den ene, Blækhuset paa den anden Side og saa af og til ud over Tagene i den uhyre Stad, til hvis Skildrer og aandelige Erobrer han af Skæbnen var kaaret. Udsigten var hverken vid eller smuk, mosgroede Teglsten, snart beskinnede af Solen, snart badede af Regn, Tagrender, Skorstene og Skorstensrøg. Værelset var hverken behageligt eller kjønt, den kolde Vind peb gjennem Dør og Vindve. At feie Gulvet, banke sine Klæder, med største Sparsomhed foretage de nødvendigste Indkjøb, det var de første Sysler, med hvilke den unge Poet, som lagde Planen til en stor Tragoedie «Cromwell», maatte indvie hver Dag, Gud gav. Til Adspredelse en Spadseretur paa den nærliggende Kirkegaard Père Lachaise, fra hvilken man overskuer Paris. Fra dette høie Sted har den unge Balzac (som

senere hans Rastignac) maalt den vældige Hovedstad med sine Øine og ligesom æsket den til Tvekamp, idet han tilbød den det trodsige Væddemaal, at den skulde blive tvunget til at kjende og krone hans ubekjendte Navn.

Tragedien opgav han snart; hans Begavelse var altfor moderne, altfor meget anlagt paa det Concrete til at kunne affinde sig med det franske Sørgespils Regler og Abstractioner. Desuden gjaldt det for den unge Eneboer, der kun paa Prøve havde faaet Orlov fra Hjemmet, om saa hurtigt som muligt at sikre sig Uafhængighed.

Han gav sig ind paa et ilfærdigt Romanskriveri. Endnu havde han vel ikke oplevet noget, der kunde give hans Frembringelser Lødighed og Værd, men han havde en livfuld, evigt fødende Indbildningskraft og havde læst nok til at kunne give dens Frembringelser en saadan taalelig Form, som var den sædvanlige for Underholdningsstof. Allerede i Aaret 1822 udgav han under forskjellige Pseudonymer ikke mindre end fem saadanne Romaner, i Aarene 1823—25 følge endnu flere, som han til Trods for den Selvfølelse, der ellers var ham naturlig, selv kun betragtede som Midler til Vinding. Han skriver i 1822 til sin Søster: «Jeg sendte dig ikke «Birague», fordi den er et sandt litterært Svineri . . . i «Jean Louis» vil du finde en Art Karakterer, men Planen er elendig. Disse Bøgers eneste For-

tjeneste er, Kjæreste, de tusind Francs, som de indbringe mig, men Summen er kun bleven givet mig i Vexler paa langt Sigt. Vil den blive mig betalt?» Hvo der har gjennempløiet et Par af disse Balzac's Ungdomsskrifter, vil ikke finde Dommen for haard. De have en vis Livlighed («verve», som de Franske kalde det), det er alt det Gode, der lader sig sige om dem. Hvorvidt den Fortjeneste, Balzac selv betegnede som deres eneste, nogensinde blev en virkelig, er endog meget tvivlsomt, ikke blot fordi de Skildringer, Balzac i sine Romaner giver af de Forlæggere, der honorere med Vexler (man se «Un grand homme de province à Paris») er lidet smigrende, men fordi vi see, at han 1825 i Fortvivlelse over sin fortrykte Stilling pludselig griber den Idee, foreløbig at opgive Forfatterbanen og fortjene sig sit Brød som Boghandler og Bogtrykker.

Han, hvis Hjerne uophørlig undfangede Planer af enhver Art, fik det Indfald at foranstalte Klassiker-Udgaver i Enkeltbind og følte sig overtydet om, at man med saadanne hidtil ukjendte Udgaver kunde gjøre en god Forretning. Denne i og for sig rigtige Tanke havde dog den Skjæbne, som var forbeholdt alle Balzac's senere Forretningsspeculationer, den at berige andre og foraarsage Ophavsmanden Tab. Nøiagtigt saaledes gik det f. Ex. da han i 1837 i Genua tilfældigvis kom paa den Idee, at Romerne i Oldtiden langtfra ikke

havde udnyttet deres Sølvminer paa Sardinien. Han meddelte en Genueser sit Indfald og besluttede at forfølge Sagen, men da han Aaret efter foretog en vanskelig og tidsrøvende Reise til Øen for at undersøge Bjærgværkernes Slakker, fandt alt, som han havde formodet, og i Turin indgav Ansøgning om Autorisation til Udnyttelsen, viste det sig, at hin Genueser strax havde skaffet sig Autorisationen og var paa bedste Vei til at blive en rig Mand. Ganske vist vare mange af de i Balzac's Hjerne opdukkende praktiske Speculationer kun Hjernespind, men dog røber ogsaa i dette Punkt hans Geni sig. Ligesom Goethe saa ganske var en Natur i Naturen, at hans Digterøie ved den tilfældige Betragtning af en Palme opdagede Hemmeligheden ved Planternes Metamorfose, en og samme Urform i alle Plantens Dele, og som han ved den tilfældige Iagttagelse af en halvsprængt Faarehjerneskal opdagede Grundlaget for den filosofiske Anatomi, saaledes var Balzac saa fuldstændigt Opfinder og Opdager i Smaat som i Stort, at han som de Synske efter Folketroen havde en Forudfølelse af, hvor Rigdomme laa skjulte, og ligesom førte en Ønskekvist med sig i Haanden, der af sig selv bøiede sig ned mod Guldet, den anonyme, kjønsløse Helt i hans Værker. Det lykkedes ham rigtignok ikke at løfte Skatten: han var en Troldmand, ingen Forretningsmand.

Allerede i dette første Tilfælde var hans Idee

saa heldig, som den var omfattende: han vilde paa een Gang være Skriftstøber, Bogtrykker, Boghandler og Forfatter: thi han skrev selv Indledningerne til sine Klassiker-Udgaver og var Fyr og Flamme for den smukke Plan. Men efterat han havde overtalt sine Forældre til at overlade ham en stor Del af deres Formue til hans Formaal, og efterat det var lykkedes ham at grunde Skriftstøberi og Bogtrykkeri, samt at trykke gode, etbinds, illustrerede Udgaver af Molière og La Fontaine, viste det sig, at de franske Boghandlere som een Mand gjorde Front mod den ukaldede Collega, aldeles ikke vilde omsende hans Udgaver og roligt oppebiede hans økonomiske Tilintetgjørelse for selv at optage og frugtbargjøre hans Idee. Efter tre Aars Forløb var han tvungen til at sælge sine Bøger som Makulatur og sit Bogtrykkeri med store Tab. Han oplevede selv sin stakkels opfindsomme Bogtrykkers Lidelser i «Eva og David». Han gik ud af denne Krise ikke blot som en fattig men som en i den Grad gjældbunden Mand, at han hele sit Liv igjennem uden Rast eller Ro maatte arbeide sig igjennem dette Gjældsbjerg, for at tilkjæmpe sig selv Uafhængighed og erstatte sin Moder hendes Formue. Men Gjælden, som han ikke formaaede at bringe ud af Verden med noget andet Vaaben end Pennen, var ingen rolig Fjende, den rullede og voxede uophørligt, da han længe kun kunde dække een

Forskrivning med en anden. Saaledes gjorde han Bekjendtskab med de forskjellige Slags Pariser Aagerkarle, som han har skildret saa slaaende i Gobseck og andre beslægtede Skikkelser, og Ordene «Min Gjæld! mine Kreditorer!» bliver det staaende Omkvæd i hans Sind, og kommer igjen selv i de fortrolige Breve til Venner og Veninder, i hvilke den plagede Mands varme Hjerte udtaler sig frit. «Samvittighedsnag», hedder det et Steds i hans Romaner, «er ikke saa slemt som Gjæld, thi det kan ikke sætte En i Gjældsfængsel.» Han lærte en kort Tid endogsaa Gjældsfængslet at kjende, og hvor ofte maatte han ikke for at undgaae det, have mere end eet Tilflugtssted, bytte Bopæl eller lade sine Breve komme sig i Hænde under falske Adresser! Digter som han var levede han med sin Gjæld som med en evig Kilde til Sindsbevægelse, følte daglig ligesom en Spore til Flid i sin Indbildningskraft, naar Tanken paa Gjælden vækkede ham og han, idet han slog Øinene op, saa sine Vexler springe som Græshopper ud af alle Hjørner og over alle Møbler.

Med Kjæmpekraft begyndte han nu at arbeide og arbeidede saa at sige i eet Træk sin Ungdom og Manddomsalder igjennem, indtil han, 50 Aar gammel styrter sammen af Overanstrengelse, saa pludselig som den ramte Tyr paa en spansk Arena. At Frembringelsen saa lidet blev ham en Nydelse og saa ganske blev ham et Arbeid,

beroede paa, at hans Fantasies ustandsede Drift til Fremstilling ikke understøttedes af nogen medfødt eller tidligt erhvervet stilistisk Færdighed. Han var ikke de samtidige Digtere jævnbyrdig i Herredømmet over Formen. Han formaaede aldrig at skrive et velklingende Digt (de, der findes i hans Romaner, ere forfattede af andre, Fru de Girardin, Théophile Gautier, Charles de Bernard, Lasailly), og ingen anden end han selv var Ophav til hint meget spottede, hiatrige Vers, med hvilket hans Louis Lambert indleder sit Heltedigt om Inkaerne:

O Inca! ô roi infortuné et malheureux!

Han, som skrev og forkastede saa mange pseudonyme Romaner før han naaede til en Stil, bestod den mest haardnakkede Kamp for at faae den franske Prosa i sin Magt, og det var en af hans Livs Sorger, at de unge Romantikere, der fulgte Victor Hugo, længe ikke toge ham for fulde som Kunstner. Den fintfølende, beundrende Gautier var den eneste, der kom ham imøde med redebon Anerkjendelse; men intet lignede Balzac's Forbauselse, naar han saa den unge Gautier uden Forberedelse eller Anstrengelse og uden at rette det mindste skrive en eller anden fra Formens og Indholdets Side lige ulastelig Artikel paa Randen af en Pult hos en Bogtrykker; han troede længe, at der stak noget under, at Gautier havde haft sin Feuilleton færdig i Hovedet, indtil han forstod, at der med Hensyn til Sprogbehandling

gaves en medfødt Evne, som var ham nægtet. Hvor har han arbeidet for at erhverve sig denne Evne! hvor har han beundret Gautier, da dennes maleriske og plastiske Kraft blev ham klar! Et besynderligt Bevis derfor lader sig endnu føre fra et saa sildigt Aar som 1839, i hvilket Balzac til Beskrivelserne af de kvindelige Hovedpersoner i sin Roman «Béatrix» helt igjennem næsten Ord for Ord har benyttet nogle, to Aar tidligere trykte, Artikler af Gautier (om Skuespillerinderne Mademoiselle Georges og Jenny Colon)*). Man

*) Man sammenligne f. Ex.:

Gautier.	Balzac.
Les cheveux .... scintillent et se contournent aux faux jours en manière de filigranes d'or bruni ...	Cette chevelure, au lieu d'avoir une couleur indécise, scintillait au jour comme des filigranes d'or bruni ...
Le nez, fin et mince, d'un contour assez aquilin et presque royal ...	Ce nez d'un contour aquilin, mince, avec je ne sais quoi de royal ...
Elle ressemble à s'y méprendre à une ... Isis des bas-reliefs éginétiques ...	Ce visage, plus rond qu'ovale, ressemble à celui de quelque belle Isis des bas-reliefs éginétiques.
Une singularité remarquable du col de Mademoiselle Georges, c'est qu'au lieu de s'arrondir intérieurement du côté de la nuque, il forme un contour renflé et soutenu, qui lie les épaules au fond de sa tête sans aucune sinuosité, diagnostic de tempérament athlétique, développé au plus haut point chez l'hercule Farnése. L'attache des bras a quelque chose de formidable ... Mais ils sont très-blancs, très-purs, terminés par un poignet d'une délicatesse enfantine et des mains mignonnes frappées de fossettes.	Au lieu de se creuser à la nuque le col de Camille forme un contour renflé qui lie les épaules à la tête sans sinuosité, le caractère le plus évident de la force. Ce col présente par moments des plis d'une magnificence athlétique. L'attache des bras, d'un superbe contour, semble appartenir à une femme colossale. Les bras sont vigoureusement modelés, terminés par un poignet d'une délicatesse anglaise, par des mains mignonnes et pleines de fossettes.

sporer ved Sammenligningen, hvor gjerne Balzac har villet tilegne sig noget af den anskueliggjørende Kraft, som Gautier's distinguerede Ord besad, og man forstaaer det dobbelt, naar man seer, hvor almindelige og slappe de Betegnelser tage sig ud, som han tilføier af sit eget Ordforraad.

Paa Gautier's Felt maatte han nødvendigvis ligge under. Og Aarsagen er den, at han seer og føler paa ganske anden Maade. Gautier er en Skribent af første Rang, men trods sine store poetiske Egenskaber som Digter kold, undertiden fattig; han er et overordenligt, de bildende Kunster tilhørende Talent, der har erobret sig et Omraade indenfor Digtekunsten. Balzac derimod er som Skribent ganske underordnet, som Digter indtager han det høieste Trin. Han kan ikke charakterisere sine Skikkelser i faa, træffende Ord, fordi han ikke seer dem for sig i en enkelt plastisk Situation. Idet de, fremmanede af hans Fantasi, stige op for hans indre Øie, seer han ikke efterhaanden, men paa en Gang deres Ydre paa forskjellige Stadier af deres Liv og i forskjellige Dragter, han overseer deres Levnetsløb, han iagttager den hele Rigdom af deres Bevægelser og Gestus og hører deres Stemmes Klang i forskjellige Repliker, der hver for sig ere saa eiendommelige, at de stille Skikkelsen paa dens to Ben hen for vore Øine. Ikke (som hos Skribenten af Fag) et enkelt Billede, en enkelt, maaskee fin, men tør

Ideeassociation illustrerer Skikkelsen; nei, den er selv dannet af hundredetusinde, ubevidst sammenstrømmende Ideeassociationer, rig som Naturen selv, som det virkelige Menneske, der jo ogsaa fysiologisk og psychologisk bestaaer som Enkeltvæsen ved en eiendommelig Blanding af utallige legemlige og aandelige Elementer. Det er unyttigt at anføre Exempler paa den uforlignelige Kraft, med hvilken Balzac formaaer gjennem en Replik eller en Haandbevægelse eller ogsaa blot ved en Særegenhed i Dragten, Husvæsenet eller lignende at faa Skikkelsen til at staae levende for os; man maatte fylde en Bog med Citater*). Men Vanske-

---

*) Kun for at forklare mig nøiagtigt anfører jeg et Exempel. Courtisanen Josepha spørger den gamle, af Udsvævelser ødelagte Baron Hulot, en af Napoleons Generaler, om det er sandt, at han har foraarsaget sin Broders og sin Onkels Død, styrtet sin Familie i Ulykke og bedraget Staten for at tilfredsstille sin Elskerindes Luner: „Le baron inclina tristement la tête. — Eh bien! j'aime cela! s'écria Josepha, qui se leva plein d'enthousiasme. C'est un brûlage général! C'est Sardanapale! c'est grand! c'est complet! On est une canaille mais on a du cœur. Eh bien! moi j'aime mieux un mangetout passionné comme toi pour les femmes que ces froids banquiers sans âmes qu'on dit vertueux et qui ruinent des milliers de familles avec leurs rails . . . Ça n'est pas comme toi, mon vieux, tu es un homme à passions, on te ferait vendre ta patrie! Aussi, vois-tu, je suis prête à tout faire pour toi! Tu es mon père, tu m'as lancée!

ligheden for Balzac laa i at han meget ofte stod raadvild over for de Rigdomme, som hans Hukommelse og geniale Indsigt bød ham. Enten trængte han da alt for mange, kun for ham selv gyldige Ideeassociationer sammen i to Ord (som naar han siger om en uskyldig Dame, at «hendes Øren vare Slavinde- og Moder-Øren») eller han følte sig fristet til efter hinanden at opregne alle de Iagttagelser og Indfald, der ved Fremførelsen af en digtet Personlighed strømmede ind paa ham, og han fortabte sig i en bred, beskrivende, ræsonnerende Stil, der ikke fik Læseren til at see noget for sig, fordi i Balzac's Aand den elektriske Ledning, der forbinder den digteriske Hallucination med den digteriske Veltalenheds Organer, var mangelfuld og til sine Tider ligesom afbrudt. Tidobbelt Arbeide maatte da bøde paa den af ham selv bittert følte Ubehjælpsomhed.

Da han nu i hine Medarbeiderskabets Dage aldrig havde nogen Medarbeider til sine Romaner, ja aldrig engang havde nogen Skriver, forstaaer man let, hvilken Resignation og hvilken Kraftanstrengelse der udfordredes til i tyve Aar at frembringe de mere end hundrede større og mindre

---

c'est sacré. Que te faut-il? Veux tu cent-mille francs? On s'exterminera le tempérament pour te les gagner.“ — Hvor ere ikke her med faa Ord den Talende og den Tiltalte malte!

Fortællinger og Skuespil, som fra nu af udgaae af hans Hjerne.

Medens Hugo skriver som Renaissancens Kunstnere malte, omgivet af en Flok unge Beundrere og Elever, sidder Balzac alene paa sit digteriske Værksted. Han under sig liden Søvn. Mellem 7 og 8 gaaer han i Seng, staaer op ved Midnat og arbeider i sin hvide Dominikanerkutte med en Guldkjæde om Livet indtil den lyse Morgen, iler saa, da hans Konstitution trænger til Bevægelse, selv til Trykkeriet for at aflevere det Skrevne og rette sine Correcturer. Det er ikke almindelige Correcturer. Han behøver 8 til 10 for hvert Ark, netop fordi Udtrykkets Sikkerhed fattes ham, saa han ikke strax formaaer at finde den endelige Form, dernæst fordi han først har sin Romans Benbygning færdig og kun lidt efter lidt opfinder Enkelthederne. Halvdelen, ja mangen Gang mere end Halvdelen af sit Honorar giver han ud i Trykningsomkostninger, uden at nogensinde den haardeste Trang kan bevæge ham til at lade sit Værk komme ud, før det forekommer ham saa fuldendt som han kan gjøre det. Han er Sætternes Fortvivlelse, men Correcturen er ham selv den pinligste Bekymring. Det første Udkast sættes med store Mellemrum mellem Afsnittene og med mægtigt brede Rande, og disse fyldes og overfyldes efterhaanden, indtil det hele Ark med sine tilhøire og venstre, opad og nedadgaaende Radier, Buer,

Streger og Stjerner ligner Billedet af et Fyrværkeri. Saa seer man atter den svære, uordentligt paaklædte Skikkelse med den bløde, bulede Hat og de lysende Øine ile hjem fra Trykkeriet, medens mangen En af Mængden, der aner Geniet i ham, ærbødigt viger til Side paa hans Vei. Saa følge nye Arbeidstimer. Endelig slutter endnu før Middagsmaaltidet enten et Besøg hos en smuk og aandfuld Dame eller en Razzia hos Antikvitetshandlerne efter sjældne Møbler og gamle Malerier den velanvendte Dag, og først henad Aften søger den energiske Arbeider atter Hvile.

«Undertiden,» fortæller Gautier, «kom han til mig om Morgenen, stønnende, udslidt, svimmel af den friske Luft som den fra sin Smedie undvegne Vulcan og lod sig falde ned paa min Sofa; hans lange Nattevaagen havde udhungret ham, og han stødte Sardiner med Smør til en Slags Pomade, der mindede ham om en hakket Ret fra hans Hjemstavn, og som han smurte paa Brød. Det var hans Yndlingsspise. Ikke saa snart havde han spist, før han faldt i Søvn med den Bøn paa Læberne at vække ham om en Time. Uden at bekymre mig om hans Forskrift, respekterede jeg denne saa vel fortjente Søvn og sørgede for, at ingen Larm i Huset forstyrrede ham. Naar han da endelig vaagnede af sig selv og saa Aftenskumringen lægge sine graa Skygger over Himlen, sprang han op og overvældede mig med Skjældsord, kaldte

mig Forræder, Tyv, Morder; jeg var Skyld i, at han tabte titusind Francs, thi saa meget havde han kunnet tjene paa en Roman, hvortil han i vaagen Tilstand vilde have faaet Ideen — ikke at tale om andet og tredie Oplag; jeg var Skyld i de frygteligste Katastrofer og utænkeligste Uordener; jeg havde ladet ham forsømme Stævnemøder med Finantsmænd, Forlæggere, Hertuginder; han vilde komme til at staae insolvent paa sine Forfaldsdage; denne skjæbnesvangre Søvn vilde koste ham Millioner . . . jeg trøstede mig, idet jeg saae hans friske Touraine-Farve vende tilbage paa hans Kinder.»

Naar man med Charles de Lovenjoul's bibliografiske Værk som Ledetraad forfølger Balzac's Arbeide fra Uge til Uge, naar man ved Hjælp af hans Breve iagttager, hvorledes han uden nogensinde at lade sig forstyrre af Pariserlivets Adspredelser, hvori han dog mange Gange deltog, og uden at lade sig forskrække af sine Misunderes og Kritikeres literære Geværsalver, med fast Haand Sten for Sten har opført sit Livsværks Pyramide, kun bestemt paa at bygge den saa bred og saa høi som muligt, saa gribes man af Agtelse for Manden og hans Mod. Den godmodige, firskaarne, larmende Balzac var ingen Titan; han tager sig i hin Slægt af himmelstormende Titaner og Titaninder jordbunden ud, men han hører til Kyklopernes Race; han var en vældig, med Jætte-

kraft arbeidende Bygmester, og den grove, hamrende, murende Kyklop naaede tilsidst med sin Bygning fuldt saa høit som Datidens to store lyriske Genier, Victor Hugo og George Sand hævede sig paa deres Vinger.

Ævnerig som han var har han aldrig tvivlet paa sin Begavelse. En Selvtillid, der svarede til Talentet og der kunde ytre sig som en Slags naivt Praleri, men aldrig som smaalig Forfængelighed, bar ham de første Aar igjennem alle Anstrengelser, og i Modløshedens Øieblikke, der ikke fattes i noget Kunstnerliv, blev han, som hans Breve lade ane, trøstet og styrket af trofast, hemmelig Kjærlighed. En Kvinde, hvis Navn han aldrig nævnede for sine Venner, om hvem han kun taler med Ærefrygt som om «en Engel», «en sædelig Sol», og som var ham «mere end en Moder, mere end en Veninde, mere end en Skabning kan være den anden», holdt ham ved Raad og Daad, ved opofrende Hengivenhed opreist i alle hans Ungdomslivs Storme. Han har, seer man, allerede lært hende at kjende 1822, og tolv Aar igjennem (hun døer 1837) har hun forstaaet nu og da «at rane Selskabslivet, Familien, Pligterne, alle Parriserlivets hæmmende Forhold», to Timer for, uden at nogen anede det, at tilbringe dem sammen med ham.*)

*) Hendes Navn var Fru de Berny, Brevene til Louise I og XXII. Brevet til hans Moder 1. Januar 1836

Balzac, der altid er overvættes heftig i sin Ros, maa, hvor han elsker, nødvendigvis bruge de stærkeste Udtryk; men hvad der fortjener at paaagtes, det er Følelsens Finhed hos den for Cynisme og Sandselighed udskregne Mand, den Beundring og Taknemmelighed, der hos ham er Kjærlighedens Form.

XIII.

Hans første Forbillede som Forfatter var, som alt berørt, en Digter, om hvem han sikkert ikke har mindet nogen og hvem han i sin Modenheds Aar staaer uendelig fjernt, nemlig Walter Scott. Men han var en altfor moderne Aand til at kunne holde fast ved den historiske Digtart. Han havde ikke Hjemvee efter noget tidligere Aarhundrede, havde samlet en mægtig Skat af Iagttagelser og søgte uvilkaarligt Stoffer, ved hvilke han lettest og bedst kunde faae Brug for dem. Han følte dunkelt, at Forfatteren af den historiske Roman, hvis han ikke simpelthen vilde stikke de Modeller, han havde for sig, i gamle Costumer, med Magt maatte skrue den Psychologi, han kjendte af Iagttagelse, tilbage til et primitivere Standpunkt — et vanskeligt Experiment,

og det til Fru Hanska Oktober 1836 vise i Forening tydeligt, at den Unævnte var Fru de Berny.

tiltrods for hvilket den digteriske Skildring af forgangne Tider næsten altid kun gjengav de Samtidiges Sæder eller dog Synsmaader. Han var ikke skabt til møisomt at samle Lærdom i gamle Krøniker, men til at gjøre sine Studier under aaben Himmel paa sin egen Tids Terrain.

«Ægteskabets Fysiologi», Balzac's første opsigtvækkende Værk, gav i Tilslutning til Brillat-Savarin's uskyldige Bog «Smagens Fysiologi» en halvt lystig, quasi-videnskabelig, helt igjennem brutal Analyse af den Samfundsindretning, der i den franske Litteratur i umindelige Tider var bleven behandlet som Skive for Vittigheden, Gjenstand for ironisk Hyldest og skaanselløs Undersøgelse, og der her, opfattet som tragikomisk social Nødvendighed, blev forsvaret og ved gode Raad beskyttet mod de opløsende Elementer, mandlige og kvindelige Luner og Lidenskaber. Ægteskabet interesserer især Balzac som to Egoismers Valplads; gjennem den grændseløse Verden af Sympathier og Antipathier, der udgjør Ægteskabets Omraade, styrter han sig med en vild Ørnes Hensynsløshed, snuser og snøfter til alt. Det franske Ægteskab har altid været en temmelig udvortes Institution; intet Under, at Balzac ingen Ærefrygt nærer for dets Mysterier. Han udtaler sig om dem med Molière'sk Djærvhed, dog langt mindre frisk, langt mere pessimistisk og materialistisk end Molière. Bogen er fuld af gode,

grove, subtile Indfald, fuld af lystige Anekdoter, ofte yderst morsom ved Modsætningen mellem det letfærdige Indhold og den Professor- eller Skriftefadertone, hvori det foredrages af den ungdommelige Doctor i den ægteskabelige Videnskab, men det er ligefuldt et umodent Product af en Forfatter, som tidligt er blevet revet ud af alle skjønne Illusioner, og ganske vist for Flertallet af kvindelige Læsere et modbydeligt Værk. Intet af hvad der var i Balzac af høihjertet Tænke- og Følemaade er her kommet for Dagen; kun hans Begavelse for den hensynsløse Analyse glimrer.

Det synes imidlertid, som om denne Bog, i hvilken hans Digteraare aabnede sig, for lang Tid befriede ham for alt usundt Blod. Fra nu af hæver hans Verdensanskuelse sig eller rettere den deler sig i en alvorlig og en skjæmtende; hvad der i «Ægteskabets Fysiologi» endnu var løbet sammen til et uhyggeligt Hele, den alvorlige Betragtning af Menneskelivet og den sandseligt-cyniske Opfattelse deraf skiller sig ud fra hinanden som Sørge- og Satyrspil. I et og samme Aar 1831 skriver han sin første filosofiske Roman «La Peau de Chagrin», der grundlagde hans Ry som Digter, og begynder med «La belle Impéria» den lange Række af sine «Contes drôlatiques», en Samling Noveller i Renaissancetidens frieste Stil, aandsbeslægtede med

Dronning Marguerites og Brantômes Anekdoter og sproglig nærmest inspirerede af Rabelais. I moderne Sprogform vilde disse Fortællinger være smudsige og platte; ved det herlige, naivt gammeldags Sprog, der i endnu høiere Grad end den strængeste metriske Form adler Indholdet kunstnerisk, ere disse Apotheoser af det kjødelige Liv blevne ægte Kunstværker, burleske som de Historier, der fortælles af en af hine verdsligt sindede, muntre og nævenyttige Munke, med hvilke alle Landes Folkesagn have saa travlt.

I en af de mesterligt skrevne Prologer til disse Novellesamlinger fortæller Forfatteren, at da han i sin Ungdom havde mistet sin Arvelod og befandt sig i den yderste Armod, raabte han som Brændehuggeren i Fabelen, der havde mistet sin Øxe, til Himlen i det Haab at blive bønhørt af den ædle Herre deroppe og faae en anden Øxe. Da blev af Mercur et Skrivetøi tilkastet ham, paa hvilket de tre Bogstaver «AVE» vare graverede. Han dreiede og vendte saalænge den himmelske Gave, til han læste Bogstaverne baglænds «EVA». Men hvad var Eva? Hvad andet end alle Kvinder i en? Altsaa havde en guddommelig Stemme tilraabt ham: «Tænk paa Kvinden, hun vil læge din Sorg, fylde din Taske, hun er din Formue, din Eiendom. Ave, vær hilset! Eva o Kvinde!» Det vilde sige, at det gjaldt for ham, ved ravgale og morsomme Kjærligheds-

historier at vinde den fordomsfrie Læsers Smil. Og det er lykkedes ham. Aldrig har hans Stil naaet en saadan Glands og et saadant Sving; Rubens har ikke dristigere og rigere Farver og knap en saa herkulisk Overgivenhed i sine Fremstillinger af kaade Fauner og drukne Bachantinder. Men der er ganske vist næppe ti Linier, som lade sig citere eller læse høit.

«La Peau de Chagrin» er Balzacs første digteriske Dyst med sin Tidsalders Virkelighed; det er en broget, livfuld Bog, rig paa Spirer og Skud, og gjennem store, simple Symboler foregriber den hint omfattende Billede af det moderne Samfund, som det tilnærmelsesvis var hans samlede Værker forbeholdt at give. Rykkede ind i en besynderlig fantastisk Belysning vise sig her det moderne Livs Yderligheder, Spillehuset og Modedamens Dagligstue, det unge Talents længselsfulde og haabløse Fattigdom og som Modsætning Journalisters og Courtisaners Orgier, endelig i de kvindelige Hovedpersoner Contrasten mellem det at have «Verden» og det at have Hjerte. Det hele er faa, til hinanden hægtede, i grelle Farver skinnende Tableauer; der er mere Filosofi og Symbolik end individuel Gestaltningskraft deri. Den unge Helt, der staaer i Begreb med at tage sig af Dage i Fortvivlelse over sin Armod, faaer af en ældgammel Marskandiser et Stykke tilberedt Æselsskind, paa hvilket hverken Jern eller Ild

bider og som sikrer sin Besidder Opfyldelsen af ethvert Ønske, men som tillige for hvert opfyldt Ønske svinder nogle Linier ind og til hvis Bestaaen hans Liv er knyttet. En overordentlig Fantasis Overtalelsesgave har formaaet at gjøre det Overnaturlige i dette dybsindige Symbol troværdigt. Balzac har forstaaet at give det Fantastiske en Form, i hvilken det kan blande sig med den moderne Virkeligheds Elementer. Aladdins Lampe gjør umiddelbart Mirakler, saasnart den gnides, den erstatter endog hos Oehlenschläger den naturlige Causalitet; anderledes Chagrinskindet; det udretter direkte ingen Ting, det sikrer kun det lykkelige Udfald og trækker sig derved stedse mere sammen. Det synes gjort af det Grundstof, af hvilket vort Liv bestaaer. «Mennesket», hedder det, «afkræftes ved to instinctmæssige Handlinger, gjennem hvilke dets Livskilder udtømmes og udtørres. To Verber udtrykke alle de Former, som disse to Dødsaarsager antage: At ville og at kunne. At ville udbrænder os, at kunne tilintetgjør os». Det vil sige: vi døe tilsidst, fordi vi daglig dræbe os.

Chagrinskindet bliver, som vi, tilsidst tilintetgjort ved Villen og Kunnen. Med virkelig Dybde viser Balzac gjennem den energiske Fremstilling af Grunddriften i den dalevende unge Generation: at ville fornemme Livet fuldt ud og over al Maade, hvilken Tomhed der gaber i Mætheden, og hvor-

ledes Døden griner ud fra Attraaens Tilfredsstillelse. Ungdommelig, frugtbar, tankerig og abstrakt-melankolsk som den var og som alle Bøger, et Geni skriver før Enkelthedserfaringen, ere, maatte «La Peau de Chagrin» gjøre Opsigt ogsaa udenfor Frankrigs Grændser. Goethe læste den i sit sidste Leveaar. Hos Riemer (der naivt antager Victor Hugo for Forfatteren) siger Goethe 11te October 1831: «Jeg læste videre i «La Peau de Chagrin». Det er et fortræffeligt Værk af nyeste Art, der udmærker sig ved med Energi og Smag at bevæge sig frem og tilbage mellem det Umulige og det Pinlige og som forstaaer at bruge det Underfulde meget consequent som Middel til at fremføre de mærkværdigste Tænkemaader og Begivenheder, hvorom der i det enkelte lod sig sige meget godt.» I et Brev fra 17de November 1831 skriver han fremdeles om Bogen: «Dette Produkt af en ganske fortrinlig Aand tyder paa en ulægelig Grundfordærvelse i det franske Folk, der vil gribe stedse dybere om sig, hvis ikke Provindserne, der nu hverken kunne læse eller skrive, atter helbrede Nationen, saavidt det er muligt». (Goethe-Jahrbuch 1880. S. 289).

Romanen indeholder ikke lidet Selvbiografisk. Af egen Erfaring kjendte Balzac den fattige Ynglings Følelser, der fra sit Tagkammer af i sit eneste Par hvide Silkestrømper og Dandsesko balancerer over Gadens smudsige Stene til Ballet, i dødelig

Angst for at en forbirullende Vogn skal overstænke ham og saaledes berøve ham Synet af den Elskede. Interessantere er dog den Sum af indre Erfaring, der er nedlagt i Værket og som lader sig opgjøre saaledes: Samfundet afskyer Ulykke og Smerte, skyer dem som smitsomme Sygdomme, vakler aldrig mellem en Ulykke og en Last. Hvor majestætisk en Ulykke end er, Samfundet forstaaer at forringe den, at gjøre den lidt latterlig ved et vittigt Indfald; aldrig har det Medlidenhed med den faldne Gladiator. Kort sagt, Samfundet synes Balzac allerede nu, i hans Ungdom, blottet for enhver høiere religiøs eller moralsk Idee; det trækker sig tilbage fra de Gamle, de Syge, de Fattige, det hylder Heldet, Styrken og ganske særligt Pengene, det taaler ingen Ulykke, af hvilken det ikke paa en eller anden Maade kan slaa Mønt.

Før Balzac havde Romanen væsenlig dreiet sig om en eneste Følelse, Elskov. Han saa med sit Geniblik, at ingenlunde Elskov, men Penge var de Samtidiges Guddom, og derfor er Penge eller rettere Mangelen paa Penge, Trangen til Penge i hans Bøger Samfundets Midtpunkt og Hængsel. Dette Greb var dristigt og nyt. I en Roman, i Poesi med fuldkommen Nøiagtighed at angive Personernes Indtægter og Udgifter, overhovedet tale om Penge som en Hovedsag, det var uhørt, og kaldtes af Mange prosaisk, raat;

thi det gjælder altid for raat at sige det, som alle mene eller tænke, og som man derfor hidtil var enig om at skjule eller bortlyve, frem foralt i en Kunst, der ofte nok er bleven opfattet som den skjønne Løgns.

XIV.

Dog Balzac var endnu ung; ogsaa hans, saa tidligt vintervante Digtersjæl havde sit Foraar; ogsaa han følte Kald til at gjøre Kjærligheden og Kvinden til Midtpunktet i en Række Romaner. Han behandlede det gamle Thema med en Oprindelighed, der lod det klinge helt nyt, og de Fortællinger, i hvilke han med størst Held varierede det, danne iblandt hans Værker en Gruppe for sig.

Det var ikke Skjønheden, mindst den plastiske Skjønhed, som han hyldede hos Kvinden. Han følte overhovedet ikke Skjønheden mest levende gjennem Kunsten som Medium. Allerede herved adskiller han sig fra et ikke ringe Antal af sine Samtidige. En stor Del af den romantiske Digtning saavel i Frankrig som i Tydskland og Norden var jo Poesi om Kunst. En i den Grad kunstelskende Digter som Gautier (der snart blev Chef for en hel Skole) hindredes f. Ex. ved sin Kjærlighed til Kunsten i Opfattelsen af Virkeligheden. Han har selv fortalt, hvor skuffet han følte sig, da han første Gang i Rioult's Atelier skulde male

efter kvindelig Model, og det skjøndt Modellen var smuk og hendes Linier elegante og rene. «Jeg har altid», tilstaaer han, «foretrukket Statuen for Kvinden og Marmoret for Huden». Meget sigende Ord! Man tænke sig Gautier og Balzac sammen i Louvre's Antikmusæum, i det Allerhelligste, hvor Venus fra Milo straaler i ensom Majestæt. For den plastiske Digter vil ud fra Marmoret klinge den græske Kunsts skjønneste Hymne til den menneskelige Forms Fuldkommenhed og han vil glemme Paris over Venus. Balzac derimod glemmer Statuen, som han staaer i Begreb med at betragte, over den første den bedste efter Datidens Mode klædte Pariserinde, der med sit Langshawl, som fra Nakke til Hæl ikke slaaer en eneste Fold, med sin kokette Hat, sine fine, Haanden afstøbende Handsker er standset foran Gudinden. Han forstaaer med et Blik alle smaa Kunstgreb i hendes Toilette, hvis Hemmeligheder ikke ere Hemmeligheder for ham.*)

Det er det første Træk: Ingensomhelst kunstnerisk Fortidsoverlevering stiller sig imellem ham og Datidens Kvinde. Han studerede ingen Statue, tilbad ingen Gudinde, dyrkede ikke den rene Skjønhed, men opfattede Kvinden som hun den

---

*) Sammenlign Th. Gautier: Portraits contemporains S. 108.

Gang gik og stod med hendes Kjoler, Shawler, Handsker og Hatte, hendes Luner, Dyder, Fristelser og Feil, hendes Nerver og Lidenskaber, med alle Sporene af Unatur, Sygelighed og Træthed. Han holder af hende som hun er. Og han nøies ikke med at studere hende i Forbigaaende, i Dagligstuen, ja i Sovekammeret; han nøies ikke med at udforske hendes Sjæl; han forsker efter de fysiologiske Grunde til de sjælelige Tilstande, efter Kvindelidelser, Kvindesygdomme. Det svage og lidende Kjøns hele stumme Jammer bliver mere end antydet.

Det andet Træk er dette: Balzac fremstiller som Kjærlighedens Gjenstand ikke den unge Pige, ikke en Gang den ganske unge Kone; Hovedtypen for hans Kvindeskikkelser er den, som man efter en af hans Romaners Titel har kaldt den tredive-aarige Kvinde. Han opdagede og udtalte den simple Sandhed, at det kvindelige Kjøn i Nord-frankrigs Klima hverken legemligt eller sjæleligt naaer sin høieste Blomstring til atten Aar. Han skildrede Kvinden, som allerede har den første Ungdom bag sig, føler dybere, tænker modnere, allerede har lidt Skuffelser og endnu er i Stand til en hel Følelse. Hun er allerede brændemærket af Livet; her et smerteligt Træk, hist en Rynke; men hun virker endnu med sit Kjøns fulde Magt. Hun er tungsindig, hun har lidt, hun har nydt, er uforstaaet eller ensom, ofte skuffet, endnu

bestandig ventende, i Stand til at indgyde de stærke, glødende Lidenskaber, der suge Næring af Medlidenheden. Og eiendommeligt nok: hun er ikke betragtet fra den jævnaldrende Mands Standpunkt; nei hun er opfattet og skildret, som en yngre, i Livet endnu uprøvet Mand fra sit Synspunkt maa opfatte hende. Den foraarsagtige Følelse, den brændende Attraa, den naive Begeistring, en ungdommelig Erotiks ubevidste Idealiseren lægger en Glorie om den ikke mere ganske friske Pande, forskjønner, forynger, forguder denne med al Finhedens, den kvindelige Alvors og den ægte Lidenskabs Gratie udstyrede Kvinde. Idealistisk (som hos George Sand) bliver Fremstillingen aldrig, thi intet er fortiet af det, som Kvinder, naar de tale om deres eget Kjøn, pleie at fortie og som selv George Sand forbigaaer hos de Kvinder, for hvilke hun vil vække Sympathi. For George Sand er Kvinden fremfor alt et aandeligt Væsen, en Sjæl; for Balzac er hun en fysiologisk - psychologisk Kjendsgjerning, derfor hverken legemligt eller sjæleligt uden Lyde. Enten er hans Idealiseren af Skikkelsen rent udvortes (det Forklarende ved Belysningen, den erotiske Situation f. Ex.) eller det er Lidenskaben hos den fremstilte Personlighed, som for en vis begrændset Tid annulerer alt Andet og Tidligere, og saaledes ved sin Skinnen igjennem idealiserer. Hustruens Kjærlighed, Moderkjærligheden, den

unge Piges undseelige Tilbøielighed bliver i dette Tidsrum skildret af Balzac med samme Mesterskab som Elskerindens frie Erotik.*)

Den franske Kvinde fremtræder hos ham i fire forskjellige Epocher af Historien.

Først paa Revolutionstiden. I et lille Mesterværk «Le Réquisitionnaire», en af de faa blandt hans Fortællinger, der udmærker sig ved en fuldendt novellistisk Form, behandler han, med Rædselsperioden som Baggrund, en Moders Kjærlighed til sin Søn. Den afsidesliggende lille By, Madame de Dey's eiendommelige Hus ere malte med faa Streger. Frygten for den dødsdømte Søns Liv; Forventningen om hans Komme i Forklædning som Soldat, der skal indkvarteres; den fra Time til Time indtil den sene Aften forøgede Spænding, den unge Soldats tilsyneladende hemmelighedsfulde Ankomst, efter hvilken han strax useet føres op paa det for ham omhyggeligt istandsatte Kammer; Moderens fortvivlede Uro og vilde Glæde, da hun hører hans Skridt over sig, og af Angst for at forraade sig maa fortsætte sin Samtale nede i Dagligstuen; endelig hendes Styrten ind i Værelset, og den frygtelige Opdagelse, at den Nyankomne

*) Se Le Message, La Grenadière, La femme abandonnée, La grande Bretèche, Madame Firmiani, Une fille d'Eve og La femme de trente ans, hvilket sidste Værk er en Samling oprindeligt ikke sammenhørende Studier.

er en Anden, en virkelig Rekrut — alt dette, sammentrængt paa et Ark, er udført med uforlignelig Magt og Sandhed.

Dernæst har Balzac skildret Kvinderne under Napoleons Herredømme.

Baggrunden er her den uhyre Stillen til Skue af krigerisk Pomp og Pragt, Atmosfæren er den varme Brise af Beundring, der fra Kvinderne strømmede de seirrige Krigere imøde, den hensynsløse og nydelsessyge Hast, hvormed Livet levedes paa en Tid, da den unge Kvinde «mellem en første og en femte Bulletin fra den store Armee kunde blive Brud, Hustru, Moder og Enke», og hvor Udsigten til en nær Enkestand eller en Dotation eller et udødeligt Navn gjorde Kvinderne letsindigere og Officiererne mere forføreriske. Revuen i Tuileriesgaarden 1813 og Aftenselskabet paa Slaget ved Wagrams Tid (i La femme de trente ans og La paix du ménage) male en Epoche og en Kvindetype.

Dog sit sande Omraade og sine skarpest iagttagne Kvindetyper og Sjælehistorier naaer Balzac først i Fremstillingerne fra Restaurationstiden. Hvor uforfærdet hans Øie og hvor haarde hans Hænder end vare, hvor ganske han end var skabt til at skildre Borgerkongedømmets nøgterne og uredelige Regimente, saa var han dog Digter nok til under Julikongemagtens prosaiske Plutokrati at se vemodigt tilbage til Restaurationstidens for-

nemme Elegance og friere, muntrere Tone. Restaurationstiden havde endnu været aristokratisk, og Balzac der selv, om end med Urette, regnede sig til Adelen, nærede en ikke ringe Respekt for Aristokratiet; den adeligt fødte og opdragne, smukke Kvinde, syntes ham Menneskehedens Blomst. Vel tilhører han den Slægt, der sværmede for Napoleon; dette Navn forekommer paa hver tiende Side i hans Romaner, og han drømte (som Victor Hugo) om i Literaturen at kappes med Keiserens Verdensherredømme; han havde endog i sit Arbeidsværelse en Statuette af Napoleon staaende, paa hvis Kaardeskede han havde skrevet: «Hvad han har tilkjæmpet sig med Sværdet, vil jeg erobre med Pennen»; men med alle sine Drømme, sine Svagheder, sine forfængelige og forfinede Tilbøieligheder tilhørte han det legitime Kongedømme, hvis Tid desuden faldt sammen med hans Ungdom og derfor blev omfattet med varmere Følelser. I de forgyldte Statskarossers og de gammelfranske Traditioners Tid havde, i Ly af den herskende Klerikalisme og Letfærdighed, i de høiere Kredse frie Synsmaader og humane Sæder kunnet trives; de forsvandt med Pengepungens Tronbestigelse. Det Selskabsliv, der havde gjort den gode Tones Hovedstad saa navnkundig, døde hen. Intet Under altsaa, at Balzac maler de skjønne Synderinder fra Faubourg St. Germain med nænsom

Haand og smigrende Farver. Vel var en af den nye Tids ypperste Kvinder, den deilige Delphine de Girardin, der havde en meget besøgt Salon, ham saa vel som Hugo og Gautier en tro og klog Veninde, men mere end af hende har han sikkert for sin Digtning lært af hine to Hertuginder, der for ham personificerede Keisertidens Storhed og det gamle Regime's lyse Finhed og som han strax fra Begyndelsen af sit Forfatterliv af traadte nær, Madame Junot, Hertuginden af Abrantés, hvem han i literær Henseende stod bi, og Hertuginden af Castries, der først anonymt meddelte ham sin Interesse for hans Skrifter, og til hvem en ikke gjengjældt Lidenskab en Tid lang fængslede ham. Hun forekommer i hans Romanfølge «Histoire des Treize» under Navnet Hertuginden af Langeais.

Ved Julikongedømmets nye Samfund, dets Kvinder og Kvindelidenskaber rører Balzac i Begyndelsen af Trediverne selvfølgelig endnu ikke. Det skeer først senere. Og man kan temmelig gjennemgaaende gjøre den Iagttagelse, at han overfor det nye Stof og overhovedet med de modnere Aar seer mere strængt og mere sort. Foraarspustet er forsvundet. I mange Bøger er endnu bestandig Kvinden og Elskoven Midtpunktet. Men Tilbøieligheden er bleven Lidenskab og Lidenskaben er bleven Last. Faa uegennyttige Følelser og uskyldige Sympathier; Beregning overalt, ogsaa

hos Kvinden, især hos Kvinden, endog i Kjærligheden, endmere, hvor der kun bydes Surrogater for Kjærligheden. Courtisanen trænger i mange af Romanerne Verdensdamen tilbage i Baggrunden, og undertiden findes mindre Egennytte hos den første end hos den sidste. Egoismens og Lasternes Afgrunde aabne sig for Læserens Øine.

XV.

Blandt de af Balzac i Aarene 1833 og 1834 udgivne Bøger, fortjene især to at fremhæves, den fine og klassiske Fortælling «Eugénie Grandet» og den mægtige, skikkelserige Roman «Père Goriot». I det førstnævnte Værk kappedes Balzac med Molière («Den Gjerrige»), i det andet med ingen ringere end Shakespeare («Kong Lear»).

«Eugénie Grandet» giver ikke Maalestokken for Balzac's Talent, skjøndt han længe fik Navnet af dens Forfatter som en Art Ærestitel. Bogen interesserede ved den Omhu og den Sandhedskjærlighed, med hvilken Provindslivet med dets Laster og Dyder var gjengivet; den lod sig anbefale som Familielæsning, fordi Heltinden var en kydsk og ædel ung Pige; den er dog især mærkværdig ved den Genialitet, med hvilken Balzac har forstaaet at gjøre Havesygen og Gjerrigheden, som de gamle kun afvandt en komisk Side, imponerende

som Laster. Han viser, hvorledes den som latterlig spottede Drift til at ophobe Penge, lidt efter lidt dræber alle menneskelige Følelser, for frygtelig og tyrannisk at løfte sit Medusahoved op over den Gjerriges Omgivelser, og han bringer os tillige den Gjerrige menneskeligt nærmere. For ham er den Havesyge ikke en Komoediespidsborger. men en magtelskende Monoman, en forhærdet Sværmer, en Poet der ved Synet af Guldet svælger i mættet Begjær og dog i vilde Drømme. Den Gjerrige er sig kun mere intensivt end alle andre den Sandhed bevidst, at Guldet repræsenterer alle menneskelige Kræfter og Glæder. I en saadan Charakterskildring viser sig allerede Balzac's Styrke, som er den, uden at opsøge store, pralende Æmner, at frembringe en stor Virkning med det Smaa, det af andre Oversete og Ringeagtede. Symbolsk opfattet er «Eugénie Grandet's» Horizont ikke snever; men den var det i Forhold til Balzac's særegne Anlæg.

I «Père Goriot» udvider Livsbilledet sig. Ikke en afsides Provindskrog, men det uhyre Paris bliver her studeret, ja som et Panorama rullet ud for Øiet, og Intet er mere her, som i «La Peau de Chagrin», almindeligt og abstract; enhver Samfundsklasse og enhver Skikkelse indenfor den er udstyret med egne Træk. Jeg nævnte «Kong Lear», men de to koldhjærtede Døtres Forhold til Faderen udgjør, saa dybt det end er

anlagt og følt, kun i udvortes Mening Æmnet. Det sande Æmne er den endnu forholdsvis ufordærvede Ynglings Indtrædelse i Pariserverdenen fra sin Provinds, hans gradvise Opdagen af denne Verdens sande Beskaffenhed, hans Skræk ved Opdagelsen, hans Vægren sig ved at gjøre som de Andre, hans Fristelser, endelig hans Skridt for Skridt, om end hurtigt, fuldbragte Opdragelse for det Liv, der føres rundt om ham. Rastignac's Charakterudfoldning hører til det Dybeste, Balzac og overhovedet en moderne Romandigter har udført. Med stor Kunst er det vist, hvorledes fra de forskjelligste Sider, hvor blot ikke Hykleri eller Naivetet dicterer Ytringerne, den samme Opfattelse af Samfundet og de samme Lærdomme træde den unge Mand i Møde. Hans Slægtning og Beskytterinde, den yndige og fornemme Fru Beauséant, siger til ham: «Jo koldere De beregner, des videre vil De komme. Betragt Mænd og Kvinder kun som Postheste, hvem De kjører sønder og sammen til næste Holdested . . . naar De har en sand Følelse, saa vogt Dem vel for at røbe den, ellers bliver De Ambolt istedenfor Hammer . . . Finde Kvinderne Dem først aandrig, saa ville Mændene troe det, naar De da ikke river Dem alt for slemt ud af Illusionen . . . saa vil De ogsaa see, hvad Samfundet er, en Samling af Dumrianer og Slyngler. Vær De hverken blandt de første eller de sidste.» Og den undvegne

Galeislave Vautrin siger til ham: «Man maa enten bryde sig Vei gjennem Menneskesværmen som en Kanonkugle eller snige sig ind i den som en Pest. Retskaffenhed er til ingen Nytte. Sværmen bøier sig under Geniets Magt; man hader det, man forsøger at bagvadske det, fordi det tager uden at dele; men man bøier sig, naar det holder ud. Med ét Ord, man tilbeder det paa Knæ, naar det ikke lykkes at begrave det i Skarn . . . . . Jeg vædder paa, at De i Paris ikke kan gaa to Skridt uden at støde paa rent djævelske Kneb . . . . . Derfor er den retskafne Mand den almindelige Fjende. Men hvem, troer De, er den retskafne Mand? I Paris er det den, som tier og vægrer sig ved at dele».

Rastignac er hin Tids typiske unge Franskmand; han er velbegavet, men aldeles ikke ualmindelig og har ingen anden Idealisme end den, der beroer paa hans Tyveaars-Uerfarenhed. Greben og rystet ved alt det, han daglig seer og oplever, begynder han at tragte efter Lykkens Goder med stedse ringere Samvittighedsfuldhed, stedse heftigere Attraa. Hvor værgede han for sig, da Vautrin første Gang forelagde ham det bekjendte gamle Spørgsmaal, om han, hvis den blotte Villies-Akt var nok dertil, vilde slaae en ham ubekjendt Mandarin i China ihjel, naar han derved kunde opnaae den Million, han ønsker sig! og hvor snart derefter ligger ikke «Mandarinen» rallende i Døds-

kamp. Han siger sig først, som i Ungdommen alle Mennesker pleie van, at det for enhver Pris at ville blive anseet eller rig er det samme som at ville lyve, bedrage, give efter, smigre og krybe for dem, der have løjet. bedraget, smigret, givet efter og krøbet. Saa slaaer han sig disse Tanker af Hovedet med den Vending, at han ikke vil gruble, men følge sit Hjertes Drift. Der kommer et Tidspunkt, hvor han endnu er for ung til at beregne, men allerede gammel nok til at ubestemte Indfald og taageagtige Drømme opstaae i hans Hjerne, hvilke ikke vilde have efterladt noget altfor renligt Bundfald ifald man havde kunnet fortætte dem chemisk. Hans Forhold til Verdensdamen Delphine de Nucingen, Goriot's Datter, fuldender hans Opdragelse. Han overskuer den Sum af smaa og store Jammerligheder, af hvilke det høiere Selskabs Liv bestaaer og bliver samtidig bearbeidet af Vautrin's spotske Cynisme. «Endnu to eller tre storpolitiske Overveielser», siger Vautrin, «og De seer Verden som den er. Den betydelige Mand tilfredsstiller, naar han blot af og til opfører nogle smaa Dydsscener. ethvert af sine Luner under Tossehovedernes Bifaldstorden i Parkettet . . . . Jeg giver Dem gjerne Lov til at foragte mig endnu i Dag, da De dog siden hen vil holde af mig. De vil i mig finde de gabende Afgrunde, de store sammentrængte Følelser, som Svaghovederne kalde Laster, men De vil aldrig

finde mig feig eller utaknemmelig.» Rastignac's Øine aabne sig, han seer Omgivelsernes hele Skinvæsen, seer, hvorledes Sæderne og Lovene kun ere Skjærmbrædter, bag hvilke Frækheden handler frit. Overalt, overalt kun Skinværdighed, Skinvenskab, Skinkjærlighed, Skingodhed, Skinhellighed, Skinægteskaber. Med sjælden Magt har Balzac fastholdt det Øieblik i Ynglingens Liv, hvor, som jeg engang har udtrykt det, hans Hjerte svulmer og bliver underlig tungt og det er ham, naar han seer sig omkring, som havde han en Brønd fuld af Foragt i sin venstre Side: «Medens han klædte sig paa, hengav han sig til de tungsindigste og modløseste Overveielser. Han saa Samfundet for sig som et Ocean af Skarn, i hvilket den, der blot satte Foden ud deri, maatte synke indtil Halsen. Der begaaes kun smaalige Forbrydelser i det gode Selskab, sagde han til sig selv. Vautrin er større.» Saa, tilsidst, efter at han har maalt dette Helvedes Omfang, indretter han sig husligt og hyggeligt deri og forbereder sig til at stige til Samfundets Spidser, til den Ministerpost, som hvis Indehaver vi i senere Romaner træffe ham igjen.

Næsten alle Balzacs Fortrin ere komne ham til Gode i dette stort anlagte Værk. Hans næsten animalske Livlighed, hans uudtømmelige, skjærende Suada stemmer vidunderligt overens med den Udtryksmaade, der er den naturlige for det hele

blandede, halvsjofle, plumptvittige, kaadt og frækt geniale Bordselskab i Pensionen Vauquer. Der forekommer næsten ingen ædle Skikkelser i Bogen, og der findes følgelig ingen Anledning til at hengive sig til en smagløs Pathos; derimod har Læseren uophørlig Leilighed til at glæde sig over den Øiets Sikkerhed og den Haandens Fasthed, med hvilken Balzac sønderdeler en Forbryders, en Kokettes, en Pengemands, en gammel misundelig Piges Sjæl. Den af Døtrene glemte og fornægtede gamle Fader, efter hvem Bogen har Navn, er ganske vist en ikke fuldt vellykket Skikkelse. Fa'er Goriot er et Offer, og Balzac udvikler overfor de Ofrede altid Sentimentalitet. Han kalder Goriot smagløst for «Faderkjærlighedens Christus». Han giver desuden hans Kjærlighed til sine Døtre en saa sandselig Charakter, at den i sin Hysteri næsten bliver En led*). Men dog har Romanen derved at denne gamle, forladte Mand, paa hvis Hjerte hans egne Døtre træde, er anbragt i Bogens Midtpunkt, faaet en Enhed og Fasthed som Composition, der virker høist vel gjørende. Som i et Epigram spidser den hele Juvenalske Satire over Samfundet sig til, da Delphine ikke vil besøge sin døende Fader, fordi hun, for socialt at komme et Trin høiere

*) Min Gud! Græde, hun har grædt? — Ja med Hovedet mod min Vest, sagde Eugéne. — O. giv mig den Vest, sagde Fa'er Goriot.

op, absolut vil benytte den længe ønskede Indbydelse til Ballet hos Fru Beauséant — dette Bal til hvilket «hele Paris» kun styrter hen for med grusom Nysgjerrighed i Værtindens Miner at udspeide Kvalen over hendes Elskers Forlovelse, der først samme Morgen er bleven hende meddelt.

Vi følge Delphine som hun i sin Ekvipage ved Rastignac's Side kjører til Ballet. Den unge Mand, der godt føler, at hun var i Stand til at gaae over sin Faders Lig for at vise sig paa dette Bal, men som hverken har Kraft til at bryde med hende eller Mod til at mishage hende ved Bebreidelser, kan dog ikke lade være at skildre hende Faderens sørgelige Tilstand med et Par Ord. Taarerne komme hende i Øinene. «Jeg bliver styg af Graad,» tænker hun, og hendes Øine blive tørre. — «Jeg vil pleie min Fader i Morgen, jeg vil ikke vige fra hans Hovedgjærde,» siger hun. Og hun mener, hvad hun siger. Hun er ikke ond, neppe engang slet, men hun er et levende Billede af Samfunds-Disharmonierne, uadelig født, adelig gift, rig og berøvet al Raadighed over sin Formue ved et usselt Ægteskab, nydelsessyg, tom og ærgjerrig. Balzac's digteriske Kraft var ikke tilstrækkelig til at fremstille en Cordelia i Shakspeare'sk Simpelhed og Renhed, thi det Ædles Himmelkreds er ikke hans; men han har forstaaet at forme en Regan og en Goneril menneskeligere og sandere end den store Britte.

XVI.

En Dag i 1836 traadte Balzac i den høieste Oprømthed ind hos sin Søster, svang med en Tambourmajors Armbevægelser sin tykke Stok med Karneolknappen, i hvilken han paa Tyrkisk havde ladet indgravere en Sultans Valgsprog «Jeg er Sønderbryder af Hindringer», og raabte, alt imens han med Tungen eftergjorde et Accompagnement af Militærmusik og Trommehvirvler: «Gratuler mig, Børnlille, for jeg staar ganske simpelt i Begreb med at blive et Geni.» Han havde undfanget den Ide at forene alle sine allerede skrevne og tilkommende Romaner til et eneste Værk «Det menneskelige Skuespil» («La Comédie humaine»).

Planen var storartet og saa egen, at den endnu ikke var dukket op i nogen Litteraturs Historie; den var et Foster af den samme systematiske Aand, der i Begyndelsen af hans Løbebane havde indgivet ham Ideen til en Aarhundreder omspændende Række af historiske Romaner; men det var en langt interessantere og frugtbarere Plan. Thi hvis Værket lykkedes, vilde det dels besidde en Illusionens Magt, som handlede det om historiske Kjendsgjerninger, dels vilde det ikke blot være et lille Udsnit af Livet, som symbolsk og kunstnerisk udvidedes til et Speilbilled af det Hele, men det vilde kunne gjøre en berettiget Fordring paa i videnskabelig Forstand

at være en Helhed. Dante havde i «Den guddommelige Komoedie» samlet Middelalderens Verdensanskuelse og Livserfaring i et eneste Brændpunkt, hans ærgjerrige Medbeiler vilde gjennem to til tre tusinde levende Skikkelser, der hver for sig repræsenterede hundreder af andre, give alle de franske Samfundsklassers og saaledes indirekte sin Tidsalders fuldstændige Psychologie.

Man kan ikke nægte, at Udfaldet blev et enestaaende.

Balzacs Stat har som den virkelige sine Ministre, sin Øvrighed, sine Generaler, Finantsmænd, Industridrivende, Kjøbmænd og Bønder. Den har sine Præster, sine Hovedstads- og Landsbylæger, sine Modeherrer, Malere, Billedhuggere og Tegnere, sine Digtere, Skribenter og Journalister, sine gammeladelige Familier og sin Retsadel, sine forfængelige og fordærvede som sine elskværdige og ofrede Hustruer, sine geniale Skribentinder og sine provindsielle Blaastrømper, sine gamle Jomfruer og sine Skuespillerinder, endelig sin Hærskare af Courtisaner. Og Illusionen er overraskende, fuldstændig. Thi da Personerne stadig komme igjen fra den ene af de talrige Romaner til den anden; da vi kjende dem paa de forskjelligste Stadier af deres Liv; da de, selv naar de ikke optræde, dog uafladelig komme paa Bane i de handlende Personers Omtale; da Angivelsen af deres Udseende, Klædedragt, Opholdssted, daglige

Levevis og Vaner er saa omstændelig og nøiagtig som om en Modehandler, Læge, Marskandiser, Børsmand eller Jurist havde leveret den, og Beskrivelsen paa samme Tid er saa levende, at man synes at maatte kunde finde den beskrevne Person enten i den bestemte Gade og det betegnede Hus, hvori han boer, eller hos den Romanernes hele Aristokrati saa vel bekjendte Dame, han pleier at gjøre Eftermiddagsbesøg — saa forekommer det næsten absurd, at alle disse Væsener skulde være Hjernespind, og man tænker sig uvilkaarligt Datidens Frankrig befolket af dem.*)

Og hele Frankrig. Thi han har efterhaanden beskrevet de forskjelligste Byer og Egne i sit Fædreland**). Langt fra at forsmaae Provindserne søgte han en Ære i at godtgjøre sin Fortrolighed med deres stagnerende Livs Egenheder, deres i Resignation udmundende Dyder og af Smaaligheden fremgaaende Laster. Dog fremfor alt lever i hans Værker Paris, og hans Paris er ikke det 400 Aar gamle Paris fra «Notre Dame de Paris»,

---

*) G. Brandes: Kritiker og Portræter. S. 486.

**) Issoudun i „Un ménage de garçon", Douai i „Le recherche de l'absolu", Alençon i „La vieille fille", Besançon i „Albert Savarus", Saumur i „Eugénie Grandet", Angoulème i „Les deux poétes", Tours i „Le curé de Tours", Limoges i „Le curé de village", Sancerre i „La muse du département" osv.

endnu mindre Victor Hugo's ideale Paris, Aandernes og Oplysningens abstracte Jerusalem, men den virkelige moderne By med al dens Glæde, Sorg og Skjændsel, Nutidens lokkende Underværk, der lader Oldtidens syv langt bag sig, den store Polyp med de hundredetusind Fangearme, der drager Nært og Fjærnt ind til sig, den store Kræftskade, som tærer paa Frankrig. Hans Tids Paris lever i hans Værk med sine snevre Gader, som han leverer Rembrandt'ske Raderinger af, med sin Larm og sine Skrig, med sine Gaderaab om Morgenen tidlig og sit uhyre Aftenkor af Stemmer, et Lydhav som han gjengiver med en Musikers orchesteragtige Kraft, der — som de Indviede i de antike Mysterier — synes at have spist Trommer og drukket Cymbler*). Han kjender alt i Paris, Husenes Architektur, Leilighedernes Møbler, Formuernes Stamtavler, de paa hinanden følgende Besiddere af Kunstgjenstandene. Damernes Toiletter, Lapsenes Skræderregninger, Familiernes Processer, alle Befolkningslagenes Sundhedstilstand, Næringsveie, Fornødenheder og Ønsker. Han havde indsuget Byen igjennem alle Porer. Medens de samtidige Romantikere bestandig længtes

*) Se Indledningen til den iøvrigt hæslige Fortælling „La fille aux yeux d'or", i hvilken Pariserlivets Hast, Stemning og Rigdom er gjengivet med en Ordkunst uden Mage.

bort fra Paris's taagesløreде Sol og moderne Spidsborgere til Spanien, Afrika, Orienten, var ingen Sol ham kjærere end den, der skinnede ned paa Paris. Medens man rundt om ham stræbte at fremmane en fjærn eller svunden Skjønheds Skygger, virkede det Hæslige saa lidet afskrækkende paa ham som Nælden paa Botanikeren, Slangen paa Naturforskeren eller Sygdommen paa Lægen. I Faust's Sted vilde han sikkert aldrig have manet den gammelgræske Helena op af Graven, langt hellere havde han sendt efter sin Ven, den fordums Forbryder, daværende Politipræfekt for Paris, Vidocq, for at lade ham fortælle sig et eller andet Oplevet eller Erfaret.

Vel samler han en Uendelighed af enkelte Træk gjennem Iagttagelse, og Opregningen af alt det Iagttagne virker i hans Indledninger ofte trættende, forvirrende; længe beskriver han undertiden en Bolig, en Skikkelse, et Ansigt, ja en Næse, og Læseren seer intet, kjeder sig kun. Men saa kommer der et Punkt, hvor en glødende Fantasi omstøber og sammensmelter alle de af den tro Hukommelse overleverede hverdagslige Elementer som Benvenuto Cellini sammensmeltede Tallerknerne og Skeerne ved Støbningen af sin Perseus. Goethe siger (Dagbog 26de Februar 1780): «Ved Hjælp af Sammenlægning forstaaer jeg ingen Ting. Men naar jeg ret længe har slæbt Brænde og Straa sammen og forgjæves

har søgt at varme mig, skjønt der ligger Gløder nedenunder og det ryger overalt, saa slaaer dog tilsidst Flammen i et Nu sammen over det Hele.» Hos Balzac er Røgen og Kvalmen endnu at spore i de beskrivende Partier af hans Værk, men Flammen udebliver aldrig.

Thi han var ikke blot en Iagttager, men en Seer. Naar han om Natten mellem 11 og 12 mødte en Arbeider og hans Kone, der gik hjem fra Theatret, saa kunde han følge dem Gade op og Gade ned lige til det Hus paa den anden Side af de ydre Boulevarder, som de beboede. Han hørte dem udvexle deres Tanker først om Stykket, de havde seet, saa om deres private Anliggender, medens Moderen trak sit Barn efter sig ved Haanden. De talte om de Penge, de næste Dag skulde have betalt, og gav dem i Tanken ud igjen paa tyve Maader, disputerede derom og røbede under Skjænderiet deres Charakter — og Balzac hørte saa indtrængende paa deres Klager over Vinterens Længde og Kartoflernes Pris og Tørvenes Stigen, at han tilsidst levede med i deres Liv og, som det hedder i hans «Facino Cane», «følte deres Pjalter paa sin Ryg og gik med sine Fødder i deres saaleløse Støvler». Deres Ønsker, deres Fornødenheder gik over i hans Sjæl og han gik som i en vaagen Drøm. I denne Sindets Rus aflagde han alle sine Vaner og blev en anden end sig selv, blev sin Samtid.

Han digtede ikke blot, han levede sine Værkers Personer; de stod efterhaanden saa levende for ham, at han talte til sine Bekjendte om dem som om virkelige Personligheder. Han sagde, naar han foretog en af sine Reiser til de Steder, han vilde skildre: «Jeg reiser til Alençon, hvor Frøken Cormon lever, til Grenoble, hvor Doctor Bénassis boer.» Han meddelte sin Søster Efterretninger fra sin opdigtede Verden: «Veed Du, hvem Felix de Vandenesse gifter sig med? Med en Frøken de Grandville; det er et godt Parti trods alle de Penge, Frøken de Bellefeuille har kostet Familien.» Ja en Dag, da Jules Sandeau talte med ham om sin syge Søster og Balzac nogen Tid adspredt havde hørt til, afbrød han ham med de Ord: «Det er altsammen godt nok, kjære Ven, men lad os vende tilbage til Virkeligheden, lad os tale om Eugénie Grandet.» Det var nødvendigt, selv at føle Illusionen med en saadan Magt for at kunne meddele andre den med en tilnærmelsesvis lignende Styrke. Hans Fantasi havde den bydende Kraft, der ikke tillader nogen Tvivl at opstaae. Man underkastede sig den ogsaa i det daglige Liv. Blandt de hundrede Projecter, han fandt paa, for at komme ud af sin Gjæld, var engang ogsaa dette at forvandle den nøgne Mark, der laa om den lille Landeiendom «Les Jardies», som han havde kjøbt for at give sin Moder et Pant, til uhyre Drivhuse, der, netop

fordi intet Træ skyggede mod Solens Brand, vilde behøve meget lidt Brændsel. I disse Drivhuse vilde han plante hundredetusind Ananas, der naar de solgtes for fem Francs, istedenfor som ellers for tyve, vilde give den lykkelige Eiermand en aarlig Netto-Indtægt af 400,000 Francs «uden at han havde den mindste Smule Manuscript at levere» — og med en saa overbevisende Veltalenhed fremstillede han sin Plan, at hans Venner bogstavelig søgte ham en Butik paa Boulevarden til Salget af Ananas'erne og drøftede Skiltets Form og Farve med ham. En anden Gang troede han — jeg veed ikke ved hvilken Slutning — at være kommen under Veir med, paa hvilket Sted Toussaint Louverture udenfor Paris ved Seinen havde nedgravet sine Skatte, og saa uimodstaaeligt fremstillede han sine Fortrolige Sandeau og Gautier Sandsynligheden af at kunne opgrave dem der, at disse to dog ingenlunde naive Venner Klokken fem om Morgenen, bevæbnede med Hakker, sneg sig som Forbrydere ud af Paris, og begyndte at rode op i Jorden, hvor de naturligvis intet fandt. For ingen Fantasi har Ordet Indbildnings kraft været saa passende.

Og denne Fantasi, der beherskede de andre, var hans egen Tyran. Den lod ham ingen Ro, nøiedes ikke med Undfangelsen af Planer, med de kunstneriske Drømmes søde men golde Glæder,

den tvang ham til uophørligt at holde sig i Udførelsens Stemning, i Vanen til at frembringe, uden hvilken Inspirationen saa hurtig forflygtiges.

Naar han i sin Roman «Cousine Bette» med Henblik paa den geniale Billedhugger Wenceslas Steinbock's Dovenskab citerer dette Ord af «en stor Digter»: «Jeg sætter mig til mit Arbeid med Fortvivlelse og forlader det med Sorg», saa er dette øiensynlig kun en quasi-beskeden Form for Selvciteren. Og han tilføier: «Dersom Kunstneren ikke uden Betænkning styrter sig ned i sit Værk som Curtius sprang ned i Afgrunden, som Soldaten styrter sig ind i den fjendtlige Skandse, og dersom han ikke arbeider i dette Krater som en Minearbeider, over hvem Jorden er styrtet sammen; dersom han giver sig til at betragte Vanskelighederne istedenfor at overvinde dem en for en . . . . saa bliver han Vidne til sit Talents Selvmord». Den Productionsmaade, som han skildrer, er hans egen, men er ikke den eneste, ikke en Gang den høieste. Roligere, mindre moderne Kunstnere, have forstaaet at holde Hovedet frit og Øinene uomtaagede oppe over Arbeidets sydende Krater. De have derved bevaret en sikker Dømmekraft, der har hindret dem i nogensinde at virke stofagtigt og kjedsommeligt som Forfatteren til «Le curé du village» og «Le médecin de campagne». Men, det forstaaer sig, en vis dunkel Gløden, noget Gribende

og Fængslende, der er bleven de moderne Nerver en Fornødenhed, fattes til Gjengjæld altfor tidt deres Værker.

I den store Fortale til «La comédie humaine» udtaler Balzac sig om sin Hensigt og sit Maal. Han begynder med at ytre sin Ringeagt for den sædvanlige Historieskrivning. «Naar man», siger han, «læser de tørre og modbydelige Registre, som kaldes Historien, bemærker man, at Forfatterne i alle Lande og til alle Tider have glemt at give os Sædernes Historie». Dette Savn vil han, saa vidt han formaaer det, udfylde; han vil levere en Opgjørelse af Samfundets Lidenskaber, Dyder og Laster gjennem en Sammentrængen af ensartede Charakterer til Typer, og saaledes med megen Taalmodighed og Udholdenhed forfatte den Bog, som Rom, Athen, Tyrus, Memphis og Persien «uheldigvis have forsømt at efterlade os». Man seer hvor lavt han anslog Historien. Ringheden af hans historiske Kundskaber lettede ham Ringeagten. Han var i Virkeligheden heller ikke sin Tidsalders Historiker, men, som han selv rigtig og slaaende udtrykker det, dens Naturforsker. Han beraabte sig paa Geoffroy St. Hilaire, der efterviste Compositionens Enhed hos de forskjellige Arter. Han følte sig overfor Naturvidenskabsmændene som en Doctor i Samfundsvidenskaben. «Samfundet gjør — alt efter Omgivelserne — lige saa mange forskjellige Mennesker ud af

Mennesket, som der gives Varieteter i Zoologien. Forskjellen mellem en Soldat, Arbeider, Embedsmand, Advokat, Lediggjænger, Videnskabsmand, Statsmand, Kjøbmand, Sømand, Digter og Præst ere, om end vanskeligere at gribe, lige saa betydelige som de, der skille en Ulv, Løve, Hest, Ravn, Hai, Sælhund og Ko fra hverandre». Analogien er ikke fuldstændig, dels fordi, som Balzac strax selv indrømmer, i den sociale Verden Hustruen ingenlunde altid svarer til sin Mand som Hun til Han, dels fordi det samme Individ her ikke sjældent kan gaae over fra en Stand til en anden, medens i Naturen Overgangen fra den ene Art til den anden er udelukket i Løbet af en individuel Existens.

Hvad Balzac egenlig mener og har Ret i at mene, det er, at hans Betragtningsmaade af Menneskeverdenen i Reglen fuldstændig svarer til Naturforskerens. Han moraliserer og fordømmer aldrig; han glemmer aldrig som Andre enten af Væmmelse eller af Begeistring at skildre sandt; der gives for ham som for Naturforskeren Intet, der er for smaat, og Intet, der er for stort til at analyseres og forklares. Seet igjennem Mikroskopet er Edderkoppen større og rigere organiseret end den største Elefant; videnskabelig betragtet er den majestætiske Løve kun et Par Kjæber, der gaaer paa fire Ben. Ernæringens Art medfører Tandens, Kjæbebenets, Skulderbladets, Musklernes

og Kløernes Form, og forklarer Majestæten. Nøiagtig saaledes vil det samme, der iagttaget under visse Forhold tager sig ud som en modbydelig og smudsig Forbrydelse, anderledes opfattet vise sig som en formindsket Afstøbning af de store, glimrende Laster, Historien taler om — og Balzac har Blik derfor.

Allerede i «Eugénie Grandet» forekommer der Vendinger, som vise det. Hvor det Tidspunkt nærmer sig, da Eugénie maa tilstaae sin gjærrige Fader, at hun ikke mere har sine Dukater, ja endog har foræret dem bort, skriver Balzac: «Om tre Dage skulde et frygteligt Skuespil foregaae, en borgerlig Tragedie uden Gift og Dolk og Blodsudgydelse, men grusommere end noget Drama i Atridernes berømte Familie». Det vil sige: Min borgerlige Roman er mere tragisk end Eders klassiske Sørgespil. Paa det Sted i «Père Goriot», hvor Pensionsforstanderinden fortaber sig i Jammerskrig over sine Pensionærers Bortdragen, siger Balzac fremdeles: «Skjøndt Lord Byron har lagt sin Tasso en smuk Klagesang i Munden, naaer den dog langt fra den dybe Sandhed, der laa i de Klager, som undslap Madam Vauquer». Det vil sige: Den smaalige Gemenhed, som jeg skildrer, er, naar den opfattes energisk, interessantere end alle Eders ædle Abstractioner. I «César Birotteau's Storhed og Forfald» hentyder han ikke blot i Titlen spøgende til Montesquieu's berømte Bog

om Romerriget, men sammenligner med genial Dumdristighed sin detaillerede Skildring af en brav Pariser-Parfumørs heldige Arbeiden og sørgelige Fallit med den trojanske Krigs og den Napoleoniske Skjæbnes Omvexlinger: «Troja og Napoleon ere kun Epopeer. Maatte denne Historie være et Epos om borgerlige Skjæbner, paa hvilke ingen Digter har tænkt, saa blottede for al Storhed synes de; Æmnet er ikke her en enkelt Mand, men en hel Hærskare af Kvaler». Det vil sige: Intet er i Poesien i og for sig lille eller stort; jeg formaaer i en stakkels Frisørs Kamp for Tilværelsen at læse et Heltedigt; jeg viser, at et uanseeligt Privatlivs Hændelser, naar man sammenknytter dem med deres Aarsager og Principer, ere lige saa vigtige og spændende, som de største Omvæltninger i Folkenes Liv. Og da i Mesterværket «Un ménage de garçon» den snu og smukke Slagsbroder Max Gilet er faldet i Duel, siger Digteren endelig: «Saaledes døde en af hine Mænd, der ere i Stand til at udrette store Ting, naar de ere stillede i gunstige Omgivelser, en Mand, der af Naturen var behandlet som forkjælet Barn; thi den gav ham en Cæsar Borgia's Mod, Koldblodighed og politisk Sands». Saa slaaende ere disse sidste Ord, at det synes Læseren, som kjendte han nu først Max fuldstændigt, naar han seer hans Væsen i Belysning af dette Navn.

Og som Lasten saaledes er Dyden hos Balzac altid et Product. Skjøndt han har den Svaghed undertiden at blive sentimental og svulstig i sine temmelig katholsk farvede Skildringer af Pligtopfyldelse og Veldædighed, forsømmer han aldrig at vise hen til de forskjellige Kilder til Dyden, det være nu Sandsernes medfødte Kulde, Stolthed, ubevidst Beregning, nedarvet Adel i Tænkemaaden, kvindelig Anger, mandlig Naivetet eller devot Forhaabning om Gjengjældelse i et tilkommende Liv.

For at faae det fulde Indtryk af, hvorledes hans digteriske Kræfter voxede i den senere Periode af hans Liv, læse man «Un ménage de garçon», «Cousine Bette» og «Illusions perdues».

Den førstnævnte Roman, en af hans mindre bekjendte og læste, giver paa storladen Maade en lille Bys og en der og i Hovedstaden forgrenet Families Psychologi. Hovedskikkelsen er en forfalden og raa Officier af Napoleons Garde, oprindelig kraftig anlagt, den brutale, voldsomme Egoisme i Person. Han er Oldtidens miles gloriosus (storpralende Soldat), som her i Stedet for at være feig, er forbryderagtigt udviklet. Den anden Roman, et af hans mest bekjendte og læste Værker, fremstiller med uovertruffen Sandhed Erotismens tilintetgjørende Magt. Shakspeares «Antonius og Cleopatra» har ikke behandlet dette Thema med større Virtuositet og næppe med saa overbevisende

Kraft. «Les Illusions perdues» endelig er helliget Pressens Misbrug som demoraliserende Princip.

Titlen paa denne mærkværdige Roman er betegnende for Balzac. Paa en Maade kunde det være Titlen paa hans samlede Værker. Men ingen anden enkelt Bog af ham giver hans Anskuelse af den moderne Kultur paa saa omfattende Maade som denne. Journalistikens fordærvelige Side er her fremstillet som Natsiden af det offenlige Liv overhovedet.

Som de fleste store Skribenter, der ikke oplevede Oldingealderen, havde Balzac liden Aarsag til at glæde sig over den Kritik, der i Pressen blev ham til Del. Man forstod ham ikke; selv de Bedste som Sainte-Beuve vare ham for ulige og stode ham i Tiden for nær til at kunne indsee hans Storhed, og han paa sin Side levede alene, var mod al Parisersædvane langt fra at gjøre noget Skridt for at faae sine Bøger roste og havde, som det gaaer, vakt lige saa megen Misundelse som Opsigt. Han gav nu i «Les illusions perdues» et Billede af Pressen, hvilket de Journalister, der følte sig ramte, aldrig tilgav ham. Blandt disse var Jules Janin den betydeligste; han var i Romanen just ikke hadefuldt men heller ikke smigrende portræteret under Navnet Étienne Lousteau. Des pikantere var det og er det endnu at læse hans Kritik af Bogen. Den udkom 1839 i «Revue de Paris», et Tidsskrift, ved hvilket

Balzac selv havde været fast Medarbeider, men som efter at han havde vundet en Proces imod det naturligvis lod ham behandle som fredløs. Kritiken er ondskabsfuld, smaalig, vittig, og har ikke overlevet Romanen, som den ønskede at slaa ihjel.

En ganske ung, fattig Provindspoet, smuk som en Gud, en svag Charakter og et halvt Talent bliver af Departementets Muse, en elegant og fornem Blaastrømpe, taget med til Paris. Et Kjærlighedsforhold imellem dem stod i Begreb med at blive beseglet ved et fælles Ophold i Paris, da Damen pludselig, efter at være optagen som jævnbyrdig i den store Pariserverden, seer sig selv og sin Ridder med helt nye Øine. Kulde og Brud fra hendes Side; Lucian bliver overstraalet af en halvtredsindstyveaarig Dandy. Vi opleve nu en ny Variation af Provindsboerens Opdragelse til Pariser. Det har været Lucians Hensigt at debutere som Digter; han har skrevet en Roman i Walter Scotts Manér og et Bind Digte, og han har gjort Bekjendtskab med en lille Kreds af stolte og fattige Studerende, Elite-Aander, hvem Frankrigs Fremtid tilhører. Men Fattigdommens, Resignationens, de anstrængende Studiers og ideelle Forhaabningers Maaneder blive ham for lange, han længes efter øieblikkelige Nydelser, efter Døgnets Ry, efter Hævn over alle dem, der have ydmyget ham, da han endnu var

det uerfarne Guds Ord fra Landet. Den saakaldte «lille Presse» byder ham Muligheden til fuldstændigt at tilfredsstille sin Attraa, hans Hoved svimler, og han styrter sig hovedkulds, uden nogen Sag eller noget Princip, ned i Journalistiken.

Lousteau indfører ham i en stor Palais-Royal Boghandlers og Avisbesidders Boglade. «For hver Sætning, som Boghandleren sagde, voxede han i Lucians Øine, der saa Politiken og Litteraturen strømme sammen i denne Butik som i et enkelt Punkt. Ved Synet af en udmærket Digter, der i Samtalen gav sin Muse til Pris for en Journalist .... modtog den store Mand fra Provindserne en frygtelig Lære. Penge! Det var Ordet, som indeholdt alle Gaaders Løsning. Han følte sig alene, ubekjendt, kun ved den Traad, et tvivlsomt Venskabsforhold afgav, knyttet til Lykken. Han anklagede sine sande, sine bekymrede Venner fra det litterære «Cénacle» for at have malt ham Verden med falske Farver og have forhindret ham fra med Pennen i Haanden at styrte sig ind i det store Haandmænge». Fra Bogladen gaa Vennerne i Theatret. Lousteau er som Journalist overalt velkommen. Direktøren forklarer dem, hvorledes en mod Stykket iværksat Kabale er bleven sprængt af hans to smukkeste Skuespillerinders rige Beundrere ved Overbetaling. «I de sidste to Timer opløste for Lucian's

Øre alt sig i Penge. I Theatret som i Bogladen, hos Forlæggeren som i Redactionskontoret var der ingen Tale om Kunst eller virkelig Fortjeneste. Han følte sig tilmode, som om Møntens store Prægestok bearbeidede hans Hoved og hans Hjerte med stedse gjentagne, dumpe Slag.» Hans litterære Samvittighed smelter, og han bliver Litteratur- og Theaterkritiker ved en fræk og ideeløs Avis. Elsket og underholdt af en Skuespillerinde synker han stedse dybere ned i det Liv, som man fører, naar man har solgt sin Pen. Han løber over fra de Liberale til de Conservative. Hans Fornedrelse faaer endelig sit kraftigste Udslag i den Scene, hvor han, tvunget af sin Redaktør til at skrive et ondskabsfuldt Angreb paa en ny, af ham selv beundret Bog, som hans ædleste og største Ven (Balzac's ideale Forfatter) har udgivet, endnu før Artiklen er trykt, en Aften banker paa Vennens Dør for at faae hans Tilgivelse. Ydre Elendighed støder til den indre. Hans Elskerinde døer, og han er saa usselt stillet, at han for at kunne begrave hende, maa skrive smudsige Viser ved hendes Dødsseng. Tilsidst modtager han af hendes Kammerjomfru til Foræring den Louisd'or, hun lige paa forsmædelig Maade har tjent, og som han behøver for at kunne tage hjem til sin Provinds. Alt dette er rystende, men sandt, gyseligt sandt. I dette ene Værk har Balzac opgivet Naturforskerens

Upartiskhed. Han, der ellers altid bevarer sin Sindsligevægt, har her pidsket med Skorpioner.

XVII.

Michelet daterer i sin Frankrigs Historie en ny Epoche i det franske Aandsliv fra det Tidspunkt, da Kaffen blev almindelig Drik. Sagen er stillet paa Spidsen, dog kunde man vel uden Overdrivelse paastaae, at man i Voltaire's Skrivemaade sporer en Inspiration af Kaffen som hos tidligere Digtere af Vinen. Balzac's Maade at arbeide paa foranledigede ham til at opfriske sine Kræfter under den anstrengende Nattevaagen ved overdreven Kaffedrikken. Han ødelagde sig legemligt derved. En har sagt det træffende Ord om ham: «Han levede af 50,000 Kopper Kaffe og døde af 50,000 Kopper Kaffe.»

Man sporer i hans Værker Arbeidets Rastløshed og Nervernes Overophidselse; men det er sandsynligt at de, roligere udførte, ikke vilde have erholdt eller bevaret dette Liv. En Verdensstads voldsomme Mellemhverandre, den rasende Concurrence, Hjernearbeidets og Nydelsernes Feber, den store Væverstols søvnløse Susen spores deri; Ilden fra alle hine Arner og Lamper og Esser har meddelt dem sin Flamme. Han levede som i sit Element med Arbeid for sig, bag sig, om sig,

saae, som Sømanden paa visse Reiser kun Hav, saa vidt hans Syn rakte, kun sit Arbeid.

I de sidste sytten Aar af hans Liv blev hans Flid afbrudt og oplivet ved det daglige aandelige Samkvem med en langt fra Paris boende Dame, hvem han afgav Beretning om hver Dag der gik. Romanen «Albert Savarus» fremstiller i let Forklædning dette Forhold. Paa en Reise havde Balzac gjort Bekjendtskab med Fru Hanska, en russisk Grevinde. En Brevvexling, som begyndt 1833 kun afbrødes ved Parrets sjældne Sammentræffen et eller andet Steds i Europa og som stedse blev inderligere, førte i 1850 til Balzac's Giftermaal med den saa længe beundrede Dame, der da i nogle Aar havde været Enke. Det er vanskeligt at bestemme hendes Indflydelse paa Balzac's Production, da man skylder hendes Paavirkning saa forskjelligartede Værker som den Swedenborgske Roman «Séraphita» og den fine, forstandige Fortælling «Modeste Mignon». Skjønt Balzac i Aaringer havde ønsket denne Forbindelse, opsatte han den dog for at kunne indgaae den med Ære, af egen Drift, indtil hans Gjæld helt var betalt. Han lod et smukt Hus indrette i Paris og begav sig som lykkelig om end ikke længer ungdommelig Brudgom til Fru Hanska's Gods i Lille-Rusland. Dèr kom, endnu før Bryllupet i Berditchew var feiret, en ved den mangeaarige Overanstrengelse fremkaldt dødelig

Sygdom til Udbrud. Ægteparrets Samliv var kort. I Marts 1850 stod Brylluppet, tre Maaneder senere var Balzac et Lig. Man mindedes blandt hans Venner det tyrkiske Ordsprog: Naar Huset er færdigt, kommer Døden.

Den kom, da Balzac stod paa sit aandelige Høidepunkt.

Aldrig havde han skrevet bedre, dybere Bøger end i de sidste Aar af sit Liv. Han stod derfor ogsaa paa Høiden af sit Ry. Det var langsomt steget. Da han havde skrevet en Snes Romaner uden endnu at have vundet en mere udbredt Anerkjendelse, begyndte Talenterne af den yngre Slægt at nærme sig ham og følge hans literære Løbebane med Deltagelse. Han anbefalede dem Flid, ensomt Liv og (kun halvt for Spøg) Kydskhedsløfte, hvis de vilde drive det til noget i Literaturen — han tillod Breve til den elskede Gjenstand, «fordi de dannede Stilen». Det undrede dem at høre disse Raad af en Mand, hvis Bøger regelmæssig af Pressen modtoges med et i alle Tonarter varieret Skraal over deres Immoralitet; de vidste endnu ikke, at dette altid er den litterære Afmagts første og sidste Injurie mod det, som i Litteraturen har Livskraft og Mandskraft. Trods alle Angreb fik hans Navn stedse fuldere Klang; det var ved hans Død nær ved at gaae op for de Samtidige, at de i Balzac havde en af de sande store Skribenter, der præge en Kunstart med deres

Aand. Han havde ikke blot grundlagt Romanens moderne Form, men som ægte Søn af et Aarhundrede, i hvilket Videnskaben trænger sig stedse dybere ind i Kunsten, indvarslet en Methode at iagttage og beskrive paa, som kunde tilegnes og anvendes af andre. Hans Navn var allerede i og for sig stort; men den, som stifter en Skole, hans Navn er Legio.

At han dog i sin Levetid ikke naaede sit fulde Ry, det beroer blandt andet paa to forskjelligartede Mangler ved hans Værker.

Hans Stil var usikker, undertiden plat, undertiden svulstig. og Manglen paa Stil veier altid tungt, fordi det, der adskiller Kunsten fra Ikke-Kunst, netop er den Udelukkelse og Banlysning af alt Omtrentligt, som man kalder Stil. Denne Mangel var især de rhetorisk saa fint følende Franskmænd en Forargelse. Men efter Balzac's Død trængte hans Værker ogsaa igjennem i Udlandet, og her blev hin vægtige Mangel fundet yderst ringe og let. Hvem der forstaaer et Sprog godt nok til at kunne læse det, men ikke nøie nok til at kunne paaskjønne enhver sproglig Finhed, han tilgiver let stilistiske Synder, naar sjældne og fængslende Egenskaber bøde paa dem. Men saaledes var netop Europas store, romanlæsende Publikum stillet. De dannede Italienere, Østerrigere, Polakker, Russere osv. læste med ublandet Fornøielse Balzac og toge ringe Anstød

af Brist eller Bræk i hans Formgivning. Hermed skal dog ikke være sagt, at disse Lyder ikke ville skade hans Værkers Bestaaen. I Tidernes Løb bestaaer intet Formløst eller kun delvis Formet. Den uhyre «Comédie humaine» vil (som det 10,000 Stadier lange Maleri, om hvilket Aristoteles siger, at det ikke mere vilde være noget Kunstværk) af Eftertiden ikke blive opfattet som et enkelt Digterværk, og Brudstykkerne af dette Hele ville kun opnaae Varighed i Verdenslitteraturen i samme Forhold som de ere kunstnerisk fuldendte. Som blot kulturhistorisk Materiale vil man efter Aarhundreders Forløb næppe opsøge dem.

Til Formens Mangler kom hos Balzac det rene Idee-Indholds langt større Svaghed. Han kunde ikke i levende Live blive fuldt anerkjendt, fordi han kun som Digter var stor; man havde vænnet sig til i Digteren at see en aandelig Fører, og Balzac var ingen. Hans blivende Mangel paa Forstaaelse af sin Tids religiøse og sociale Frigjørelsesideer, der saa tidligt grebe George Sand, saa mægtigt Victor Hugo og Lamartine og mange andre, formørkede Indtrykket af hans store Evne som Menneskesjælens Naturforsker. Hans politiske og religiøse Doctriner, der vare af rent absolutistisk Beskaffenhed, virkede afskrækkende paa mange. I Begyndelsen smilede man vel, naar den sensualistisk og reformatorisk

anlagte Romandigter beraabte sig paa den hvide Fanes Dogmatikere, Joseph de Maistre og Bonald; lidt efter lidt saa man, at han var fuldstændigt uklar.

Hans Væsens stærke Sandselighed og hans Fantasis tøilesløse Kraft førte ham til Mystik i Videnskaben som i Religionen. Den dyriske Magnetisme, der omtrent fra 1820 af spiller saa stor en Rolle i Litteraturen, var som Forklaringsgrund til hvad der gik for sig i Sjælene Gjenstand for hans særlige Forkjærlighed. I «La Peau de Chagrin», «Séraphita», «Louis Lambert» defineres Villien som en Kraft lig Dampen, som «et Fluidum, der efter eget Tykke kan ændre Alt, endog Naturens absolute Love». Balzac var til Trods for sin Aands moderne Charakter, Romantiker nok til at tro paa Clairvoyance og til overhovedet at helde til «de hemmelige Videnskaber». Det er kun billigt at tilføie, at han omvendt trods det Præg, han modtog af Romantikens Tidsalder — som Victor Hugo sagde det ved hans Grav — hvad enten han vidste og vilde det eller ei, hørte til de revolutionære Skribenters stærke Race.»

Han var af Natur og Opdragelse anvist paa at forstaae Livets Fylde og i denne Forstaaen nyde den. Men allerede som ung indviet i Samfundsfordærvelsen, saa han sig forskrækket og ordenskjær om efter Tøile og Bidsel for den for-

vildede Menneskehed og fandt ingen anden end den en Gang oprettede Kirke. Derfor hos Balzac den tidt saa pinlige Modsigelse mellem sandselige Instincter og asketiske Tendenser, især hvor han reflekterer over Forholdet mellem de to Kjøn; det er denne Kontrast, der gjør, at Romanerne «Le lys dans la vallée», som han holdt for sit Mesterværk, og «Les memoires de deux jeunes mariées» virke saa urent og ubehageligt. Deraf fremdeles den hos ham altfor hyppigt forekommende Modsigelse mellem filosofiske Grundanskuelser og klerikale Tendenser. I Fortalen til sine samtlige Værker erklærer han først, at Mennesket i og for sig hverken er godt eller slet, og at Samfundet altid kun gjør det bedre, ytrer sig altsaa ubevidst saa skarpt som muligt mod Kirkens Grundanskuelse af Menneskenaturens Fordærvethed ved Synden; faa Linier længere nede priser han Katholicismen som «det eneste fuldstændige Undertrykkelsessystem af Menneskehedens fordærvede Tendenser», og fordrer, at den hele Undervisning skal lægges i Geistlighedens Hænder. Overbevisningen om hine «fordærvede Tendenser» førte ham saa til at betragte og skildre Menigmand. Tyendet, Bønderne næsten kun som de Besiddendes fælles Fjende (man see hans komiske Pathos mod Tjenestefolk i «Cousine Bette», hans Bønder i «Les Paysans») og han behagede sig selv i Udfald mod Demokraterne, de Liberale, de to

Kamre, den parlamentariske Regjeringsform overhovedet.

Med alle hans store og glimrende Fortrin fattedes der ham et Noget, for hvilket de Franske ikke have noget Ord, men som vi kalde Dannelse; det skortede ham paa rolig Dannelse, eller nøiagtigere: den Ro, som betinger Dannelsen, havde hans rastløse, bestandig fantastisk frembringende Aand aldrig nydt.

Men han besad hvad der for Digteren er vigtigere, et sandhedselskende, i Dybet gaaende Geni. Den, som kun søger det Skjønne, han skildrer af den menneskelige Vegetation kun Stammen og Kronen; Balzac har afbildet den menneskelige Plante med dens Rødder, og det var ham fremfor alt magtpaaliggende at udfolde Røddernes Nætværk, Plantens underjordiske Liv, der betinger det overjordiske, i hele dets Originalitet for Øiet. Hullerne i hans formelle og ideelle Dannelse kunne ikke hindre Efterverdenen i at anerkjende hans Geni.

XVIII.

Side om Side med Balzac sees fra vore Dages Synspunkt en anden fransk Forfatter, hvem i Datiden Ingen faldt paa at sidestille med ham og hvis litterære Existens var ligesaa ubemærket

og tilbagetrukken som Balzac's var larmende og pladsoptagende. Af de Samtidige ydede mærkeligt nok kun Balzac ham en fuld og ubeskaaren Anerkjendelse. Det er Henri Beyle. Nutildags staaer for den yngre Slægt i Frankrig Beyle og Balzac som et hinanden supplerende Par lige saa fuldt som Lamartine og Victor Hugo. Sammenstillingen af de to Skribenter kan forsaavidt synes besynderlig som den ene har skrevet en hundrede Romaner, den anden nogle faa og kun to større; men disse sidste Bøgers Kvalitet er saa overordentlig, at den sætter deres Forfatter i lige Rang med Ophavsmanden til den moderne Roman, og blandt Beyle's øvrige (biografiske, theoretiske, kritiske, reisebeskrivende) Skrifter — han har i Alt efterladt en Snes Bind — er der enkelte, som have udøvet en ligesaa stor litterær Indflydelse som hans digteriske Production.

Til Balzac forholder Beyle sig som en reflecterende Aand forholder sig til en iagttagende, som en Tænker i Kunsten forholder sig til en Seer. Vi see Balzac's Personer ind i Hjertet, ind i den «Lidenskabens dunkle Purpurmølle», der er Drivkraften i dem; Beyle's Personer styres ud fra Hovedet, «det aabne Lys- og Lyd-Rum»*): det ligger i at Beyle selv var en Logiker, som Balzac en sprudlende rig, animalsk Natur. Til

*) To Udtryk af Gottfried Keller.

Victor Hugo forholder Beyle sig omtrent som Leonardo da Vinci forholder sig til Michel Angelo. Hos Hugo opstaaer af en plastisk Fantasi en Menneskehed, der overjordisk kolossal og muskuløs er fastholdt i en evigt kjæmpende og lidende Stilling, hos Beyle oprinder af en hemmelighedsfuld, sammensat og forfinet Intelligens en lille Række af Mands- og Kvindehoveder, der ved deres dybe og gaadefulde Udtryk, deres dragende, besnærende. søde og forbryderiske Smil virke og fængsle magisk. Vistnok staaer Michel Angelo lige saa skyhøit over Victor Hugo som Leonardo over Beyle, men ligesom Hugo nærmer sig til Stilen i Michel Angelo's Moses, saaledes har Beyle's Hertuginde af Sanseverina et Slægtskab med Leonardo's Mona Lisa, og i Forholdet er der trods de store Italieneres mægtige Overlegenhed ikke ringe Lighed. Beyle er Ideologen blandt Datidens franske Skribenter som Leonardo Ideologen blandt Renaissancens store Malere.

Vi ere allerede trufne paa Beyle som en af Høvdingerne i de Forpostkampe, der vare rettede mod den vedtagne franske Tragoediestil og mod den i den klassiske Leir hyldede Chauvinisme, der underkjendte de fremmede Litteraturer blot som fremmede. Han var i hine Fægtninger en af dem, der først brød Vei og skaffede Luft. Ingen tilføiede Keiserdømmets Litteratorer føleligere Nederlag end denne Forfatter, der i visse

Maader helt og holdent var Keiserdømmets Mand. Allerede den Omstændighed giver nemlig Beyle en fremragende Særstilling i den romantiske Gruppe, at han er den eneste af 1830 Aarets store Skribenter, som har gjort Keisertiden med. Ind i Tidsalderen rager med sin hele Production denne ene Mand, der har seet Slaget ved Marengo og Indtoget i Milano, Slaget ved Jena og Indtoget i Berlin, og som har oplevet Moskwas Brand og Tilbagetoget gjennem Rusland. Han alene blandt dem alle har vexlet Ord med Napoleon, ligesom han alene iblandt dem har omgaaedes Byron. Han er kun et Aar yngre end Nodier, men medens denne som Forløber ikke var stort mere end en Herold, hvis Fanfarer forkyndte og vakte, var Beyle som Forløber en bereden Combattant med Spyd og Fane, en af de Uhlaner, der ganske ene indtage en Stad. Som i Nodiers aandelige Liv den franske Revolution var den store Kjendsgjerning, der beherskede Alt — han kunde ikke blive træt af at skildre dens ledende Mænd og dens Ofre, dens Fængselsliv, dens Sammensværgelser, dens hemmelige Selskaber o. s. v. — saaledes var i Beyle's aandelige Liv Napoleons Løbebane og Fald den afgjørende Kjendsgjerning.

Marie Henri Beyle fødtes i Grenoble 23 Januar 1783 i en Familie, der tilhørte det høiere Bourgeoisie, Retsadelen. Kun otte Aar gammel mistede han sin Moder, følte Tabet og vendte i

sine Tanker bestandig tilbage dertil. Faderen var indesluttet, gav sig ikke af med sine Børn, behandlede dem med den yderste Strenghed og overlod Sønnens Opdragelse til fattige Geistlige, hvilke Drengen gav sig til at afskye som Tyranner og Hyklere. Der udviklede sig tidligt mellem ham og Faderen et sandt Had, som aldrig ophørte. Fra Morfaderen, en yderst dannet Læge, og dennes Hus, blev der Drengen alt det Gode til Del, som han i sin Barndom lærte at kjende, men saa strengt bleve ligefuldt Faderens grusomme Ledetanker for Opdragelsen fulgte, at Henri i Fjortenaarsalderen endnu ikke kjendte mere end to eller tre jævnaldrende Børn. Denne Dreng, i hvem der laa Spirerne til den dybeste Originalitet, i hvis Naturel en haardnakket Selvstændighed var et Grundtræk, hvis Temperament medførte en heftig, efter ualmindelige Handlinger tørstende Energi og i hvem et tidligt vakt, glødende Sandseliv allerede var i Udbrud, blev underkastet et saa stærkt, saa vedholdende, saa ubøieligt og ubetinget Opdragelsestryk, at den lidenskabeligste indre Revolte maatte blive Følgen. Da Abbeder, som levede i stadig Angst for Revolutionen og dens Følger, opdroge Drengen til Katholik og Royalist, blev Ynglingen naturnødvendigt revolutionær, Bonapartist og Fritænker i Ordets videstgaaende Mening. Men den uafbrudte Strid mellem hans Slægtninges Villie og hans egne Ønsker

avlede desuden Mistillid, en Mistro til Menneskene saa dyb, at den aldrig mere udslettedes af hans Sind. Og til Angsten for at bedrages eller holdes for Nar af Andre til Bedste for deres Interesser kom snart Frygten for at skuffe sig selv og derigjennem Vanen til bestandig at være paa sin Post, stadig Selvpaapasning og Selvkontrol.

Der var i hans Væsen Noget, der lader sig udlede af den Provinds, i hvilken han fødtes og i hvilken hans Familie bevislig havde været bosat et Par hundrede Aar. Beboerne af Dauphiné ere livlige, haardnakkede, raisonnerende, lige forskjellige fra Provençalerne i Syd og Pariserne i Nord. Provençaleren giver sine Følelser et larmende eller veltalende Udtryk, han bander og skjælder ud, naar han er vred eller krænket; Pariseren er høflig, vittig, overfladisk og glimrende. Karaktererne i Dauphiné have en særegen Haardnakkethed; de ere paa engang dybe og fine; de gjemme paa en Krænkelse og hævne den, men give sig aldrig Luft i Skjældsord. I Beyle's Familie var det en Tradition, at Slægten paa mødrene Side stammede fra Italien; Beyle's Moder læste ogsaa Dante og Ariosto i Originalsproget, hvad dengang var noget høist ualmindeligt for en Provindsdame, og man kunde maaskee forklare hans egen lidenskabelige Forkjærlighed for det italienske Væsen allerede deraf. Dauphiné var jo forøvrigt lige

til 1349 en fra Frankrig adskilt og i sin Politik halvt italiensk Stat. Beyle indbildte sig desuden, at Ludvig den 11te, der som Dauphin i flere Aar styrede Landet, havde meddelt Indbyggerne Noget af sit omsigtige Geni, der altid var paa sin Post mod den første Indskydelse. Hvor usandsynligt dette end er, saa er selve Antagelsen charakteristisk.

Omgivelserne uddybede tidligt det Præg af Mistro, som Hjemmet havde givet Henri Beyle. Da han endelig opnaaede den saa længe eftertragtede Frihed, det vil sige: blev sat i en Skole som andre Drenge, ventede en stor Skuffelse ham. Den lille stærke, tæt og svært byggede Dreng med det livlige Blik og det talende Fysiognomi, der paa Grund af sin faste Gang, sine herkuliske Lemmer og sit runde Hercules-Hoved i Skolen fik Tilnavnet «det vandrende Taarn», var tiltrods for det ironiske Træk om Munden en Enthousiast. Han fandt i Skoledrengene ikke de muntre, elskværdige og ædelsindede Kammerater, som han havde forestilt sig, men istedenfor en Bande høist egoistiske Hvalpe. «Denne Skuffelse», sagde han, da han engang fortalte sin Ven Colomb derom, «har gjentaget sig i Løbet af hele mit Liv». «Jeg havde», fortsatte han, «heller intet Held med mig overfor mine Kammerater; jeg indseer nu, at jeg dengang besad en meget latterlig Blanding af Hovmod og Trang til at more mig.

Jeg besvarede de andre Drenges hvasseste Egoisme med mine spansk adelige Æresbegreber, og jeg var halvt fortvivlet, naar de legede indbyrdes og lode mig staae». Man sammenligne disse Ord med den unge Fabrice's bitre Skuffelse (i «La Chartreuse de Parme» fra 1839), da han under Slaget ved Waterloo beder Soldaterne, han møder, om et Stykke Brød og affærdiges med en Vittighed: «Dette haarde Ord og den almindelige Grinen, der fulgte, overvældede Fabrice. Krigen var da altsaa ikke hint ædle og fælles Opsving af Aander, der elskede Hæderen over Alt, saaledes som han havde tænkt sig den efter Napoleons Proclamationer!» Man kan let forestille sig, hvilke Erindringer om vilde Udbrud af dyrisk Egoisme Beyle havde samlet under sine Felttog; ud fra dem har han øiensynligt formet Fabrice's Erfaringer. Han har fra først af dannet sig for idealt et Begreb om Kammeratskabsfølelsen mellem Skoledrenge som mellem Soldater.

Omtrent fra 1798 af lagde han sig med Lidenskab efter Mathematik, og det, som han sagde sine Venner, af den betegnende Grund, at han, der afskyede Hykleri, fandt Hykleri i andre Videnskaber, men ansaa det for umuligt i Mathematiken. En Del bidrog vel ogsaa til hans Iver det straalende Ry, som netop paa hin Tid udgik fra den unge franske General i Italien, hvem

Mathematiken gjennem Artillerividenskaben havdeført fra en Seir og Triumf til en anden.

Efter at have endt sine Studier ankom han til Paris den 10de November 1799 netop Dagen efter den 18de Brumaire. Han havde et Anbefalingsbrev til Familien Daru, der var i Slægt med hans Forældre, og da Pierre Daru efter Statscoupet blev udnævnt til Generalsecretær for Krigen og Inspectør over Revuerne, knyttede han Beyle til sit Ministerium. Jeg troer at finde en Erindring om hin Volontærstilling hos Daru i Julien's Ansættelse hos Grev de la Mole (i «Rouge et noir»). Colomb fortæller, at Beyle en af de første Dage, da Daru dicterede ham et Brev, i Distraction skrev «cela» med to l'er og modtog en spøgende, men derfor ikke mindre ydmygende Irettesættelse derfor; det samme Træk findes nøiagtigt i Romanen. Ikke desmindre var Daru øiensynligt en ganske anderledes fintfølende og elskværdig Beskytter end Hr. de la Mole og han blev fra først til sidst sin unge Protégé en trofast Hjælper. Det var et Spil af Skjæbnen, at denne Mand, der ved Siden af sin eminente Begavelse for den krigerske Administration besad fremragende litterære Talenter og som ved sin Horats-Oversættelse og sin historiske Prosa er et godt Udtryk for Keiserdømmets litterære Stil ligesom han overhovedet var et Slags Midtpunkt for dets Litteratorer. næsten under alle sine Felttog

havde i sin nærmeste Nærhed en af Banebryderne for den følgende Periodes Litteratur, naturligvis uden at ane den Begavelse hos sin Underordnede, som denne selv heller ikke endnu kunde være sig fuldt bevidst.

Da Daru og hans yngre Broder under Carnot som Krigsminister havde forberedt det mindeværdige Felttog i Italien Aar 1800, og efter Befaling begave sig ned til Hæren, opfordrede Brødrene Beyle til at støde til dem dernede uden at de dog endnu kunde give ham nogen bestemt Bestilling. Den syttenaarige Yngling, der med sit i lige Grad energiske og poetiske Temperament kun drømte om Bedrift og sværmede for den første Consul, lod sig det ikke sige to Gange. Han pakkede en Snes originale Autorer i sin Vadsæk. reiste til Genf, besteg der, uden nogensinde at have lært at ride, en Hest, Daru havde efterladt som syg og der nu var Reconvalescent, og red den 22de Mai, 2 Dage efter Napoleon, under mange Vanskeligheder over Sanct Bernhard. I de første Dage af Juni naaede han Milano, den By, hvor han skulde lære Livsglæden at kjende, og som bestandig skulde spille saa mægtig en Rolle i hans Forestillingskreds; han blev Vidne til den Storm af Jubel og Henrykkelse, der hilste Afrystelsen af det østerrigske Aag, og den 14 Juni deltog han som Amateur i Slaget ved Marengo. Efter nogle Maaneder at have været ansat

ved Intendanturen traadte han — som en pudsig Anmærkning til 5te Kapitel af «Rouge et Noir» minder Læseren om — ind i det sjette Dragonregiment som Vagtmester, blev ved Romanego udnævnt til Underlieutenant og som saadan snart derefter til Adjutant hos General Michaud. Han udmærkede sig i alle de følgende Træfninger, særligt ved Castel-Franco, baade ved sit Mod og ved den Iver. Nøiagtighed og Forstand, hvormed han udførte de forskjellige Hverv. der bleve ham overdragne. Vil man have et nøiagtigt Billede af den unge Beyle's Følelsesliv som Tilskuer til Slaget ved Marengo behøver man øiensynligt kun at studere Fabrice del Dongo's barnligt enthousiastiske og heroiske Stemninger som Tilskuer til Waterlooslaget. Denne Skildring skylder utvivlsomt den tro Gjengivelse af personlige Oplevelser en Del af sit uforlignelige Mesterskab. Hint Tidsrum, der begynder med Ynglingens Ridt over Alperne og som ender med hans Udtræden af Hæren efter Freden ved Amiens, var i Beyle's Erindring den fuldkomne Lykkes Tid i hans Liv, rig paa brogede, romantiske Indtryk, en Tid, der rummede forvoven Bedrift, den første Duel, ungdommelige Kjærlighedshistorier, Bivouaclivets og Salonlivets Poesi i et deiligt Land, hvor de fremmede Seirherrer af en sorgløs, naivt lidenskabelig Befolkning, hvem ingen Skrupler hindrede i at stille sin Glædestørst, hilstes som Befriere og Helte.

Da han fra denne sin første store Udflugt vendte hjem til Grenoble, hvor Alt var ved det Gamle og hvor hans Familie nærede Ærefrygt for Alt, hvad han foragtede, medens den afskyede Alt, hvorfor han nærede Begeistring, fik det unge Brushoved efter en Række voldsomme Sammenstød Tilladelse til at tage Ophold i Paris. Her studerede han Montaigne, Montesquieu og det 18de Aarhundredes Filosofer, særlig Cabanis og de Tracy, hvem han mange Aar senere skulde lære fortroligt at kjende, men hvis «Ideologi» alt fra hans tidligste Ungdom af var Gjenstand for hans mest levende Beundring. Han tog desuden Undervisning i Engelsk.

Dette rolige Studereliv, der varede et Par Aar, afbrødes ved en burlesk Episode. I 1805 forelskede Beyle sig under et Ophold i sin Fødeby i en ung og smuk Skuespillerinde der, og da han som gjenelsket ikke kunde tænke sig at leve adskilt fra sin Skjønne, men denne snart derefter blev ansat i Marseille, havde han intet andet Middel til at følge hende derhen end det at indtræde som Commis i en større Colonialvareforretning der i Staden. I det Aar, hans Lidenskab varede, følte han sig lykkelig paa sin Kontorstol, men da Skuespillerinden pludselig giftede sig med en Russer, vendte Beyle tilbage til Paris og fulgte en Opfordring fra Martial Daru til at følge ham til Hæren. Han havde netop gjenoptaget sine

litterære Arbeider, men tog dog imod Tilbudet, var med i Jenaslaget, deltog i Napoleons Triumftog ind i Berlin og udnævntes til Intendant over Keiserens Domæner i Brunsvig. I denne Stilling lærte han i de to følgende Aar noget Tydsk og nogen tydsk Litteratur at kjende og udmærkede sig ved sin Tjenstiver. Han skulde udskrive en Krigsskat paa 5 Millioner, istedenfor udskrev han 7; det var hvad man dengang kaldte at have «le feu sacré». Da Keiseren hørte derom, spurgte han, hvilken Auditeur der havde gjort det og sagde «Det var godt gjort». Han indlagde sig iøvrigt Ære paa andre mere sympathetiske Maader. I 1809 var han med Levnetsmidlerne og de Syge bleven efterladt i en lille tydsk By, der saasnart Garnisonen havde forladt den, lod Stormklokken gaae for at plyndre Magasinerne og angribe Hospitalet. Officiererne tabte Hovedet, men Beyle lod Reconvalescenterne, de Saarede og Syge, Alt hvad der kunde være oven Senge, bevæbne, stillede de afmægtigste paa Post i Vinduerne, som han lod forvandle til Skydeskaar, og foretog med de øvrige i broget Flok et Udfald, som spredte Opløbet.

Han fulgte Hæren til Wien, blev anvendt ved de Underhandlinger, der gik forud for Napoleons Ægteskab med Marie Louise, udnævntes til Inspektør over Kronens Mobiliar-Formue og Bygninger, havde som saadan Adgang til Hoffet og blev forestilt for Keiserinden.

Efter et nyt Ophold i Milano opnaaede han i 1812 Tilladelse til at gjøre Felttoget mod Rusland med. Han havde allerede i de tidligere Campagner følt sin Æventyrlyst mere end tilfredsstillet, havde væmmedes og lidt under Synet af de mange Lig og havde, naar hans Vognhjul skar igjennem de Faldnes Indvolde trængt til at rive sig løs igjennem et Fantasiliv og skrevet hjem efter poetiske Skrifter. Men Krigen fristede ham stedse paany. Vi see ham, der senere skulde nedlægge saa fine og dybe Iagttagelser over Folkepsychologi i sine Bøger, under den store Armee's Overgang over Niemen studere Fysiognomiet og Temperamentet hos de forskjellige Racer, af hvilke den bestod. Man føler hvilken Adgang til de interessanteste og mest befrugtende Erfaringer Deltagelsen i et saadant Tog og Synet af en saadan Hær maatte byde den tilkommende Forfatter. Alligevel har han allerede i Smolensk nok. Han skriver derfra:

«Hvor et Menneske dog forandrer sig! Den Tørst efter at see, som jeg i gamle Dage havde, er ganske slukt; siden jeg har seet Milano og Italien, frastøder Alt mig ved sin Plumphed. Vil Du troe, at uden nogensomhelst personlig Grund er jeg undertiden paa Nippet til at fælde Taarer. I dette Ocean af Barbari ikke en Tone, der stemmer med min Sjæl! Alt er grovt, skident, stinkende i bogstavelig og overført Forstand. Jeg

har kun havt en Smule Fornøielse ved at lade spille lidt for mig paa et forstemt Piano af en Fyr, der er saa musikalsk som jeg katholsk. Ærgjerrighed har ikke mere nogen Magt over mig; det smukkeste Ridderbaand vilde ikke synes mig nogen Opreisning for hvad jeg døier. Jeg forestiller mig de Høider, som min Aand beboer — hvor den componerer Bøger, hører Cimarosa og elsker Angela i et smukt Klima — som yndige Høie; langt fra dem nede i Slettelandet ligger de giftige Sumpe, i hvilke jeg nu er sunket ned .... Vil du tænke dig, at jeg har en stor Fornøielse af at sysle med de officielle Documenter, der angaae Italien. Jeg har havt to eller tre italienske Forretningsanliggender, der, selv efter at de vare ordnede, have beskjæftiget min Indbildningskraft som en Roman».

Den samme Dobbelthed i hans Væsen, Trangen til at sysselsætte Indbildningskraften under Driften til at handle og see Handlinger, spores i hans Dagbog fra Moskwa. Under Branden skriver han: «Ilden nærmede sig hurtigt det Hus, vi havde forladt. Vore Vogne blev, fem. sex Timer staaende paa Boulevarden. Kjed af denne Uvirksomhed gik jeg hen at see paa Ilden og blev en Time eller to hos Joinville . . . vi drak en Flaske Vin som gav os tilbage til Livet. Jeg læste nogle Linier i en engelsk Oversættelse af «Paul

og Virginie», som midt under den almindelige Plumphed gjengav mig en Smule aandeligt Liv».

Beyle blev under det forfærdelige Tilbagetog gjennem Rusland udnævnt til Generaldirektør for Forsyningen af de tre Pladser Minsk, Witebsk og Mohiloff, han indlagde sig særlig Fortjeneste ved Orcha idet han der skaffede Hæren Levnetsmidler for tre Dage, de eneste Levnetsmidler, den fik mellem Moskwa og Beresina. Den Koldblodighed og Fasthed, som fra hans tidligste Ungdom havde været eiendommelig for ham, forlod ham ikke her. Det er tidt fortalt, hvorledes han paa en af de værste Dage, da han vel raget og omhyggelig paaklædt meldte sig hos sin Chef Daru, modtog Complimenten «De er en modig Mand, Hr. Beyle, De har barberet Dem idag».

Han mistede paa Tilbagetoget Alt, sine Heste, sine Vogne, sin Bagage og sine Penge, ja selv de Nødskillinger, med hvilke han havde anseet det for rigtigst at forsyne sig, gik tabt. Ved hans Afreise havde hans Søster erstattet alle Knapperne i en af hans Overfrakker med Tyve- og Fyrretyve-Francs Stykker, der omhyggeligt bleve overtrukne med Klæde. Ved hans Hjemkomst spurgte hun ham, om disse Penge vare komne ham til Nytte. Med megen Møie huskede han saa, at han havde foræret en Opvarter etsteds i Nærheden af Wilna denne Overfrakke som udslidt. Dette Træk er betegnende, fordi Beyle, der i lige saa høi Grad

var Diplomat som Poet, paa eengang var yderlig forsigtig og yderlig glemsom.

Han traadte paany ind i sit Embede i Paris; han fulgte i 1813 Keiserens Hovedkvarter til Mainz, Erfurth, Lützen, Dresden; han blev Chef for Intendanturen i Schlesien. Saa tyede han med svækket Helbred ned til Comosøen, til den Egn, hvor han bestandig søgte hen som til Lyksalighedens Ø, og som sædvanlig udfyldte her et dolce far niente de Pauser, en lykkelig Kjærlighed levnede ham. Han spillede endnu en Rolle under Napoleons Forsvar i 1814; men med Napoleons Fald var hans Carriere i udvortes Forstand forbi. Han mistede Alt, sin Embedsstilling, sine Indtægter, sin Samfundsstilling, sine Udsigter, bar Tabet ikke blot uden Klage, men med Munterhed, tog med filosofisk Ligevægt sit Parti og var fra nu af Kosmopolit, Kunstelsker, Dilettant og Skribent.

Fra 1814 til 1821 beboede Beyle med en enkelt Afbrydelse i 1817 sit kjære Milano. Han forlod det end ikke i de hundrede Dage, eftersom han ansaa Napoleons Sag for tabt. Lidenskabeligt indtaget i den italienske Musik og Sang som han var, tilbragte han lykkelige Aftener i La Scala Theatret og lærte i Stadens ypperste Kredse, i Grev Porro's Hus, i Lodovico de Brême's Theaterloge Italiens Digtere og Frihedsmænd, Silvio Pellico, Manzoni o. s. v., desuden saa berømte

Reisende som Byron, Madame de Staël, Wilhelm Schlegel, overhovedet en hel Række af Englands og Tydsklands mest fremragende Personligheder at kjende; af en flereaarig Kjærlighedsforbindelse, i hvilken han med sin Evne til at fornemme Lykken følte sig fuldstændigt lykkelig, blev han pludselig udrevet, da i Sommeren 1821 det østerrigske Politis iøvrigt aldeles grundløse Mistanke over Hals og Hoved fordrev ham fra Staden som Carbonaro.

Han ankom sønderknust til Paris, og det var under det overvældende Indtryk af sin Sindslidelse ved at være adskilt fra den Kvinde, der var ham kjærest, at han gav sig til at skrive sin berømte Bog «De l'amour». Hidtil havde han kun udgivet sine Biografier af Haydn og Mozart, der dog kun ere Bearbeidelser af italienske og tydske Skrifter, og sin «Histoire de la peinture en Italie», som i ydmygtstolte Udtryk blev Fangen paa St. Helena tilegnet; ingen af disse Bøger havde gjort ringeste Opsigt, den sidste erhvervede ham imidlertid Filosofen de Tracy's Velvillie og Venskab, og Beyle, der fra først af følte sig fuldstændig isoleret i Paris, hvorfra en Del af hans gamle Omgangsvenner under Keiserdømmet vare landsforviste, medens andre havde forskjertset hans Agtelse ved Kryberi for de nye Magthavere, traf hos de Tracy Blomsten af Datidens gode Selskab, Lafayette,

Greven af Ségur, Benjamin Constant, medens han samtidig i den berømte Sangerinde Giuditta Pasta's og nogle lignende Salon'er traf sammen med den opvoxende Slægt af Skribenter, Mænd som Mérimée, Jaquemont o. s. v. Fra 1821—30 blev Beyle, fraseet nogle Udflugter til England og Italien, boende i Paris; fra 1830 af og til sin Død var han paany Embedsmand, Indehaver af en Art Sinecure som Consul i Italien først et Aar i Triest, hvor han følte sig ilde tilpas, saa Resten af Tiden i Civita-Vecchia, hvor Opholdet næsten var enstydigt med et Ophold i det nærliggende Rom. Han levede her under den Himmel, han altid havde elsket og iblandt det Folk, han foretrak, men kjedede sig i sin Ensomhed og Orkesløshed over al Maade. Han var en elskværdig og kundskabsrig Cicerone for de Landsmænd, der opsøgte og behagede ham, men han længtes bestandig tilbage til Paris, skjøndt han med en Rest af Keisertidens Soldateraand ikke mere betragtede sig som Franskmand siden Louis-Philippe's Regjering 1840 i Striden om det orientalske Spørgsmaal uden Sværdslag havde givet tabt overfor Europa. I sine sidste Leveaar var han sygelig. Han døde pludselig af et Slagtilfælde under en Orlov i Paris. *)

---

*) Som Følge af hans testamentariske Bestemmelse, der viser, hvilken Tiltrækning Minderne fra Milano til

XIX.

Henri Beyle er uden Tvivl en af de mest sammensatte Aander i hin rige Periode. Det Grundtræk, som skarpest skiller ham fra hans Omgivelser blandt de franske Romantikere er det, at han i lige Linie stammer ned fra det attende Aarhundrede, særlig fra dets strengt rationelle og sensualistiske Filosofi, saa at der ikke i hans Sjæl, end ikke i en nok saa kort Ungdoms- eller Overgangsperiode, findes Glimt af den gjængse romantiske Pietet for de religiøse Traditioner; han er med en Fasthed, der ikke svigter paa noget eneste Punkt hans Liv igjennem, en filosofisk Modstander af Alt, hvad der i den store romantiske Bevægelse var Reaction mod det attende Aarhundredes Aand. Han har aldrig modtaget ringeste Paavirkning af Chateaubriand eller Madame de Staël — han var hverken Colorist som den første eller veltalende som den anden — aldrig ringeste Paavirkning af André Chénier eller Hugo eller Lamartine, thi han manglede

---

hans Død havde for ham, kom der paa hans Gravsten paa Montmartrekirkegaarden til at staae:

ARRIGO BEYLE
MILANESE
SCRISSE
AMÒ
VISSE
ANN. LIX M. II
MORÌ IL XXIII MARZO
M.D.CCC.XLII.

metrisk Sands og var hverken lyrisk eller pathetisk; hans Forbilleder som Romantiker vare ikke indenlandske, og hans Troskab mod de af Romantikerne i alle Lande dybt ringeagtede Filosofer Condillac og Helvetius var ubrødelig ja urokkelig selv paa den Tid, da Fordømmelsesdommen over dem var almen.

Han var og blev lidenskabelig Atheist; det vil sige der var i hans Overbevisning om, at Verden ikke styres af nogen Gud Fader, ligesom et Element af Fjendskab mod det Væsen, han ikke troede paa, en Vrede over Jordelivets Rædsler, der fik Luft i det sørgmodigt vittige Ord: «Ce qui excuse Dieu, c'est qu'il n'existe pas.» Han gik aldrig af Veien for en Leilighed til at lægge sin Uvillie mod positiv Religion for Dagen. Kom han engang til at skrive «den eneste sande Religion», forsømte han ikke i Parenthes at tilføie «(Læserens)» og berørte han nu og da den christelige Moral, forsøgte han gjerne at reducere den til den Beregning «ikke at spise Trøfler for ikke at faae Ondt i Maven».

Som Moralfilosof (og som Privatmand) var han en udpræget Epikuræer. Han anerkjendte ingen anden Drivfjæder til Handlinger end Egoismen, det vil sige Trangen til Fornøielse og Frygten for Smerte, og behøvede efter sin Opfattelse ingen anden til Forklaring selv af saakaldte heroiske Handlinger, eftersom Frygten for Selvforagt ɔ:

Frygten for et Onde er tilstrækkelig til at kaste et Menneske i Vandet for at frelse en Anden. (Se Beyle's Udvikling i det høist interessante Brev af 28. Decbr. 1829). Ved dydige Handlinger forstaaer han da Handlinger der ere besværlige for den, som udfører dem, men nyttige for Andre.

Han var helt igjennem og udelukkende Psycholog; som iagttagende Tourist, som Gransker af gamle Krøniker, som Roman- og Novelleforfatter kun Psycholog. Han studerede bestandig kun Menneskesjælen og han er en af de første Moderne, for hvem Historien som Videnskab reducerede sig til et psychologisk Problem. Men Videnskaben om Mennesket var i Kraft af hans Lykkemoral for ham Videnskaben om Lykken. Om Lykken dreiede alle hans Tanker sig. Ved Charakter forstod han et Menneskes til Sædvane blevne Maade at søge Lykken paa, og naar han blandt de forskjellige Racer foretrak den italienske, var det fordi Italiens Mænd og Kvinder syntes ham at gaae sikrest og ad den lige Vei til Lykken.

Som selvstændig, original og lidenskabelig Natur satte han som første Betingelse for Lykken den at være sig selv og kun stole paa sig selv. Igjennem hans Skrifter klinger i talløse Variationer den Opfordring til Læseren: Nær Mistillid! Tro kun hvad du har seet, nær ikke Beundring for Noget, der ikke morer dig selv, og antag paa Forhaand altid at din Næste er betalt for at

lyve! Hans i det Uendelige gjentagne Indvending mod de Franske er den, at de ere altfor forfængelige til at kunne lære Glæden at kjende, eller rettere, at de ikke ere modtagelige for høiere Glæder end Forfængelighedens, hvilke han for sin Del skatter meget lavt. Efter hans Opfattelse spørger Franskmanden uophørligt sin Nabo, om han selv føler Fornøielse, er lykkelig o. s. v. Han tør ikke afgjøre dette Spørgsmaal alene. Frygten for ikke at ligne de Andre, for hvad de Andre ville sige om En er efter hans Opfattelse den herskende Følelse i Frankrig. I Modsætning dertil nærede han selv, ikke nøiet med sin medfødte Originalitet, en Frygt for at ligne Andre, der drev ham til Bizarreri og Affektation. Han, som bestandig spottede Tanken paa Naboen, som elskede og forherligede Aabenhed, Selvhengiven, Ligefremhed og Naivetet, var stadig sysselsat med at passe paa sig selv, iagttage sig selv, foreskrive sig selv saadanne Pligter som Trods mod en Anden, Hævn over en Anden og varetage deres Opfyldelse. Den Tanke, hvad Næsten vilde sige eller gjøre, plagede ham lige saa stærkt som den kunde plage den ringeste Spidsborger, kun med den Forskjel, at naar Næsten spøgede i Spidsborgerens Hjerne var det, fordi denne vilde efterligne ham, medens Tanken paa Næsten, Næstens Spøgelse bestandig kun indgav Beyle Ideen om at trodse det eller flye det. Der er i denne evige

Opposition mod Spidsborgeren noget ægte Romantisk. Ikke mindre romantisk er det Træk, at denne Mand, som bestandig prækede og forherligede Naturlighed og Ugenerthed, hele sit Liv igjennem bevarede en Lidenskab for at skjule sig, forklæde sig og mystificere, idet han indesluttede sine personlige Erfaringer og Meninger bag et sandt Hylster af Omsvøb og Drapperier.

Han havde fra først af levet i en dyb indre Ensomhed. Med et overstrømmende Fond af Følelse var han bleven bøiet tilbage mod sig selv, havde alt som Barn mistet sin Moder, hadede sin Fader og var hadet af ham, ansaa sig derfor tidligt for forskjellig fra alle Andre, vel ogsaa for de Andre overlegen, men saaledes at han selv definerede sin Overlegenhed som Forskjellighed.*)

---

*) I et Brev fra 16. Juli 1813 hedder det: Hvis den saakaldte Overlegenhed kun bestaaer i nogle faa Grader, gjør den elskværdig og bringer de andre Mennesker til at søge En, se f. Ex. Fontenelle. Hvis den er større, afbryder den ethvert Forhold mellem Menneskene og Dig. Det er den ulykkelige Stilling hvori den overlegne eller rettere sagt forskjelligartede Mand befinder sig. Omgivelserne kunne ikke gjøre noget til hans Lykke, Ros fra disse Mennesker vilde efter kort Tids Forløb blive mig modbydelig og deres Kritik vilde pine mig.

Paa lignende Maade hedder det i fjerde Kapitel af „La chartreuse de Parme“: Kammeraterne fandt Fabrice meget forskjellig fra dem selv, hvad der stødte dem; han derimod begyndte at føle meget Venskab for dem.

Han var sig bevidst, at han som forskjelligartet ikke kunde regne paa nogen almindelig Sympathi saa lidt som paa nogen almindelig Forstaaelse. Deraf hans Forfatterønske at kunne skrive i et Sprog som kun forstodes af nogle Udvalgte (une langue sacrée). Deraf ogsaa hans Ønske om at finde en eneste Læser, enestaaende i enhver Betydning af Ordet». *) Og derfor hans Underskrift under «La chartreuse de Parme»: To the happy few.

Fra denne Kilde stammede ogsaa hans Hang til Skjulthed. Ikke blot har han udgivet alle sine Bøger pseudonymt, med een Undtagelse under Mærket de Stendhal (rimeligvis efter Byen Stendal i Preussen, Winckelmanns Fødested), men i mange af Bøgerne (som i De l'amour f. Ex.) optræder Forfatteren under en Hærskare af vexlende Pseudonymer. Enhver Mening, han ikke selv gider staae ved, enhver Anekdote, der kunde aabne et Indblik i hans Privatliv, tillægges ufravigeligt snart en Alberic, snart en Lisio, snart «den elskværdige Oberst» saa og saa. Han har i sine Skrifter tillagt sig lige saa mange Bestillinger som Navne: snart er han Kavallериofficier, snart Jernhandler, snart Toldbetjent, snart Handelsreisende; han optræder snart som Mand snart som Kvinde, og afvexlende som adelig og borgerlig,

---

*) „Un lecteur unique, unique dans tous les sens".

Englænder og Italiener. Gjerne havde han skrevet i et Ciffersprog for Indviede. Der var i denne Morskab ved at lede paa Vildspor øiensynlig noget af Diplomatens Hemmelighedskræmmeri; men hertil kom i hans Privatcorrespondance den næsten til Forfulgthedsmani overdrevne Mistænksomhed overfor Politiet. Han havde jo i sin Ungdom lært baade Napoleons og det østerrigske Politi at kjende og tænkte sig bestandig sine Breve opsnappede og aabnede. Derfor underskrev han saa at sige aldrig et Privatbrev med sit Navn. Jeg finder i hans Correspondance mere end 70 pseudonyme Underskrifter, fra de besynderligste til de almindeligste Navne, Conickphile, Arnolphe II, C. de Seyssel, Chopin d'Ornonville, Toricelli, François Durand o. s. v., han underskriver sig snart Capitain, snart Marquis, snart Ingeniør, snart med sin Alder, snart med sin Gade og sit Husnummer. Grenoble kalder han Cularo, Civita-Vecchia Abeille. Det morer ham at tilføie en fingeret Stedsbestemmelse til sit Navn som f. Ex. Théodore Bernard (du Rhône), ja han undertegner endog et offenligt Forslag til Juliregjeringen om et nyt Vaabenskjold for Frankrig saaledes:

Olagnier,
De Voiron (Isère).

Det var ham saa stor en Morskab at ukjendeliggjøre eller travestere sig, at Sætningen «odi profanum vulgus et arceo» vel kan siges at ud-

trykke hvad der for ham personlig var Betingelse for Lykken. Hvori satte han denne selv?

Øiensynlig fra først af i forvoven Handling og i lidenskabelig Elskov. Den Gysen, med hvilken man henreven af en Sag eller en Mand sætter Livet paa Spil, og den Skjælven, i hvilken lykkelig Kjærlighed sætter Sjælen, var for ham Menneskelivets høieste Momenter. Hvor han i Indledningen til «La Chartreuse» taler om Milano, siger han meget charakteristisk: «Det sidste østerrigske Regiments Afmarche betegnede de gamle Ideers Fald: at udsætte sit Liv kom i Mode. Man saa, at for at være lykkelig efter Aarhundreder af Hykleri og Fadhed maatte man elske Noget med en virkelig Lidenskab og vide at sætte sit Liv paa Spil, naar Leilighed gaves.»

Disse to Lidenskaber: Kjærligheden til Krigen og Kjærligheden til Kvinden vare hos Beyle kun to Udtryk for en og samme Grundlidenskab, Kjærligheden til hvad han pleier at kalde «le divin imprévu», det guddommelige Uforudsete, denne Lidenskab, i hvilken han helt er Poet. Hvorledes Krigen, særlig som Napoleon førte den, kunde tilfredsstille dette Hang, behøver ingen Udvikling. Hvorledes Italien, særlig Italiens Kvinder tilfredsstillede den, har man Beyles egne Ord for. I et Brev fra Milano af 4. September 1820 hedder det: «Da jeg har tilbragt femten Aar i Paris, er der Intet mig saa ligegyldigt paa Jorden

som en smuk fransk Kvinde. Og tidt fører endog min Modbydelighed for det Vulgære og det Affekterede mig ud over den blotte Ligegyldighed. Saasnart jeg møder en ung fransk Kvinde, og hun ulykkeligvis er vel opdragen, husker jeg paa Stedet mit eget Fædrenehjem og mine Søstres Opdragelse; jeg forudseer alle hendes Bevægelser og indtil de flygtigste Afskygninger af hendes Tanker. Derfor holder jeg meget af det slette Selskab, da dèr dog er mere Uforudseet. Saavidt jeg kjender mig selv, saa er dette den Stræng i min Sjæl, som Menneskene og Tingene i Italien have sat i Svingning. Først og fremmest Kvinderne. Man tænke sig min Henrykkelse, da jeg i Italien fandt, hvad ingen Reisende ved sin Fortælling havde berøvet mig Fornøielsen af at opdage, nemlig at det netop var i det gode Selskab, at der var mest Uforudseet. Disse mærkværdige Aander [Genier, siger Beyle] lade sig kun standse af Mangel paa Penge eller af ren Umulighed; hvis der endnu findes Fordomme, saa er det i de lavere Klasser.»

Hvad Beyle dybest elsker er da med andre Ord den hensynsløse Energi i Bedrift som i Følelser, Energien, hvad enten den optræder som Feltherrens geniale Uimodstaaelighed eller som Kvindens grænseløse Ømhed. Derfor nærer han, den kolde og tørre Spotter, formelig Tilbedelse

for Napoleon.*) Derfor elsker han Milaneserinden. Derfor forstaaer og skildrer han som Skribent endnu langt bedre det femtende og sextende Aarhundrede i Italien end den moderne Tid. Han gik længe om med den charakteristiske Plan at skrive en «Energiens Historie i Italien», og man kan sige at hans efter gamle Haandskrifter copierede, bearbeidede eller efterdigtede italienske Krøniker have leveret den italienske Energies Psychologi.

En Antydning er tilstrækkelig til at vise, at den samme Kjærlighed til det Uforudsete, der havde draget ham til Krigen, senere da Krigsperioden var afsluttet, gjorde ham til en Reisende, en Emigrant, en Kosmopolit. Han taler etsteds i sine Breve, hvor han har faaet Reiseordre og nødig vil bort, fordi ømme Baand binde ham til Stedet, udtrykkelig om den Fornøielse, han ligefuldt uvilkaarligt føler «saasnart der er Tale om at reise og see Nyt.» Og ligesaa indlysende er det, at den samme Trang til det Uforudsete,

*) I sit (ikke afsendte) Brev til Byron siger han ligefrem „le héros que j'ai adoré". Og i et Brev fra 10. Juli 1818 skriver han, rimeligvis med den eneste lyriske Vending der findes i hans tyve Bind: „O St. Helena! du fra nu af saa berømte Klippe, du er Skjæret, hvorpaa Englands Ære er strandet." Han minder her om rene Lyrikere som Hugo og Heine.

det vil sige det Personlige og Hensynsløse, det i dybere Forstand Geniale, der drog ham til Kvinden og bragte ham til at elske heftigere og ømmere end Andre, røber sig i den lidenskabelige Kjærlighed til Musiken og den bildende Kunst, der gjorde ham til Enthousiast, Dilettant, Cicerone og Biograf. Han elskede Cimarosa og Correggio, Ariosto og Byron som man elsker en Kvinde. Man studere f. Ex. hans Forhold til Byron. Overfor Verden bedømmer han ham strengt og koldt; i sit personlige Samkvem med Byron optraadte han med Stolthed, disputerede med ham om Napoleon o. s. v.; han lod endog det mest indtagende Brev fra Byron, som denne sendte ham syv Aar efter deres Sammentræf, ubesvaret, fordi det (i sit Forsvar for Walter Scott) syntes ham at have et Glimt af Hykleri. Men man læse, i hvilke Udtryk han, hvor han intet Baand lægger paa sig, skildrer sine Følelser ved det første Møde med Byron: «Jeg var dengang forelsket i «Lara». Fra det andet Øiekast af saa jeg ikke mere Lord Byron som han virkeligt var, men som det syntes mig, at «Lara»s Forfatter maatte være. Da Samtalen i Logen var ved at gaae istaa, søgte Hr. de Brême at faae mig til at tale; men det var mig rent umuligt, jeg var altfor fuld af Frygtsomhed og Ømhed. Hvis jeg havde vovet, havde jeg kysset

Lord Byrons Haand og var bristet ud i Taarer . . . Af Ømhed gav jeg ham det Raad at tage sig en Droschke.»*)

Andre Mænd end Beyle have elsket Krig og Reiser, Kvinder og Kunst. Men det absolut eiendommelige og saa overordentligt Moderne ved ham, er Driften og Evnen til midt under Actionen og Lidenskaben at gjøre sig Rede. Han undersøger og iagttager uafbrudt sig selv, har saa at sige bestandig Haanden om sin Puls, constaterer med aldrig svigtende Koldblodighed sine Tilstande og deres Aarsager og uddrager af disse Overilelser en Kjæde af almene Ideer. Man følge ham i et Slag. Under Kanonaden ved Bautzen noterer han:

«Vi see mellem Kl. 12 og Kl. 3 meget godt Alt, hvad man seer af et Slag, det vil sige Ingenting. Fornøielsen bestaaer i at man er en Smule [dette en «Smule» er ægte Beyle'sk] bevæget ved den Vished, man har om at der for Ens Øine skeer der noget Frygteligt. Kanonernes majestætiske Larm bidrager meget til denne Virkning; hvis de peb eller fløitede, synes det mig ikke, at Sindsbevægelsen vilde være saa stærk. En Piben kunde være lige saa frygtelig, men aldrig saa skjøn.»

---

*) Hovedstederne hos Beyle om Byron ere Afhandlingen „Lord Byron en Italie“ (Racine et Shakespeare 261) og Lettres à ses amis I 273 ff. II 71 ff.

Eller man høre ham som forelsket. Han skriver:

«Kjærlighedens Fødsel.

Hvad der skeer i Sjælen er følgende:

1. Beundringen.

2. Man siger til sig selv: «Hvilken Glæde det vilde være at kysse hende, blive kysset af hende o. s. v.

3. Haabet. Man studerer Fortrinene . . . Selv hos de mest forbeholdne Kvinder blive Øinene røde i Haabets Øieblik; Lidenskaben er saa stærk. Fornøielsen saa heftig, at den giver sig tilkjende ved utvetydige Tegn.

4. Kjærligheden er født. At elske vil sige at have Fornøielse af at see, at berøre, med alle Sandser og saa nær som muligt at fornemme en elskværdig Gjendstand, der elsker os.

5. Den første Krystallisation begynder. Man finder en Tilfredsstillelse i med tusinde Fortrin at udsmykke den Kvinde, paa hvis Kjærlighed man er sikker; man gjennemgaaer alle sin Lykkes enkelte Elementer med et uendeligt Behag . . . Lad en Elskers Hoved arbeide i fire og tyve Timer og man finder følgende: Ved Salzburg kaster man en afbladet Gren ned i Saltminernes skjulteste Dybder; to eller tre Maaneder efter trækker man den op paany bedækket med glimrende Krystaller: de mindste Kviste, de der ikke ere tykkere end Kloen paa en Blaameise, ere overstrøede med en Uende-

lighed af bevægelige og blændende Diamanter, saa man ikke mere kan kjende den oprindelige Gren igjen. Hvad jeg kalder Krystallisation, det er Aandens Virksomhed, der af Alt, hvad der fremstiller sig for den, uddrager den Opdagelse, at den elskede Gjenstand har nye Fortrin. En Reisende taler om Kjøligheden i Genua's Orangeskove: hvilken Fornøielse at nyde denne Kjølighed med hende! . . . Dette Fænomen stammer fra Naturen, der befaler os at søge Fornøielse og lader Blodet stige os til Hovedet, fremdeles fra den Følelse, at Fornøielserne voxe med Fortrinene hos den elskede Gjenstand og endelig fra den Idee: hun er min. Den Vilde har ikke Tid at gaae videre end til det første Skridt. Han har vel Fornøielse, men hans Hjernes hele Virksomhed er optaget af at forfølge det flygtende Rovdyr for at skaffe sig Næring . . Skjøndt nu altsaa den Lidenskabelige tillægger sin Elskede alle Fortrin, kan Opmærksomheden dog endnu være adspredt, thi Aanden trættes ved alt Ensformigt, selv ved den fuldkomne Lykke. Men hertil kommer saa følgende, der fæstner Opmærksomheden:

6. Tvivlen fødes. Efter at ti eller tolv Blikke eller en hvilkensomhelst anden Række af Handlinger have indgydt Elskeren Haab og styrket Haabet . . . attraaer han yderligere Vidnesbyrd om sin Lykke. Han møder Ligegyldighed, Kulde eller endog Vrede, hvis han lægger altfor

stor Sikkerhed for Dagen . . . Han kommer saaledes til at tvivle om den Lykke, han lovede sig. Han bliver streng med Hensyn til de Grunde til Haab, som han troede at have. Han vil trøste sig med Livets øvrige Glæder; han finder at de ikke mere existere for ham. Frygt for en skrækkelig Ulykke griber ham og samtidigt en dyb Trang til Overveielse.

7. Anden Krystallisation. Dennes Diamanter ere Bekræftelser af den Tanke: Hun elsker mig. Hvert Kvarter af den Nat, som følger paa Tvivlens Fødsel, siger Elskeren efter nogle Øieblikkes Fortvivlelse til sig selv: Jo, hun elsker mig, og han opdager nye Fortrin hos hende. Men saa bemægtiger Tvivlen sig ham atter, han sidder opreist, glemmer at drage Aande, spørger sig: Men elsker hun mig virkeligt? Og midt under disse sønderrivende og søde Overveielser føler den stakkels Elsker levende: Samlivet med hende vilde være en Fornøielse, som intet Andet i Verden kan opveie eller erstatte.»

Der gives faa saa fine og skarpe Analyser af en Lidenskab. Ikke med Urette have Beyle's Redegjørelser for hvad der under Lidenskaberne foregaaer i Sjælen bragt hans bedste Kritikere som Taine eller Bourget til at minde om Spinozas mesterlige tredie Del af Ethiken: De Affectibus. Der var i denne Krigsmand, Administrator, Diplomat og Elsker et stort Stykke af en Filosof.

Han stræbte at opløse ethvert Fænomen af Følelseslivet i dets Elementer, og paaviste til Gjengjæld Sammenhængen mellem de Ideer og Sindsbevægelser, der i et sluttet System bestemme de forskjellige Individers Anlæg og Charakter. Han agtede paa Følelsernes forskjellige Styrke ikke mindre end paa deres forskjelligartede Sammenkjædninger og Associationer; han stræbte at føre Charaktererernes Særpræg tilbage til de dybest liggende nationale og climatiske Aarsager; han skizzerede en Racepsychologi; og uden nogensinde at følge en streng videnskabelig Methode havde han en levende Drift til at anvende videnskabelige Fremgangsmaader paa Studiet af Sjælens Tilstande, han famler uafbrudt efter Talbestemmelser. efter Maal og Vægt. Han skildrer etsteds en Konges Besøg i en lille By med Optog, Te deum og Røgelseskyer i Kirken, Gevær- og Artillerisalver udenfor den, og slutter: «Bønderne var ude af sig selv af Henrykkelse og Fromhed; een saadan Dag tilintetgjør Virkningen af hundrede Numre jakobinske Aviser.» Et andet Steds fortæller en landflygtig Revolutionær om hvorledes den Opstand, for hvilken han stod i Spidsen, er strandet blot fordi han ikke vilde lade tre Mennesker henrette og ikke vilde fordele blandt sine Tilhængere syv, otte Millioner, der laa i en Kasse, til hvilken han havde Nøglen. «Hvem der vil Maalet, maa ville Midlerne», sva-

rer Beyle's Helt, «hvis jeg istedenfor at være et Støvgran havde nogen Magt, saa vilde jeg lade tre Mennesker hænge for at frelse fire Menneskers Liv.» (Rouge et Noir I 105, II 45.)

Det er tydeligt nok, at for Beyle bestod til Syvende og Sidst Lykken i Klarhed. Det Maal, han bestandig efterstræbte var i sidste Instans, Klarhed over sine indre Tilstande og en klar Indsigt i Menneskesjælens Mechanisme. Han mente, at Medgang, lykkelig Kjærlighed, Lykke overhovedet klarer Forstanden og skjærper Dømmekraften, ligesom han omvendt var overbevist om at Intet bidrog saa meget til at gjøre et Menneske ulykkeligt som Mangelen paa Klarhed. I et Brev fra Moskwa 1812 skriver han høist betegnende til en Ven: «Den Lykke, du nu har, maa med Nødvendighed lede dig tilbage til den rene Bélismes [ɔ: til de strengt Beyle'ske] Principer. Jeg læste for otte Dage siden Rousseau's «Bekjendelser». Det er udelukkende af Mangel paa to eller tre Beyle'ske Principer, at han har været saa ulykkelig. Denne Mani at see Pligter og Dyder overalt har gjort hans Stil pedantisk, hans Liv ulykkeligt. Han omgaaes tre Uger i Træk venskabeligt med et Menneske: Krak, Venskabets Pligter o. s. v. Dette Menneske tænker to Aar efter ikke mere paa ham; han søger og finder en melancholsk Forklaring deraf. Bélismen vilde

have sagt ham: To Legemer nærme sig hinanden, der opstaaer Varme og en Gjæring; men enhver Tilstand af denne Art er forbigaaende. Det er en Blomst, som man bør nyde med Vellyst.» Der er i disse Ord et Stykke fortræffelig Livsfilosofi, der vilde røbe en ualmindelig aandelig Ligevægt, ifald i Beyles eget Liv Praxis gjennemgaaende havde svaret til Theorien. Men skjøndt han af Naturen var anlagt til en kraftig Sensualist, i hvis mundtlige Ytringer en cynisk Drøihed var bleven tilvant — han skræmmede ved sin Cynisme George Sand, da hun med Musset paa Henreisen til Italien traf sammen med ham — og skjøndt han som Tænker var, hvad han fordrede at Filosofen skulde være, klar, tør og fri for Illusioner — han pleiede at sige, at en Stilling som Banquier var den bedste Forskole til Filosofien — saa fandtes dog bag det robuste Temperament og den tørre Logik en Kunstner-Modtagelighed for alle Indtryk, saa pirrelig, saa kvindelig, at selv Rousseau neppe var mere sensibel. Og Beyle bevarede denne Følsomhed til sin Død. Iblandt hans efterladte Papirer fandtes et, hvorpaa der stod: «Min Ømfindtlighed er bleven altfor levende; hvad der kun streifer Huden paa de Andre, det saarer mig til Blods. Saadan var jeg i 1799, saadan er jeg endnu i 1840. Men jeg har lært at skjule alt dette under en Ironi, som Hoben ikke forstaaer.»

Sjældent har der levet en Aand, der med større Kjærlighed til det Spontane og det Hensynsløse forenede flere Omsvøb og Hensyn, sjeldent har en Aand været saa sandhedskjærlig og samtidigt saa stærkt maskeret, saa glødende i sit Had til Hykleri og paa samme Tid saa lidet aaben og ligefrem.

XX.

Før 1830 har Beyle af poetiske Arbeider ikke udgivet stort mere end Romanen «Armance» (1827), en mislykket Bog, hvis Helt, en begavet ung Mand, gjør den Kvinde, han elsker, ulykkelig, fordi han lider under en legemligt-sjælelig Sygelighed, hvis Væsen ikke nøiere betegnes, men som maa tænkes at være ensartet med den, der spiller en Rolle i Swifts og Kierkegaards Levnet. Aaret 1830, der overhovedet betegner et Tidsafsnit, gjør ogsaa Epoche i Beyle's Forfatterliv. Han skriver eller udkaster i dette Aar begge sine store Romaner, «Rouge et Noir», der udkom 1831 og «La chartreuse de Parme», som først fuldendtes og udgaves i 1839 samtidigt med den største af hans italienske Krøniker «L'abbesse de Castro».

Begge disse Romaner behandle Tiden umiddelbart efter Napoleons Fald og begge behandle den i samme Aand. Dem begge kunde man til

Motto give det Sted i Indledningskapitlet til Mussets «Confessions d'un enfant du siècle», hvor det hedder: «Og naar de Unge talte om Hæder, svarte man dem: Bliver Præster! og naar de talte om Ære, svarte man: Bliver Præster! og naar de talte om Haab, om Elskov, om Kraft og Liv, bestandig: Bliver Præster!» *). «Rouge et Noir» foregaaer i Frankrig, «La Chartreuse» i Italien, men i begge Bøger er Hovedpersonen en ung Mand, der hemmeligt sværmer for Napoleon og som vilde have følt sig lykkelig, ifald han havde kunnet kjæmpe og udmærke sig under ham i Livets fulde Sollys, men som nu efter hans Fald ikke har noget andet Middel til at gjøre Carrière end det at hykle og som derfor efterhaanden udvikler en stedse større Virtuositet heri. Baade Julien og Fabrice ere i Grunden anlagte til Kavalleri-Officierer og ikke desmindre blive de begge Geistlige, den ene gjennemgaaer et katholsk Seminarium, den anden bliver Biskop. Ikke med Urette har man kaldt Beyle's Romaner sande Haandbøger i Hykleri. Den Grundstemning, der ligger bag Bøgerne, er den dybe Væmmelse og Harme, som det triumferende Hykleri indgød deres Forfatter; han giver denne Stemning, for hvilken han vil frigjøre sig, det mest fuldstændige Udtryk, idet han uden at lægge ringeste Uvillie for Dagen

---

*) Smlgn. Reactionen i Frankrig S. 337.

skildrer Hykleriet som den hele Datiden beherskende Magt, hvilken det for Enhver, der vil fremad, var ubetinget nødvendigt at hylde, og han stræber at hæve sig til en moderne Macchiavelli's Høide, idet han ikke sjeldent applauderer sine Hovedpersoner, naar deres Forsøg paa uigjennemtrængeligt Hykleri lykkes for dem, og idet han omvendt misbilliger dem, naar de lade sig overrumple eller henrive og uforvarende vise sig som de ere. Noget Tvungent og Pinligt er uadskilleligt fra denne ironiske Fortællemaade. *)

---

*) F. Ex. „Julien svarede meget godt paa disse Indvendinger; det vil sige, hvad selve Ordlyden angik; men Tonen, hvori han talte, og hans Øines slet skjulte Livfuldhed gjorde Hr. Chélan urolig. Dog maa man ikke tænke altfor ringe om Julien; han fandt nøiagtigt de Udtryk, som en Hykler, der gik paa Fløielspoter, vilde betjene sig af. Det var allerede ikke daarligt i hans Alder. Hvad Tone og Haandbevægelser angik, saa havde han jo levet med Bønder, havde aldrig kunnet studere de store Mønstre; men neppe var det ham senere i Livet forundt at nærme sig disse Herrer, før han blev beundringsværdig saavel med Hensyn til Haandbevægelser som til det, han sagde.“ Et andet Sted skammer Julian, der spiser til Middag hos en brutal Fængselsdirektør, sig over det Selskab, hvori han er, siger sig, at han maaske nok kan opnaae en lignende Samfundsstilling, men kun ved at begaae Gemenheder som dem, de Nærværende have vænnet sig til: O Napoleon! tænker han, hvor var det sødt, i din Tid at gjøre sin Lykke ved at udsætte sit Liv i et Slag

Da Beyle i Et og Alt var et Cerebralmenneske med en rent filosofisk Iagttagelsesgave og en stedse levende Reflexion, saa havde han kun ringe Sands for Yderverdenen og kun ringe Evne til at gjengive den med dens Farver og Former. Det Eneste, der interesserer ham, er hvad der foregaaer i Følelses- og Bevidsthedslivet, og som han selv er Psycholog, fremstiller han næsten lutter Psychologer. Hans Personer besidde i Reglen en Klarhed over hvad der foregaaer i deres Indre, som langt overgaaer den erfaringsmæssige. Herpaa beroer hans Romaners eiendommelige Construction. De bestaae fortrinsvis af til hinanden kjædede, hele Sider ja mange Sider optagende Monologer. Han udfolder sine Personers stumme Hjerneliv for os, ruller det op og laaner den indre Samtale Ord. Monologen er hos ham aldrig det lyriske, dithyrambiske Udbrud som den stundom kan være hos George Sand, nei den er den tause Overveielses skridtvise, smaahakkede og dog kortfattede, sammentrængte Spørgen og Svaren.

---

istedenfor som nu ved at forøge en Ulykkeligs Lidelser! — Beyle tiltøier: „Jeg tilstaaer, at den Svaghed. Julien her lægger for Dagen, giver mig en ringe Mening om ham. Han ligner her de Revolutionsmænd med gule Handsker. der ville vende op og ned paa Alt, men ikke ville have den mindste Rift at bebreide sig.“

Det dybest liggende Træk hos Beyle's Hovedpersoner, der alle, maalte med den gjængse Morals Maalestok, ere i høieste Grad samvittighedsløse og usædelige, er det, at de selv indenfra have skabt sig en Moral. Det er det, som alle Mennesker burde kunne gjøre, men som kun de mest udviklede Mennesker naae til, og herpaa beroer deres mærkværdige Overlegenhed over andre Personligheder, som vi have truffet i Bøger eller i Livet. De holde sig et idealt Forbillede, som de have dannet sig, uafbrudt for Øie, stræbe at forme sig derefter og slaae sig ikke til Ro før de have tilkjæmpet sig Selvagtelse. Derfor kan Julien, der henrettes for at have begaaet et afskyeligt Mordattentat paa en forsvarsløs Kvinde, endnu i sin Dødsstund trøste sig med, at han ikke har levet isoleret paa Jorden, han har levet med «Pligtens» Idee for Øie. Det er tydeligt nok at Beyle har taget det Charaktertræk, med hvilket han saaledes har udrustet sine Helte, fra sit eget Væsen. I et af hans Breve fra 1822, i hvilket han udvikler, at de store Hoteller ere ham forhadte paa Grund af den Uartighed, man der viser de Reisende, hedder det f. Ex.: «En Dag, hvor jeg bliver vred, er tabt for mig, men saasnart jeg seer at man begaaer en Uforskammenhed imod mig, indbilder jeg mig, at man vil foragte mig, ifald jeg ikke gjør mig vred.» Det er nøiagtigt den Maade, paa hvilken Julien og Fabrice

raisonnere. Saaledes tvinger Julien sig til at lægge sin Haand kjærtegnende paa Madame de Rênal's, saaledes tvinger Fabrice sig til paa Trods at gjentage det sande, men haanlige Udtryk, han ved Waterloo har brugt om de franske Soldaters Flugt. Julien er fransk og gjennemreflecteret, Fabrice italiensk og naiv, men de mødes i den Egenskab, man kunde kalde den moralske Productivitet. Som Julien i Fængslet siger til sig selv: «Den Pligt, jeg havde foreskrevet mig — med Rette eller Urette — har været som den faste Træstamme, til hvilken jeg har støttet mig under Uveiret,» saaledes siger den letsindige Fabrice, der bebreider sig en øieblikkelig Frygt (ligeledes til sig selv): «Min Tante mener, at det, jeg mest trænger til, er at lære at tilgive mig selv. Jeg sammenligner mig altid med et fuldkomment Forbillede, der ikke kan existere.» Man finder denne samme aandelige Overlegenhed og Selvstændighed hos Frøken de la Mole i «Rouge et Noir» og hos Mosca i «La Chartreuse». Mosca, der af de Samtidige naivt ansaaes for udført efter Metternich som Model, staaer, skjøndt Minister ved et lille legitimistisk Hof, ganske ligesaa aandsfrit overfor det System, han tjener, som Beyle's unge Hovedpersoner gjøre. Mosca sværmer endog i Smug for Napoleon og har i sin Ungdom været Officier i hans Hær. Naar han ifører sig sit store gule Ordensbaand, er det med en Vittighed

paa Læberne: «Det tilkommer ikke os,» siger han, «at nedbryde Magtens Prestige; det besørge de franske Aviser hurtigt nok; Ærbødigheds-Manien vil neppe vare vor Levetid ud.»

Men hvad enten de skildrede Personligheder nu ere fremragende ved Begavelse eller ikke, saa er den Maade, paa hvilken deres Aandsliv fremføres, enestaaende. Vi see dem ikke blot ind i Sjælen, men vi see — som hos ingen anden Forfatter — de psychologiske Love, i Kraft af hvilke de handle eller føle som de gjør. Ingen anden Romandigter skaffer sin Læser i samme Grad den Fornøielse, som ledsager fuldstændig Indsigt.

Madame de Rênal elsker Julien, der lever i hendes Hus som Børnenes Lærer. Etsteds hedder det saa: «Med Skam og Skræk opdagede Madame de Rénal, at hun elskede sine Børn endnu høiere, fordi de holdt saa meget af Julien.» — Mathilde de la Mole piner Julien ved at betroe ham de Følelser, hun tidligere har næret for enkelte af sine Tilbedere. Saa hedder det: «Havde man heldt smeltet Bly ind i hans Bryst, vilde han ikke have lidt saa meget. Hvorledes kunde den stakkels Fyr, elendig som han følte sig, gjætte, at det var fordi hun talte til ham at Frøken de la Mole fandt saa megen Fornøielse i at mindes sine gamle Halvforelskelser?» Begge Steder illustrere en psychologisk Lov.

Julian har lige betraadt den geistlige Vei af

ærgjerrige Grunde, men med indre Modbydelighed. Ved en festlig Leilighed seer han i Landsbykirken en ung Biskop knæle, omringet af lutter smukke unge Piger, der synes ikke noksom at kunne beundre hans smukke Kniplinger, hans yndefulde Manerer, hans fine og blide Fysiognomi: «Dette Skuespil fik vor Helt til at miste hvad han endnu havde tilbage af Fornuft. I dette Øieblik vilde han have sloges for Inquisitionen og det i god Tro.» Den sidste Tilføielse «og det i god Tro» er især beundringsværdig. Man parallelisere hermed et Sted i «La Chartreuse»: Mosca har under en Opstand, som er fulgt paa Fyrstens Død — en Fyrste, hvem han grundigt har foragtet og som hans egen Elskede har ladet forgive — maattet stille sig i Spidsen for Soldaterne og i den unge, lige saa elendige Fyrstes Navn maattet adsprede Hoben. I det Brev, hvori han meddeler sin Elskede det Skete, hedder det: «Men hvad der er pudsigt, det er, at jeg, i min Alder, har havt et Øieblikks Begeistring, idet jeg holdt min Tale til Garden og rev Epauletterne af den Kujon, den havde til General. I det Øieblik havde jeg uden Vaklen givet mit Liv for Fyrsten; jeg tilstaaer nu, at det havde været en saare dum Maade at blive af med det paa.» Begge Steder vise med sjelden Finhed, hvorledes en kunstig Begeistring ligesom ved Smitte opstaaer og blænder.

Ingen Romandigter har nogensinde som Beyle fremstilt Forestillingernes og de af dem fremkaldte Sindsbevægelsers indre Kampe. Hos ham seer man som gjennem et Forstørrelsesglas eller som paa et Præparat, hvor de fineste Aarer ved Indsprøitning af Farvestof ere gjorte tydelige, Vexel- og Styrkeforholdene mellem Lykkes- og Ulykkesfølelserne hos Mennesker, der lide og handle. Mosca har modtaget et anonymt Brev, der fortæller ham, at hans Elskede har en Anden kjær. Meddelelsen, for hvis Rigtighed Meget taler, nedslaaer ham først aldeles. Saa begynder han uvilkaarligt som forstandig Mand og som Diplomat at gruble over, fra hvem Brevet vel kan stamme. Han udfinder, at Fyrsten maa være dets Forfatter. «Da denne Opgave var løst, blev den lille Glæde, som Fornøielsen ved den øiensynlig rigtige Gjætning medførte, snart udslettet ved det smertelige indre Syn af hans Medbeilers ungdomsfriske Skikkelse, der paany vendte tilbage.» Beyle har ikke forsømt at notere den flygtige Tilfredsstillelse ved Opdagelsen, som et Øieblik afbryder Skinsygens Kvaler. — Kun faa Dage skille Julien fra den Dag, hvor han skal bestige Skafottet. Han seer imidlertid i sit Fængsel hyppigt sin Elskede, fra hvem han i Aaringer har været adskilt, og lever i sin Kjærlighed næsten uden nogensinde at tænke paa det Forestaaende: «Ved en underlig Virkning af denne

Lidenskab, naar den er tilstede i høieste Grad og uden nogensomhelst Forstillelse, delte Madame de Rênal næsten hans Sorgløshed og blide Munterhed.» Denne sidste saa dristige Tilføielse synes mig af den mest overraskende Dybde. Beyle har rigtigt følt og udtalt, hvor energisk en hele Sjælen fyldende, lykkelig Lidenskab kaster alle mørke Tanker (selv Tanken paa den visse Undergang) ud af Bevidstheden, saa tidt de ville trænge sig ind; han har vidst, at Lidenskaben under sin Brydekamp med Forestillingerne om tilstundende Ulykke overvinder dem som absolut magtesløse, hvor den ikke formaaer at slaae dem ned som utænkelige. Det er saadanne Steder hos ham, der ved Sammenligning lade alle andre Romanforfattere tage sig fladbundede ud.

Hans Personligheder ere aldrig simple, ligefremme Mennesker, men han forstaaer at meddele dem, ogsaa Kvinderne iblandt dem, et eget Præg af Storhed. De have en vis forskruet og dog ægte Heroisme, visse Opsving, der river hele Sjælelivet med sig, og naar det kommer til Stykket, finere Følelser og fastere Hjerter end Gjennemsnitsmenneskeheden. Man agte paa de Smaatræk med hvilke han charakteriserer sine Kvinder. Om Madame de Rênal hedder det i «Rouge et Noir»: «Det var en af de ædle og sværmeriske Sjæle, for hvilke det at see Muligheden til en ædelmodig Handling og ikke udføre den er Kilden til et

næsten lige saa heftigt Samvittighedsnag, som det, der hos Andre følger paa en begaaet Forbrydelse.» — Mathilde de la Mole siger: «Jeg føler mig selv i lige Høide med Alt, hvad Dristigt og Stort der nogensinde har existeret . . . Hvilken stor Handling har ikke i det Øieblik, da den blev foretaget, syntes en Urimelighed! Det er først, naar den er udført, at den synes Hoben mulig». Med hvilket Mesterskab er ikke i disse to ganske korte Citater tvende modsatte Former af kvindelig Ualmindelighed, den hengivelsesfulde og den dumdristige tegnet! Man føler, hvor sandt Beyle har talt, naar han i sit Brev til Balzac definerer sin kunstneriske Fremgangsmaade saaledes: jeg tager en eller anden Person, som jeg kjender godt, jeg lader ham eller hende beholde sit Væsens Grundtræk, men saa udruster jeg dem i aandelig Henseende bedre (ensuite je lui donne plus d'esprit).

Af de to Romaner er uden Sammenligning «Rouge et Noir», der foregaaer paa fransk Grund, den bedste; i «La Chartreuse de Parme» har man kun undtagelsesvis den sikre Følelse af at have Virkelighedens Grund under sine Fødder. Beyle har nu eengang formet sig sit eget Italien paa Grundlag af sin Ungdoms fantastisk opfattede Erfaringer, og dette Italien gjør paa os Moderne kun et lidet paalideligt Indtryk. Han viser i sin Roman som i sine Afhandlinger, at italienske Gemytter paa Grund af en levende Indbildningskraft

ere langt mere plagede end franske af Mistanke og Hjernespind, at til Gjengjæld deres Glæder ere heftigere og mere varige, at de besidde en mere opladt Skjønhedssands og langt ringere Forfængelighed. Undertiden overraskes man ved folkepsychologiske Bemærkninger, der forudsat at de ere rigtige — hvad jeg troer — have en ualmindelig Dybde. Det hedder saaledes etsteds om Hertuginden af Sanseverino, at hun, der selv havde ladet et Giftmord begaae, blev ude af sig selv af Kval, da hun hørte, at hendes Elskede truedes af Gift: «Hun gjorde ikke den moralske Reflection, som vilde have ligget saa nær for en Kvinde, der var opdraget i en af de nordiske, den personlige Undersøgelse tilstedende Confessioner: jeg har selv først anvendt Gift og straffes derfor nu ved Gift. I Italen synes saadanne Reflexioner i lidenskabelige Øieblikke saa taabelige som i Paris under lignende Omstændigheder en Brander vilde synes». Hvad der dybest inde har tiltalt Beyle ved det italienske Naturel var øiensynligt det rent hedenske Fond, som ingen af Oldtidens eller Middelalderens Religioner havde kunnet anfægte. Men saa dybsindig Racepsychologien her end mange Gange er, saa tiltaler dog «La Chartreuse de Parme» en Nutidslæser mindre, fordi den har langt mere end «Rouge et Noir» af Periodens rent udvortes Romantik, Forklædninger, Drab, Fængselsscener, Flugtscener,

Giftmord o. s. v. En indre, dybere Romantik er derimod fælles for begge disse Bøger.

Beyle er vel i mange Maader en høist moderne Aand; hans stadigt tilbagevendende Spaadom: «Jeg vil blive læst omkring 1880» er nøiagtigt gaaet i Opfyldelse; ikke desmindre er han imidlertid i sit Sjæleliv og sin Charaktertegning en afgjort Romantiker. Kun er der det at mærke, at hans Romantik er stærke Sjæles Romantik og kritiske Sjæles; den er det Element af Sværmeri indtil Galskab og af Ømhed indtil Selvopofrelse, der undertiden findes i ellers faste og rationelle Charakterer. Denne Romantik virker i Beyles gjennemreflecterede Personligheder som det fineste og stærkeste Sprængstof. Det er indesluttet i et fast, haardt Legeme, men det bevarer der sin Kraft. Et Stød, Dynamiten sprænger Glaskuglen og udbreder Død og Fordærvelse omkring sig. Se Julien, Mathilde, Hertuginden af Sanseverino o. s. v. Af og til synes disse Personligheder snarere at høre det af Beyle med saa megen Andagt studerede 16de Aarhundrede end vore Dage til. Om Fabrice bemærker han selv etsteds, at hans første Tilskyndelse var ganske i hint Aarhundredes Aand. Mathilde lever efter Forfatterens egen Fremstilling helt i det samme Aarhundrede i Frankrig. Men med den Energiens og de dristige Handlingers Romantik, som slige Træk betegne, forener sig hos Beyle netop den særegne

Form af romantisk Sværmeri, som svarer til Aaret 1830 i Frankrig. Hans Julien, den geniale men af Restaurationstidens Aand nedtrykte Plebeier, der føler sig overstraalt af den herskende gyldne Middelmaadighed, fortæres af Hunger og Tørst efter Oplevelser og Indtryk, bruger, da han er henvist til afmægtigt Had alle Midler, for at hæve sig ud over sin oprindelige Samfundsstilling, men er selv naar han i Øieblikket triumferer, bestandig paa Krigsfod mod Omverdenen og evigt utilfredsstillet. Som oprørsk Melancholiker, som hævnfnysende Plebeier, som den Ulykkelige der føler sig i Krig med Samfundet («l'homme malheureux en guerre avec la société» kalder Beyle ham) er han en omtrent jævnaldrende men klogere Broder til de Samfundets Stedbørn, Hugo tegner, Didier, Gilbert, Ruy Blas, til Alexandre Dumas's Ungdomshelt Bastarden Antony, til Musset's Frank, George Sands Lélia og Balzacs Rastignac.

Som Skribent betragtet stammer Beyle fra det syttende og attende Aarhundrede. Han har dannet sig efter Montesquieu, han minder hist og her om Chamfort, han er en Beundrer af Paul Louis Courier, der ligesom han fra Militærstanden var gaaet over til Litteraturen og hvis billedløse Sprogs forstandsklare og klassiske Renhed tiltalte ham i høieste Grad. Men naar Courier fremfor Alt lagde sig efter Stilens Vellyd og fuldendte Gjennemsigtighed, naar han etsteds rosende siger

om en Oldtidsforfatter, at han vilde ladet Pompeius være den seirende i Slaget ved Farsalus, dersom det havdet kunnet give Sætningen større Runding, saa er hermed det Standpunkt indtaget der ligger fjernest fra Beyles. Beyle havde som Stilist hverken Farve- eller Formsands. Han hverken kunde eller vilde skrive for Øiet; Billedet var ham Intet i Sammenligning med Ideen; han stræbte aldrig end ikke glimtvis at nærme sig til Chateaubriands eller Hugos Skrivemaade. Og ligesaa lidt henvendte han sig til Øret, naar han skrev; den poetiske Prosa var ham en Rædsel; han hadede Stilen i Madame de Staëls «Corinne» og lod haant om Foredraget i George Sands Romaner. Det var paa Trods mod den poetiske Veltalenhed, at han til Balzac skrev de bekjendte Ord: «Da jeg forfattede «La Chartreuse» læste jeg hver Morgen for at faae den rette Tone og altid være naturlig, to til tre Sider i Code civil; jeg vil ikke ved kunstige Midler bedaare Læserens Sind». Man kan ikke som Digter udtrykke sig med større og uforstandigere Ringeagt for det Kunstneriske. Ikke desmindre har Beyle kunstneriske Egenskaber. Ere end hans Bøger som Helheder elendigt componerede, saa at sige daarligt tegnede, saa ere dog mangfoldige Enkeltheder udmalede med Mesterskab. Er hans Stil end uden al Musik — hvad der iøvrigt er mærkværdigt hos en Tilbeder af italiensk Musik som ham —

saa vrimle de dog af uforglemmelige Sætninger. Han besidder ikke den Kunst, at kunne skrive en Side, men han har det Geni, som formaaer at stemple et Ord, at hensætte et Træk. I denne Henseende er han George Sands Antipode, thi hos hende staaer Siden altid langt over Ordet, hos Beyle Ordet uendeligt over Siden. For Balzac nærede han en oprigtig Beundring, men den Balzac'ske Stil var ham en Gru. Man seer det bedst af en Optegnelse i «Mémoires d'un Touriste», hvor han udtaler den Mening, at Balzac først har skrevet sine Romaner i et fornuftigt Sprog, saa klædte dem paa i smuk romantisk Stil med Udtryk som «det sneer i mit Hjerte» o. s. v. Han egen Stil har de Fortrin og Mangler, som med Nødvendighed fulgte af hans filosofiske og aforistiske Tænkemaade. Den er paa den ene Side tankerig og billedløs, paa den anden Side uordentlig, skjødesløs og springende.*) Men den har et stort og

*) For i et Overblik at have for Øie, hvor slet og hvor godt Beyle kan skrive, læse man følgende: „Ce raisonnement, si juste en apparence, acheva de jeter Mathilde hors d'elle même. Cette âme altière, mais saturée de toute cette prudence sèche, qui passe dans le grand monde pour peindre fidèlement le cœur humain, n'était pas faite pour comprendre si vite le bonheur de se moquer de toute prudence qui peut être si vif pour une âme ardente". Man aner, hvad Beyle vil sige, skjøndt Sætningen fraseet dens stilistiske Ubehjælp-

mægtigt Fortrin: den er besjælet af en sand horror vacui; den er præget af en saadan Rædsel for det Tomme og det Vage, at der neppe gives nogen saa indholdsrig og kjærnefuld Fremstilling som hans.

Beyle pleiede at sige, at kun Pedanter og Præster snakke om Døden; han frygtede den ikke, men han betragtede den som en hæslig og sørgelig Ting, om hvilken det sømmede sig bedst at tale saa lidt som muligt. Da han i Aaret 1842 ramtes af den Død, han havde ønsket sig, en pludselig og uventet, var hans Navn næsten ubekjendt for Publicum. Der var kun tre Personer tilstede ved hans Begravelse og Ingen af dem sagde et Ord; hvad der blev skrevet om ham i Pressen var, skjøndt velment, lutter Vidnesbyrd om, hvor lidet forstaaet han var blevet af dem, som paaskjønnede ham mest. Men siden da har hans Ry været i bestandig Stigen. Man begyndte med at betragte ham som en Særling, som en mere eller mindre affekteret Original: man var senere, selv naar man indrømmede ham store Aandsgaver, tilbøielig til at ansee ham for en isoleret

---

somhed ikke engang er logisk rigtig. Saa følger umiddelbart derpaa denne ved sit Dybsind og sit Vid lige overraskende Sætning: „Dans les hautes classes de la société de Paris, où Mathilde avait vécu, la passion ne peut que bien rarement se dépouiller de prudence, et c'est du cinquième étage qu'on se jette par la fenêtre“.

Skikkelse, en i sin Paradoxi ufrugtbar Aand. Jeg for min Del seer i ham ikke blot en Hovedrepræsentant for Slægten fra 1830, men et uoverspringeligt Led i Aarhundredets store Ideebevægelse; thi han har som Psycholog havt en ikke ringere Efterfølger og Fortsætter end Taine og som Digter en ikke ringere Efterfølger og Elev end Prosper Mérimée.*)

XXI.

De Nulevende, der i Victor Hugo's «Histoire d'un crime» have læst de haanlige Ord om Mérimée og som ere tilbøielige til i Hugo kun at see den lyrisk-rhetoriske Republikaner, i Mérimée den fine og sarkastiske Sekretær ved det andet Keiserdømmes Kjærlighedshoffer, have vanskeligt ved at forestille sig, at disse to Mænd, hvem poetiske og politiske Antipathier efterhaanden førte langt bort fra hinanden, som Ynglinge tilhørte samme

*) De bedste Artikler om Beyle ere Balzac's Kritik over „La Chartreuse", Taine's over „Rouge et Noir", Mérimée's Notits i Indledningen til Beyle's „Correspondance inédite", lidt vidtløftigere i „Portraits historiques", Colomb's biografiske Essai, Sainte-Beuves to Artikler i Causeries du lundi T. 9, A. Bussière's Artikel i Revue des deux mondes 15 Januar 1843, Zola's i „Les romanciers naturalistes" og Paul Bourget's i Revue Nouvelle 15 August 1882. Alfred de Bougy's „Stendhal" er kun Plagiat og Vigtigmageri.

Leir og omgikkes paa fredelig, ja venskabelig Maade. Og dog saa i Romantismens skjønne Foraarsdage den altskuende Sol engang «Mateo Falcone's» correcte Forfatter i Skjorteærmer og med Forklæde over Vesten i Victor Hugo's Kjøkken, hvor han, omgivet af hele Familien, gav Husets Kokkepige en af et heldigt Udfald kronet Lection i Tilberedelsen af Macaroni à l'italienne, og man fortæller, at Hugo en Aften — maaskee stemt til Begeistring ved hine fortrinlige Macaroni — af Navnet Prosper Mérimée dannede det slaaende og smigrende Anagram: M. Première Prose.*)

Victor Hugo selv vilde visselig ikke nutildags lade denne Omskrivning gjælde — han, der senere hen en Gang, da En roste Mérimée's ædru Stil, henkastede Ordet «den daarlige Maves Ædruelighed»; men man tager neppe fejl i den Paastand, at hint Anagram ganske nøie udtrykker den Anskuelse, som næres af den ældre Generation i Frankrig. For den fyrretyveaarige, fintdannede franske Verdensmand overgaaer endnu den Dag idag ingen Prosastil Prosper Mérimée's.

For Verdensmanden siger jeg; thi for vore Dages sandseligt og malerisk anlagte Prosaister og deres Publicum er Udtrykkets simple Natur-

---

*) Victor Hugo raconté par un témoin de sa vie II 159; Eugène de Mirécourt: Mérimée 25.

lighed, dets Klarhed og Korthed om end anerkjendelsesværdige Fortrin dog ikke de stilistiske Egenskaber, de sætte høiest. Den almendannede Franskmand derimod ynder Fortælling og afskyer Skildring, han er (uden at vide det) en doctrinær Tilhænger af Lessings Principer i «Laokoon», en ægte Rationalist, der fordømmer al romantisk og naturalistisk Beskrivelsessyge, og der altid har sat Voltaire's Skrivemaade himmelhøit over Diderots. Hvo der uden at vanskeliggjøre Overblikket, byder saa mange Kjendsgjerninger som muligt indenfor det snevrest mulige Rum, svarer til den almindeligt Dannedes kunstneriske Ideal, ja virkeliggjør det uden videre, ifald han som Mérimée med denne Sammentrængthed forbinder den fuldstændige Selvbeherskelse i Tone og Stil. Den ældre Slægt i Frankrig, for hvilken Ordet «Romantik» efterhaanden næsten er blevet ensbetydende med Sværmeri og Svulst, begynder nutildags at undre sig over, at man overhovedet nogensinde har regnet Mérimée til Romantikerne; den indrømmer vel, at han deltog i de første romantiske Felttog, men den betoner, at det halvveis skete af en Feiltagelse. Da Jules Sandeau modtog Mérimée's Efterfølger i det franske Akademi, Louis de Loménie, fortalte han for at oplyse hvad Art Kampfælle Mérimée havde været for Romantikerne, den gamle Anekdote om hin Gentleman, der i Julidagene 1830 utaalmodigt rev Geværet

ud af Haanden paa en af Oprørerne, som ikke forstod at omgaaes med Vaaben, sigtede paa en Schweizer i Tuileries-Vinduerne, skjød ham og derpaa høfligt besvarede Insurgentens Opfordring til at beholde det Gevær, han saa fortræffeligt forstod at bruge, med Ordene: «Mange Tak, men jeg er ellers Royalist». Paa samme Maade skal Mérimée egentlig altid have været en Klassiker, og naar han i Begyndelsen af sin Løbebane næsten overbød Romantikerne, saa var det blot, fordi han ikke kunde modstaa Fristelsen til at vise dem, hvorledes de skulde skyde. Den Opfattelse, der ligger bag denne spøgende Overdrivelse, er imidlertid alt andet end rigtig. Man kan uden Vanskelighed godtgjøre, at Mérimée som Digter tiltrods for sin Stils Tilbageholdenhed og klassiske Strenghed i mange Henseender er en udpræget Repræsentant for den fransk-romantiske Aandsretning. Dette hans Væsens almindelige Grundtræk træder des skarpere frem, jo mere man fordyber sig i hans Naturs individuelle Eiendommelighed.

Prosper Mérimée (født 28 September 1803) nedstammer fra en Kunstnerfamilie. Hans Fader var en dygtig, flersidigt dannet Maler, der har skrevet en Bog om sin Kunsts Technik; hans Moder var en især for sine Børneportraiter yndet Malerinde, der havde Fortællertalent og var vant til ved morsomme Historier at faae Børnene til at sidde stille, imedens de bleve malte. Det Por-

trait, som hun har udført af sin eneste Søn, da han gik i sit femte Aar, giver en ligesaa fordelagtig Forestilling om hendes kunstneriske Evne som om Barnets Ydre. Ansigtet har en hos en saa lille Dreng ganske ualmindelig Art af Skjønhed, thi der ligger Noget af Mandens Stolthed og intellectuelle Overlegenhed i dette fornemme, af bløde Lokker indfattede Barnefysiognomi. Saa rent og frit som Blikket er, saa skalkagtig er de klogtsluttende Læbers Bølgelinie; Hovedets Holdning er en lille Fyrstes.*) Man forstaaer at denne Dreng efter en Dag at have seet Forældrene, der havde anstillet sig vrede paa ham, lee bag hans Ryg af hans angerfulde Taarer, fattede den Beslutning «aldrig at bede om Forladelse», et Forsæt, han som Mand blev tro. Moderen, med hvem han boede sammen lige indtil hendes Død i Aaret 1852, var en Kvinde af sjelden Charakterstyrke, hos hvem det forrige Aarhundredes Dannelse havde avlet en saa udpræget Uvillie mod al religiøs Tro, at hun ikke engang lod Sønnen døbe — en Omstændighed, ved hvilken denne som moden Mand pleiede at dvæle med et vist satirisk Behag. En from og elskværdig Dame, der førte hele sin Veltalenhed i Ilden for at bevæge ham

*) En Afbildning af Portraitet finder man i Maurice Tourneux: Prosper Mérimée. Ses portraits, ses dessins, sa bibliothéque.

til at underkaste sig Daabsceremonien, gav han Svaret: «Jeg giver efter, dog paa een Betingelse, og det er den, at De bliver min Gudmoder; jeg faaer en lang hvid Kjole paa, og De bærer mig paa Armen».

Hans Livs ydre Skjæbner ere snart fortalte. Efter at have absolveret de juridiske Pligtstudier, enhver ung velhavende Franskmand pleier at foretage, debuterede han. 22 Aar gammel, med Glands som Digter, førte i Kredse, der tilhørte den liberale Opposition, indtil sit 28de Aar et uafhængigt Ungdomsliv, under hvilket han delte sin Tid mellem Litteraturen og Adspredelser, blev saa, da hans politiske Venner kom til Roret, i 1831 udnævnt til som Efterfølger af Vitet, i hvis Spor han allerede var traadt som Digter, at beklæde Posten som Inspektør for Frankrigs historiske Mindesmærker. Han bestyrede sit Embede med Iver og Indsigt. Talrige Reiser i Spanien og England, en Reise til Orienten, to til Grækenland fuldstændiggjorde hans originale Dannelse og berigede ham med de mest forskjelligartede Indtryk af fremmede Charakterer og Sæder, navnlig fordi han med sine overordentlige Sprogkundskaber bevægede sig i de fremmede Lande som en Indfødt. Hans især i Frankrig sjeldne Sprogbegavelse var saa stor, at han talte Engelsk, Spansk, Italiensk, Nygræsk og Russisk; Spansk endog i de forskjellige Mundarter, deri indbefattet Zigeunerdialekten:

han havde studeret disse Sprogs Literaturer grundigt og beherskede desuden den gammelgræske og romerske Litteratur som en Filolog. Efter at han paa Embedsvegne havde offenliggjort flere lærde Meddelelser om sine Reiser i Frankrig og som Historiker havde udgivet Studier over Episoder af den romerske Historie, blev han 1841 i sin Egenskab af Archæolog optaget i Académie des inscriptions; 1844 fik han Sæde i det franske Akademi. Efter det andet Keiserdømmes Oprettelse blev han, der som mangeaarig Ven af Grevinde Montijo stod den keiserlige Familie nær, og som i Forening med Octave Feuillet længe udgjorde det nye Hofs eneste literære Pryd, allerede i 1853 udnævnt til Senator, en Værdighed, til hvilken han var for god og som med Rette skadede hans Anseelse, skjøndt han næsten aldrig deltog i Forhandlingerne. Han oplevede endnu som dødssyg Keiserrigets Sammenstyrtning og døde i Cannes den 23de September 1870.

Det indre Liv, der lægger sig for Dagen i hans Værker, er langtfra ikke saa simpelt. Anlæggene hos denne Yngling, der atten Aar gammel traadte ud i Verden, vare af en særegent compliceret Beskaffenhed. Han var meget stolt, paa en Gang dristig og sky. Han havde en forvoven Aand og en bly, forbeholden Charakter. For at skjule sin medfødte Undseelighed, over hvilken hans Stolthed rødmede, viste han sig enten stiv

og kold eller frivol med et Anstrøg af Cynisme, der senere blev til Manér hos ham i Samtale med Mænd. Ganske vist var han i sin tidlige Ungdom ikke saa mistroisk og tilbageholdende som sidenhen; men man tager feil, naar man vil udlede hans Skepsis af en eller anden bestemt, enkelt Skuffelse. Selvfølgelig blev han mange Gange skuffet og mange Gange voldsomt udrevet af Illusioner; vi blive det alle; han blev bedragen i Venskabsforhold, opofret i Kjærlighedsforhold — d'Haussonville (Revue des deux mondes 15 Aug. 1877) fortæller det bestemte Tilfælde — han lærte Verden at kjende og erfor, at Livet er en Krig og at Mennesket ikke blot maa værge sig mod falske og upaalidelige Venner, hemmelige og aabne Fjender, men ogsaa mod dem, der, som han siger i et Brev, «gjøre det Onde for det Ondes Skyld». Var han imidlertid ikke fra Begyndelsen af traadt ud i Livet med Spiren til Mistro i sig, saa vilde ti paa hinanden følgende Erfaringer af den bitreste Art ikke have helbredt ham for sin Tiltro til Menneskene; thi den tillidsfuldt Anlagte har altid tillige gjort ti modsatte Erfaringer, der opveie hine første. Men han havde et ligesaa kritisk som poetisk Naturel, og den Grundsætning, der gjælder for den videnskabelige Kritiker, at han kun fortjener Tillid i samme Grad som han har havt Mistillid, bliver af slige Aander let optaget som Regel for Livet. Man aner, hvor megen

Pine den digteriske Modtagelighed for Indtryk har voldt ham med hans saa stærkt udviklede kritiske Sands.

Den kritiske Aandsretning er fremfor Alt sandhedskjærlig, og Mérimée var det i høi Grad. Hans medfødte Dristighed tvang ham desuden til uden Henblik paa givne Vedtægter at udtale Sandheden saaledes, som han følte den. Man seer af hans Breve, hvor aaben han af Naturen var, hvilket Hang han havde til at sige Sandheden uden nogetsomhelst Omsvøb og hvor utaalmodig han blev over conventionelle Løgne, ja selv over mildnende og eufemistiske Udtryk. Den første Samling «Lettres à une inconnue» er i denne Henseende særligt lærerig. Mérimée bliver i en Kjærlighedsbrevvexling næsten grov, saasnart han mener at have grebet den Elskede i en eller anden conventionel Anskuelse. Omendskjøndt han med sin Frygt for Latteren og sin med Aarene tiltagende Skepticisme hverken var anlagt til vandrende Ridder eller til Martyr, seer man ham derfor endnu i sit halvtredsindstyvende Aar begaae en saadan ridderlig Dumhed, som ellers kun pleier at forekomme i en Verdensmands første Ungdomsaar. Da hans Ven, den berømte Libri, blev dømt, fordi han havde misbrugt sin Stilling som Bibliothekar til at fjerne og sælge en Mængde af de kostbareste Bøger i de franske Bibliotheker, tog Mérimée, som ikke kunde tiltro Libri en saa

uværdig Handling, hans Parti med en Iver, der havde været en bedre Sag værdig, og kastede sig i en Artikel, hvis glimrende Vid minder om Paul Louis Courier's Pamfletter, (Revue des deux mondes, 15 April 1852) over Undersøgelsescommissionen og Dommerne. En Don Quichote af Faget havde ikke kunnet begaae en større Taabelighed, og hvis, som Indviede mene, Madame Libri havde større Del i denne hans Lidenskabelighed end Libri selv, gjør det ikke synderlig Forskjel. Selv under Keiserdømmet og som Hofmand bevarede han sit Frisprog. Jeg tænker ikke paa, at han i Regelen ytrede sig temmelig nedsættende om Napoleon den 3die, thi dette geraader ham ikke til synderlig Ære, da han officielt sluttede sig saa nær til hans Regjering; men selv i Samtaler med den keiserlige Families Medlemmer forstod han at forene Frimodighed med Finhed. Han fortæller f. Ex. i et Brev af 20 Juli 1859, at Keiserinden efter den store Tale, som Napoleon ved sin Tilbagekomst fra Italien holdt, har spurgt ham paa Spansk, hvordan han fandt Talen. «Jeg svarede», skriver han, «for at forene Hofmandstone med Ligefremhed: Muy necesario! (meget nødvendig)».

Denne Drift til hensynsløs Aabenhed hos Mérimée blev nu imidlertid stærkt hæmmet ved Charakterens Stolthed og Skyhed. Han havde tidlig lært, at den som naivt træder op for Offent-

ligheden med sit Følelsesliv, ikke blot giver sig til Pris for Spottere, men æsker Pakkets Medfølelse og Familiaritet; han var alt som Yngling fast bestemt paa ikke at smide sit Hjerte for Hundene. Han behøvede fremdeles ikke engang at være saa mistroisk, som han var, for at indsee, at de, der rundt omkring ham saa barnligt og ligefrem stillede deres Følelser til Skue, i Regelen meget vel vidste, hvad de gjorde, og hvorfor de gjorde det. De Mange, der paa Offentlighedens store Marked udraabte deres Ædelmodighed, deres Alvor, deres Kjærlighed til Sædelighed og Religion, deres Patriotisme o. s. v. syntes ham bestandig at angle efter Bifald eller at have en god Forretning for Øie. Han kunde jo ikke selv oversee, hvor godt det i Regelen lønner sig at ytre ophøiede Synsmaader og varme Følelser, og det faldt ham derfor vanskeligt at forudsætte Uvidenhed om denne Kjendsgjerning hos de Andre. Han kunde i ethvert Tilfælde ikke bekvemme sig til at bære sig ad som de; han hørte til de Naturer, som ikke formaae at bringe det over deres Læber, at de finde Dyden elskværdig og Lasten hæslig og som ere ganske ude af Stand til at prise Trekløveret «det Gode, Sande og Skjønne». For at undgaae ethvert Compagniskab med de beregnende Følelsesmennesker og for at spærre den profane Hob Indsigten i sit Følelsesliv greb han den Udvei at dække sin vibrerende Følelse

med en staalglat Ironi som med et Pandser. Han vilde hellere synes værre end han var, end udsætte sig for at forvexles med Mønstermenneskene. Han arbeidede under denne Bestræbelse saa stærkt med sig selv, at Menneskevæsenets ganske simple, allerfriskeste Naturlighed gled ham afhænde og der i dens Sted traadte en endnu bestandigt naturlig, men raffineret simpel Grundtone. I «Le vase étrusque», den af hans Fortællinger, der giver det bedste Indblik i hans oprindelige Sjæleliv, hedder det om Hovedpersonen Saint-Clair: «Han var født med et ømt og elskende Hjerte; men i en Alder, i hvilken man altfor let optager Indtryk, der vare hele Livet, havde hans altfor meddelsomme Sensibilitet paadraget ham hans Kameraters Spotterier. Han var stolt, ærgjerrig; han holdt paa Andres Mening som Børn gjøre. Fra den Tid af gjorde han sig det til et Studium at skjule ethvert ydre Tegn paa hvad han betragtede som en vanærende Svaghed. Han naaede sit Maal, men Seiren kom ham dyrt til at staae. Han kunde for Andre dølge, hvad der foregik i hans altfor ømt bevægede Sjæl: men ved at undertrykke enhver Ytring af sine Sindsbevægelser, gjorde han dem kun tusinde Gange mere pinlige for sig selv. I selskabelig Omgang fik han det sørgelige Ry paa sig at være følelsesløs og letsindig; men naar han var ene, skabte hans urolige Indbildningskraft ham Kvaler, der vare saa meget

frygteligere, som han ikke vilde betroe dem til Nogen». Det er umuligt i denne Charakteristik at oversee den direkte, kun med noget for melancholske Farver udførte, Selvskildring.

XXII.

Saaledes forberedt lærte Mérimée i sit nittende Aar den tyve Aar ældre Henri Beyle at kjende hos den berømte Sangerinde Madame Pasta, der fra Milano var flyttet til Paris, og nødvendigvis maatte Beyle udøve en betydelig Indflydelse paa den saa meget yngre Aandsbeslægtede. Det er vel ikke muligt direkte at paavise denne Indflydelse, da Mérimée ikke har skrevet Noget, før han gjorde Beyle's Bekjendtskab; naar man imidlertid sammenligner de to Forfatteres Værker, er Overensstemmelsen mellem flere af deres Eiendommeligheder iøinefaldende, og Sammenligningen er saa meget des lærerigere som den bringer Prosper Mérimée's Særpræg til at træde frem med dets fulde Skarphed. En Paavirkning af Mérimée paa Beyle anseer jeg for absolut udelukket, hvis man da ikke ved Paavirkning forstaaer en Meddelelse af rent udvortes Oplysninger; thi i saa Fald er Beyle ganske vist i Gjæld til Mérimée for mangen kunsthistorisk Bemærkning i «Mémoires d'un Touriste». Men iøvrigt var Beyle øiensynligt den

tidligst modne og færdige Aand. Naar da den yngre af Vennerne i sin biografiske Notits over den ældre, stiller den Sætning i Spidsen, at de trods deres Venskab hele deres Liv igjennem neppe have havt to Ideer tilfælles, saa er denne tydelige Overdrivelse rimeligvis foraarsaget ved Ønsket om at afværge den nærliggende Anvendelse paa Mérimée selv af adskillige blandt hans Ytringer om Beyle.

Beyle og Mérimée ligne først og fremmest hinanden i deres Kjærlighed til Kjendsgjerningen. Enhver, der har læst Mérimée, veed at hvad han skildrer er den nøgne Kjendsgjerning, som kan paavises og præciseres, den skarpt tegnede Enkelthed. Han holdt, som han i Fortalen til sin Roman «Chronique du règne de Charles IX» tilstaaer, i Historien ikke af Andet end Anekdoter og blandt Anekdoterne foretrak han dem, der gav et Billede af en hel Tidsalders Sæder og Charakterer. Nøiagtigt det Samme kan siges om Beyle. Ja Anekdoten er hans Tankes naturlige Form; han tænker i Anekdoter. Med Anekdoter maler han Individet, med Biografier Epochen. Hans Had til det Vage driver ham til den Form af Historie, der synes ham mest konkret, den novellistiske Meddelelse af en Kjendsgjerning, det lille, objectivt henstillede Drama. Og disse Anekdoter, som han fortæller, ere i deres marvfulde Korthed slaaende, aldrig dagligdags, men et betegnende Ud-

tryk for det Væsentlige. Forsaavidt har Mérimée stor Lighed med ham, og naar en moderne Beundrer af Beyle, (Paul Heyse etsteds i en af sine Noveller) roser dennes korte italienske Historier, «i hvilken de stærke, hensynsløse Lidenskaber optræde uden nogetsomhelst Selvbedrag med en — kold eller hed — Ubetænksomhed, der i sidste Instans griber til Kniven» saa kunde disse Udtryk uden et Ords Forandring anvendes paa Mérimée's Noveller.

Ikke desmindre har den Historie, der meddeles, en saa forskjellig Mening hos Beyle og Mérimée, at man med Lethed opdager Grændserne for den ældre Skribents Indflydelse paa den yngre. Beyle's fremherskende Egenskab er Hanget til at forme almindelige Ideer. For Beyle er det Charaktertræk, der træder frem i Begivenheden, altid kun Exempel; det illustrerer en psychologisk Lov, det er Specimen af en almindelig Samfundstilstand eller Raceeiendommelighed, som det er ham magtpaaliggende at oplyse. Naar han f. Ex. overfylder sin Bog «De l'amour» med Anekdoter, saa skeer det kun for paa en indtrængende og praktisk Maade at forklare hvad han mener med de forskjellige Navne, som han giver Følelsens Afarter og disse Varieteters Udviklingstrin. For at erhverve sig Læserens Samtykke til de Slutninger han drager, leverer han i Anekdoterne sit Materiale. I hans Romaner virker denne Tilbøie-

lighed til at almindeliggjøre næsten forstyrrende. Altfor hyppigt forklarer han Læseren: «Saadan og saadan bar hun sig ad, fordi hun var en Italienerinde; en Pariserinde vilde naturligvis have handlet ganske anderledes». Hos Mérimée findes aldrig Glimt af noget Lignende. Ingen Reflexioner eller Digressioner, streng Nøiagtighed og Fasthed i Fremstillingen af det Factiske; ud over dette Intet. Har han valgt sig sit Curiosum — hyppigst en Levning af primitive Sæders Vildhed, som har tiltrukket ham i Nutiden som en gammel Medaille tiltrækker Kjenderens Øie blandt moderne Skillemynt eller som en gammel Bygning tiltrækker den Reisende midt i en moderne By — saa gjælder det for ham kun om at lade det paa saa fremspringende Maade som muligt hæve sig ud fra vore Dages almindelige Fladheds- og Flauheds-Niveau; han nedbryder alt Biværk, der kunde hindre den mærkværdige Levning fra Fortiden i at gjøre den fulde Virkning; men at henføre den til det Almenbegreb, politisk, socialt eller religiøst, af hvilket den bærer Spor eller hvoraf den er et Tilfælde, det falder ham ikke ind. Totaloverblikket passer ikke for ham; Fugleperspectivet overlader han til Andre. Han opsøger sig et Unicum i Virkelighedens Verden, aftegner det og indpuster det under Gjenfrembringelsen noget af sit eget Liv; men han holder Tilfældet rent som Unicum. Og som han i sin Fremstilling er streng

Realist, saaledes er han det ogsaa i sin Opfattelse. Man see f. Ex. hvorledes han (i sine «Portraits historiques et littéraires») ivrer imod enhver symbolsk Forstaaelse af «Don Quichote», i hvilken han paa ingen Maade vil see Andet end en mesterlig Parodi paa Ridderromanerne. Han udbryder: «Lad os overlade høitidelige tydske Professorer Fortjenesten af den Opdagelse, at Ridderen af la Manca er Poesiens og hans Vaabendrager Prosaens Symbol. En Commentator vil altid i en genial Mands Værker opdage tusind smukke Intentioner, som han ikke havde». Hvor fint siger ikke i Modsætning hertil en Kritiker som Sainte-Beuve om Don Quichote: «Denne Bog var et Leilighedsskrift og er bleven en Verdensbog. Den har for bestandig erobret sig sin Plads i Alles Fantasi. Enhver Læser har arbeidet med paa den efter sin Lyst og har skaaret den til efter sin Smag. Cervantes tænkte ikke derpaa, men vi tænke paa det. Enhver af os er den ene Dag Don Quichote, den anden Sancho Pansa. Der findes mere eller mindre tydeligt hos Enhver denne uensartede Forening af det exalterede Ideal og den sunde Sands, der plumpt holder sig til Jorden. Hos Mange er det endog kun et Aldersspørgsmaal; man sover ind som Don Quichote og vaagner op som Sancho Pansa». Beyle havde gjerne underskrevet disse Sætninger: Mérimée holdt Skyen for almindelige Ideer tilbage.

Beyle og Mérimée vare i Kraft af deres Kjærlighed til Kjendsgjerningen og dens knappe Form lige store Hadere af den klassisk-franske Rhetorik, og hvad mere er de adskille sig begge fra næsten alle samtidige Romantikere derved at de ikke vilde erstatte hin Rhetorik ved Lyrik. Beyle har aldrig skrevet en Linie Vers: han manglede Øre for den simpleste metriske Rytme: han betragtede tiltrods for alt det Sværmeri, han indbildte sig at nære for Italiens Digtere, den metriske Form som blot Hukommelsesmiddel, og fandt den derfor urimelig, hvor den ikke tjente til at lære Ord udenad. Man finder en lignende Uvillie mod Verseformen hos Mérimée. Han har en saadan Sky for Rimets blødagtige og sværmeriske Musik, at de talrige Digte, der forekomme i hans Skrifter, uden Undtagelse ere nedskrevne i Prosa; han lader selv oversatte Digte tabe deres Charakter heller end at gjengive dem i bunden Stil. Den Antagelse ligger tilsyneladende nær, at han ikke tiltroede sig Herredømme over den metriske Form. Jeg troer snarere, at hans Stolthed har været for kilden til at han kunde forelægge fremmede Øine et Digt og taale Kritik derover. Da han som «Breve til en Ubekjendt» vise, var i Stand til at skrive engelske Vers, saa kan det næppe have skortet ham paa Færdighed i Sprogbehandlingen. Men han udviklede aldrig denne Færdighed; Uvillien mod Hjerte-Udgydelser,

Følelsens dybe Undseelighed medførte samme Resultat som Mangelen paa Gehør hos Beyle.

Dog Mérimée gaaer paa dette Punkt som paa andre videre end sin Lærer. Der var paa Bunden af Beyle's Sjæl et lyrisk Hang; det kommer til Udbrud i hans haardnakkede Sværmeri for Napoleon, for Italien, for det sextende Aarhundrede, for Cimarosa og Rossini, Correggio og Canova, i alle de Superlativer, der sprudle frem under hans Pen næsten ikke mindre yppigt end under Balzac's. Mérimée derimod nøies ikke med at banlyse den lyriske Form fra sine Værker; han giver Afkald paa Lyriken i og for sig; hans Væsen er tilmuret oventil. Den Prosa, han skriver, er den mindst lyriske, der gives. Hvis den gamle Sætning: «Man er ikke Digter uden Lyrik», var sand, maatte man negte Mérimée Digternavnet.

Man sammenligne for at faae det fulde Indtryk af hans digteriske Positivisme et Øieblik hans Fortællinger ikke med Beyle's, men med de samtidige første af George Sand. Skjøndt det, der i disse Bøger fortrinsvis skildres er det unge Kvindehjertes Liv, den dybe Blufærdighed, den Trang til Hengivenhed og den Modtagelighed for Lidenskaben, som ingen Kvinde før med saadan Aandsoverlegenhed havde afsløret for os, har George Sand dog dybt nede paa Bunden af sin Sjæl en Sag; hun har en Forurettelse at hævne,

en Forbitrelse at tilfredsstille; hun seer ikke paa Kvindekjønnets Lidelser som rolig Iagttager; hun stræber ikke at skjule, at hendes Hjerte har blødt. Mérimée derimod har ingen Sag, ingen Theori, ikke ringeste politiske eller sociale Tendens. Han sværmer ikke for Noget og troer ikke paa Noget, hverken paa et filosofisk System eller paa en Skole i Kunsten eller paa en Sandhed i Religionen, neppe engang paa et historisk Fremskridt. Han forhærder sig i sin Verdensmands-Skepticisme overfor alle Reformatorer, Missionærer, Verdensforbedrere og Menneskehedsforløsere; han svarer ikke paa Spørgsmaalet. om han er enig med dem; han vender det døve Øre til. George Sand viser, hvad det franske Ægteskab er, og spørger med dirrende Stemme til Publicum: Hvad siger I saa, kan dette taales? Mérimée skriver «La double méprise» og slutter Fortællingen uden at fortrække en Mine i sit Ansigt.

George Sand hviler ud fra de stærke Sindsbevægelser, idet hun vender tilbage til det primitivt Menneskelige og i simple, skjønne Træk snart som i «Mauprat» tegner den trofaste Kjærligheds Magt og Lykke snart som i Bondefortællingerne eller «Jean de la Roche» fremstiller det medfødt Ædle i Menneskenaturen i enfoldige og gribende Idealer. Mérimée troer ikke paa Idealet og har intet Talent til Idyllen. Der hviler en mørk,

brunlig Tone over Alt, hvad han maler, og Hjertets Opsving mod en Renhed, som det elsker, eller et Heltemod, det beundrer, er fremmed for hans Kunst. Inderst inde er George Sand en Lyriker. Hvad enten hun gjør Kjærlighedslidenskaben til Helten i sit Værk, tilstaaer den enhver Ret og skjænker den sin hele Sympathi, selv naar den besjæler en Uværdig (som i den mærkelige og dybe Roman Valvèdre) hvad eller hun henrives af Modet og Charakterstyrken hos de bedste af hendes eget Kjøn, hun deler altid selv sine Personers Følelser og Lidenskaber, omtumles i Stemninger, jubler, græder, sukker og smiler. Mérimée derimod stemmer overens med Beyle i at give sit Følelsesliv et upersonligt dramatisk Udtryk og overtræffer kun sin Forgjænger ved den høiere Kunst. Han har gjort sig Umage for at indeslutte sin Følelse i sig selv, har concentreret den saa stærkt som muligt, har paabudt den Taushed, den ubetingede Taushed, som forlanges af den, der er indespærret i et Cellefængsel, og har aldrig, uden Undtagelse aldrig, givet den Udtryk i eget Navn. Kun gjennem fuldt ansvarlige Personligheder og selv saaledes kun saare sparsomt kommer den til Orde. Herved opnaaer Digteren, at disse Personligheders Fysiognomier faae Omrids af en hidtil useet Skarphed og at de tale det mest kortfattede og mest energiske Sprog. Saaledes har hans Følelse, jo mere inderlig og øm

den oprindeligt var, udadtil vundet en des stoltere Holdning. Der er intet Kvindeligt eller Kvindagtigt i den. Mérimée skildrer ikke engang hos Kvinden det i strengere og snevrere Forstand Kvindelige. Sandt og fint gjorde Beyle, der i dette Punkt er ham saa modsat, i et af sine Breve gjældende imod ham, at der fattedes hans Romaner «den ømme Finhed». *) Hans Kvindeskikkelser ere i deres Lidenskab mandige og consequente, næsten uden Undtagelse Charakterer; selv de letsindigste eller letfærdigste af dem gaae med Fasthed og Ro i Døden (Arsène Guillot, Julie de Chaverney, Carmen). Ingen af dem have det Correggioagtigt Smeltende som Beyle formaaede at give sine Kvindefigurer.

Naar Beyle er mere lyrisk end Mérimée og naar han har en dybere Sands for det Kvindelige, saa beroer det fortrinsvis paa, at han inderst inde var en fantasirig Enthousiast. Man behøver kun at skrabe Forstandsmennesket hos ham, saa kommer Enthousiasten for Dagen. Derfor holder Beyle ogsaa af at skildre Begeistringen som Stof, medens intet Stof er Mérimée mere fjernt. Man sammenligne dem f. Ex. som Slagmalere, man holde de to bedste Slagmalerier i Prosa, der overhovedet

---

*) „Souvent vous ne me semblez pas assez délicatement tendre; or il faut cela dans un roman pour me toucher.“

gives, op mod hinanden, Mérimées berømte Par Blade «Stormen paa Skandsen» og Beyle's ikke mindre berømte Skildring af Waterloo-Slaget. Modsætningen er slaaende: Hos Beyle en Ynglings Begeistring for Napoleon og for Krigeræren fremstilt med mild Ironi og dog med levende Sympathi, hos Mérimée kun den mørke, sørgelige Side af Kampen, den halvt mechaniske Storm paa en Redoute; det er Krigen som Krig, som han uden Hensyn til Fædrelandskjærligheden, Begeistringen eller nogen anden høiere Følelse end Soldater-Stoicismen og Udsigten til Forfremmelse, maler med saa fast en Kunstnerhaand som Gérôme's.

Beyle og Mérimée stemme overens i deres indenfor den romantiske Skole særegne Holdning overfor Religionen. De franske Romantikere stode jo saa lidt som de tydske oprindeligt i noget fjendtligt Forhold til Katholicismen. Enkelte iblandt dem vare fra først af Troende, de øvriges Forhold til Religionen var et Pietets- eller et Ligegyldigheds-Forhold. Mérimée var som Beyle fra første Færd af grundhedensk i sin Tankegang og sit Følelsesliv. Hans Fritænkeri havde endog lige saa fuldt som Beyle's en lidenskabelig Charakter. Han var vel ikke naiv nok til som Beyle at nære en Art Fjendskab mod den personlige Gud, men han delte Beyle's Afsky for Religionens Repræsentanter. Imidlertid kommer hans Uvillie mod Christendommen langt mere indirekte tilorde

end hos Beyle, der hvert Øieblik forraader sig. Han hader ikke som Beyle Katholicismen. han smiler kun ad den. Aldrig viser han mere end Spidsen af en Finger under sin sorte Domino. Det morer ham at skildre forliebte katholske Præster, og naar en af hans Personer taler om Daaben, Skriftemaalet eller en anden religiøs Ceremoni, indledes Repliken gjerne af denne Parenthes: «med en meget devot Næsetone»; men i sit eget Navn udtaler han sig i det Høieste saa forsigtigt og fint ironisk som i det Følgende: «Det var en Bønnebog, som Madame de Piennes tog; og jeg vil ikke nævne dens Titel, for det Første for ikke at forurette Forfatteren, dernæst fordi man maaskee vilde anklage mig for at ville drage en eller anden ondskabsfuld Slutning om den Art Værker i Almindelighed. Det er tilstrækkeligt at sige, at den omtalte Bog var af en ung Mand paa nitten Aar og særligt bestemt til at føre forhærdede Synderinder tilbage til Kirkens Moderskjød, at Arsène var meget udmattet, og at hun ikke havde kunnet lukke et Øie den foregaaende Nat. Da Pagina 3 var oplæst, hændte der, hvad der vilde været hændt med ethvert andet Værk; det Uundgaaelige skete, nemlig at Arsène lukkede sine Øine og sov ind.»

Hovedforskjellen mellem Beyle og Mérimée er dog atter her den, at Beyle var langt mindre skeptisk end Mérimée. Han var en Materialist

af Encyclopædisternes Skole og som saadan dogmatisk, doctrinær. Han havde sin Filosofi, paa hvilken han troede: Epikuræismen, sin Methode: den psychologiske Analyse, sin Religion: Forgudelsen af Skjønheden i Livet som i Musiken, i den bildende Kunst og i Litteraturen. Mérimée har ingen Filosofi; man kan ikke være mindre doctrinær end han med sin halvt stoiske, halvt nydelsessyge Sjælsstemning er det, og han har ingen Religion, han tilbeder Intet. Han vogter sig for Begeistring som for en Sygdom. Man føler det slaaende, hvor han i sin store Afhandling om Grote's «Grækenlands Historie» kommer til at tale om Leonidas og Slaget ved Thermopylæ. Han fortæller, at han selv nogle Aar tidligere har tilbragt tre Dage ved Thermopylæ og tilstaaer, at han «saa prosaisk han end er» ikke uden Sindsbevægelse klatrede op ad den lille Høi, hvor de sidste af de Trehundrede døde. Han lader sig imidlertid ikke overvælde af Sindsbevægelsen. Han har undersøgt Persernes Pilespidser og fundet, at de vare af Flint; i Sammenligning med Europæerne have disse Asiater da været at betragte som stakkels Vilde. Hvis man har Aarsag til at undre sig over Noget, saa er det over at de overhovedet kom igjennem Passet. Han kritiserer Leonidas. Denne handlede meget uklogt i selv at tage Plads paa det uindtagelige Sted og overlade det andet Pas, der var langt

vanskeligere at forsvare, til en feig Mand. Ganske vist døde han som en Helt; men man forestille sig, hvis man kan, hans Tilbagekomst til Sparta efter at han havde overgivet Barbarerne Nøglen til Hellas. Mérimée's Resultat er altsaa det, at Herodot har fortalt Historien som Poet, og det som græsk Poet, der fremfor Alt vil stille det Skjønne i Relief, og han opkaster sluttelig det Spørgsmaal, om man kan sige, at Opdigtelsen her er mere værd end Virkeligheden. Af hundrede Mennesker vilde de 99 sikkert uden Betænkning svare Ja. Mérimée gjør det ikke. Han skriver i Aaret 1849, og med nyligt oplevede historiske Tragoedier for Øie svarer han: «Maaskee, men det var ved det Misbrug, der blev drevet med Thermopylæ, ved Foregjøglelse af den Lethed, med hvilken tre hundrede frie Mænd kunde bekjæmpe tre Millioner Slaver, at Italiens Talere fik drevet Piemonteserne til uden Forbundsfæller at indlade sig i Krig med Østerrig». Man sammenligne med denne Skepsis hos Mérimée den begeistrede Troskyldighed, med hvilken Beyle copierer den upaalidelige Krønike om Beatrice Cenci.

1830-Tiden var en Periode, i hvilken Frankrigs ypperste Skribenter vare særlig paa deres Post mod Chauvinismen. Den nys vakte Sands for de fremmede Literaturer og deres Fortrin medførte ved en naturlig Reaction en voldsom

Ringeagt for den nationale Digtning og dens Klassikere, undertiden endog for den franske Folkeaand overhovedet. Den romantiske Skoles tidligste, temmelig uforstandige Stormløb mod Racine ere bekjendte: man definerede den klassiske Litteratur som Litteratur for Skoleklasserne. Victor Hugo, hvem det ellers ikke skortede paa Nationalstolthed, udraabte i Fortalen til sine «Orientalere»: «De andre Folk sige: Homer, Dante, Shakespeare. Vi sige: Boileau». Hugo, der havde tilbragt sin Ungdom i Spanien, behandlede i sine første Dramer (Inez de Castro, Hernani) spanske Stoffer og beholdt den spanske Inddeling i Dage istedenfor i Akter. Italien og Spanien vare overhovedet for de begyndende Romantikere de forjættede Lande. Alfred de Musset skrev «Contes d'Espagne et d'Italie», Th. Gautier blev ikke kjed af at forbande Frankrigs kolde Klima og farveløse Sæder, kaldte Spanien sit virkelige Fædreland etc. etc.

Beyle og Mérimée repræsentere begge i særegen høi Grad Oppositionen imod Nationalforfængeligheden. I Beyle's Mund var Ordet «fransk» næsten et Skjældsord, han pleiede spotsk at kalde Franskmændene «les vainvifs», hans Bøger vrimle af Udfald som dette: Gives der noget mere komisk end at tiltroe en parisisk Charakter nogen Dybde? Han kalder sit Fædreland «det grimmeste Land paa Jorden, som Tossehoveder titulere det skjønne

Frankrig». *) Vi have seet, at han tilsidst endog fornægtede sin Nationalitet. Mérimée, der omtrent var saa forelsket i de spanske som Beyle i de italienske Sæder, havde det oprindelig romantiske Hang til det Fremmede, det Exotiske; han saa desuden ganske som den ældre Ven et af den franske Charakters Hovedtræk i den stadige Agtpaagivenhed paa Næstens Dom (le qu'en dira-t-on), der tilintetgjør al Originalitet, gjør Livet glædesløst og afgiver det bedste Grundlag for Samfundshykleriet. Han skattede overhovedet sine Landsmænd temmelig ringe og bestræbte sig ikke for at skjule det for dem. Men han endte modsat Beyle med at bekjende sig til Patriotismens gamle Evangelium. Det faldt ham ikke let, thi han hadede som Pesten alle patriotiske Talemaader, og der udfordredes intet Ringere end Frankrigs fuldstændige Knusning til at presse et Ord om Fædrelandskjærlighed ud over hans Læber. Men i et Brev fra 13de September 1870 skriver han dog: «Jeg har hele mit Liv igjennem stræbt at holde mig fri for Fordomme og være Verdensborger mere end Franskmand; men alle disse filosofiske Drapperier nytte Ingenting. Jeg bløder idag af alle disse dumme Franskmænds Saar, jeg græder

*) Le plus vilain pays du monde que les nigauds appellent la belle France.

over deres Ydmygelser, og hvor utaknemmelige og absurde de end ere, jeg elsker dem trods Alt».

I sin Charakteristik af Beyle har Mérimée (efter Sainte-Beuve) fremhævet som et af de mest fremspringende Træk Beyle's Frygt for at blive «duperet» (nærmest: narret paa Grund af Godtroenhed). «Deraf udsprang», siger han, «denne kunstige Forhærdelse, denne fortvivlende Opsøgen af de lave Bevæggrunde til alle ædle Handlinger, og denne Modstand mod Hjertets første Tilskyndelser, der efter min Mening var mere paataget end virkelig hos ham. Den Modbydelighed og Foragt, som han nærede for Sentimentalitet, bragte ham ofte til at forfalde til den modsatte Overdrivelse til stor Forargelse for dem, der ikke kjendte ham nøiere og toge det bogstaveligt, som han sagde om sig». Denne Frygt for at blive duperet med alle dens af Mérimée her opregnede Følger var idetmindste ligesaa levende hos ham selv som hos Beyle; kun maatte han med sit finere og svagere Naturel gjøre langt mere Vold paa sig for at anslaae den cyniske Tone, der tilsidst blev ham ligesaa naturlig overfor Mænd som den indsmigrende galante Tone overfor Damer. Ogsaa ham morede det som ung at gjælde for et Uhyre af Immoralitet, og kun engang imellem, naar et eller andet komisk Tilfælde, som f. Ex. en Provindsdames Angst for at reise alene i Diligence med ham (Lettres à une inconnue I 72)

viste ham paa nært Hold, hvor daarligt et Rygte han havde paa sig, ærgrede han sig et Par Dage igjennem over sin Uforsigtighed. Af lutter Angst for at bære sig ad som de Forhyklede kom han selv til at hykle, til at hykle Frivolitet og Haardhjertethed, og af lutter Frygt for at blive holdt for Nar, førte han ikke blot Andre bag Lyset, men bedrog sig selv for mangen ren og ligefrem Livsnydelse. Den Bedragne er tidt, ikke blot i Theatret — som Gorgias sagde — visere end den Ikke-Bedragne. Den, der ikke stadig frygter for at give sig Blottelser, har mere Mod, frembringer Mere, og virkeliggjør fuldstændigere alle de Muligheder, som slumre i hans Sjæl.

Hos Mérimée havde den evige Bekymring for at give sig Blottelser to slemme Følger, som den ikke fik hos Beyle. For det Første gav den ham i hans ældre Aar et Præg af officiel Stivhed. Som Medlem af Akademiet og Senatet, som Keiserfamiliens Yndling og betroede Mand maatte han snart figurere, snart holde Taler ved høitidelige Leiligheder, hvor han i sit Indre bestandig moquerede sig over sin Holdning og sine egne Ord. Beyle bragte sig aldrig i nogen Situation, hvor han behøvede at tale med Ærefrygt om Ting, han ringeagtede, eller at sige Dumrianer Complimenter. Han havde ikke for Intet skrevet disse Ord: «Naar jeg seer en Mand bryste sig i en Selskabssal med flere Ordner i Knaphullet.

forestiller jeg mig uvilkaarligt det uhyre Antal af Lavheder, Platheder og ofte sorte Forræderier, som han har maattet ophobe for at modtage saa mange Attester derfor». For det Andet skjærpede hin Bekymring Mérimée's Selvkritik som Forfatter saa stærkt, at den gjorde ham uproductiv. Beyle's Motto havde været: Ingen Dag uden en Linie. Mérimée havde altid skrevet lidt, men ophørte tilsidst næsten ganske med digterisk Production. Han stillede saa store Fordringer til sig selv i Henseende til Fuldendthed og Plastik, at han hellere holdt sig tilbage fra Væddekampen med sit eget Ideal end udsatte sig for den Risico, som det var for ham, hver Gang han paany forsøgte sig i den. Han vilde hellere nøies med hvad han havde opnaaet end paany sætte sin Kunstnerære paa Spil. Og han holdt sig des lettere tilbage, eftersom Tilbageholdenhed overhovedet var et Charaktertræk hos ham og ingen tøilesløs, ubehersket Productionsdrift tvang ham til den uafbrudte Frembringen.

Beyle bebreidede ham forgjæves hans «Dovenskab»; men blandt dens Aarsager var en, som Beyle ikke forstod og som udgjorde Grundforskjellen imellem dem. Beyle var Psycholog og Poet, ingen Kunstner, Mérimée var Kunstner helt ud i Fingerspidserne. Det er som Kunstner og alene som Kunstner at han er stor, og det er paa hans kunstneriske Mesterskab, at Fremskridtet

fra Beyle til ham beroer. Det rige aandelige Materiale, som Beyle havde bragt for Lyset, fik først hos ham uforgjængelig kunstnerisk Form.

Hans «Dovenskab» var for øvrigt langtfra absolut. Den yttrede sig i Studier, i Monumentbeskrivelser, i Oversættelser fra Russisk og beskedne, men strenge historiske Undersøgelser og Værker. Han var Filolog og Archæolog, en Lærd og en Videnskabsmand. Hans Kunst er som en Oase, der ligger midt i hans tørre Studier; den grændser paa alle Sider til Videnskaben, og den glider lempeligt over i Historieskrivning; thi der kommer et Øieblik, hvor Kjærligheden til Kjendsgjerningen og Lidenskaben for Nøiagtighed og Præcision ikke mere tilfredsstilles af Fantasier alene. Mérimée's personlige Forfatterskabs Historie har her været den samme som den romantiske Skoles. Han afspeiler i det Mindre en stor Bevægelse; thi i Frankrig saavel som i Tydskland har den videnskabelige Kritik og den strenge Historieforskning slaaet ind paa den Vei som Romantikens literære Kritik brød for Poesien. Da denne opgav de fremmede og middelalderlige Stoffer, gav Videnskaben sig til at behandle dem i den Aand, som Poesien havde fremkaldt. Da nu hos Mérimée Digtningen bestandig ligesom brød ud af Forskningen, da mange af hans Noveller, som «Carmen», «La Venus d'Ille», «Lokis», ligge ligesom i en Ramme af for Spøg henstillede

archæologiske eller sproglige Studier, var det forklarligt, at Videnskaben efterhaanden fra Periferien af trængte ind mod Hjertet i hans Production.

I Mérimée's Forhold som Videnskabsmand ligger den sidste Grundmodsætning mellem ham og Beyle. Han indtager i Videnskaben ikke den høieste Rang; han har Andenrangs-Egenskaberne Grundighed og Paalidelighed, men mangler den Gnist, der besjælede ham som Digter. Ikke desmindre har han den sande Videnskabsmands Kjendemærke: han taler aldrig om hvad han ikke forstaaer sig paa; han fremstiller aldrig løse Gisninger eller aandrige Paradoxer; han gaaer frem Skridt for Skridt. Han kan blive tør og træet; men han begaaer ingen Feil. Er Mérimée saaledes en ædru Videnskabsmand uden Geni, saa er Beyle lige omvendt i Videnskaben den geniale Dilettant, med alle Geniets men ogsaa med alle Dilettantens Kjendemærker. Det vrimler i hans Bøger af vovede Paastande, ubevislige Gisninger, af almindelige Udsagn om Nationer, hvis Sprog han ikke var hjemme i, af Dilettantparadoxer som hint, der satte Werner's «Luther» høiest af alle tydske Dramer. Hans Afhandlinger ere ligesaa underholdende og rige paa Indfald som Mérimée's kjedelige og tørre, men Mérimée's Resultater er byggede paa Klippegrund, Beyle's altfor ofte paa Sand.

Baade som Videnskabsmand og som Digter

betegner Mérimée altsaa et Fremskridt ud over Beyle. Han er en snevrere og fattigere Aand, men en, hvis Indhold var bragt i en ganske anden Orden, og som var Herre over en usleben kunstnerisk Form.

XXIII.

Mérimée's Udgangspunkt som Dramatiker og Novellist er et literært polemisk. Skjøndt han er anlagt til Iagttager, forfølger han ikke — som Balzac f. Ex. — det Maal, at fremstille den Verden, han seer om sig, i dens Bredde; han har ikke den Ærgjerrighed, at man skal kunne studere hans Tids Cultur og Følelser i hans Værker; han vil trodse en herskende Smag hos sine Landsmænd, vil drille eller oprøre dem og vælger i denne Hensigt med Forkjærlighed Stoffer, som ligge det moderne dannede Samfund fjernt.

Det var naturligt, at hans Uvillie først vendte sig mod den litterære Sentimentalitet. Den sky og stolte Yngling var gjennemtrængt af den Tanke, at en Forfatter har den Pligt at meddele Publicum sine Ideer, men skylder sin Værdighed som Mand at beholde sine Følelser for sig selv. Men med denne Tanke stod han i Datidens franske Litteratur næsten ene. Siden Rousseau, der med sine Romaner og især med sine «Confessions»

havde brudt Banen for en Svælgen i halvsande Følelser og en Meddelsomhed, som ikke holdt Noget tilbage, havde en Række af Skribenter ligefra Chateaubriand til Lamartine og Sainte-Beuve skaaret sig levende op til Publicums Fornøielse, indviet Læseverdenen i deres Hjerters Historie, kort sagt paa alle Maader givet sig til Pris for den vulgære Mængdes lave Nysgjerrighed. Og hvorfor? For at opnaae dens Deltagelse. Mérimée er tusinde Gange for stolt til at ønske den. For Himlens Skyld intet Skriftemaal! siger han til sig selv, idet han første Gang tager Pennen i Haanden. For da ikke at blive sentimental og elegisk skjuler han sig helt bag de Mennesker, han skildrer, lader dem selv og deres Skjæbne raade og giver aldrig sin Mening om deres Færd tilkjende. Beyle, der skyede Sentimentaliteten lige saa stærkt, kunde ikke dye sig for bestandig at snakke med; Mérimée gjør sig usynlig, uhørlig, usporlig. Men dette kan han efter sit Væsen kun ved at indskrænke sig til Fremstillingen af sluttede og faste Charakterer, der uden lang Vrøvlen eller vidtløftigt Raisonnement følge deres Indskydelse, rives med af deres Lidenskaber og pludselig, uforudseet skride til Handling. «For mig siger Mérimée's sydamerikanske Skibscapitain i Fortalen til «Familien Carvajal», ere alle Tragoediehelte en Slags flegmatiske Filosofer uden Lidenskaber, og hvis en af disse Herrer slaaer sin Medbeiler ihjel i

Duel eller paa anden Maade, tage Samvittighedsskruplerne strax Livet af ham, og han bliver blødere end en Vante. Jeg har staaet 27 Aar i Tjenesten, jeg har slaaet 41 Spaniere ihjel, og jeg har aldrig følt noget Lignende . . . . . Personer, Følelser, Hændelser, Alt synes os usandt, naar vi læse disse Stykker høit i Officiersmessen. Det er bestandig fyrstelige Personer, der lade, som de vare forrykte af Kjærlighed, og som ikke engang vove at røre Spidsen af Fingrene paa deres Prindsesser, men holde sig i en Baadshages Afstand fra dem. Vi Sømænd gaae mere ufortrødent tilværks i Kjærlighedssager.» Mérimée skriver da ikke for Spidsborgere, hvem den ringeste nervøse Bevægelse bringer Taarer i Øinene, han henvender sig til stærkere Nerver, der behøver kraftigere Rystelser for at bevæges. Derfor ikke mere disse lange reglementerede Indledninger, Forberedelser og Tragoedie-Varsler! Mennesker med Blod i Aarerne betænke sig ikke saa længe, og de Nervesvage afgive ikke noget interessant Skuespil for Andre end for de Blodløse. Naar en Kvinde elsker, hvad er saa naturligere, end at hun siger det, sprænger alle Hensyn og gjør Afstanden saa kort som muligt mellem den første Tilstaaelse, det første Kys og det første Favntag? Naar en Mand hader, og hans Had er et Had som han selv er en Mand, hvad er saa naturligere, end at han med et Stød eller et Skud

gjør Ende paa sin Plage og sin Modstanders Liv? Vil man ikke fremstille en svækket, men en kraftig Menneskerace, bliver det idetmindste saaledes, og heraf følger da hos Forfatteren Tilbøieligheden til at lade enhver Følelse antage Charakter af skarp og voldsom Lidenskab, heraf følger Trangen til at fordybe sig i det Grusomme og Barske, til at lade Døden, haard og kold. ikke Tragoediedøden, men den virkelige Død i dens hele Ubarmhjertighed sætte Kronen paa ethvert Værk, som udgaaer fra dette Kunstnerværksted. Heraf med eet Ord det Atroce hos Mérimée.

Han er fortrolig med Døden. Hvis de gamle Betegnelser sloge til overfor ham, vilde man kalde ham en stor Tragiker; men Mérimée troer ikke paa, hvad aristotelisk opdragne Doctrinære pleie at kalde den tragiske Forsoning. Han synes at sige med Schiller om de øvrige Digteres Fremstilling af den store Katastrofe: «Aber der Tod, Ihr Herrn, ist so ästhetisch doch nicht.»

Allerdybest i hans Sind ligger Kjærligheden til det kraftige Charaktertræk. Han elsker ikke som Balzac selve Kraften som Kraft i Driften, i Lidenskaben; han elsker Kraften i Betydning af det oprindeligt Dygtige i Charakteren og det energisk Afgjørende i Begivenheden, og som naturligt er, han begynder med at opfatte og gjengive den afgjørende Begivenheds Poesi, endnu længe inden han er moden nok til at fremstille den

sande og kraftige Charakters. Af alle Begivenheder er Døden den mest afgjørende, og saaledes gaaer det til, at han forelsker sig i Døden, vel at mærke ikke i Døden, som den opfattes af Spiritualister eller Troende, ikke i Døden som lutrende Overgang, men i det voldsomme, pludseligt indbrydende og barske Tilfælde, der med store blodige Træk tegner en Afslutning. Han er som Sièyes for «La mort sans phrase».

Den Antagelse kunde ligge nær, at ligefuldt en vis Følelsesløshed, et vist Hang til Grusomhed hos Mérimée som Menneske maatte ligge bagved denne litterære Haardhjertethed. At imidlertid de extravagante Ytringsformer af denne Egenskab, i Virkeligheden fra først af vare foraarsagede af den nævnte polemiske Stemning mod den poetiske Brug af det Rørende, lader sig næsten bevise ved direkte Udtalelser af Mérimée. Jeg finder i hans Afhandling om hans Ungdomsven Victor Jacquemont denne Passus: «Jeg har aldrig kjendt noget Hjerte, der i Virkeligheden var mere følelsesfuldt end Jacquemont's. Han var en kjærlig og øm Natur, men han anvendte lige saa stor Omhu paa at dølge sine Sjælsbevægelser som Andre paa at skjule deres slette Tilbøieligheder. I vor Ungdom vare vi blevne stødte tilbage af den falske Følsomhed hos Rousseau og hans Efterlignere, og der indtraadte, som det pleier at skee, en over-

dreven Reaction. Vi vilde være stærke og vi gjorde os lystige over Sentimentaliteten.»

Det forstaaer sig dog af sig selv, at dette Had til det Blødagtige og Taaredrivende, der stikker saa stærkt af mod andre samtidige Talenters hypersentimentale Ungdomsstandpunkt, og denne Forkjærlighed for det Voldsomme og Brutale ikke beroede paa pur Modsigelseslyst. For at maale Styrken af denne Mérimée's Tilbøielighed behøver man kun at kaste et Blik ud over hans Udviklingshistorie. Man maatte hos enhver Anden vente at see en saadan Sympathi hæmmet i sit Frembrud ved Ungdomstidens lettere og lysere Lune og i Alderdommen mildnet ved aftagende Kraftfylde. Men ingen af Delene er Tilfældet hos Mérimée. Hans Kjærlighed til de voldsomme Afgjørelser er ligesaa gammel hos ham som hans Kjærlighed til Pen og Blæk, og det Afskrækkende eller Rædselsfulde, som i hans Manddoms Værker, besjælet med Inderlighed og Aand virker tragisk indsnevrer sig atter i hans Alderdoms Productioner til det mørkt og frastødende Uhyggelige.

Man seer i «Clara Gazuls Theater», den første Bog, som Mérimée, kun 22 Aar gammel, udgav, paa den interessanteste Maade Ungdommeligheden stride med hin dybt indgroede Forkjærlighed for det Voldsomme og Vilde. Overfladisk betragtet kan denne Bog synes temmelig alvorlig. Den adskiller sig, skjøndt den udgives for spansk, fra

den spanske Skuespillitteratur ved mange af de væsentligste Bestemmelser. Langt fra, som Kappe- og Kaardestykkerne ensformigt at gjentage de samme Charaktertyper og de samme af Skinsygen og den pirrelige Æresfølelse fremkaldte Situationer; langt fra at ligne dem ved en fordomsfuld moralsk Etiquette, have de indbyrdes meget forskjellige Dramer, hvoraf dette Theater bestaaer, skarpt og individuelt charakteriserede Figurer. Istedenfor at vise overmenneskelig Selvbeherskelse og Resignation, rives Personerne blindt med af deres Lidenskaber og Drifter. Endnu mindre Lighed have disse Skuespil med den store Gruppe af fantastiske og romantiske Eventyrdramer med eller uden katholsk Beaandelse, i hvilke Calderons Poesi naar sin høieste Glands og sine mest brogede Farver. Det er kun med enkelte tunge spanske Dramer som Calderons «El alcalde de Zalamea», «Las tres justicias in una», «El medico de su honra», «El pintor de su deshonra» eller Moretos «El valiente justiciero», at enkelte iblandt dem, f. Ex. «Ines Mendo», stemme overens i Grundtonen. I Gjennemsnit er Bogen kun tilsyneladende alvorlig. Den er fri, kaad, dristig, overmodig og gjennem den spanske Skuespillerinde-Habit stikker ægte fransk Letsind og Satire igjennem. Den sætter, som det hedder i Fortalen til «En Kvinde er en Djævel», adskillige Personer i Scene, som vore Ammer og Barnepiger have lært os at betragte

med Ærefrygt. Den haaber, at «de oplyste Spaniere» ikke vil tage dette ilde op. «Clara Gazul» er da en lystig Bog; den gode Dame, som har skrevet den, bærer ikke lange Skjørter. Men hvilken løierlig Lystighed er ikke dette! En Lystighed, der morer sig med at kaste med Knive, en Lystighed, til hvilken man skal see sig om efter et Sidestykke, og hvortil man maaskee intet andet finder end en ung fornøiet Panthers Spring eller Lege. Mérimée kan ikke godt ende uden at slaae alle sine Hovedfigurer ihjel, og Dolkestødene følge næsten marionetagtigt paa hinanden. Men han morer sig med umiddelbart efter Katastrofen at bryde Illusionen over, idet han lader de Spillende reise sig og en af dem takke Tilskuerne for deres Opmærksomhed, saa det Hele bliver til Løier.

«Dona Maria.

Hjælp hende! hun har taget Gift, hun er forgivet af mig. Jeg vil straffe mig, som jeg har fortjent; Klosterbrønden er ikke langt borte. (Hun løber ud).

Fray Eugenio
(til Publicum).

Tag mig det ikke ilde op, at jeg har foraarsaget disse to elskværdige unge Damers Død, og vær saa god at undskylde Forfatterens Feil.»

Saaledes ender det lidenskabelige Stykke «L'occasion». Den vittigste Kritik, der er skrevet

over disse Stykker og denne Manér, er en Passus i Alfred de Mussets «Lettres de Dupuis et Cotonet»: «Og saa har vi Spanien med sine Castillanere, der skjære Halsen over paa hverandre, som man drikker et Glas Vand, og med sine Andalusierinder, der hurtigere endnu indlade sig paa en mindre affolkende Idræt, med sine Tyre, Toreadorer, Matadorer o. s. v.»

Den unge romantiske Skoles Spanien, til hvilket Musset med sin Andalusierinde fra Barcelona, som man kan kjende paa det blege Ansigt og den brune Hals, selv har givet Bidrag, var i Virkeligheden ikke blot hos Mérimée saa varmblodigt og hurtigtlevende. Men Ingen havde den Morskab af det som han. Og til denne hans Ungdoms-Manér er det, at de Stoffer, han i sin Alderdom vælger, fuldstændigt svare.

Hans sidste Novelle «Lokis» er Historien om en ung lithauisk Greve, der i Kraft af en hemmelighedsfuld Afstamning af og til sporer et Rovdyrs Instincter i sig, og som i Brudenatten bliver vanvittig og bider Halsen over paa sin Brud. Hans Charakter er skildret med fin Kunst, Galskabens Udvikling er anskueliggjort med et Par lette Træk, og det har øiensynlig været en særegen Fornøielse for Mérimée at tegne den unge Greves Skikkelse i dens hele Vildhed som Sidestykke til en uendelig brav og tam tydsk Professor (Tydskeren i de franske Bøger før 1870), der

opholder sig som Gjæst i det grevelige Hus, hver Aften skriver Brev til sin Forlovede, Frøken Gertrude Weber og saaledes meddeler Læseren den gyselige Begivenhed. Men Slutningsindtrykket af denne Vampyrhistorie er dog rædselblandet Modbydelighed, og Fremstillingens Mesterskab, den Takt som er bevaret i Foredraget af Brutaliteten, den hele Elegance, med hvilken der tumles med det Afskyelige, erindrer næsten om Skarpretterens Glacéhandsker. Fortællingen er kun psychologisk interessant som Vidnesbyrd om Styrken af en oprindelig Grundtilbøielighed hos dens Forfatter.

Individuel og original var denne Mérimée's Tilbøielighed ganske vist, men ligefuldt er den øiensynligt nærbeslægtet med Tendensen i hele den Skole, der af Southey var bleven stemplet som satanisk. Byrons Indflydelse er umiskjendelig. Man var ved Aaret 1830 i Frankrig, som alt tidligere i England, grundigt træt af Reactionstidens «immanueliske» Poesi. Digtningens Scepter var fra Lamartines Hænder gledet over i Victor Hugo's, hvis «Orientalere» jo gav de blodigste Billeder af Krig og Undergang. Lamartine selv, den tidligere seraphiske Digter par excellence, slog i sit Digt «La chute d'un ange» ind i den sataniske Retning. Og i Hugo's Skole fandtes en ung Digter, der næsten samtidigt med Mérimée og uden i ringeste Maade at være paavirket af ham, behandlede gysenvækkende Æmner i smaa,

kunstnerisk udførte Noveller; jeg mener Petrus Borel, der døde saa fattig og uberømt. Hans «Dina, la belle juive» lader sig parallelisere med Mérimées Rædselsnoveller. Den stakkels Borel var en Sværmer, en glødende Enthousiast og Moralist, der med den Pathos, som skjuler sig bag hans objective Fremstilling, vilde fremkalde Læserens Harme over de Voldsgjerninger, han skildrede. Den fine, slebne Mérimée anstiller sig ofte kun saa blodtørstig, fordi det morer ham at forskrække Læseren og især Læserinden. Men en ægte romantisk Udfordring til «Spidsborgeren» foreligger dog i begge Tilfælde.

Ikke ustraffet har Mérimée givet sit Talent den litterære Blodtørst i Vold. Undgik han end i levende Live Nemesis, saa har Gudinden indhentet ham efter hans Død. Da Loménie holdt Lovtalen over ham i det franske Akademi, udtalte han til Slutning den Mening, at Mérimée stadig havde savnet den huslige Arnes Fryd og vilde have været lykkeligere som Familiefader «med fire eller fem Børn at opdrage».. Og da hans Veninde, Grevinde Lise Przedrzerska gav hans visselig ikke for Offentligheden bestemte Breve til hende i Trykken som «Lettres à une autre inconnue», bestemte hun Salgsudbyttet til Sjælemesser for sin antikirkelige Vens Frelse.

XXIV.

Da Mérimée som Digter debuterede i spansk Forklædning, var man i den klassiske dramatiske Litteratur kommet saa vidt, at Personerne i et Drama som Brikkerne i et Skakspil havde deres bestemte Rolle og foreskrevne Gangart. Der gaves en Konge, en Tyran, en Prindsesse, en Sammensvoren, en Fortrolig i Almindelighed. Om Dronningen, som havde dræbt sin Ægteherre, hed Semiramis, Clytemnestra, Johanne af Neapel eller Maria Stuart, om Lovgiveren kaldtes Minos eller Peter den Store eller Cromwell, det var ligegyldigt; deres Ord og Handlinger, Tanker og Følelser vare altid de samme. En ung klassisk Digter, der havde valgt et Stof af den spanske Historie, og som mødte Vanskeligheder hos Censuren. fandt paa den Udvei, med et Pennestrøg at forlægge Handlingen fra Barcelona til Babylon og fra det sextende Aarhundrede til Tiden før Syndfloden, da «Babylone» havde samme Antal Stavelser og rimede paa de samme Ord som «Barcelone», saa at der næsten ikke var noget at forandre.*) Det Spanien, Mérimée som Clara Gazul viser sine Læsere, er et andet end det, hvori hint Barcelona laa. Og han nøies ikke med at formumme sig som Spanierinde. Han

*) Guizot: Shakespeare et son temps, 294.

sætter som ægte Romantiker Poesiens Hovedopgave i uden Overkalkning eller Fernis at lade de forskjellige Folkeslags og Culturtrins sædelige Tilstand komme for Dagen, saa at hvad man dengang kaldte «Localfarven» træder rent og kraftigt frem. Han gjør sig derfor til Beboer af de forskjelligste Lande og til Samtidig med de forskjelligste Tidsaldre. Han føler som Maurer, Neger, Sydamerikaner, Illyrier, Zigeuner, Kosak o. s. v. Han opsøger dog ikke alt det Fjerne med samme Forkjærlighed, thi han skyer Civilisationen og Polituren. Som Théophile Gautier paa sine Reiser besøgte ethvert Land paa den Aarstid, da dets Klima er eiendommeligst, Afrika om Sommeren, Rusland ved Vintertid, saaledes foretager Mérimée aandelige Udflugter til de Egne og til de Stammer, hvor Ringeagten for Menneskeliv er koldest, Lidenskab og Sandselighed hedest, Charaktererne haardest og vildest og de primitive Fordomme mægtigst. Han indskrænker sig ikke til Nutiden. Han fordyber sig i de middelalderlige Bondekriges Barbari; han fremmaner Billedet af Karl den 9des Tid og ordner med energisk Kunst sin Fortælling om Bartholomæusnatten som Katastrofe. Han er fortrolig med det fjortende Aarhundrede i Spanien og det syttende Aarhundrede i Rusland som med det gamle Frankrig og det gamle Rom. Som Archæolog og Historiker har han studeret Indskrifter og Mindesmærker, Byg-

ninger, Smykker og Vaaben, gjennemforsket Documenter og Manuscripter i de forskjelligste og for almindelige Litterater utilgjængeligste Sprog og Dialekter. Saaledes opnaaer han en for sin Tid overordentlig Troskab i sine Malerier.

Det er Lidenskaben for det oprindeligt Kraftige i dets nøgne Sandhed, der giver ham den historiske Sands. Ogsaa for sine historiske Arbeider opsøger han sig bestandig de voldsomste og forvovneste Charakterer til Helte: Sulla, Catilina, Don Pedro den Grusomme af Castillien, den første, falske Demetrius o. s. v. Har end hans samvittighedsfulde Nøiagtighed som Lærd og hans Mistillid til Indbildningskraftens Rolle i Videnskaben, gjort hans historiske Værker livløse, (bedst ere «Don Pedro I.» og «Épisode de l'histoire de la Russie» iøvrigt lykkedes), saa faaer Historien mellem hans Hænder dog altid Liv, saasnart han giver sig til at udforme den digterisk. Efterat Vitet med sine mesterlige «Scènes historiques» havde vist, hvorledes man i frie dramatiske Scener kunde fremstille sanddru Historie, gav Mérimée i «La Jacquerie» Frankrig Billedet af en meget tidligere og vildere Tid end den, hans Forgjænger og Læremester havde underkastet poetisk Behandling. Digtets Aand har han fortrinligt betegnet ved den som Motto ironisk anbragte Replik af Mascarille hos Molière: «Jeg arbeider for Tiden paa at sætte hele den romerske Historie i

Madrigaler». Beundringsværdigt har Mérimée forstaaet at sætte sig ind i de Vedtægter og Taabeligheder, de Synsmaader og Fordomme, af hvilke Bevidsthedsindholdet i hin fjerne Tid bestod. Jeg vil fremhæve een Charakter: Isabella, Datter af Baronen d'Apremont, en Type paa en ædel, elskværdig, ung Pige fra Feudaltiden. Hun er ren af Hjerte og streng af Sæder; hun har Barmhjertighed med de Lidende og med de Overvundne. Hun er god mod den kjække og trofaste Væbner, der for hende gaaer gjennem Ild og Vand, hun beder sin Fader om at forære hende denne Livegne, hun gjør ham til sin Staldmester til Tak for at han har frelst hendes Liv, og hun broderer ham en Pung. Men han vover at elske hende — saa er Alt ude. Hun overvælder ham med Forbitrelse og Haan, hun bortstøder ham med Foragt, hun betragter sig som vanæret blot ved, at han har vovet at løftet sine Øine til hende. Man tænke sig nu som Modsætning en ædel Ingemannsk Jomfru, man danne sig selv et Billede af, hvor fordomsfrit hun vilde see ned paa sin Tidsalder og skatte det ædle Hjerte under den simple Væbnerdragt, og man fornemme Forskjellen mellem en spiritualistisk-abstract og en uforfærdet historisk Gjengivelse af en raa og kraftig Tid. Jeg vil endnu nævne en Situation: Scenen, der foregaaer ved Nattetid foran en ensom Hytte i Skoven, til hvilken den brutale engelske Friskarehøvding Si-

ward er redet med Isabella, som han har bortført, efter at hendes Fader er bleven dræbt ved Overfaldet. Det Hele er kun to Landsknegtes Samtale udenfor Døren, medens de holde de sadlede Heste og udvexle deres Betragtninger over den Vold, som Siward imidlertid inde i Hytten anvender mod Isabella. Indtrykket er saa stærkt, at det meddeler et Tidsbillede. En Feil ved Værket er det imidlertid, at Digteren i sin Sky for det Følsomme har ophobet saa mange grusomme og afskyelige Handlinger, at hans Charakterers gjennemgaaende Vildhed overskriger de sociale og individuelle Forskjelle.

Ganske anderledes hæve i hans «Chronique du règne de Charles IX» alle Skikkelser sig ud fra Baggrunden. Her ere alle Charaktererne eiendommelige uden derfor at være moderne; (en enkelt, George Mergy's, har dog et vel moderne Anstrøg): ja Digterens Opmærksomhed har her i saa høi Grad været optaget af Enkelthederne, at hvert Kapitel ved sin plastiske Composition udgjør et lille Hele, og Totalbilledet kun fremtræder som en Mosaik af de udprægede Charakterer og Situationer. I den sidste af hans historiske Digtninger «Les débuts d'un Aventurier» er det, der i den falske Demetrius fængsler ham, alene den primitive Smidighed, den kantede og friske Kosakeiendommelighed, derimod slet ikke de aandelige Collisioner, som Bedraget afstedkommer, og som

Schiller øieblikkeligt fik Øie paa. Mérimée's Stykke standser omtrent hvor Schillers begynder; thi en bestemt Menneskegruppes Sæder til en bestemt Tid interesserer ham mere end det abstract og fælles Menneskelige, og her som overalt i hans historiske Poesi møde vi derfor ikke Livets Intelligens- eller Følelsesside, men dets Charakterside, og see Charakteren hævde sig i sin uopvristelige Sluttethed. Foregaaer Handlingen i hans Bøger i den moderne Tid, da skildrer han Zigeuner- og Røverliv som i «Carmen», Blodhævn som i «Colomba» et rædselsfuldt Drab i Brudenatten som i «La Vénus d'Ille» eller i «Lokis». Foregaaer Handlingen desuden indenfor selve det moderne Samfund, da fremstiller han enten Egenheder ved de Stænder, som staae paa Kant med Samfundet, unge Dandserinders og Skuespillerinders dristige Sprog og uregelmæssige Synsmaader, katholske Præsters erotiske Anfægtelser, eller ogsaa nøies han med, hvad der selv indenfor de priviligerede Stænders Liv har nogen Charakter, som et inderligt Kjærlighedsforhold, der tilintetgjøres ved en Duel, et Ægteskabsbrud, der fører til Selvmord, en eller anden dygtig Skandale, som det er ham en ren Fornøielse at brænde af under Næsen paa et slapt og hykkelsk Samfund. Han føler sig som Digter hjemme overalt, hvor han møder den kolde Skjæbne, det stærke Tilfælde, de heftige Lidenskaber, der, naar de seire, gjennembryde

Samfundsforholdene, og naar de ligge under, af Samfundsforholdene stemples som forbryderiske. Derfor var ogsaa den nyere russiske Litteratur ham saa kjær; thi det er netop Gjenstande, der ere beslægtede med hans egne Æmner, som behandles i de Digtninge af Puschkin, han har oversat, «Spar-Dame» og «Zigeunerne».

Der findes hos Mérimée to Eiendommeligheder, som gjøre ham utilbøielig til at opfatte de skarpe Katastrofer i Menneskelivet som tragiske Katastrofer, den ene er en vis Frygt for at selve den Skarphed, som han elsker, skal tabe sin Braad ved Indførelsen af et forsonende Element, den anden er hans Vantro overfor et større sammenfattende Hele, der kunde optage det enkelte Tilfælde i sig. Naar han stundom alligevel virker ægte tragisk, saa er det mod hans Hensigt ved det modnere og dybere Studium af Charakteren og ved hans med den større Livserfaring stigende Interesse for de Tilfælde, i hvilke der viser sig en nødvendig Sammenhæng mellem Charakter og Skjæbne. Naar i hans Roman fra Karl den 9des Tid den ene Broder falder for den andens Haand, saa har her den Symbolerne med sin Spot forfølgende Digter ligesom mod sin Villie samlet Religions- og Borgerkrigens hele Taabelighed og Rædsel i et stort tragisk Symbol. Naar i hans Novelle «La partie de trictrac» den stakkels Officier, der en eneste Gang har spillet falsk, bliver saa

ulykkelig i Bevidstheden om sin Skam, at han forseer den eneste Frelse i Døden, saa former Fortællingen sig uvilkaarligt til en Æresfølelsens Tragoedie.

Han forsøger i et andet Mesterværk «La double méprise» at skildre det Væv af Tilfældigheder, af hinanden krydsende og hinanden misforstaaende Instincter, der gjør Livet meningsløst og selv det Sørgeligste ligesaa fornuftstridigt som sørgeligt og hæsligt; men idet han fortæller den pinlige Begivenheds indre Historie og idet man begriber, at det Absurde maatte skee, ophører det at være absurd. Fortællingens Indhold er med to Ord det, at en ung Kone, Julie de Chaverny, der er utilfreds i sit Ægteskab, og som begynder at føle sin Utilfredshed som Ulykke, gjennem en Kjæde af fine, overraskende, men som Jernringe sammenhængende Sjælebevægelser og Sindstilstande føres til at hengive sig til en Mand, hun i Virkeligheden slet ikke elsker, og tager sin Død derover. Mérimées Kunst bestaaer her i den Sikkerhed, hvormed han tager Læseren ved Haanden og leder ham igjennem alle hine Sindstilstandes Labyrinth til et Resultat, der indtræffer ligesaa nødvendigt som fornuftstridigt. Uovertræffelig er især Samtalen, i hvilken Darcy netop ved med Beskedenhed og Humor nødtvungent at fortælle om sine Bedrifter ophidser Julie til Sværmeri, samt hele Samtalen i Vognen, under hvilken Julie

ved hver Replik, ved hvert Ord, endnu mere ved sin Modstand end ved sine Tilstaaelser rykker sin Undergang bestandig nærmere. Jeg fremhæver denne klassiske Sætning, som alt det Foregaaende forbereder: «Den stakkels Kvinde troede i dette Øieblik og med fuldkommen Oprigtighed, at hun altid havde elsket Darcy, og i alle de sex Aar, i hvilke hun ikke havde seet ham, med ligesaa stor Kjærlighed, som hun følte for ham i dette Øieblik.» Mérimée har forstaaet, hvilken Almagt i Menneskelivet, hvilken tragisk Drivkraft der ligger i den uundgaaelige Illusion. Af den nødvendige, den uundgaaelige Illusion kan jo ikke blot Halvdelen af al Menneskelivets Lykke, men ogsaa en betydelig Sum af menneskelig Elendighed forklares.

Endnu nærmere kommer Mérimée det egentlig Tragiske, hvor det Skjæbnesvangre synker ned i Charakteren og blander sig med den som en Gift blander sig med Blodet. Saaledes i Novellen «Carmen». Fra den Dag af, da José møder Zigeunerpigen Carmen første Gang, gaaer hans Liv ud af sit Spor, og med streng Nødvendighed forvandles han nu, skjøndt god og brav af Sindelag, for hendes Skyld til Røver og Morder. Ja, Mérimée, der som ung Romantiker vilde tage saa lang Afstand som muligt fra de antikiserende Tragikere, kom i «Colomba» med sin moderne corsicanske Heltinde den græske Tragoedie nærmere end nogen af de ærværdige Tragi-

kere, der forherligede «Agamemnons aldrig uddøende Familie». Ikke med Urette har man sammenlignet Colomba med Elektra. Som Elektra gaaer hun helt op i Tanken paa sin Faders uhævnede Død, som Elektra opflammer hun sin Broder til Blodhævn og endnu mindre end den sofoklæiske unge Pige er hun en abstract Tragoedie-Heltinde; thi hun bevæger sig elskværdigt og naivt i sit Pandser af frygtelige Fordomme. Hun er paa en Gang blodtørstig og barnlig, haardhjertet og pigeagtig; en umild Gratie er Grundtrækket i hendes Væsen. Det er nutildags en let Sag at see, hvor meget nærmere denne naturkraftige Datter af et lille, sydlandsk Øfolk staaer de gammelgræske Kvindeskikkelser end alle hine paa Kothurner gaaende Theaterprindsesser, der paa de franske Scener lød Navnene Elektra, Antigone eller Ifigenia. Nærmest er hun dog maaske i Slægt med de hedenske Døtre af en langtborte liggende nordisk Ø, med Kvindeskikkelserne i de islandske Sagaer, der med en saa lidenskabelig Haardnakkethed ruge over Familiehadet og regelmæssigt drive Mændene, der holde igjen, ind i Blodhævnen. I denne «Colomba», Mérimées berømteste Frembringelse, feirer den romantiske «Localfarve» sin mest afgjorte Triumf. Fortællingen har den mest uforfalskede Aroma af Bonapartes Fødeø og der gaaer et Pust af corsicansk Aand igjennem den. Som et Bevis for den Troskab, hvormed de corsicanske Sæder ere gjen-

givne, ikke mindre end for den Lykke, Bogen gjorde, fortjener det at anføres, at da Mérimée i Anledning af Libri-Processen i Retssalen ventede paa sin Dom, traadte en Corsicaner blandt Tilskuerne, en forhenværende Bandit, hen til ham og tilbød ham for det Tilfælde, at han skulde blive dømt, Vendetta over Rettens Præsident. Der lod sig neppe føre noget bedre Bevis for Ægtheden af «Colomba»s Farve. Mérimée vilde imidlertid ikke have været Mérimée, hvis han ikke (netop paa den Tid, da han udgav «Colomba») havde reddet sit Ry som Fjende af alle Theorier ved efter Evne at gjøre sig lystig over hin famose Localfarve. I sin 1840 skrevne Fortale til den anden Udgave af «La Guzla», hans fingerede Samling af illyriske Folkesange, fortalte han, at han «i det Naadens Aar 1827» havde været Romantiker, havde sværmet for Localfarven og hyldet den Anskuelse, at der udenfor Localfarven ikke gaves nogen Frelse. Ved Localfarve havde han og hans datidige Kammerater forstaaet hvad man i det syttende Aarhundrede kaldte «Sæderne»; men de havde været meget stolte af deres Ord og havde indbildt sig at være Opfindere saavel af Sagen som af Ordet. Begeistringen for Localfarven havde bl. A. indgivet ham det levende Ønske at besøge Illyrien; han havde imidlertid af Mangel paa Reisepenge maattet opgive det og var falden paa at beskrive sin Reise i Forveien for saa at

foretage den for Honoraret; da ogsaa denne dristige Plan var bleven opgivet, havde han ved Hjælp af en Reisebog og Kjendskabet til «fem eller sex slaviske Ord» fabrikeret sin «fra det Illyriske oversatte» Balladesamling. Alle Mennesker havde troet paa Mystificationen.*) En tydsk Doctor ved Navn Gerhart havde endog oversat hans «Guzla» med to andre Bind slaviske Poesier paa Tydsk, og det endda i Originalens Versemaal, som han havde kunnet skimte bag Mérimée's Prosa. Efterat han imidlertid saaledes havde gjort den Erfaring, med hvor stor Lethed «Localfarve» lod sig fremstille, havde han tilgivet Racine og Klassikerne deres Mangel paa denne Substans.

Man føler gjennem Spøgen og Vittigheden ret vel den fornemme Poets Ærgrelse over, om end kun i Litteraturen, om end kun som Yngling, at have havt en Fane og have tilhørt et Parti. Ren Sandhed siger dette lystige Forord ikke; thi skjøndt Mérimées illyriske Prosa-Ballader ikke

*) Kun den gamle Goethe angav offentlig Mérimée som Forfatter til de illyriske Poesier. Mérimée udtaler sig imidlertid i et Brev ikke med Urette noget bittert om den Motivering, som den store Digter gav sin Afsløring af Pseudonymet Hyacinth Maglanovich: „Vi bleve opmærksomme paa, at i Ordet Guzla laa Ordet Gazul skjult“; thi Mérimée der som alle de yngre Romantikere beilede til Goethe's Bifald, havde sendt ham Bogen med et Brev, i hvilket han betroede ham sit Forfatterskab.

ellers have mange glimrende Fortrin, saa ere de dog Frugter af et fint og omhyggeligt Studium og nøie holdte i slaviske Folkevisers Stil. Uden nogen Selvforringelse («Kleinthuerei» som Tydskerne kalde det) kan Mérimée nu engang ikke godt tale om sig selv. Hans Fortaler er, naar han en sjelden Gang nedlader sig til at sætte sig i direkte Forhold til Publicum gjennem en Fortale, af en skjødesløs, ligegyldig Beskedenhed, der endnu langt mere end den videst drevne Selvfølelse isolerer den, der benytter den som Form.

XXV.

Hans Væsens Form er den strenge eller spotske Forbeholdenhed. Den aabenbarer sig tydeligst i den officielle Del af hans Forfatterskab, i hans knappe, i Fagord sig bevægende Monumentbeskrivelser (Notes sur le Midi de la France o. s. v.). Intet Ord om ham selv, intet Udbrud! Ikke et eneste Reiseindtryk og ikke een paa Lægfolk beregnet Vending. Hvilken Spas, saa grundigt at holde alle dem for Nar, der havde haabet i Inspektøren over Frankrigs Mindesmærker at kunne gribe Dilettanten og Novellisten!

Forbeholdenheden træder videre frem i den Tilbøielighed til at mystificere, der findes hos det spanske Theaters og de illyriske Balladers Digter. Den minder om Beyle, men har en noget forskjellig

Charakter. Hans Pseudonymitet var kun kortvarig, men var, saalænge den stod paa, gjennemført. Det morede ham i høieste Grad at lade Læseverdenen løbe April og selv blive udenfor Legen. Han forsømte intet Middel til at gjøre sine Pseudonymers Existens troværdig. Ikke alene deres Biografi men endog deres Portrait gav han deres Værker med paa Veien, og for at fuldstændiggjøre Spøgen lod han til Originaludgaven af Clara Gazul sig selv aftegne og stikke i Kobber, klædt som Spanierinde i nedringet Dragt og med Mantillen over Hovedet.

Den, som narrer ved at tie, maa engang tale og den, som skuffer ved at mystificere, nødes dog til at give sig til Pris, naar Hemmeligheden røbes; men der er et Harnisk, som er kraftigere end baade Tausheden og Mystificationen, og dette Harnisk har for Mérimée som for Beyle Ironien været.

Han havde fra Begyndelsen af en satirisk Aare; thi hans lidenskabelige Forkjærlighed for Charakterens oprindelige Energi medførte af sig selv den spottende Holdning overfor Fraseheltе. Et Skuespil som «Les mécontents» indeholder saaledes den bitreste Satire, der vel nogensinde er skrevet over Revolutionsmænd i Slaabrok og Tøfler. Legitimiske Landadelsmænd — Mumier og Dumrianer — der kun have een Lidenskab, den at høre sig selv tale, stifte en Boudoir-Sammensvær-

gelse mod det første Keiserdømme, beslutte at uddele Skrifter blandt Almuen, give hinanden hemmelige Signaler, udkaste Planer og kjævles om Forsædet i deres Møder, men fare fra hverandre ved Synet af en Gendarm. Det langt senere Skuespil «Les deux héritages ou Don Quichotte», som sandsynligvis har tjent Emile Augier til Forbillede for nogle af hans Dramer, indeholder den analoge Satire over det sociale og kirkelige Hykleri, den politiske Humbug, Uridderligheden og den marvløse Beregning hos en Ungdom, i Sammenligning med hvilken Mérimée næsten følte sig fristet til at betragte sig selv som en Idealist og Sværmer.

I disse dramatiske Værker, der allerede som Læsedramer røbe en Ufuldkommenhed i Formgivningen, kommer dog den for Mérimée eiendommeligste Art af Ironi ikke tilsyne. Han er her tilbøielig til at lægge Farverne noget tykt paa; sin egentlige Styrke har han som Novellist. Langt finere end i hans Dramer er Ironien i den elskværdige Miniature-Novelle «L'abbé Aubain», der afgiver et stort Bevis paa Mangesidigheden af Mérimées Talent, siden han i den nærmer sig lige til Edmond About, hvem han tilmed langt overtræffer i Elegance. «L'abbé Aubain» er en lille Samling Breve, skrevne dels af en Dame, der antager sig for elsket af en ung Abbed, dels af Abbeden, som gjør tvungne Løier med Damens

Kjærlighed til ham; vi lære to svage, men fintconstruerede Væsener at kjende, der lyve for hinanden, for sig selv og for Andre, og over hvis smaa slikvorne, men magelige Lidenskaber og hyklede Selvbeherskelse Digterens stumme Satire svæver.

I en Novellette af denne Art findes ingen Fortæller; man seer altsaa her saa lidet som i Skuespillene Forfatteren selv trække sig tilbage. Tydeligst fremtræder dog den for Mérimée absolut betegnende Form af Ironi, hvor vi have en Fortæller, men kun sporer ham derved, at han stiller sig udenfor den Sindsbevægelse, han skildrer. Mérimées Foredragsmethode bliver i Kraft af hans Væsens Forbeholdenhed den at forøge Virkningen af det Fortalte ved en sig i Smaatræk forraadende Ironi, og det enten saaledes, at han med et fint Halvsmil lader de rørende Steder tale for sig selv, eller saaledes, at han indfatter det Smertelige, det Oprørende eller Lidenskabelige i Omgivelsernes Interesseløshed og Kulde som i en Ramme. Jeg vil give nogle Exempler.

Mérimée har i det lille Mesterværk «Le vase étrusque», den eneste af hans Noveller, hvor han med Sympathi behandler et Æmne fra den moderne Tid, fortalt en Kjærlighedshistorie imellem to unge Væsener, der i Hemmelighed elske hinanden. Efter et natligt Stævnemøde er den unge Mand kommen hjem, og vi høre hans Monolog:

»Hvor jeg er lykkelig! sagde han hvert Øieblik til sig selv. Endelig har jeg truffet det Hjerte, som forstaaer mit .... Ja, det er mit Ideal, som jeg har fundet; jeg har paa een Gang en Ven og en Elskerinde .... Hvilken Charakter! .... hvilken lidenskabelig Aand! Nei, hun har aldrig elsket nogen Anden end mig ....» Og da Forfængeligheden blander sig ind i Alt paa denne Jord, udbrød han snart: «Det er den smukkeste Kvinde i Paris,» og hans Indbildningskraft udmalede ham al hendes Ynde.»

Saaledes vedbliver Skildringen endnu nogen Tid, indtil Mérimée afbryder sig selv med den lille Bemærkning: «En lykkelig Elsker er næsten ligesaa kjedelig som en ulykkelig Elsker.» Da endelig det skjønne Forhold mellem de To har naaet sin høieste og rigeste Fylde, da Saint-Clairs saa flygtige, men saa skjæbnesvangre Skinsyge paa hans Elskedes Fortid har opløst sig i et Intet, en Misforstaaelse, og vi have været Vidne til en Elskovsscene, som ikke den blødeste eller mest indsmigrende Digter kunde male med større Inderlighed, en Scene, i hvilken Angerens Taarer blande sig med Kys og Smil, hvorledes erfare vi saa sex Linier nedenfor, at Alt i samme Nu er forbi og Saint-Clair Morgenen derpaa falden i Duellen? Vi erfare det, som Sligt erfares i Livet:

«Nu,» sagde Roquantin til Oberst Beaujeu,

som han om Aftenen traf hos Tortoni, «er Nyheden sand?»

«Altfor sand, kjære Ven,» svarede Obersten med en mørk Mine.

«Fortæl mig, hvorledes det gik til.»

«Aa ganske ligefrem. Saint-Clair begyndte med at sige, at han havde Uret, men at han vilde staae for Thémines' Skud, før han gjorde ham Undskyldninger. Jeg kunde kun bifalde det. Thémines vilde have det afgjort ved Lodkastning, hvem der skulde skyde først. Saint-Clair fordrede, at det skulde være Thémines. Thémines skjød; jeg saae Saint-Clair dreie sig helt omkring og falde død om. Jeg har ofte bemærket denne underlige Omdreining, der gaaer forud for Døden, hos Soldater, som bleve ramte af et Skud.»

«Det er høist besynderligt,» sagde Roquantin. «Og hvad gjorde Thémines?»

«Han gjorde, hvad man ved saadanne Leiligheder gjør. Han kastede sin Pistol i Jorden med en beklagende Mine. Han slog den imod Jorden saa stærkt, at Hanen gik i Stykker paa den. Det er en engelsk Pistol fra Manton. Jeg troer ikke, at han i hele Paris finder en Bøssemager, der kan gjøre ham saa god en Pistol paany.»

Idet Mérimée skildrer os velvillige Bekjendtes Medfølelse ikke som sentimentale Forfattere pleie, men som den er, træder det følelsesfulde Forhold

mellem de Elskende saa meget lidenskabeligere frem af den haarde Ramme, hvori det er sat. Havde ikke allerede paa Mérimée's Tid den Kunst at anrette Champagne i Is været godt kjendt — han havde opdaget den.

Endnu et Par Exempler paa Digterens Evne til at holde sig udenfor den Sindsbevægelse, han sætter i Scene og som han hos Læseren fremkalder. Man see det Sted, hvor i Stormen paa Redouten Hovedangrebet fortælles: «Vi kom hurtigt til Redoutens Fod; Palissaderne vare knækkede og Jorden oprevet af vore Kugler. Soldaterne kastede sig over disse Ruiner med Raabet: «Leve Keiseren!» og Raabet var stærkere, end man skulde tiltroe Folk det, som allerede havde skreget saa længe.» Fortælleren er her ikke Mérimée selv; han lader en Officier meddele sine første krigeriske Oplevelser, men Fortælleren er ikke desmindre af hans Art; thi han deler ikke de stormende Soldaters Begeistring. Langt fra at rose deres Enthousiasme for Napoleon som patriotisk eller som forøgende Modet kritiserer han koldblodigt deres Lungers Styrke.

Man bør ikke undre sig altfor meget over, at denne Stil, denne Tone, der saa overraskende sikrer det Fremstilledes Objectivitet stedse paany bliver opfattet som Symptom paa Hjertets Kulde. Den er det imidlertid i Virkeligheden saa lidet som Valget af de gyselige Stoffer hos Mérimée er

et Symptom paa Grusomhed. Hvor ofte er ikke omvendt hin Foredragets Ironi kun Sympathiens og Indignationens gjennemsigtige Slør! Man studere denne Ironi i den lille Novelle «Tamango» hvor allerede Stofvalget kunde synes den overfladiske Læser Bevis paa Hang til det Oprørende; thi hvad vækker Afsky som Slavehandelen og Slavepinerierne eller som Skibbrud, Hungersnød og Drab? Og alt dette nu tilmed foredraget med et ironisk Smil. Men man føler, hvad denne Ironi betyder, naar man læser en Sætning som denne:

«Capitainen gav den halvdrukne Negerkonge Haandslag, og strax bleve Slaverne overgivne til de franske Matroser, der skyndte sig med at tage de lange Trægafler, hvori Negerne havde holdt dem, af Halsen paa dem og iføre dem Halsbaand og Haandlænker af Jern, en Forandring, som afgiver et Bevis paa den europæiske Civilisations Overlegenhed.»

Man mærker det endnu stærkere, naar man kommer til det Sted, hvor Capitainen med vældige Pidskeslag søger at gjøre den smukke Negerpige føielig:

«Med disse Ord gik Capitainen ned i sin Kahyt, lod Ayché komme og forsøgte at trøste hende; men hverken Kjærtegn eller Slag (thi man taber tilsidst Taalmodigheden) for-

maaede at bringe den skjønne Negerinde til at være medgjørlig.»

Man maa være stump for ikke at føle, hvorledes paa dette Sted selve den rolige Kulde, der nøies med at constatere den Kjendsgjerning, at saaledes ere Menneskene, og saaledes gaaer det til i Livet, netop forøger det stikkende Indtryk af Voldshandlingen. Man lægger ikke Fortællingen bort uden Rørelse. Hvad der først syntes koldt, sees kun som det stivnede Udbrud af Kunstnersjælens indre Ild. Man begriber, at der er en Sindsbevægelse bag disse Værkers saa ædrue og saa energisk udprægede Former, og at det er denne Sindsbevægelse, der har præget dem saa medailleskarpt ud.

I ingen af Mérimée's Noveller sees Fortællingens ironiske Anlæg og den dybe Følelse, der har frigjort sig fra alle Fordommes Svøb, mere fuldendt sammensmeltede end i «Arsène Guillot». Den fornemme og christelige Dames Dydsetiquette danner her Modsætningen til det Ubekjendtskab, i hvilket den stakkels allerede af Moderen solgte unge Pige svæver om den hele moralske og christelige Samfundsvedtægt. I et fortvivlet Øieblik springer hun ud af Vindvet, brækker et Ben og nogle Ribben, og Novellen foregaaer ved hendes Sygeleie. I Fortællingens Løb sørger som sædvanligt Ironien for at Medlidenhed og Rørelse ikke overskride det kunstne-

riske Maal; henimod Slutningen, hvor Arsène's Død bliver skildret, bliver det dog Hjertet tilladt at tale uforstyrret, og dets simple Sprog meddeler den døende Grisette en Ynde, der neppe er ringere end den, som i Døden forklarer Musset's Bernerette. Saa til allersidst træder den kunstneriske Ironi paany ind i sine Rettigheder. Thi denne Linie: «Stakkels Arsène, hun beder for os», fint skrevet med Blyant af en kvindelig Haand paa Arsène's Gravsten, lærer os i al sin Korthed, at den strenge Dame bukkede under for den samme Fristelse som det udannede Barn, og at da Arsène var død som en Heltinde, arvede hendes Beskytterinde hendes Elsker. Og dog er Ordet Ironi her næsten for grovt. Man savner Ord til at betegne disse Afskygninger. Hin svagtironiske, med Blyant skrevne Linie indeholder i sine sex Ord en Mérimée'sk, det vil sige lakonisk, Toleranceprædiken.

D'Haussonville har meddelt en Ytring af Mérimée til Emile Augier om hans lille 1869 for Keiserinden skrevne Novelle «La chambre bleue», der viser, hvorledes hin Fortællemethode, som fra først af sprang ubevidst frem af hans Naturel, tilsidst blev bevidst Manér. Mérimée sagde: «Historien har en stor Feil, som beroer derpaa, at jeg først havde isinde at give den en tragisk Slutning og naturligvis altsaa begyndte at fortælle i en spøgende Tone. Saa forandrede jeg min Idee og sluttede med en spøgende Opløsning.

Jeg skulde saa have begyndt forfra og fortalt Historien i en tragisk Tone, men det kjedede mig og jeg lod den blive som den var». Den Form, som oprindeligt var en meget følsom og meget stolt Sjæls stilistiske Udtryksmaade, blev mod Enden af Mérimée's Liv en raffineret og overdreven Benyttelse af Contrasten som kunstnerisk Virkemiddel.

XXVI.

I et Brev fra 22. November 1821 skriver Maleren Mérimée: «Jeg har en stor Søn paa atten Aar, af hvem jeg gjerne vilde gjøre en Advokat. Han har saadanne Anlæg for Malerkunsten, at han uden nogensinde at have copieret Noget, gjør Skizzer som en ung Elev». Som saa mange af de mest fremragende franske Romantikere opgav Prosper Mérimée aldrig helt Sysselsættelsen med bildende Kunst; han malte Aquareller, men var fremfor Alt en utrættelig og begavet Tegner. Hans Tegnetalent synes nærbeslægtet med hans sprogligt stilistiske Færdighed.

I Slægten fra 1830 supplere i stilistisk Henseende Prosper Mérimée og Théophile Gautier hinanden. Omridset, den strenge Linie er Mérimée's, en blussende Farve derimod Gautier's Styrke. Gautier synes snarere at skrive med en

Pensel end med en Pen; hvad han elsker, er Drapperierne og Belysningen. Hans yppige Stil er venetiansk; det er lutter Brocade og Fløil, som han overstrøer med Flitter og Pailletter. Mérimée's simple, men til det Yderste elegante Fremstilling er ensfarvet og mørkladen; han ridser som med en Radernaal, men hans Stil har en Egenskab, som ingen nok saa glimrende Sprogvæv kan overtræffe, den er gjennemsigtig: Skikkelser og Charakterer sees i deres friske Vildhed som levende igjennem den. Alle Konturer staae i trodsig Skarphed som paa et Maleri eller en Radering af Jacques Callot, om hvis Manér han minder. En ung mandig Figur hos Callot, der rask skrider frem med den lange Kaarde i Læderskeden hængende ved Siden, med en opkrampet Fjærhat kjækt sat paa Skraa, med den gule Vaabenfrakke om Livet, med vide Støvler, der folde sig smukt om den kraftige Læg, og med blanke Sporer, der klirre under Gangen, og som med stolt og udfordrende Holdning er Vidne til en eller anden Voldsdaad, vilde f. Ex. afgive en udmærket Illustration til «Chronique du règne de Charles IX».

Mérimée's Forbeholdenhed og Discretion giver sig sit sidste Vidnesbyrd i hans Stils klassisk-elegante Strenghed. Hans Form er lys og glat som blanktpoleret Jern; ingen Zirater, ingen Blomst, aldrig et eneste løst Ornament, men hver

Figur af drevet Metal, gjennemformet og sand, ligesaa costumerigtig som levende. Ingen af Frankrigs samtidige Forfattere har i sproglig Henseende vist den aristokratiske Conservatisme som Mérimée, ikke Charles Nodier engang. Han har brugt Sproget som det gaves ham ihænde, og han har sat sit Stempel paa hver Sætning, han har skrevet, uden at benytte et eneste besynderligt Ord eller et eneste almindeligt Ord paa en besynderlig Maade. Han har fremfor Alt skyet de almindelige Udtryk og de abstracte Ord, der kaste et Slør over Tanken, bag hvilket denne tager sig større og betydeligere ud. Hvad der fremfor Alt udmærker ham, det er Udtrykkets Sikkerhed, Gaven til med det usmykkede Ord, hvis Præg syntes udvisket, at fremkalde nøiagtigt den Forestilling, han vil. Hugo skrev en anskuelig, pathetisk, Gautier og de, der sluttede sig til ham, en sandselig, billedstraalende Stil, begge søgte at virke ved Ord-Architektur. Hos Mestrene var denne Stræben i sin Ret. Men deres Efterligneres og Elevers Forsøg erindre kun altfor tidt om hine pragtfulde Aquaducter fra Romernes Tid, der med uhyre Bekostning og Anstrengelse bleve udspændte fra Høidepunkt til Høidepunkt, fordi man ikke vidste, at Vandet ved sin egen Kraft kunde stige op fra Dalen. Vi beundre disse Mindesmærker; men vor Beundring vilde have været større, om vi istedenfor dem havde fundet simple Rør, der

holdt sig ved Jorden. Det kunstige og løftede Udtryk er som Aquaducten, det simple Ord, der gaaer lige til Maalet, som det uanseelige Rør, og Mérimée's Stil holder sig som Røret til Jorden, har ingen unyttig Pragt og ingen unødvendig Løftelse, ingen paa Opspiling spildte Kræfter. Den er ikke derfor en Stil uden Ynde, men den har ingen anden Gratie end den tilstrækkelige Krafts. Der er intet Ord for meget, og hver Sætning staaer i det Heles Tjeneste. Det gamle Motto: «Ne quid nimis» synes at have været denne Fortællerkunsts Løsen.

Det Maal, som Mérimée med denne Stil forfulgte, var øiensynligt det, ved Afkald paa alt Biværk at gjøre sine smaa Kunstværker saa uangribelige som muligt for Tidens Tand. Hans Bestræbelse erindrer om den, man tilskriver Donatello. Man har forklaret Donatellos herlige St. Georgs eiendommeligt samlede Holdning — de fast til Kroppen liggende Arme og Hænder — deraf, at han paa Oldtidens Billedstøtter omhyggeligt havde iagttaget, hvilke Legemsdele der havde lidt mest og hvorfor. Paa analog Maade har Mérimée for at gjøre Tidssmagens Forandringer magtesløse overfor sine Værker holdt dem fri for alt Udenværk, alle Udskeielser fra Sagens Væsen.

Det var dog ikke hans Skrivemaade, som slog igjennem og blev den nærmeste Eftertids. Det blev ikke ham, men Gautier, der som Stilist

fik en Skole, og jeg for min Del hører ikke til dem, der beklage, at en rigere og sandseligere Stil har fortrængt hans eller at de nyere franske Forfattere ikke blot ville skrive Sætningen klar og correct, men om muligt meddele den en Melodi, en Farve, en Duft. Den Sprogbehandling, der strækker sig fra Gautier over Flaubert og Brødrene Goncourt til Zola og Daudet, har imidlertid ogsaa sin betænkelige Side, og den descriptive Stils mest opsigtvækkende Repræsentant i vore Dage har ikke manglet Øie derfor. Jeg finder i en af Zola's Feuilletoner følgende Betragtning:

«Det Værste er, at det er blevet min Overbevisning, at vor Tidsalders Jargon, den Del af Stilen, der tilhører Moden og maa blive forældet, vil gjælde for en af det franske Sprogs mest uhyrlige Stilarter. Det lader sig næsten med mathematisk Sikkerhed forudsige. Hvad der især let forældes, det er Billedet. Saalænge det er nyt, henriver og begeistrer det; naar det saa er blevet anvendt to eller tre Slægtled igjennem, bliver det en Trivialitet, tilsidst en Skamplet. Man se Voltaire med hans tørre Sprog, hans kraftige Sætning uden Adjectiver, der fortæller og ikke maler: han forbliver evig ung. Man se Rousseau, der er vor Stamfader, med hans Billeder, hans lidenskabelige Rhetorik: han har skrevet utaalelige Sider . . . . . Der forestaaer os altsaa en smuk Skjæbne, os, der endnu have overbudt

Rousseau, som male og synge vore Sætninger, hugge dem til som Marmorblokke og fordre Tingenes Lugt af Ordene. Alt det bemægtiger sig Folks Nerver, vi finde det udsøgt; ja vel. Men Spørgsmaalet er kun det, hvad vore Børnebørnsbørn ville sige til det. Deres Følemaade vil sikkert have forandret sig, og jeg er overbevist om, at de ville staae forbausede overfor mange af vore Værker. Næsten Alt deri vil være forældet».

Forfatteren af denne vemodige Selvfordømmelse gaaer rimeligvis meget for vidt. Hvis vore Efterkommere ikke ville bryde sig stort om vore Bøger — hvad der er rimeligt nok — saa vil den Stil, hvori de ere skrevne, have mindst Skyld deri; men i ethvert Tilfælde er hans Udtalelse mærkværdig som et Vidnesbyrd fra en litterær Colorist til Fordel for Stilens Rationalister, mellem hvilke Mérimée i dette Aarhundrede utvivlsomt er en af de første. De bedste af hans Værker ere Monumenter. Sjeldent ere i Verdenslitteraturen smaa Prosa-Arbeider blevne udførte i saa stor en Stil. Det er Sagen selv, som staaer for En i det skarpeste Sollys uden nogensomhelst Følsomheds-Taage omkring sig. Det vilde være urimeligt at skatte den billedrige Prosaist mindre høit, fordi hans Billeder tabe sig ved Gjentagelse; man kunde lige saa godt lægge en Componist det til Last at hans Melodier ved at spilles paa alle Lirekasser

blive uudholdelige. Men det lader sig ikke negte, at en streng og billedløs Stil som Mérimée's, der ikke har noget Vegetabilsk ved sig, overlever den beskrivende Stilarts Frembringelser, omtrent som en Broncestatue overlever et blomstrende Træ.

Oprindeligt gjaldt denne Digter forunderligt nok for en ren Naturalist. Alfred de Musset har i sin Ungdom om Mérimée, hvem han naivt sammenstiller med Calderon, skrevet nogle Vers, der paa en meget interessant Maade gjengive det Indtryk, som hans Talent gjorde paa de Samtidige; det forekom dem, som om han leverede blotte Afstøbninger af det Virkelige:

L'un, comme Calderon et comme Mérimée,
Incruste un plomb brûlant sur la réalité,
Découpe à son flambeau la silhouette humaine,
En emporte le moule, et jette sur la scène
Le plâtre de la vie avec sa nudité.
Pas un coup de ciseau sur la sombre effigie,
Rien qu'un masque d'airain, tel que Dieu la fondu.

«Ikke et Meiselslag» er et pudsigt Ord om Tidsalderens mest energiske Stilist, men saa meget er klart, at Alfred de Musset ansaa Mérimée for en fuldblods Naturefterligner. Det beroer paa at der, som ovenfor berørt, fra Begyndelsen af var et naturalistisk Element i Romantismen. Man følte dengang i den romantiske Leir slet ingen Spaltning imellem Naturalisme og Romantisme. Vistnok var Fjærbuskenes og Toledoklingernes

Poesi En kjærere end den reale Virkeligheds Liv; men ogsaa Virkeligheden lod sig fremstille poetisk, naar den havde Farve og Charakter, Lidenskab og Flamme og exotisk Duft, og det havde den hos Mérimée. Spirer til den senere Naturalisme findes hos Mérimée som hos de andre Romantikere, kun at hos dem Kjærligheden til Kunsten beherskede Naturefterligningen. Imidlertid er Mérimée med sin Forkjærlighed for brutale Stoffer og med sin kunstige Kulde ganske tydeligt en Forløber for den Smagsretning, der fremtraadte i den følgende litterære Generation. I Taine's «Vie et opinions de M. Graindorge (1867) findes en Linie, der er skrevet om det selskabelige Liv, men har en større Rækkevidde: «Depuis dix ans une nuance de brutalité complète l'élégance». Man føler dette hos næsten alle det andet Keiserdømmes større Skribenter, hos den yngre Dumas, hos Flaubert, hvem man kunde kalde den næste Slægts Mérimée, endelig hos Taine selv, der ganske i Mérimée'sk Aand fryder sig, naar han har «et smukt Mord» at skildre og som lader sin Graindorge give Læseren nøiagtig Anvisning paa den mest praktiske Methode til at skjære sin Hals over med en Barberkniv*).

---

*) „Quand Cromwell passe en Irlande, il marque le nombre et la qualité des gens massacrés, et puis c'est tout. Et cependant quels beaux massacres!

Nutildags gjælder Mérimée for en Klassiker. Hans klare og gjennemsigtige Form, hans Sky for lyriske Udskeielser, for Lignelser og Rhetorik synes at sikre ham en Plads udenfor den romantiske Gruppe. Men vi have seet, at i en vis Forstand ere alle franske Romantikere at betragte som Klassikere, og det kun tydeligere klassiske Præg hos Mérimée giver ham følgelig ingen Særstilling udenfor Skolen.

Naar man tilmed betænker, at han saa godt som Hugo og de Vigny har været Walter Scotts Indflydelse underkastet, at han har et umiskjendeligt Slægtskab med den Byronske Satanisme, at han, den ædru Tvivler, endog har skrevet Sager som «La vision de Charles XI» i Hoffmann's Art, at han var Beyle's umiddelbare Discipel, at han, ægte romantisk, næsten altid fremstillede det Fremmede og Umoderne, saa vil man hos ham finde saa mange for de franske Romantikere fælles Træk, at man i ham erkjender det ægte Barn af hans Tidsalder.

Hans Skikkelse hæver sig, ogsaa uden at man tildeler ham en kunstig Originalitet, tilstrækkeligt frem i den geniale Slægt fra 1830. De andre sprængte i brogede Vaabenkjortler, med forgyldte

---

Quelle occasion pour pénétrer le lecteur de la froide fureur qui poussait les épées des fanatiques!“ Taine: Essai sur Guizot.

Hjelme og vaiende Faner ind paa Arenaen. Han er den sorte Ridder i den store romantiske Turnering.

XXVII.

En af de første Dage i 1830 gik tre unge Mennesker ned ad en nys afstukken Gade ved Champs Élysées i Paris henimod et ensomtliggende Hus, det eneste i Gaden. Den ene, nittenaarig, lyshaaret, gik med hurtige, fugleagtige Skridt, lidt foroverbøiet, med Manuscripter stikkende ud af alle sine Lommer; det var den fine Fantast, den elskværdige Poet Gérard de Nerval, hvis Hovedsysselsættelse det var at løbe Benene af sig for at gjøre sine Venner Tjenester. Ved hans Side gik med værdig Holdning og castiliansk Alvorlighed i sine Miner den blege og sortskjæggede Petrus Borel, der som den ældste, allerede 22aarige var Midtpunkt for en hel Gruppe af kunstsværmende Ynglinge; en Smule bagefter dem fulgte endelig med nølende Skridt og megen indre Uro en olivengul, regelmæssigt deilig ung Fyr paa 18 Aar, hvem Vennerne havde lovet at indføre hos Beboeren af det ensomme Hus, Victor Hugo, i hvis Hjem de havde den af Mange misundte Lykke at være gjerne sete.

To Gange gik den unge Gautier bag Nerval og Borel op ad Trappen, langsomt som havde

han Bly i sine Saaler; thi han kunde ikke faae Veiret, følte den kolde Sved paa sine Tindinger og kunde høre sit Hjertes Slag; men hver Gang de kom op til Døren og En vilde trække i Klokkestrengen, fløi han, grebet af en overvældende Angst, i Firspring ned igjen ad Trappen, fulgt af sine raabende og leende Beskyttere. Som det pleier at gaae i Eventyrene, lykkedes det tredie Forsøg. Gautier bad om Forlov til at sidde en Stund paa et af den øverste Afsatses Trappetrin for at komme sig lidt eftersom han følte Benene dandse under sig; da gik i det samme Gangdøren op og i en Lysstrøm som den, der danner Glorien om Phøbus Apollo, aabenbarede sig imod den mørke Trappe ingen ringere end Victor Hugo selv i al sin Hæder og Herlighed, ganske borgerligt klædt med sort Frakke og graa Buxer, og lige saa omhyggeligt barberet som den første, den bedste Filister. Han smilte ved Synet af den betagne Yngling, men syntes ikke særdeles overrasket, thi han var vant til at see unge Poeter og Malere rødme og blegne og stamme paa sin Tærskel. Han stod øiensynligt netop i Begreb med at gaae ud paa Gaden som en anden Dødelig, hvilket undrede Gautier mere end det vilde have undret ham, om han var kjørt gjennem Byen paa en Triumfvogn trukket af fire hvide Heste og med en Seiersgudinde foran paa Vognen, der holdt en Guldkrands over hans Hoved. Han vendte

imidlertid tilbage til sin Stue og Théophile Gautier overværede som stum Tilhører Samtalen mellem ham og hans to unge Venner. Selv var Gautier altfor forlegen til at tale med; men fra denne Samtale daterer sig ligefuldt en Epoche i hans Tilværelse; thi fra hint Øieblik af og til sin Død var han Hugos svorne Mand, hans brændende Beundrer, hans taknemmelige Elev, hans ufortrødne Herold. Aldrig end ikke glimtvis, end ikke under mangeaarig Adskillelse og den Afstand, modsatte politiske Retninger medføre, glemte han den ubetingede Trofasthed mod den, han fra deres første Møde af ved sig selv havde kaldt sin Herre og sin Mester.

Anledningen til Besøget var «Hernani»'s første Opførelse paa Theâtre français. Man kom for at hente nogle Pakker af de smaa, firkantede røde Billetter med det paatrykte «Hierro». Gautier, der havde læst «Orientalerne», var allerede begeistret for Stykket før han kjendte det.

Han havde i det Kvarter, han beboede, længe været kjendt for sin Extravagance. Han udæskede paa alle Maader hin abstracte Spidsborger, der var de unge Romantikere saa forhadt. Han gik til daglig Brug i en Trøie af sort Fløil og Sko af gult Læder med sit lange mørkebrune Haar, der klædte hans matgule Hudfarve fortræffeligt, hængende helt ned til Beltet, altid med bart Hoved, skjærmet af en Parasol eller Paraply, med

Cigaren i Munden, med rank og smuk Holdning i ungdommelig Majestæt uden at bryde sig det Fjerneste om forargede Borgermænds haanlige Blik eller lattermilde Gadedrenges Tilraab. Han trodsede med fuldkommen Foragt deres Mening om ham.

Men til «Hernani»s første Opførelse følte han Nødvendigheden af, at gjøre større Forberedelser. Han bestilte sig «den røde Vest» — hin Vest, der skulde blive et af de navnkundigste Klædningsstykker i Verden. Det Røde ved denne Vest var ikke det Røde, som Revolutionsmænd have valgt til Symbol og som Politikere tænke paa, naar Farven nævnes, nei det var det Flammerøde, der for Datidens unge Kunstnere var Emblemet paa deres Had til det Graa. Det var et Stykke purpurfarvet Atlask, hvis Farvetoner henrykte den unge Maler og Poet. Han saa paa det med de Øine, med hvilke jeg tænker mig, at Veronese har betragtet et Stykke Silketøi. Da Gautier var kommen i Besiddelse af Skatten, sendte han Bud efter sin Skrædder. Han udviklede ham sin Plan: af dette Stof skulde der gjøres en Vest; jo en Vest; den skulde have Form som et Kyrads, springe frem midt over Brystet og hægtes i Ryggen. «Hvis man,» fortæller Gautier, «blandt de akademiske Fortegninger, der angive de forskjellige menneskelige Ansigtsudtryk, opsøger en af dem, der have Underskriften: Forundring,

saa vil man kunne gjøre sig en Idee om den skrækslagne Skrædders Mine.» — «Men saadan en Vest er ikke moderne,» indvendte han frygtsomt. — «Den bliver nok Mode,» svarte Gautier. — «Men jeg kjender ikke dette Snit. Det nærmer sig mere til Theaterstilen end til en daglig Dragt; jeg er bange for at forskjære Stoffet.» — «Vær De rolig, jeg skal skjære Dem et Mønster i Lærred.» — Og Vesten blev syet, og med rolig Stolthed og overlegen Koldblodighed udholdt Gautier hin berømmelige og stormfulde Theateraften det hele Artilleri af Filister-Kikkerter, der under Fingerpegen rettedes paa ham. Hans Navn voxede sammen med Legenden om den røde Vest, skjøndt han kun bar den hin ene Aften; man vidste længe ikke andet om ham, end at han havde havt den paa — jeg har selv i 1867 i Paris truffet Folk som troede, han gik med den endnu — og den straaler den Dag idag i den franske Litteraturs Historie som et barnligt Symbol paa hin enthousiastiske Ungdoms Kjærlighed til det Lysende og Farverige i Livet.

Men det egentligt Lysende og Flammerøde, det var Kunsten, den rene Kunst. Den grændseløse, hensynsløse Kjærlighed til Kunsten som Kunst har sjeldent fyldt et Hjerte som den fyldte Gautier's. Han bevarede denne Kjærlighed til sin Død, men i sin Ungdom følte han den med alle de Nydelser, den skjænker, al den Beundring, den

foranlediger, alt det Mod, den indgyder, og alt det Had, den indblæser.

Det var denne Kjærlighed, som gjorde, at han i dyb og ædel Beskedenhed blev en Beundrer af Kunstnere, han der selv var en Mester. Han blev Hugo's Page, Balzac's opofrende Ven. Han var Digter, men Beundringen gjorde ham til Kritiker, og ingen havde som han Glæde af et godt bygget Vers, et lysende Ord, et malerisk Udtryk, en kraftig Fantasi og et dristigt Fantasteri. Han var Maler, før han blev Poet og Ingen anerkjendte som han den mægtige, skjøndt famlende Originalitet hos Delacroix, som affødte hin Coloritens Glands og Pragt, der overstraalede alt Fortegnet. Med hvilken Lidenskab faldt han ikke derfor som Kritiker over Scribes Platituder og Delavigne's reformatoriske Forsigtighed, over flaue Vaudeviller og lidenskabsløse Tragoedier, han som tilbad Stilen og som hellere, langt hellere end i Gymnase-Theatret at see et borgerligt Lystspil overværede en Beriderforestilling i Circus, hvor man dog kun skreg Hop! og He! og altsaa paa langt nær ikke begik saa mange Synder mod Syntax og Metrik som Scribe. Med hvilket Raseri faldt han ikke over Delaroche, da denne (som først sent udfoldede sit Talent) henrev de Halvdannede ved sine slikkede Gjengivelser af Middelalderens Historie og fik dem til at foretrække sin Middelalder for Hugo's og Delacroix's! At sætte det forsigtige

Talent over det hensynsløse og forfærdende Geni, det var i Gautier's Øine den egentlige Helligbrøde, og med sande Tigerspring kastede han sig over disse Talenters Popularitet. Han kunde, tilstod han selv senere, i hin Tid have ædt Delaroche raa og fundet ham velsmagende.

Kunsten for Kunstens Skyld! Kunsten som sit eget Formaal! det var Gautiers Løsen. Og at han elskede Kunsten (som man overhovedet elsker) for den elskede Gjenstands egen Skyld (l'art pour l'art), vil sige, at han elskede den uden Hensyn til dens saakaldte Moralitet eller Immoralitet, Nationalitet eller Unationalitet, Nytte eller Unytte.

Ved denne sin Forgudelse af Kunsten betegner han et Udviklingstrin i Romantismens Historie. Den litterære Renaissance var jo begyndt som Andagt overfor Katholicismen og det legitime Kongedømme. Da Bevægelsen med Hugo i sin Spidse tog sit andet store Tilløb, var det en Tid lang som Begeistring for Kunsten blot som Kunst, men denne Begeistring var hos Flertallet halvt ubevidst, skjulte sig under Sværmeriet for Middelalderen, for det sextende Aarhundrede, de heftige Lidenskaber, Localfarven o. s. v. Gautier var den eneste, som var sig hint latente Princip helt og fuldt bevidst, og derfor er hans Navn enstydigt med hele den Fase af Bevægelsen, under hvilken Poesien forfægter sin egen Ret. Vel kunde det, naar man holdt sig til visse af Hugo's Fortaler

(den til «Orientalerne» f. Ex.) see ud som om hans Poesi ikke vilde have noget med Livets andre ideale Magter at bestille, men blot tilkjæmpe sig selv sin Frihed; men Hugo selv var en altfor agitatorisk anlagt Natur til at betragte denne Kamp som mere end den første, foreløbige Opgave. Det var forbeholdt den Discipel, der laa Mesterens Hjerte nærmest, at betragte denne Station som den endelige og sidste. For Gautier som for de tydske Romantikere var Romantismen Kamp imod Nyttelæren, Proclamation af Kunstens ubetingede Uafhængighed.

Théophile Gautier fødtes i Tarbes i Sydfrankrig d. 30 August 1811 i en anseet, lidenskabeligt royalistisk Familie. Som Hugo og Dumas nedstammer han fra en tapper Officier. Hugo's Fader sloges som Major under Napoleon med Fra Diavolo i Italien, som General og Provindsguvernør under Josef med de tapre spanske Insurgenter, Dumas' Fader var en Athlet, som efter Sagnet (rettere efter den yngre Dumas' Paastand) kunde kvæle en Hest mellem sine Ben, bide en Hjelm igjennem med sine Tænder, og som ganske ene forsvarede Broen ved Brixen mod en Forpost paa tyve Mand. Gautier's Bedstefader gjorde sit Navn berømt ved at være den første Mand ved Angrebet paa Bergen-op-Zoom; han var af en kolossal Legemskraft, en Kjæmpe, der altid levede i fri Luft, mest paa Jagt, som aldrig

saaes uden med Geværet over Skuldren og der pleiede at fyre det atter og atter af i Luften, saasnart han var glad. Han blev hundrede Aar gammel. Hos Th. Gautiers Fader, der ligeledes naaede en meget høi Alder, viste den nedarvede Styrke sig især paa det intellectuelle Omraade. Han havde meget forskjelligartede Kundskaber og en grundig Dannelse. Hvor litterært anlagt og fordomsfri han var, viser bedst den Omstændighed, at han følte sig i høi Grad tiltalt af Fortalen til «Cromwell», ganske billigede Sønnens poetiske Retning, ja var saa forelsket i hans dumdristige «Mademoiselle de Maupin» at han, medens den blev skrevet, undertiden lukkede Sønnen inde og sagde: «Nu kommer Du ikke ud, før Du har skrevet nogle Sider Maupin». Moderen, en majestætisk Skjønhed, der siges at have havt bourbonsk Blod i sine Aarer, var enig med Faderen om at forkjæle og forgude den af Naturen saa overdaadigt udrustede Søn. Han var af dem, der ere skabte til at blive ikke blot sine Nærmestes, men Manges Yndling, af dem, som hele Slægtled give Kjælenavn; thi han var en stor Kunstner og et stort Barn. Hvor betegnende er ikke Forkortelsen Théo, under hvilken han forekommer i hundrede og atter hundrede Skrifter! Det er Beundringens Familiaritet, der har forkortet hans Navn.

For at fuldstændiggjøre de Træk i hans Af-

stamning, der synes betegnende for hans Væsen, er den Tilføielse endnu nødvendig, at der utvivlsomt var østerlandsk Blod i hans Slægt. Dette er høist interessant, fordi det — ganske som Neger-Afstamningen oplyser meget af Voldsomheden og Kraften hos Alexandre Dumas — paa en fysiologisk Maade forklarer det orientalske Præg, som Th. Gautiers Personlighed og Production med Aarene antog. Han var skabt til at bære Fez eller Turban, til at bevæge sig langsomt og med Værdighed, og det var naturligt at han endte med i sin Production at lægge saa faa Sindsbevægelser for Dagen som muligt.

Alt som lille Barn kom Théophile Gautier fra Sydfrankrig til Paris. Det er et Tegn paa, hvor tidligt hans Eiendommelighed var udviklet, at han i Skolen gjennemgaaende foretrak de Skribenter, der gik forud for eller fulgte paa Sprogenes saakaldte Guldalder, for de klassiske og correcte Forfattere. I fransk Litteratur læste han med Nydelse Villon og Rabelais, medens han var fuldstændigt kold overfor Corneille og Racine; i latinsk Litteratur læste han med Lidenskab kun Decadence-Tidens Forfattere og Digtere, Claudian, Martial, Petronius og Apuleius og efterlignede dem i sine latinske Vers i alle mulige Versemaal, medens han derimod saa ned paa Cicero og Quinctilian med fuldstændig Ligegyldighed. Det beroede først paa hans Kunstnerkjærlighed til en

coloreret, ordrig Stil; saa paa hans Had til alle de for Mængden imponerende Almensandheder og loci communes, som nødvendigvis maa forekomme hos enhver Forfatter, der skal betragtes som klassisk. En Franskmand, der var saa vild og gal som Villon eller saa saftrig og farverig som Rabelais, havde i hans Øine den uvurderlige Fordel at være uberørt af det store Aarhundredes abstracte Politur; en Romer, der havde afrikansk Blod i sine Aarer som Apuleius eller var af ægyptisk Oprindelse som Claudian var ham nødvendigvis kjærere end den Augustæiske Tidsalders smagfulde Talere og Poeter; thi han holdt af det stærkt Charakteristiske, det Pikante og Paradoxe, gjøs ikke tilbage for det Maniererte og Søgte, hvis det blot havde sin Ynde, og følte sig i Litteraturen altid tiltrukket af en let Hautgoût. Drengens Forkjærlighed for Sølvalder-Poeterne forlod ikke den modne Mand. Det var den, som fik ham til at skrive den fortræffelige Samling Charakteristiker han udgav under Navnet «Les Grotesques», og hvori han paatog sig at rehabitere den hele Gruppe af mindre Digtere, som Boileau i sin L'Art poétique havde brændemærket og slaaet ihjel for desbedre at rydde Pladsen for de store Forfattere, der havde overholdt Aristoteles's Regler og Smagens Love. De stakkels Fyre vare ulæste blevne liggende i Litteraturens Benhus med et Vers af Boileau paa deres Pande. Som Fjende

af al Regularitet og Trivialitet tog Gautier sig af dem. Hans plastiske og maleriske Sands fandt ingen Tilfredsstillelse ved Studiet af de værdige Digtere, der havde siddet og skrevet med Alongeparykker paa Hovedet og Manschetter om Haandleddene; men det morede ham at opsøge alle hine glemte og groteske Poeter med deres eiendommelige Profiler og Grimacer, hos hvem man blandt talløse Smagløsheder træffer paa talrige Bizarrerier, originale Glimt, vidfulde og maleriske Vers, ja paa saa levende og ypperlige større Digte som de bedste af François Villon's og Théophile de Viau's. Var deres Muse ingen Skjønhed, saa gjaldt dog om hende hvad Gautier etsteds har skrevet om en indtagende Kvinde:

Elle a dans sa laideur piquante
Un grain de sel de cette mer
D'où jaillit nue et provocante
L'âcre Vénus du gouffre amer.

og saadan en stakkels Poet fra det 15de, 16de eller 17de Aarhundrede, der havde ligget fuld i Rendestenen eller havde hugget sig gjennem Verden med sin Kaarde eller havde endt sit Liv som Ørenring i Galgen, frembød ved sit Lune og sine Vers for hans Øie en Silhouet, en livfuld og charakteristisk Profil. som fængslede ham og som det morede ham at afridse.

Ud af Skolen blev den unge Gautier efter sit Ønske taget for at indtræde som Elev hos

Maleren Rioult. Han selv saavel som hans Slægtninge overvurderede fra først af det Talent til at tegne og male, som han lagde for Dagen. Det var i Virkeligheden kun at betragte som det underordnede Supplement til hans aldrig før sete, epochegjørende maleriske Evne som Skribent. Victor Hugo's Optræden blev bestemmende for hans Løbebane. Da denne satte Hernani's Horn for sin Mund, fulgte Gautier Kaldet og forlod Malerkunsten for Litteraturen. Fra sit Atelierliv beholdt han imidlertid ikke blot Malerens Synsmaade; han bevarede i sin mundtlige Ytringsform og paa de Steder hvor han (som i Fortalen til «Mlle Maupin») udtaler sig med samme Frihed som mundtligt, den overgivne og med selvlavede Kunstord spækkede Udtryksmaade, som trives og blomstrer i alle franske Kunstner-Atelier'er.

Han debuterede som lyrisk Digter. Fem Maaneder efter Opførelsen af «Hernani» og ulykkeligvis paa selve den Dag, da Julirevolutionen brød løs, udgav han sine første «Poesier», der selvfølgelig i hint Øieblik skylledes bort af Tidsstrømmen, men som selv paa et roligere Tidspunkt neppe vilde have vakt Opmærksomhed. Som Lyriker er Gautier upopulær; han udmærker sig ved en fast og udadlelig Form, men hans Naturel er altfor meget anlagt paa det Udvortes til at være virkelig lyrisk; han mangler Inderlighed og Sjæl. Bedst er han i sine Ungdoms-

poesier, naar han giver sin antikt hedenske, nærmest romerske Epikuræisme Udtryk, naar han sætter Lykken i de tre Ting: «smukt Solskin, en Kvinde, en Hest», naar han (som i Digtet «Le débauche») forherliger den aabne Livsglæde, priser Farve, Sang og Vers, eller naar han (som i «Le premier rayon de mai») gjengiver den simple, næsten sandselige, men i ethvert Tilfælde ganske usammensatte Lykkestemning ved at befinde sig i den Elskedes Nærhed. Mesterligt og absolut typisk for Gautier er det lille Digt «Lapseri» (Fatuité), hvis spøgende Titel paa den fineste Maade parerer ethvert Angreb paa Indholdet. Det udtaler en kraftig Ynglings muntre Overmod. Jeg citerer de to første Strofer:

Je suis jeune; la pourpre en mes veines abonde;
Mes cheveux sont de jais et mes regards de feu,
Et, sans gravier ni toux, ma poitrine profonde
Aspire à pleins poumons l'air du ciel, l'air de Dieu.

Aux vents capricieux qui soufflent de Bohême,
Sans les compter, je jette et mes nuits et mes jours,
Et, parmi les flacons, souvent l'aube au teint blême
M'a surpris dénouant un masque de velours.

Det var først i sine modnere Aar, at Théophile Gautier trængte afgjort igjennem som Lyriker. «Émaux et Camées», en Samling af Digte (alle i korte 8-Stavelses Vers), der ved sin Form svagt erindrede om Et og Andet i Goethes «West-Oestlicher Diwan» og Heine's «Buch der

Lieder», gav Digterens personlige Stil i lyrisk Poesi det mest udprægede Udtryk. Behandlingsmaaden var ganske i Billedkunstens Aand. Digteren forsøgte ved Farvernes Kraft og Sammensmeltning, Formens Fuldkommenhed og Finhed. Rimenes strenge Renhed og sikkert afpassede Harmoni, kort sagt ved et Mesterskab, der intet oversaa, end ikke det Mindste, at levere digteriske Sidestykker til de Miniatur-Mesterværker i Agat eller Onyx, som de Gamle have efterladt os, saavelsom til Renaissancetidens italienske eller franske Emailmaleri paa Guldgrund. Han naaede i disse Poesier, til hvilke man endnu kan henføre det som anstødeligt udeladte, men over al Ros beundringsværdige Digt «Musée secret» — trykt i Bergerats «Théophile Gautier» — en sproglig Skjønhed, der kan betegnes som ideal, og med hvilken høist den sproglige Plastik i enkelte senere Digte af Leconte Lelisle kan sammenlignes. Digtet «L'art», med hvilket denne Samling slutter, og der som sprogligt Kunstværk vel kan kaldes et Mindesmærke, indeholder i Stenstil hans Kunstanskuelse. Han elskede Kunsten, som han saa dybt forstod, saaledes, at han satte den over alt Andet paa Jorden og han saa i den det eneste Blivende gjennem Tidernes Skifte. Han var vel altfor tilbøielig til at gjøre Kunstværdien afhængig af den i Kunstværket overvundne Vanskelighed, men kun fordi han troede, at det var Kampen

med Vanskelighederne som gjorde det færdige Værk haardført og uangribeligt af Møl og Rust. Det hedder i Digtets Slutning: «Alt forgaaer. Den kraftige Kunst alene er evig. Busten overlever Staden, og den strengt skaarne Medaille, som Bonden finder i Jorden, aabenbarer, at en Keiser har levet. Guderne selv døe; men de kongelige Vers, de blive: de staae uanfægtede, fastere i deres Støbning end et Bronceværk». Man høre dette i hans Sprog:

Tout passe. — L'art robuste
Seul a l'éternité.
    Le buste
Survit à la cité.

Et la médaille austère
Que trouve un laboureur
    Sous terre
Révèle un empereur.

Les dieux eux-mêmes meurent
Mais les vers souverains
    Demeurent
Plus forts que les airains.

Det gjælder om Vers, som dem, han skrev.

XXVIII.

Vil man have et livfuldt og overgivent Billede af den unge romantiske Zigeunerbande,

der sluttede sig til Hugo, et Billede, der udmærker sig ved sin kaade Selvparodi, saa læse man Théophile Gautier's «Les Jeunes-France», der efter hans egen Opfattelse skulde give en noget lignende Satire for Romantikernes Vedkommende, som Molière's «Les précieuses ridicules» havde leveret af en ældre Periodes litterære Udskeielser; Skade kun at «Les Jeunes-France» er en talentfuld Drengestreg, medens «Les Précieuses» er et modent Værk af blivende Værd. «Det unge Frankrig» blev skrevet strax efter at Gautier var bleven optagen i den romantiske Leir og giver, omtrent som Petrus Borels og Philothée O'Neddy's Poesier et Indblik i Datidens Ungdoms burschikose Liv. Det er ikke betydningsløst, at Gautier har skrevet denne Bog, thi han var og blev i Grunden til sin Død den ægte Kunstner-Zigeuner, altid lidt paa Kant med Samfundet og dets Begreb om Respectabilitet, i sin Ungdom levende det egentlige Bohèmeliv som Maler, Poet, Journalist og Reisende, i sine senere Aar førende et Husliv med sine Søstre og sine Børn uden nogensinde at tænke paa Ægteskab. Af hans Forbindelse med Kvinder var den med Ernesta Grisi, Moderen til hans Døtre Judith og Estella, den langvarigste. For Søsteren Carlotta nærede han ligeledes i lang Tid meget varme Følelser, og det er for hende, at han har skrevet sine Balletter. Var han en meget flagrende Elsker, saa var han til Gjengjæld

en yderst kjærlig Broder og Fader: han gav sine Døtre en mønsterværdig Opdragelse og havde bl. A. den gode Idee at lade dem lære Sprog som Japanesisk og Chinesisk, i hvilke Kundskaben var sjelden nok til at kunne være en Kvinde, der stod alene, en Støtte. Det er bekjendt, at denne Kundskab senere kom Judith Gautier tilgode.

Den Bog, som giver det fuldeste Indtryk af Théophile Gautier's Sjæleliv som Yngling, er dog ikke »Les Jeunes-France« men den umiddelbart efter dette Skrift forfattede Roman »Mademoiselle de Maupin« (1836). I denne Bog syder hans Ungdoms Champagneskum. Det er en saare hedensk og paa sine Steder saare uanstændig Bog — uanstændig som en Dialog af Crébillon fils —, men der er Kræfter i den, og saa overdrevent det end er, naar Swinburne kalder den »the golden book of beauty«, saa røber den dog den ualmindeligste Skjønhedssands. Den var som et Afløb for Ynglingens overstrømmende Livskraft.

Théophile Gautier havde oprindeligt været zart og spinkel og udmærkede sig blandt Legemsidrætter kun i Svømning, men det var hans Ideal at blive en Krattkarl og han beundrede Athleter og Boxere langt over alle Dødelige. Han tog da flere Aar igjennem Undervisning i Stokkefægtning og Boxning, i Ridning og Roning saalænge til hans legemlige Tilstand helt forandrede sig, og han havde den ubeskrivelige Triumf den Dag, da

Château-Rouge blev aabnet, at give et ganske nyt «Tyrkehoved» (det vil sige: en Kraftmaaler) et Næveslag af 532 Punds Vægt, der er blevet historisk. «Det er», siger han med naiv Elskværdighed i sin selvbiografiske Notits, «den Handling i mit Liv, af hvilken jeg er stoltest», og man kan troe, at disse Ord ere bogstavelig mente. Thi endnu som gammel pleiede han, naar man i et Selskab af Venner modsagde hans Paradoxer og alle i Munden paa hinanden talte imod ham, at paabyde Taushed ved med sin bløde, hæse Stemme at raabe overlydt: «Jeg er en Kjærnekarl, jeg slaaer 530 paa et Tyrkehoved, og jeg skriver Lignelser, der hænger sammen. Det er Indbegrebet af menneskelig Fuldkommenhed».*) I «Mademoiselle de Maupin» sporer man paa eengang den unge Dandy, der er istand til at give et frygteligt Næveslag og den fine Kunstner «hvis Lignelser hænge sammen», det vil sige hvis Ord ere Billeder for Øiet. Men fremfor Alt sporer man dog her Digterens rent antike og plastiske Naturel, ved hvilket han udskiller sig fra alle sine Samtidige i hin rige Generation. Gautier har malt sig selv etsteds i Bogen hvor han lader Helten skildre sit Væsen:

«Jeg er et Menneske fra de Homeriske Tider;

---

*) Moi, je suis fort: j'amène 530 sur une tête de Turc et je fais des métaphores qui se suivent. Tout est là."

den Verden, i hvilken jeg lever, passer ikke for mig og jeg forstaaer Intet af det Samfund, der omgiver mig. Christus er ikke kommen til Verden for mig, jeg er saa hedensk som Alkibiades eller Fidias var. Jeg har aldrig plukket Passionsblomster paa Golgatha, og den dybe Flod, der fra den Korsfæstedes Side strømmer ud over Verden som et rødt Bælte, har ikke badet mig i sine Bølger. Mit oprørske Legem vil ikke erkjende Aandens Overhøihed og mit Kjød finder sig ikke i at spæges. For mig er Jorden ligesaa skjøn som Himlen, og jeg tænker, at Formens Fuldkommenhed er den sande Dyd. Jeg holder mere af en Statue end af et Fantom og af Middag end af Tusmørke. Tre Ting behage mig: Guld, Marmor og Purpur, Glands, Fasthed og Farve. Det er det Stof, af hvilket mine Drømme ere gjorte og alle mine Luftkasteller byggede . . . . . Aldrig seer jeg Taage eller Damp for mig, aldrig noget Usikkert og Flydende. Min Himmel har ingen Skyer, eller, hvis den har, saa er det faste, med Meiselen udhuggede Skyer, dannede af de Marmorskjærver, der ere faldne fra Jupiters Billedstøtte . . . . .: thi jeg holder af med Fingren at kunne berøre hvad jeg har seet og at kunne forfølge Konturernes Runding til de fineste Folder . . . . Jeg har altid været saadan. Jeg seer paa Kvinderne med en Billedhuggers Øie, ikke med en Elskers: jeg har hele mit Liv igjennem bekymret

mig om Flacon'ens Form, aldrig om dens Indhold. Hvis jeg havde havt Pandoras Æske mellem mine Hænder, saa troer jeg, at jeg ikke havde aabnet den».

Théophile Gautier er en af de faa franske Romantikere, der frembyder tydelige Paralleler med de tydske. Hans Novelle «Fortunio» er med sin Forherligelse af Nydelsen og Lediggangen det franske Sidestykke til Fr. Schlegels «Lucinde» og han minder om de tydske Romantikere ved sin Ringeagt for det særligt Digteriske i Poesien. Han sagde en Dag til Taine, der paa Hugos Bekostning ytrede Forkjærlighed for Musset: «Taine, De synes mig at forfalde til den borgerlige Idiotisme. At forlange Følsomhed af Poesien... det er slet ikke det, det kommer an paa. Straalende Ord, Lys-Ord, med en Rytme og en Musik, det er Poesi. Det beviser ikke noget og det fortæller ikke noget; Begyndelsen af Hugo's «Ratbert» f. Ex., der er ingen Poesi i Verden som det; det er Himalayas Plateau. Hele Italien med alle dets middelalderlige Vaabenskjolde er deri, og ikke Andet end Ord». Han ligner Tieck i sin Kjærlighed til den tankeløse, den rene Forms Poesi; men han adskiller sig som god Romaner paa det Skarpeste fra ham derved at medens Tieck vilde forflygtige Ordene til Toner, fortynde Digtningen til blot Stemning, til Musik («Liebe denkt in

süssen Tönen, denn Gedanken stehn zu fern»)*) vilde Gautier omvendt faae Ordene til at sprude Straaler og Farver og fortætte Digtningen til Ordmaleri og Ordplastik.

Derimod stemmer han fuldstændigt overens med de tydske Romantikere i sit Had til Utilitarianismen. Hans Formel «L'art pour l'art» har sit Udspring af dette Had. Denne Formel, som han i Fortalen til «Mademoiselle de Maupin» for første Gang med Glands forfægtede, er fra een Side seet, ubetinget gyldig.

Den er sand og ubestridelig i den Mening, at Kunsten ikke er underkastet de samme Regler for det Tilbørlige, som med Rette beherske Livet, langt mindre dem, som med Urette gjøre sig gjældende deri. Ligesom det at staae nøgen i en Menneskesværm er en Ting, der meget vel skikker sig for en Statue, men ingenlunde for en Mand eller Kvinde, saaledes ere overhovedet Liv og Kunst himmelvidt forskjelligt stillede overfor Moralbegrebet. Gautier stræbte derfor uafbrudt at kjæmpe Kunsten løs fra den moraliserende Kritik. I den ungdommeligt voldsomme Fortale til «Mademoiselle de Maupin» udbryder han til de nyttesøgende Kritikere: «Nei, I Dumrianer, I kropknudede Kretinere, Kunsten laver ingen Havresupper, en Sonet er ingen Klystersprøite og et Drama ingen

*) Den romantiske Skole i Tydskland 143 ff.

Jernbane, lutter høist nyttige Ting». Om de evigt forargede Kritikere siger han: «Hvis der i et Maleri eller en Bog er et eller andet nøgent Sted, søge disse Folk lige dertil som Soen søger til Pølen.....» og med en Hentydning til «Tartuffe» fortsætter han: «For mig kan Dorine, den kjønne Soubrette, gjerne gaae med sin smukke Hals ubedækket, jeg skal ikke trække mit Lommetørklæde op af den Grund. Jeg betragter den, som jeg betragter hendes Ansigt, og er den hvid og velformet, har jeg min Glæde deraf». Og for at værge sig mod den stedse fornyede Beskyldning for Usædelighed skriver han: «En yderst komisk Varietet af den dydige Journalist er Journalisten med kvindelige Slægtninge. For at nedsætte sig som Journalist af denne Art maa man først forsyne sig med adskilligt Husgeraad som to til tre legitime Hustruer, nogle Mødre, saa mange Søstre som muligt og et fuldstændigt Assortiment af Døtre og Cousiner. Saa maa man have en eller anden Bog at flaae, Pen, Papir, Blæk og en Bogtrykker ..... Saa skriver man: Det er umuligt at føre sin Hustru hen at see dette Stykke .... Det er umuligt at give denne Bog i Haanden paa en Kvinde, man agter .... Deres Hustru maa skjule sin Rødme bag sin Vifte, Deres Søster, Deres Cousine o. s. v. (man kan indsætte de forskjellige Værdier, det gjælder kun om at have kvindelige Væsener at raade over)».

Lader Gautiers digteriske Praxis sig end ikke altid forsvare, saa havde han Ret i sin Theori. Poesien har sin egen Sædelighed, den som følger af Skjønhedskjærlighedens og Sandhedskjærlighedens Væsen, der er dens eget Væsen, hvor tilhyllet og indirekte det end ytrer sig, men den er ikke bunden ved vort Omgangslivs selskabelige Hensyn. Poesien er i og for sig en sædelig Magt, ganske som Videnskaben. Fysiologien f. Ex., er det, skjøndt heller ikke den binder sig til hvad den gode Tone anseer for omtaleligt. Der gives usædelige Poeter som der gives usædelige Læger, men deres Immoralitet har Intet at gjøre med den Hensynsløshed, der følger af Kunstens som af Videnskabens Opgave, og som udspringer af deres Natur.

Særligt skikket til at indprente denne Sandhed var et plastisk og malerisk Temperament som Gautier, der ikke havde kunnet underkaste sig de saakaldte moralske Fordringer til Digtekunsten uden at ofre sit hele Talent. Hans særegne Gave er den at gjengive Sandseverdenen i Ord. Han er den første, der i stor Stil ved sit Exempel har vist, at Lessings «Laokoon» har en Lacune; thi han har beskrevet meget af det, som Lessing holdt for ubeskriveligt. For Intet mangler han Ord, hverken for en Kvindes Skjønhed eller for en Bys Fysiognomi, hverken for Smagen af en Ret eller for Klangen af en Stemme. «Siden vi

have ham», sagde engang Sainte-Beuve, «er Ordet «indicible» (usigelig) ikke mere fransk». Han havde den sædvanlige romantisk-klassiske Sky for sproglige Nydannelser, men han har beriget det moderne Fransk med en Fylde af Ord fra det femtende og sextende Aarhundrede, der med Urette vare gaaede af Brug og med en Mylr af skarpt betegnende, techniske Udtryk. Som bekjendt vare de franske Ordbøger hans kjære, stadige Læsning. Vistnok var han en ganske paa det Udvortes anlagt Aand: men der udfordres stor Inderlighed og stor kunstnerisk Alvor til i den Forstand at være udvortes. Vistnok gik han i sin Poesi ikke ud paa at røre de følende Hjerter, men selv Goethe har jo havt Stemninger, under hvilke han skrev:

Ach die zärtlichen Herzen! Ein Fuscher vermag sie
zu rühren,
Sei es mein einziges Glück, dich zu berühren, Natur!

Hans Roman «Capitaine Fracasse», der undfanget i hans Ungdom, først blev udført i hans senere Aar, giver det klareste Indtryk af hans Prosa. Personerne deri sees som i Naturen med deres hele ydre Form, med deres Klædedragt, deres Bevægelser, deres architektoniske eller landskabelige Baggrund.

Bogen aabnes med et Kapitel, der hedder «Elendighedens Slot», og som indeholder Skildringen af en omvandrende Skuespillertrups Aftensmaaltid

ved Lyset af to store, med Guldpapir overklæbede Theaterkandelabrer af Træ i en ung fattig Barons forfaldne Fædrenekastel paa Ludvig d. 13des Tid. Det er en Beskrivelse, som minder om det under Navn af Esthers Bryllup berømte Rembrandtske Maleri i Dresden. Man seer Lyset modellere Ansigterne og Skyggerne krybe opad Væggene. Der forekommer ikke et sentimentalt Ord deri. men der er saa fin en Vemod i Stemningen, at man forstaaer det Ord, Gautier sagde til Feydeau. der traf ham skrivende derpaa: Det er en nøiagtig Skildring af min Sjælstilstand».

Et andet Kapitel beskriver under Overskriften «Snestykke» (Effet de neige) hvorledes Skuespillernes Karre drager afsted ved Nattetid gjennem den høie Sne. hvorledes den iblandt dem, der pleier at spille Matamoren (den storpralende Soldat) og som har fulgt Karren tilfods. savnes af de Andre. hvorledes de søge ham og forgjæves raabe hans Navn af deres Lungers fulde Kraft ud over den vide Snemark. Intet Svar. En af dem bærer en Lygte, hvis røde Reflex bevæger sig over Sneen: vi see de lange formløse Skygger, som følge Mændene over den hvide Grund. Truppens sorte Hund ledsager dem hylende. Med Et tier Hunden og man fornemmer den Dødsstilhed, som opstaaer. naar den faldende Sne dæmper alle Lyd. Endelig troer den af dem, som har skarpest Øine, ved Foden af et Træ at see en fantastisk Figur,

underligt og ulykkevarslende stiv. Det er ham, den stakkels Matamor. Hans Ryg er støttet mod Træet og hans lange Ben strakte ud paa Jorden, halvt skjulte af den fygende Sne. Hans uhyre Kaarde, som han aldrig lagde fra sig, danner mod hans Buste en saa løierlig Vinkel, at man under andre Omstændigheder havde maattet smile deraf. En nærmer Lygten til hans Ansigt og er nær ved at tabe den af Skræk. Ansigtet, der er hvidt som Vox, seer ud som om Dødens benede Fingre havde klemt Næseboerne sammen: Næseryggen lyser som den skinnende hvide Rygplade paa en Blæksprutte; Huden er strammet over Tindingerne: Sneflokke ligge paa Øienbryn og Øienhaar; de opspilede Øine stirre med glasagtig Glands. Paa hver Ende af de store, spidse Moustacher glimter en lille Isklump, hvis Vægt bøier dem lidt. Den evige Tausheds Segl har lukket Læberne, fra hvilke saa mangt et lystigt Praleri foer ud over Tilskuerrummet, og Dødningehovedet skimtes gjennem det blege, magre Ansigt, i hvilket Vanen til at gjøre Grimacer har gravet gyseligt komiske Furer. »Ak», siger en af hans Kammerater, »den stakkels Matamor er død. Træt og forvirret af Snefoget har han et Øieblik søgt Ly under dette Træ, og da han ikke har to Lod Kjød paa Kroppen, er han snart bleven gjennemfrossen indtil Marv og Ben. For at gjøre mere Effekt i Paris formindskede han daglig sin Ration

og gjorde sig magrere end en Mynde i Jagttiden. Stakkels Matamor! nu er du sikret mod alle de Næsestyvere, Beimænd, Spark og Stokkeprygl, din Rolle forpligtede dig til at modtage. Nu er du saa stiv som havde du slugt din lange Slire». Det Følelsesfulde i Situationen kommer her indirekte frem gjennem en samvittighedsfuld Plastik.

Det var jo imidlertid naturligt, at dette Følelsesfulde kun sjeldent aabenbarede sig i en Kunst som Gautiers og at han særlig med Aarene fortabte sig i en Beskriven, der, saa fuldendt den end var i sin Art, dog blev mere og mere sjælløs. Han havde en Lidenskab for at reise, besøgte 1840 Spanien, 1845 i Hertugen af Aumales Følge Afrika, 1850 Italien, 1852 Constantinopel, Aaret efter Rusland til Novgorod o. s. v. og alle disse Reiser har han beskrevet, ofte længe efter Hjemkomsten, men i Kraft af sin fabelagtige Hukommelse for Tingenes Udseende med en Nøiagtighed og Sandhed uden Mage. Kun har Læseren den Skuffelse, at disse Beskrivelser omhandle Alt i Landene med Undtagelse af deres Indvaanere. Da Madame de Girardin havde læst hans «Tra los montes», skal hun have sagt til ham: «Men, Théo, findes der ingen Spaniere i Spanien?» og denne Kritik passer paa alle hans Bøger af den Art. Det indre Menneske ophørte efterhaanden at existere for ham og selv det ydre Menneske forsvandt tilsidst bag Costumet. I hans

Samtaler med hans Svigersøn Bergerat forekommer denne pudsige og betegnende Ytring: «En Kongetiger er smukkere end et Menneske; men hvis Mennesket skjærer sig en prægtig Dragt af Tigerskindet, saa er Mennesket smukkere end Tigeren, og jeg begynder at beundre det. Paa samme Maade interesserer en By mig kun ved sine Mindesmærker, der jo ikke er andet end Fællesresultatet af dens Befolknings Aand. Hvad bryder jeg mig om denne Befolkning er svinsk eller om Byen maaskee rummer et Indbegreb af alle mulige Forbrydelser, naar man blot ikke slaaer mig ihjel, imedens jeg seer paa dens Monumenter». Man har her den rene Skjønheds- og Kunstdyrkelse drevet ud i sin mest betegnende Ytringsform. Det Menneskelige, det sjæleligt Bevægede, det Moderne, Livet selv tabte tilsidst al Interesse for Gautier som Kunstner og Kunstelsker. Derfor gik ogsaa efterhaanden hans hele Sands for den dramatiske Kunst op i Sandsen for Stilen, Costumet og Decorationen. Han pleiede at sige, at en Skuespildigter burde kunne faae sagt fra Scenen alt det, han vilde have sagt, blot med fire Pjerrot'er, som han anbragte i forskjellige Situationer; thi det gjaldt kun om at meddele «et Indtryk af Liv ikke Livet selv»; «Livet selv er altfor grimt» pleiede han at tilføie.

Saaledes leverede han tilsidst saa at sige Kritiken over sig selv og angav for alle Andre

end hans blinde Beundrere, hvor hans Grændse laa. Han opviste den svage Side af Løsenet L'art pour l'art: En Kunst, der ikke dreier sig om anden Axe end Kunsten selv, bliver nødvendigvis tilsidst gold og tom. Den rene Kunstbegeistring skaber en Galatea af Marmor; Tidsalderens Tankestrøm alene er den guddommelige Aande, der indblæser Statuen Liv.

At Gautier imidlertid med en Energi som ingen Anden emanciperede Kunsten fra fremmede Fordringer og udviklede den saa eiendommeligt som han gjorde, det var en stor og god Gjerning. Var det end ikke Vinding nok for Kunsten, saa var det Gjerning nok for Enkeltmand. Man kan ligefuldt paa ingen Maade sige at Gautiers Talent før hans Død blev forstaaet og vurderet, som det fortjente; han havde sit Publicum blandt alle kunstnerisk Dannede, men de blot litterært Dannede, ikke at tale om den store Læseverden, forstode Intet af hans Fortrin. Hvor tidt har jeg ikke i Frankrig af Videnskabsmænd hørt de taabelige Historier om hvorledes Gautier skrev sine Bøger ud af Dictionnairerne uden Sands for andet end Ordets Klang og Besynderlighed som Ord!

Hvad der til en vis Grad forklarer denne Uforstand er, at hos Gautier Feuilletonisten efterhaanden i den almindelige Bevidsthed helt havde fortrængt Poeten. Allerede i Aaret 1836 var

han, der havde sagt Journalisterne saa bitre Sandheder, traadt ind i Dagspressen for at fortjene sit Brød og fra da af til sin Død — 36 Aar igjennem — var han uden nogen Afbrydelse Journalist. Hans Lethed til at skrive kom ham her tilgode og han udførte som Kunst- og Theaterkritiker et Herkules-Arbeide. Efter hans egen og Bergerats overensstemmende, men dog rimeligvis overdrevne Beregning vilde hans Værker, ifald man samlede alle hans Artikler, beløbe sig til tre hundrede Bind. Han skrev først 19 Aar i Girardins «La Presse». senere under Keiserdømmet mest i «Moniteur officiel». Jeg har læst alle hans Theaterartikler, dem han kun modstræbende forfattede; de have alene stilistisk Værd. Som Kunstkritiker indskrænkede han sig stedse mere til Billedbeskrivelsen, hvori han var uopnaaet Mester. Trætheden ved Haandværket, Ulysten til at skaffe sig Fjender, Medlidenhed med Begyndere og Ubegavede, endelig en stor Godmodighed, og en ikke mindre stor Ligegyldighed gjorde ham bestandig mere overbærende. Tilsidst roste han næsten Alt og Alle med samme souveræne Flegma og i samme sikre, farvede Stil. Det store Publicum kjendte ham blot som Kunstkjender, Kunstbeskriver og Feuilletonist.

Men paa Digtere og Skribenter havde han samtidigt i al Stilhed en mægtig Indflydelse. Fra Théophile Gautier nedstammer i lige Linie

den udmærkede Prosaist Paul de Saint-Victor, den Ufølsomste blandt de moderne Digtere Leconte de Lisle, den «sataniske» Lyriker Baudelaire og endelig den hele Gruppe af unge Digtere, der under Keiserdømmet forenede sig under Navnet «Les Parnassiens». Saint-Victor arvede Gautiers Farvesands og Formsands, hans Kjærlighed til den bildende Kunst, Leconte de Lisle hans Evne til at identificere sig med fremmede Culturer og hans orientalske Ro, Baudelaire hans Forkjærlighed for en Følelsernes og Sandsningernes Haut-goût og de parnassiske Lyrikere hans udadlelige Mesterskab i Versbehandling.

Men skjøndt han saaledes har virket langt ud over 1830-Tiden og sikkert vil virke langt ud over sin Levetid, er hans Navn som faa Andres knyttet til Romantismens tidligste kjæmpende Periode. Det er et betegnende og rørende Træk, at den sidste, ufuldførte Artikel, han skrev, er en Skildring af Theatrets Publicum under den første Opførelse af Victor Hugo's «Hernani».

XXIX.

Medens Théophile Gautier's litteraturkritiske Arbeider, saa stor en Plads de end indtage i hans hele Production, næsten allerede ere gaaede i Glemme for hvad han paa andre Omraader har

frembragt, har en Forfatter blandt hans Samtidige, der ligesom han var baade Digter og Kritiker og hvis Navn i begges Levetid hyppigt nævnedes sammen med hans, havt en modsat Skjæbne. Den Rang, Sainte-Beuve efterhaanden tilkjæmpede sig som Kritiker, var saa høi, at den for Efterverdenen har stillet hans poetiske og større historiske Frembringelser i Skygge. Som Digter besad han et fint og originalt Talent; men som Kritiker var han en epochegjørende Aand, en af dem, der indvarsle en Methode og begrunde en Kunstart. I en vis Mening kan han siges at være en mere udpræget Fornyer paa sit Omraade end Periodens øvrige Skribenter paa deres; thi der gaves moderne Lyrik før Victor Hugo, men der gaves ikke i streng Forstand moderne Kritik før Sainte-Beuve. I ethvert Tilfælde har han omformet Kritiken som Balzac Romanen. I sine sidste Leveaar naaede han en ubestreden Autoritet, men dog er det først i den halve Snes Aar, der er gaaet hen siden hans Død, at hans Betydning fuldt er gaaet op for de Dannedes Bevidsthed ogsaa udenfor Frankrig. En udmærket Kjender af fransk Litteratur, den tydske Historiker Karl Hillebrand har betegnet ham som den hele Periodes ypperste Aand, en Ytring, der kun kan synes urimelig, naar man betragter Kritiken i og for sig som en lavere Genre end Dramet eller Lyriken; men denne Betragtningsmaade turde være forældet: For Skribenten er den

Kunstart den høieste, i hvilken han fuldest kan lægge sit Væsen for Dagen, og gives der end en Aandernes Rangforordning, er det høist tvivlsomt, om der gives en Rangforordning mellem Kunstarterne, aller tvivlsomst, naar Kunstarten eller Genren er bleven omdannet af den frembringende Aand til dennes eiendommelige, næsten personlige Organ. Saa meget er vist, at i Forstand (ikke blot i Dømmekraft) stod Sainte-Beuve i Generationen af 1830 ubetinget høiest. Hans Eiendommelighed er denne: Han var en Aand, der forstod og forklarede et overordentligt Antal andre Aander. Naar jeg alligevel ikke kan indrømme ham en Overlegenhed over de øvrige fremragende Personligheder i Gruppen, saa beroer det paa hans Evners Begrændsning. Saa vidt hans Blik end var, han manglede Totaloverblikket; sjeldent har en Historiker og Tænker været en mindre systematisk Aand. Denne Egenskab havde ganske vist sin gode Side: Friheden for Systematik holdt ham frisk til det Sidste, gjorde ham det muligt bestandigt at skyde Ham, saa at han, der i 1827 vakte Goethes Opmærksomhed ved sine første Artikler i Globe, endnu i 1869 med fuld Forstaaelse, med alsidig Sympathi stod midt i, ja i Spidsen for den Kreds af yngre Videnskabsmænd og Kunstnere, der dengang udgjorde Frankrigs kraftigste Adkomst til europæisk Anseelse. Endnu i sit sidste Leveaar blev han derfor af alle de

bedste Aander opfattet som den naturlige General, under hvis Øine «den unge Garde» helst vilde udmærke sig. Men Mangelen paa Evne til Sammenfatten har paa den anden Side umuliggjort det for Sainte-Beuve ikke blot at efterlade et enkelt Hovedværk, men overhovedet at naae til de store Linier og den store Stil. Hans Øie var anlagt paa at see Enkeltheder, betegnende, betydende Enkeltheder overalt, ikke Helheder. Han saa disse Enkeltheder i stadig, skiftende Bevægelse, den Bevægelse, som Livet er, og ved at eftergjøre alle disse Bevægelser i sin Aand og med sin Pen gav han sine Billeder en hidtil useet Sandhed. Men han formaaede ikke at beherske Detaillen med tilstrækkelig Overlegenhed, manglede Sandsen for og Evnen til at udlede de lavere liggende Aarsager af de høiere og atter disse af en enkelt. Han formaaede som Kritiker kun at skildre det isolerede Individ og selv dette aldrig paa een Gang samlet og sluttet, men snart seet fra en, snart fra en anden Side, snart i en, snart i en anden Alder, snart i et, snart i et andet Forhold til Omverdenen. Ja end ikke den enkelte Artikel formaaede han at concentrere; han gjemte sine bedste Indfald i Bisætninger, sine mest oplysende Tanker i Anmærkninger. Han smulede sit Livsbrød ud i Krummer. Han nedlagde sit Guld, som Bønderne i gamle Dage gjemte deres, i mørke Kroge, i Sprækker under Gulvet og i

Væggen, paa Kistebunden og i Strømpeskaftet; han formaaede ikke at støbe Statuer deraf.

Friheden for System, der var hans Styrke, bragte ham det store Gode, at den befriede hans Skrifter for al søgt Symmetri. Intet, end ikke det Ringeste har han ofret af hvad der i Øieblikket stod for ham som det, der burde siges, for at give sit Arbeide indre Ligevægt, endsige for at simplificere sin Fremstilling og sin Stil. Han havde Intet mod det Sammensatte og Forviklede, det som ikke slutter. Men Mangelen af de filosofiske Anlæg, som medføre Hang til Sammenfatten og Kjærligheden til det Hele som helt, har bevirket, at man af hans Skrifter aldrig modtager stærke, simple Indtryk. Vigtigt og mindre Vigtigt staaer altfor tidt i samme Plan. Som Kunstner betragtet erindrer han om hine japanesiske Malere, hvis høie Kunstværd i de senere Aar er blevet anerkjendt i Europa; de overraske og begeistre, fordi der hos dem ikke findes Spor af akademisk Symmetri; de tilfredsstille aldrig fuldt, fordi de lade haant om Perspectivet, men de have i en useet Grad opnaaet at gjengive det levende Liv.

Charles Augustin Sainte-Beuve fødtes i Boulogne-sur-mer d. 23 Dec. 1804. Hans Fader, en dygtig, fintdannet Embedsmand, havde først 52 Aar gammel kunnet tænke paa at sætte Bo, hans Moder var dengang henved de 40. Sainte-Beuve's Forældre havde ikke været gifte et Aar, før

Manden døde, to Maaneder inden Sønnens Fødsel. Fra denne af Sønnen aldrig sete Fader, der nærede en levende Interesse for Litteratur, særlig for Poesi, og som efterlod sine Bøger gjennemtrukne med Noter. Randgloser. Strøtanker, der i hele deres Aand og Form erindre mærkværdigt om Sønnens, synes Sainte-Beuve at have arvet sit Anlæg til kritisk Reflexion; fra Moderen. der paa mødrene Side var Englænderinde og som tidlig lærte Sønnen Engelsk, stammer hans i Frankrig dengang saa ualmindelige Forkjærlighed for engelsk lyrisk Poesi. for Bowles, Crabbe, Cowper og især for Wordsworth og de øvrige Digtere af Søskolen, hvem han saa tidt har oversat og citeret. Noget Gammelt og Sørgmodigt i hans Temperament synes man med temmelig Sikkerhed at kunne udlede dels af begge Forældres fremrykkede Alder, dels af Moderens nedtrykte Sindsstemning, medens hun bar ham under sit Hjerte, da hun jo under sit Svangerskab ramtes af sin Mands Sygdom og Død.

Som Barn var Sainte-Beuve tungsindig og frygtsom. Under Hjemmets Paavirkning udviklede der sig hos den tolvaarige Dreng en næsten uhyggelig Barnereligiøsitet; han gjorde med den mest

---

*) Man finder en Del af Faderens Strøtanker aftrykte som Tillæg til Morands Udgave af Sainte-Beuve's Breve til Abbeden Barbe.

glødende Iver Tjeneste som Chordreng ved Messen. Det var en kortvarig katholsk Paroxysme, men den har tydeligt nok efterladt sig Spor, som senere lode sig opfriske, og under hele sin Opvæxt bevarede Sainte-Beuve ikke blot Pietet mod Christendommen, men et Hang til Syslen med religiøse Tvivl og theologiske Overveielser. Det varede, indtil han som Student strax søgte til det attende Aarhundredes Filosofer og til den sensualistiske Filosofis dalevende Repræsentanter de Tracy, Daunou, Lamarck, ved hvis Hjælp han hurtigt emanciperede sig fra Theologien. Hans Grundfond ved Indtrædelsen i den voxne Alder var den rene Empirisme, og dette Fond, der senere dækkedes af religiøse Stemninger og Velleiteter, dukkede paa sin Side senere op og viste sig at være det blivende og afgjørende. Han havde i Skolen udmærket sig i de historiske og filologiske Fag; men trods sit Hang til Litteraturen gav han sig dels for sin Fremtids Skyld, dels for at skaffe sig en Modvægt mod den blot rhetoriske Uddannelse til at studere Medicin. Fra 1823—27 drev han med Iver og Interesse ved Siden af litterære Sysselsættelser fysiologiske og anatomiske Studier. Han var fattig, men aldrig nødlidende, desuden tarvelig og yderst flittig.

Den unge Mediciner var alt andet end smuk, hans store runde Hoved var næsten for svært for Kroppen. Skikkelsen uden Elegance, Haaret rød-

blond, paa eengang stridt og fint. Men i de blaa og lysende Øine, der snart syntes store, snart smaa og som undertiden udvidede sig forunderligt, glimtede tusinde Spørgsmaal, smilte den overlegne Skalkagtighed, drømte en Attraa, der halvt sandselig, halvt poetisk, vandt Hjerterne ved at insinuere sig. Som fattig og grim Student kjendte han af det smukke Kjøn ikke stort andet end Synderinderne i det latinske Kvarter. Han havde et sandseligt glødende, ufint Temperament, der søgte umiddelbar Tilfredsstillelse, men som i Følge med Tilfredsstillelsen fandt Ydmygelse og Samvittighedsnag, og besad lige saa udviklet en drømmerisk, poetisk Indbildningskraft, der tilsløret af en fin Melancholi tyede ind til Romantik og Mysticisme. Han havde maaskee noget af den Stygges uvilkaarlige Rancune mod de Mænd, der ved deres blotte Optræden erobre Kvindehjerter og dog selv noget af den Insinuantes Uimodstaaelighed.

I Begyndelsen af 1827 skrev han i Globe to Artikler om Victor Hugo's «Odes et ballades», der gave Anledning til hans Indtræden i den romantiske Leir. Hugo kom for at takke ham, men fandt ham ikke hjemme; da Sainte-Beuve faa Dage senere præsenterede sig i hans Hus og traf ham og hans Hustru ved Frokostbordet, lærte han paa een Gang de to Personligheder at kjende, som skulde spille den største Rolle i hans Ung-

domsliv. Han blev hurtigt den romantiske Skoles bestalter Kritiker. Det gjaldt først og fremmest om at paavise den nye Skoles Sammenhæng med ældre fransk Cultur, om at skaffe den nationale Forfædre. Sainte-Beuve løste Opgaven i sit fortræffelige kritiske Ungdomsværk «Tableau de la poésie française au XVIe siècle» (1827—28) hvis Grundtanke var den, tværs over den klassiske Periode at knytte Traaden fra Slægten af 1830 til Ronsard, du Bellay, Philippe des Portes og de øvrige saa længe og saa uretfærdigt forsmaaede Renaissancedigtere. Sainte-Beuve's Bog er i hans Forfattervirksomhed den nøiagtige Parallel til hvad Th. Gautier's «Les Grotesques» er i hans; den er ældre end dette Skrift, iøvrigt ligesaa grundig og fint analyserende, som «Les Grotesques» er plastisk og bizar.

1829 fulgte Sainte-Beuves første Samling lyriske Digte, «Josephe Delormes Poesier», originale og maniererte Digte, som gjorde en ikke ringe Opsigt. Fictionen var den, at de vare skrevne af en ung medicinsk Student, der var død af Lungesyge; dog Sainte-Beuve skildrede under det gjennemsigtige Pseudonym i Fortalen sig selv og sit eget Levnet. Josephe Delorme er en Art Ætling af Obermann, fattig, rigtbegavet, rig paa Medlidenhed med Menneskehedens Ulykker, en genial og glandsløs Aand som sin Stamfader, men endnu mangfoldigere i sit Sjæleliv end han; thi

Josephe Delorme er paa een Gang Filosof og ulykkelig over sin Vantro, ideal i sine Forhaabninger og sin Stræben og dog forfalden til lave Udskeielser*). Helten er her den almindelige desperate Yngling fra 1830, men reduceret til mere borgerlige Proportioner end hos de andre Digtere; hans Fortvivlelse er mindre storstilet og mere virkelighedstro. Hans Digte, der formelt ere mærkværdige ved den Forkjærlighed, de røbe, før Gjenoplivelsen af Ronsards og Charles af Orleans' yndige, gammelfranske Versemaal og for den af Sainte-Beuve (omtrent som af Wilhelm Schlegel) yndede Sonetform, ere først og fremmest interessante ved den Realisme, der allerede her bryder igjennem hos Forfatteren og som vel nu og da kan lade sig føre tilbage til en Paavirkning fra Englænderne af Søskolen, men som dog i Regelen ved sit dristige Sujetvalg (se f. Ex. Digtet «Rose») er ganske oprindelig og ganske fransk. Det ideale Element er i Digtene repræsenteret ved Forfatterens formelige Henrykkelse over det «Cénacle» (det vil sige den lille Kreds af Poeter og Malere) i hvilket han er bleven indlemmet, og hvis Medlemmer forherliges snart under et, snart En for En. Hans Ekstase over Vennerne overstiger alle Grændser. Enkelte af

*) Om Obermann se Emigrantlitteraturen, 2den Udg. S. 100 ff.

disse Digte fandtes i Datiden saa søgte, at man latterliggjorde dem, «Les rayons jaunes» havde i Virkeligheden vovet sig til det Latterliges Grændse; andre fandtes platte; Guizot definerede Joseph Delorme «un Werther jacobin et carabin» (Jacobiner og Mediciner): men Alt i Alt kan Bogen siges at have gjort den ikke ringe Lykke, den fortjente at gjøre.

Sainte-Beuve's næste Digtsamling (Marts 1830) betegner i Forening med hans Roman Volupté (1834) og de to første Bind af «Port-Royal» den sentimentale og noget fromladne Periode i Forfatterens Liv. «Les Consolations» er i Udtryk af hysterisk Beundring og med et Accompagnement af christelig Ruelse tilegnet Victor Hugo, hvis Navn forekommer rundt omkring i den, men Samlingen var i Virkeligheden fuldt saa meget helliget Madame Hugo, til hvem det første Digt og flere andre ere rettede, og som var Sainte-Beuve's Ungdomskjærlighed. Om hans Forhold til hende handler med altfor stor Aabenmundethed en øiensynligt ganske virkelighedstro Digtsamling, «Le livre d'amour,» som Sainte-Beuve lod trykke, men ikke offentliggjøre, og af hvilken de vigtigste Digte ere blevne optrykte i Pons' uværdige Bog: «Sainte-Beuve et ses inconnues»; desuden i Grunden alle Hovedpartierne af Romanen Volupté, hvor det er let at gjenkjende Forfatterens Forhold til Victor Hugo og hans Hus i Amaury's Forhold til den

anerkjendte politiske Fører. Hr. de Couaën og hans Hustru. Sainte-Beuve selv og mange andre efter ham have antydet, at den hele svagtkatholsk farvede eller fernisserede Gruppe af hans Arbeider, som opstod under hans Sværmen for og med Madame Hugo, blev direkte inspireret af hende, idet denne Dame, der forøvrigt i sine modnere Aar har skrevet som ivrig Fritænkerske, i sin Ungdom var alvorligt katholsk. Man har paastaaet, at Sainte-Beuve, under sin Stræben efter at vinde hende helt, gik saa vidt i sin Forførelseskunst, at han vænnede sig til at tale i hendes Sprog og føle hendes Følelser efter. Jeg betragter denne Forklaring som falsk og er overbevist om at Sainte-Beuve har bedraget baade sig selv og andre ved i sin ældre Alder at tale om sine Ungdomsskrifter, som han gjorde. I et Brev, dateret Juli 1863, skriver han til Forfatterinden Hortense Allart de Méritens (Madame Saman): «Jeg har drevet en Smule christelig Mythologi i min Ungdom, men den er fordampet. Den var for mig hvad Svanehammen var for Jupiter hos Leda, et Middel til at faae Indpas hos de Skjønne og opnaae ømmere Øieblikke. Ungdommen har Tid og bruger alle Midler». Jeg lider ikke den temmelig frivole Maade, paa hvilken han her bortforklarer et Træk, der ganske simpelt udsprang fra det Bløde og Uselvstændige i hans Ungdomsvæsen, der maatte drage ham til Katholicismen, og som

uddybedes af Tidsstrømmen, der i hint Øieblik, som det i Reglen gaaer, var ved at blive en Modstrømning, inden den forsvandt. Hint Tidspunkt betegner den filosofiske Spiritualismes Gjenfødelse. Sainte-Beuve var Tilhører ved de Forelæsninger, som Jouffroy efter sin Afsættelse holdt paa sit Værelse i Aaret 1828, og var desuden som næsten alle Datidens Yngre paavirket af Cousin. Den nye Tids Filosofer omvendte ham foreløbig fra Sensualismen. Mange af de Unge betragtede endnu Romantismen. som Hugo fra først af havde betragtet den, nemlig som Reaction mod Klassikernes hedenske Kunst og Litteratur, og desuden var en Fløi af den unge romantiske Skole med sin Iver for Middelalderens poetiske Gjenfødelse saa nær forbunden med den unge katholske Skole, der samlede sig om Lamennais og Abbeden Lacordaire og som grundlagde Bladet Avenir, til hvilket ogsaa Sainte-Beuve leverede Artikler, at det ingen Under var om nogle Stænk fra Nykatholikernes Vievandskoste faldt paa de unge Skribenter og i de nye Bøger, der udgik fra den romantiske Leir. Lacordaire har endog forfattet et Parti af Slutningen i «Volupté», Skildringen af Klosterlivet. Den Gudelighed, der raader i «Les Consolations» og som bl. A. irriterede Beyle, der ellers var Sainte-Beuves oprigtige Beundrer, og den Røgelsedunst der fylder den sidste Halvdel af «Volupté»,

erindrer levende om tilsvarende Fænomener hos Romantikerne i Tydskland.

Romanen «Volupté» er trods sin Bredde og sin tungtaandende Gang en fin og dybsindig Sjælehistorie. Det er Bekjendelser i Rousseau's Manér, men fremstillede i en Stil, der er rigere paa Billeder, mere farvemættet og finere afskygget end hans og som helt igjennem har en vis lyrisk Følsomhed omtrent som den lyriske Stil, Lamartine noget senere anvender i «Jocelyn», hvis Æmne, skjøndt mere kydsk, er beslægtet. Bogen er en med dybe og skarpe Reflexioner gjennemdraget Skildring af et nydelsessygt Ungdomsliv; den fremstiller Sjælens sandselige og dens ømme Drifter som i lige Grad tilintetgjørende for Ungdomsfriskhed og Ungdomshandlekraft. Fremfor Alt behandler den det blødagtige Venskab med unge Kvinder, særligt unge Koner, paa hvilket begavede Ynglinge ikke sjeldent ødsle saa megen Tid og Kraft. Jeg troer at Ordet «ødsle» stemmer bedre med Sainte-Beuve's Mening end Ordet «spilde»; thi han har selv etsteds mod en genial, men noget for haandfast og nuancefattig Skribent rettet den Bebreidelse, at han har arbeidet for stærkt og for ensomt og har skadet sig selv ved altfor sjeldent at søge det Selskab «som af alle er det bedste, som faaer En til at spilde mest Tid og paa den behageligste Maade af Verden, Selskabet med Kvinder».

Bogens Helt Amaury er stillet mellem tre Kvinder; han elsker den ene, der er gift med hans Lærer og Høvding, høiere end han vover at lade hende forstaae, han opgiver den anden, sin Ungdomsforlovede, for den førstes Skyld og samtidigt indlader han sig med den tredie, hvem han afvexlende attraaer og ved Raahed og Ligegyldighed krænker, i en Kjærlighedsintrigue, som hverken tilfredsstiller ham eller beskytter ham mod brutale Udsvævelser med uværdige Kvinder. Videbegjærlig, ærgjerrig og haardnakket flittig som han er, lammes han ved alle disse Forhold i sin Aandskraft og seer tilsidst ingen anden Redning end den at underkaste sig den katholske Kirkes strenge Disciplin, fra hvis Synspunkt han overseer sit Ungdomsliv og fremstiller det for Læseren. Fortællingen giver sig altsaa selv som en Geistligs Skriftemaal og har derved paa enkelte Steder faaet en ganske ulidelig Salvelse; de Udbrud af Anger, de moralske og religiøse Formaninger, de Bønner og Prædikenmotiver, der afbryde Fremstillingens Gang, udgjøre Bogens mindst tiltrækkende Partier, men Romanens Kjærne holder Læseren skadesløs: Blik ind i Sjælens Udviklings- og Sygehistorie, der beroe paa et ihærdigt Selvstudium og røbe den tilkommende Kritiker, Syn paa Kvindenaturer, der forraade det Feminine i Sainte-Beuve's Naturel og varsle om hans enestaaende Gave til som Kritiker at fortolke Kvindesjæle, det er

hvad der udmærker denne Bog. Vil man see nogle Prøver paa dens skarpe Iagttagelse og sindrige Reflexion: «Hvor Ungdommen af Naturen er utaknemmelig! Langt bort kaster den og med en haanlig Mine Alt, hvad den ikke har givet sig selv. Den vil have Baand, den selv har knyttet, Venner for sig alene, Væsener, den selv har valgt; thi den mener at føle Skatte i sin Sjæl til at kjøbe Hjerter for, og Strømme i sin Sjæl til at befrugte dem. Man seer den da give sig hen for Livet til Venner, den igaar ikke kjendte, og ødsle Eder for Evigheden paa unge Piger, den neppe har seet.» — «Hvor de menneskelige Venskabsforbindelser ere ringe! Hvor de udelukke hinanden! Hvor de følge paa hinanden og jage hinanden som Bølger! O Jammer! Dette Hus, hvori Du kommer Aften og Morgen, der synes Dig som dit Hjem og bedre end dit Hjem, og for hvilket enhver tidligere Venlighed ringeagtes, vær sikker paa, at dette Hus en Dag vil have Uret, det vil blive undgaaet af Dig som et uhyggeligt Sted, og naar din Vei tilfældigvis fører Dig nær hen dertil, vil Du gaae en stor Omvei for ikke at see det. Jo mere begavet Du er, desto mere vil det være saaledes.» — Her en kort Sætning, som enhver sanddru Natur, der har følt den smertelige Nødvendighed af at fortie Noget, vil forstaae og vil beundre Kortheden af: «Jeg søgte paa een Gang at udtrykke, hvad jeg virkelig følte, og at synes

at udtrykke, hvad jeg ikke følte, at være ærlig ligeoverfor mig selv og skuffende overfor hende.» Her en kort vemodig Livsbetragtning: «Et Troppecorps defilerer langsomt hen ad en Vei, men Fjendens Skytter ligge skjulte paa begge Sider, anrette et frygteligt Blodbad, og det kommer til Kamp. Naar da før Aften Troppens Chef og en eller anden heldigt sluppen Bataillon, efter at have drevet Fjenden paa Flugt, ankommer til den nærmeste By med en Lap af Fanen, saa kalder man det en Triumf. Naar en eller anden Del af vore Planer, vor Ærgjerrighed, vor Kjærlighed har lidt noget mindre end Resten, saa kaldes det Hæder eller Lykke.» — Her endelig et fint lille Billede om den skinsyge Kjærlighed: «I disse Øieblikke, da den attraaer Erobring, da den ægges og forbitres over enhver Modstand, ja selv over enhver kjærlig Følelse for Andre vilde jeg sammenligne den med hine asiatiske Despoter, der for at bane sig Vei til Tronen kvæle alle deres Nærmeste, alle deres Brødre.»

Med «Les Pensées d'Août» afsluttede Sainte-Beuve sin digteriske Løbebane. Det er den eneste af hans Digtsamlinger, der slet ingen Lykke har gjort og det er øiensynligt den koldeste af dem, men det forekommer mig, skjøndt jeg staaer ene med min Mening, som om hans Originalitet først her bryder helt igjennem. Der findes her en i den romantiske Skoles Lyrik enestaaende

Realisme; ingen tidligere Digter havde dristet sig til at optage saa meget af Dagliglivets Talebrug og dets objective Verden i Lyriken. I Norden, hvor man end ikke nutildags ret har Mod at give en Omnibus eller en Jernbaneperron Plads i et lyrisk Digt, maa Poesier som disse næsten betragtes som Fremtidslyrik.

Der er her, som i Josephe Delormes Poesier, noget af den engelske Søskoles Stil og Opfattelse omplantet paa fransk Grund. Her som i England ædru og simpel Virkelighedsiagttagelse, her som hist en Fremstillingsmaade, der støtter sig paa den Overbevisning, at der ikke bør være nogen væsentlig Forskjel mellem Prosasprog og Sproget i metrisk Composition. Men istedenfor hine engelske Poesiers underlige Mangel paa intellectuel Pointe er her traadt en ægte fransk dramatisk Spænding. Det er her et lille Drama, der afvikler sig indenfor en kort lyrisk Fortællings Omrids.

Jeg fremhæver Digtet «A Madame la Comtesse de T.». Grevinden, hvem det er tilegnet, fortæller: Hun reiser paa Rhinen fra Köln til Mainz. For at nyde Udsigten bedre er hun stegen ind i sin Vogn, der er anbragt paa Dampskibets anden Plads og sidder nu der iblandt denne Klasses Passagerere, Tjenestefolk, Arbeidere med deres Koner, fattige Reisende. Da raaber et af hendes Børn: «Moder! Grev Paul er blandt Passagererne.» Hun vender sig og seer vel ikke denne

Bekjendt, men i en grov gammel Arbeidsdragt en Mand med fine Træk og hvide Hænder, der synes forklædt. Han sees stadig sammen med en simpel Londonsk Arbeiderfamilie; Manden er en grov Karl, der uafbrudt spiser eller ryger sin Pibe, hans Hustru er ved første Blik uanseelig, de have en omtrent fjortenaarig Datter med sig, ret kjøn. Hun tænker sig først at den unge Mand, der synes en politisk Flygtning, nærmest en Polak — det foregaaer i 1831 — føler sig tiltrukket af den unge Pige; saa seer hun at det er Moderen, hvis Blik bestandig hænger ved ham. Og denne Kvinde er ikke ung mere, om hun end for faa Aar siden endnu har været meget smuk, hendes Holdning i den tyndtslidte Kjole er elegant og hendes Haar pragtfuldt. Med en Omhu, der ikke er Kjærlighed, men Ømhed mod den, af hvem man elskes, holder den unge Mand Paraplyen over hende og samler Kaaben om hende, da det regner; han kjøber dyre Druer til hendes Smaadrenge. Grevinden aner, at han i den fjerne By, hvor han søgte Ophold, har fundet Venner i denne fattige Forstadsfamilie. Men han skal som hun i Land i Mainz, medens de Andre skulle fortsætte Reisen paa Skibet.

«Han steg ombord i Baaden. Jeg saa denne Jammer. Han kyssede de to Smaadrenge, omfavnede Manden, tog Datterens Haand (og Barnet smilte ondskabsfuldt, nysgjerrigt som en lille Eva);

han trykkede hin Kvindes to Hænder, idet han undgik hendes Blik.» Saa det sidste Klokkesignal. Han iler over Broen og staaer paa Stranden. Alle vifte og hilse til ham, Børnene, for hvem Alt er Leg, raabe med en Art Glæde Farvel.

«Men Kvinden, o Kvinden! Ubevægelig stod hun med hævet Arm og et rødt og blaat Lommetørklæde i Haanden. Hun viftede ikke med det; hun syntes livløs og hun havde vel fortjent, at Himlen havde forbarmet sig over hende og forstenet hende . . . Jeg tænkte: Stakkels Sjæl, du Enke efter en afsindig Kjærlighed, hvad skal dette blive til iaften, og imorgen og bestandig! Denne plumpe, grove Mand, denne dybe Fattigdom, denne Datter, som veed Alt og som ikke med noget overbærende Blik paa denne Reise har udspeidet Alt, hvilken Skjæbne!» Næste Dag, slutter Grevinden, da den unge Mand og jeg vare blevne Reisefæller, henvendte jeg de Ord til ham: «De er meget ensom idag.» — «Ja,» svarte han koldt, «lige fra London af har jeg i sex Uger reist sammen med de brave Folk.» Tonens aristokratiske Overlegenhed stod i Strid med de velvillige Ord. «Og seer De dem snart igjen?» — «Aldrig,» svarte han med et eiendommeligt Smil; «jeg vil ganske sikkert aldrig faae dem at see mere; jeg tager til Schweiz og derfra endnu meget længere bort.» — —

Jeg gjør endnu opmærksom paa den lille

geniale Composition «Hr. Jean, Skolelæreren». Det er en metrisk Fortælling om en fattig, fader- og moderløs Landsbyskolelærer, der er bleven opdraget i en Hittebørnsanstalt og en Dag pludselig erfarer, hvem hans Fader er: ingen ringere end den berømte Jean Jacques Rousseau, der som bekjendt lod alle sine Børn med sin Hustru Therese udsætte. Skolelæreren har hidtil Intet læst af Rousseau. Nu begynder han derpaa og læser med dyb Begeistring Émile og Héloise og alle de andre Værker. Han sporer skarpere end nogen Anden baade den geniale Varme og den ringe Grad af personlig Samvittighedsfuldhed deri, indtil han en Dag ikke kan modstaae Lysten til at lære sine Forældre at kjende. Han reiser til Paris, finder Huset, stiger op ad Trappen. Øverst oppe, hvor en Dør staaer halvtaaben, hører han en skinger Kvindestemme skjænde. Det er der. Han træder ind og prøver at finde en Indledning. Den gamle Mand, der sidder bøiet over et Bord med Noder, hører paa ham med Ryggen til, uden at vende sig. Sønnen stammer, men før han har faaet sit Ærind forklaret, rammes han af et stikkende, mistænksomt Blik og jages bort som Lurer og Speider. Han føler sig for anden Gang forstødt af sin Fader, og det af den Fader, som han paa Knæ havde villet tiltigge sig af Gud, og hvem han med Stolthed vilde været bekjendt for Alle — for anden Gang forstødt af sin Moder, hin

Kvinde med det raa Ydre og det haarde Blik. Og han iler bort ud paa Landet igjen for som ydmyg Skolelærer at føre nogle af de Sandheder ud i Livet, som findes i hans Faders Skrifter og spottes af hans Levnet. I hans Opdragelse af Børnene sætter den sande Kjærne i Rousseau's Émile Virkelighedsspirer.

Les Pensées d'Août udgaves i 1837. Fra nu af er Sainte-Beuve udelukkende Kritiker.

XXX.

Det var Sainte-Beuves egentlige og større Kald, der førte ham bort fra Digtekunsten. Det førte ham ikke bort fra Poesien. Poesien blev fra nu af en underjordisk Kilde, der meddelte hans kritiske Undersøgelser, selv deres tørreste og alvorligste Egne, Friskhed og frodigt Liv.

Det er imidlertid interessant at see, ad hvilke Slyngveie den første store moderne Kritiker langsomt modnedes til sit Kald. Da ved Julirevolutionen det romantiske Cénacle opløste sig, var Sainte-Beuve saa forsonet med Restaurationens herskende Mænd, at han stod i Begreb med at blive udnævnt af Polignac til som Lamartines Gesandtskabssecretær at ledsage Digteren til Grækenland. Han havde ikke havt noget imod at modtage en for en ung Poet saa ønskværdig Post

af Magthaverne. Han nærede da uvilkaarligt nogen Bitterhed mod det nye Regimente, under hvilket næsten alle hans litterære Venner avancerede politisk, og da der i ham stadigt var et vist folkeligt og demokratisk Fond, (han bortkastede Partiklen «de» foran sit Navn, skjøndt han arvede den efter sin Fader) blev han snart en Slags Tolk for den naivtbegeistrede Socialfilosof Pierre Leroux og forblev ved Bladet «Globe» selv da det fra de romantiske Doctrinæres Hænder gik over i Saint-Simonisternes og som deres Organ udkom med Mottoet: A chacun selon sa vocation, à chaque vocation selon ses œuvres». Han var (som Heinrich Heine) begeistret for Père Enfantin og satte i en Artikel fra 1831 Saint-Simons religiøse Skrifter høit over Lessings «Menneskehedens Opdragelse».

Neppe havde han efter Opløsningen af den Saint-Simonistiske «Familie» i 1832 skilt sig fra Saint-Simonisterne, før han nærmede sig Armand Carrel, det republikanske Frankrigs litterære Høvding. Skjøndt han i den Artikel, han i 1852 skrev om Carrel, har tilsløret sit nære Forhold til ham, er det vist, at han tre hele Aar skrev i «National», og det saavel om Politik som om Litteratur. Han blev indrulleret blandt Republikanerne, som tidligere blandt Saint-Simonisterne, Romantikerne og Royalisterne og lærte ogsaa dem at kjende. Paa samme Tid indførte hans Ven

Ampère ham i L'Abbaye des Bois, hvor den gamle Madame Récamier tronede og hvor Chateaubriand blev dyrket som Afgud. Da det i Anledning af en Artikel om Ballanche, der syntes at røbe legitimistiske Sympathier, kom til Brud mellem Sainte-Beuve og Carrel, nærmede han sig mere til Lamennais, der iøvrigt havde søgt ham først. Han blev snart Lamennais' Fortrolige og Raadgiver. Hvad der interesserede ham ved Lamennais, det var dels den demokratiske Flamme i den store Præsts Sjæl, dels dennes Grundtanke, at det for at holde Demokratiets uimodstaaeligt stigende Strøm indenfor sine Bredder var nødvendigt overfor dets saa mægtige og indenfor en vis Begrændsning saa sande Princip at hævde et andet endnu mægtigere Princip, det religiøse, der kunde tale med Myndighed til Folkene og med ikke mindre Overlegenhed til deres Konger. Ja Sainte-Beuve var saa betagen af Lamennais før dennes afgjørende Frafald fra Rom, at han endog i en af sine Artikler rettede en betinget Bebreidelse mod ham for dette Frafald; han mente, at Den ikke havde Ret til at optræde som antipavelig Demagog, der saa nylig havde kjæmpet for at bøie Aanderne under den bestaaende Kirkes Tugt.

De tre Aar 1834—37 vare de smerteligst bevægede i Sainte-Beuves Liv. Hans Forhold til Madame Hugo løstes i det sidste Aar ved en pludselig Krise, der samtidigt brød de Baand, der

fængslede ham til den romantiske Gruppe og tilintetgjorde hans religiøse Velleiteter. Han tyede til Lausanne, hvor han i Aarene 1837—38 begyndte de Forelæsninger, af hvilke hans store Værk «Port-Royal» opstod. Planen var tidligere lagt, Begyndelsen tidligere skrevet; at Foredragene holdtes for et vel protestantisk, men troende protestantisk Auditorium, bestemte til en vis Grad deres Tone. Desuden kom Sainte-Beuve i Lausanne i intim Berøring med den udmærkede reformerte Schweizerpræst Vinet, en af de faa Mænd, for hvem han til sin Død bevarede Ærefrygt, og denne Mand der var en streng og oprigtig Religiøs og samtidig en yderst fin og skarp Kritiker af den franske Litteratur, interesserede Sainte-Beuve lige stærkt som Charakter og som Aand. Vinet's Betoning af Christendommen som Inderlighed gjorde Indtryk paa hans aarvaagne theologiske Sands, og naar han gik som opmærksom Tilhører, troede Vinet ham omvendt til sin Tro. Ikke desmindre reiste Sainte-Beuve vantro fra Lausanne til Italien og fra Italien tilbage til Paris, hvor han optog sin Virksomhed som Kritiker i større Stil end nogensinde før, nærmest med den Forskjel, at han, der var begyndt som Kampkritiker, nu optraade som forklarende og belærende Skribent.

Han blev den høit ansete litterære Dommer i «Revue des deux mondes», indflydelsesrig, Verdensmand, søgt og yndet i aristokratiske Saloner,

gjaldt for en vel uafhængig, men rolig og værdig Forfatter; i Politik nærmest høire Centrum. En Dame, til hvem han snart traadte i det ømmeste Venskabsforhold, sikrede hans Stilling i den fornemme Verden. Det var Madame d'Arbouville, Forfatterinde af nogle smukke og melancholske Noveller, Enke efter en General, Nièce af Førsteministeren Grev Molé. Sainte-Beuve tilbragte om Vinteren sin Fritid i hendes og hendes Bekjendtes Huse, laa om Sommeren paa Landet hos hendes Slægtninge. Han blev Grev Molé's Ven og litterære Raadgiver og tog ved given Leilighed Parti for denne fintdannede Adelsmand af den klassiske Skole mod sine egne gamle romantiske Forbundsfæller, naar de lode det skorte paa Smag og Takt.*) Han blev alt 1844 og uden at have lidt noget tidligere Nederlag optaget som Medlem af det franske Akademi, beskyttet som han var i hint Øieblik af alle de monarchiske og klassiske Saloner. (Man kan hos Madame de Girardin, Sainte-Beuve's aandrige Fjende, læse et bittert Angreb paa ham i den Anledning.)**) Det Pikante ved Ex-Romantikerens Indtrædelsesceremoni forhøiedes ved, at det tilfaldt Victor Hugo, hvem Akademiet

*) Man se Sainte-Beuves Artikel om de Vigny's Optagelse i Akademiet, desuden det af ham selv meddelte Brev til ham fra en Dame [Madame Hugo] om denne Optagelse.

**) Lettres parisiennes IV. 170.

først havde optaget efter tre Afvisninger, at holde Modtagelsestalen til ham.

Sainte-Beuve følte sig imidlertid lige saa lidt stavnsbunden til denne nye Kreds som til de ældre, i hvilke han havde tilbragt sin Ungdom. Revolutionen i 1848 splittede dette Selskab ad og da de seirende Republikanere krænkede ham dødeligt ved Offenliggjørelsen af en aldeles fjottet Anklage imod ham, følte han sig mere end nogensinde isoleret.*) Han forlod for anden Gang paa nogen Tid Frankrig, holdt i Liège de Foredrag, af hvilke hans Bog «Chateaubriand et son groupe littéraire» fremgik, Foredrag, hvis Indhold og Tone maatte gaae det monarchiske og katholske Parti meget nær og som røbede en høi Grad af Desillusion.

Madame d'Arbouville døde 1850 og dermed var det private Baand, der forenede ham med de gamle Partier bristet. Det demokratiske og socialistiske Instinct, der havde draget ham til Saint-Simonisterne og til Armand Carrel drog ham nu til det andet Keiserdømme. Han var saa lidt som nogen anden Mand fra 1830 (den en kort Tid berømte, hæderlige, men iøvrigt ringe begavede Dig-

*) Man anklagede ham for at have ladet sig bestikke af Julimonarchiets hemmelige Fond med en Sum af — 100 Francs. Det viste sig at være Penge, der vare blevne udgivne til Istandsættelse af en Ovn i Mazarinbibliotheket, hvor han var Bibliothekar.

ter Auguste Barbier fraregnet) fri for at dele den almindelige Napoleonscultus, han betragtede Keiserdømmet som en af Folket baaren, mod Bourgoisiets Herredømme rettet Imperialisme, og i den bekjendte, meget angrebne Artikel «Les regrets» erklærede han ikke blot sin Tilslutning til Napoleon III. men udtalte sig endog med en underlig glemsom Haan om Orleanister og Legitimister. Han skrev først i Le Constitutionnel, saa en Tid lang i Moniteur officiel, saa atter i Le Constitutionnel, endelig i sit sidste Leveaar i Oppositionsbladet Le Temps. Han var øiensynligt fuldstændig oprigtig, han søgte ingen Fordel ved sit Omslag, han lod sig kun nu som altid uvilkaarligt paavirke, for senere at kritisere des mere klarsynet og indsigtsfuldt. Med Keiserens Person kom han kun flygtigt i Berøring, han sluttede sig til «Keiserdømmets Venstre», blev af Prindsesse Mathilde og Prinds Napoleon behandlet og hædret som Ven, og han benyttede sit Venskabsforhold til Prindsessen paa den smukkeste Maade, nemlig til en stilfærdig og ædel Velgjørenhed i største Stil.

Først i denne sit Livs sidste Periode lykkedes det ham at udfolde hele sit Talent. En ukritisk Digter har i Regelen Udsigt til at blive slettere med Aarene, en Kritiker har i Regelen Udsigt til at blive bedre, og Sainte-Beuve udviklede sig fra Aar til Aar lige til sin Død. Hans Sandhedskjærlighed, der fra først af havde været ligesaa

levende som hans Arbeidsdrift, men som tidt var bleven hæmmet af Hensyn, blev nu bestandig mere meddelsom, medens Arbeidskraften holdt sig uforandret. Han har skrevet omtrent halvtredsindstyve Bind, og der findes i dem ikke en skjødesløs Linie, neppe en Unøiagtighed; men først i denne sin sidste Periode fik Sainte-Beuve fuldt Mod til at føre det Frisprog, han trængte til for at give sine virkelige Meninger paa det religiøse og filosofiske Omraade Udtryk. Alt, hvad han havde trængt tilbage, siden han i sin Ungdom studerede det attende Aarhundredes Filosofer, fik nu Luft. Hans ringe Sands for Balzac's saa meget grovere og Beyle's saa meget særere Væsen kan ikke bringe det Mod og den Fasthed i Glemme, hvormed han nu i Litteraturen stod som den opvoxende Forfatterslægts Talsmand og Fører. Det bør heller ikke glemmes, at han afslog at skrive en Artikel om Napoleons «Vie de César». Og i Senatet optraadte han, helt alene, og med ikke ringere Fasthed som Klerikalismens overlegne og hensynsløse Modstander. I Marts 1867 forsvarede han Renan og hans «Jesu Liv». I Juni samme Aar stod han, da man paa Grundlag af en Klage fra Smaastadsmatadorerne i Saint-Étienne vilde udelukke al den Geistligheden ubehagelige Litteratur (deri indbefattet Voltaire, Rabelais o. s. v.) af Folkebibliothekerne, ganske ene i det servile og klerikale Senat som den frie Forsknings Talsmand og be-

geistret Hævder af den franske Litteraturs Ære. Studenterne der i 1855 havde udhysset ham paa Grund af hans Tilslutning til Keiserdømmet, hyldede ham i denne Anledning ved en Deputation og et Leve. De løgnagtige Rygter, som bleve udspredte af den klerikale Presse i Anledning af et lille Middagsselskab, han i 1868 ved en Tilfældighed kom til at give paa Langfredag, udpegede ham formelig som Antichrist, som en gjenfødt Voltaire, og da han i Mai 1868 samlede sine sidste Kræfter for med svag Stemme men med uhørt Dristighed i Senatet at forsvare Pressefriheden og angribe Lovforslaget om de katholske Universiteter, var hans Navn bleven til en Fane, til den frie Tankes Symbol. I Januar 1869 brød han med Keiserdømmet. Efter fire Aars Sygdom og lang Tids frygtelige Lidelser, som han med stoisk Standhaftighed udholdt, drog han den 13. October 1869 sit sidste Suk.

Sainte-Beuve har, som man seer, med sin ualmindeligt modtagelige Natur undergaaet en hel Række af religiøse, litterære og politiske Modificationer. Det var den Skole, han maatte gjennemgaae for at blive Stifteren af den moderne Kritik. Men hvad man tør hævde ham, selv i Meningsvexling, det er Ærlighed. Personlige Grunde have i store Ting kun kunnet have ringe Magt over en Mand, hvis Væsen er saa sandt som det, der lyser ud af

hans Skrifter. Thi, som Franklin siger: Sandhed og Ærlighed ere som Ild og Flamme. De have en vis naturlig Glands, der ikke lader sig male.

XXXI.

Det største sammenhængende Værk, Sainte-Beuve har skrevet, er «Port-Royal» (1840—59). Det er i sin Art enestaaende. Med den Ulyst til at bevæge sig ad Forskningens store Landeveie og med det romantiske Hang til at dvæle ved religiøst Sværmeri, der fra tidlig Tid betegnede ham, valgte han sig Jansenismens Historie i Frankrig til Hovedæmne. Jansenismen var en begeistret, aarvaagen, anstrengt og ildfuld Form af Religiøsitet, der, skjøndt født og baaren paa Katholicismens Grund, dog havde en personlig, det vil sige kættersk Lidenskab for Sandhed, der paa engang tiltrækker Fornuften ved sin Frihed og Medfølelsen ved det Heltemod, hvormed den trodsede Forfølgelse og Tvang. Jansenismen og dens Historie «Port-Royal» naae begge deres høieste Oversigtspunkt i Pascal, hvis magre, sygelige Skikkelse personificerer den overfor den blodrige, sundere begeistrede Tydsker, der i Nabolandet mere end et Aarhundrede tidligere med større Held havde ført en lignende Kamp mod Rom.

Sainte-Beuve havde alle Betingelser for at

skrive Jansenismens Historie. Han var ingen Troende, men han havde været det eller troet at være det. Den Anskuelse, man selv nærer, er man sjeldent i Stand til at overskue; den Anskuelse, man aldrig har næret, er man sjeldent i Stand til at forstaae; man forstaaer bedst den Synsmaade, man engang har delt og nu ikke længere deler. Og tvivler man, om Sainte-Beuve ogsaa forstaaer disse middelalderlige Følelser, denne Trang til at forlade Verden, denne den grebne Sjæls Strid med Naturen og angerfulde urolige Tyen til Naaden, om at han ogsaa rigtig veed, hvad Aand der rører sig under disse Prædikener og theologiske Afhandlinger, hvilke Hjerter der banke under disse Snese af Nonnedragter, hvad Begeistring, hvad Andagt, hvad Haab og Længsel, hvad for mystisk Sværmeri og hellig Ekstase der skyder op paa dette lille indviede Terrain, da læse man blot de to første Bind igjennem indtil Afsnittet om Pascal, hvor Forstaaelsen allerede var lettere, fordi Skikkelsen var større og alt forud mere bekjendt. Man gjøre sig blot fortrolig med de to mesterligt udførte Portraiter, Sainte-Beuve giver af François de Sales og Saint-Cyran, og see, hvorledes han af Ytringer, mundtlige og i Breve, af nogle Afhandlinger og Prædikenstykker formaaer at danne to Skikkelser, saa naturtroe og menneskelige, at man fører et Samliv med dem. Rundt omkring sporer man, at Sainte-Beuve er be-

gyndt som Romanforfatter. Hvormange Scener mellem dette Nonneklosters, dette Dueslags skyldfri Beboerinder staae ikke levende som i en Roman! Og han bruger bestandig sin Fantasi kun til at skildre, aldrig til at opfinde og forvanske.

Værkets Mangel er den, at de første Dele, som ere de mest underholdende, savne historisk Stil. Man sporer nu og da paa en pinlig Maade den forhenværende Underholdningsskribent. Sainte-Beuve bruger her kun Port-Royal til Udgangspunkt. Det gamle Kloster er næsten blot hans Kastel, hvorfra han gjør det ene Udtald efter det andet: han opsøger Paralleler, hiddrager Analogier, snart fra Litteraturen, snart fra det virkelige Liv, lærerige, men haartrukne og drøfter saaledes i Forbigaaende ikke blot Corneille. Racine. Molière, Voltaire, Vauvenargues, men endog ganske moderne Forfattere som Lamartine og George Sand. I de senere Bind, hvor Fremstillingen er mere ædru og historisk, savnes til Gjengjæld hine Episoders Tiltrækning, og Æmnet er tiltrods for den kjærlige Omhu, hvormed det er behandlet, noget vel specielt til i Længden at interessere.

Langt høiere end i dette sit formentlige Hovedværk staaer Sainte-Beuve i den lange Række Bind, «Causeries du lundi» og «Nouveaux lundis», der indeholde de kortere Artikler fra hans Forfatterskabs mest fuldkomne Periode. Disse Artikler ville sent gaae i Glemme. Ulbach skrev om dem

ved hans Død: «Jeg veed ikke hvad Tiden vil bevare af den Litteratur, hvoraf vi nu ere stolte. Nogle Vers af Lamartine og Victor Hugo, nogle Romaner af Balzac? Men saa meget er vist, at det vil være umuligt at skrive Historien uden at opsøge Sainte-Beuve og gjennemlæse ham fra Ende til anden.»

Sainte-Beuve har havt to Manerer. Han var i sin Ungdom især ved Studiet af det sextende Aarhundrede, fra hvilket han som de andre Romantikere optog adskillige Ord, kommet i Vane med at veie og vrage, forfine og soignere det sproglige Udtryk saa stærkt, at han udsatte sig for berettiget Kritik, om end ikke for en saa voldsom og haanlig, som den, hvormed Balzac, der var ægget ved nogle spydige Artikler, i sin Tid overfaldt ham. Denne Overforfinelse af Stilen tabte sig imidlertid, da Sainte-Beuve blev Journalist. Som Littré sagde: «han kunde, da han havde bundet sig til at levere en Feuilleton om Ugen, ikke mere faae Tid til at fordærve sine Artikler». Det er ikke let at charakterisere denne som Staalet paa eengang smidige og skarpe Stil. Den er for det Første i ingen Henseende paafaldende. En i Fransk ikke synderlig forfaren Læser vil aldeles ikke opdage, at der her er Noget, man kunde kalde Stil. Sætningerne følge paa hinanden urhytmisk, uden at samles i Grupper, nonchalant, som Zouaverne marchere. Aldrig en

pathetisk Sætning, sjeldent et Udbrud, en enkelt Gang en Apostrofe «o Digter!» eller lignende. Talen rinder som et mildt kruset Vand. Men den, der læser med Opmærksomhed, henrives over Sprogets ædle Atticisme. Tonen er ikke afgjørende, men ganske rolig og stille skeptisk. Jeg anfører et Par Exempler, tagne allevegnefra. «Hvad er det da, som hersker hos ham, er det det faste Grundlag eller det bølgende? Du troer, det er det bølgende. Men er der ikke under dette en endnu fastere Grundvold? Du troer, det er det faste. Men er der ikke under dette en endnu mere bølgende Grund?» Om hvor mange Personligheder maa Psychologen ikke spørge saaledes, men hvor faa Psychologer forstaae at stille Spørgsmaalet saa sikkert og saa fint. Hvad man har kaldt det Bizarre i hans Stil, er kun det tidt Overraskende i hans Brug af Billedet; men Billedet selv er altid til Overraskelse rigtigt. Han har et Sted skildret en stor, lidet mild eller blomstrende Bodsprædikant fra det sextende Aarhundrede og meddelt, at de Samtidige, paa Grund af hans tørre Strenghed, sammenlignede ham med Tornebusken. Noget senere fortæller han om samme Mand et Træk af mægtig og ædel Indignation, og tilføier da: «Man har kaldt ham en Tornebusk og en Busk uden Blomster; man kan tilføie, at han undertiden var en brændende Tornebusk.» Vil man høre, hvorledes denne bøielige Stil for-

mer sig som Spot og Satire? Han skildrer det Sprog, som Nisard, en Tid hans Rival i Litteraturen, anvender, og indslynger i megen bittersød Ros dette lille Træk: «En Akademiker har fundet ham kraftig; flere Lærde finde ham yndefuld.» Han siger om Cousin: «Det er en Hare med et Ørneblik.» Vil man have et Exempel paa denne Stils Evne til at charakterisere, da læse man denne Sætning om Musset: «Hvad han virker ved, er ikke et Lag af ovenpaa hinanden lagte Farver, men ved at Virkeligheden, som han skildrer, hist og her forgyldes som et Støvgran af Morgensolens Straaler og pludselig flyver Blikket afsyne i en guddommelig Transfiguration.» Vil man endelig have et Exempel paa, hvorledes denne ligelige og jævne Stil taler Indignationens Sprog, da læse man følgende Stykke, der paa samme Tid skildrer Manden. Talen er om et Værk, som Akademiet i et Plenarmøde havde nægtet den Pris, hvilken den udvalgte Commission af Kyndige havde tilkjendt det, fordi Værkets Grundanskuelse stod i Strid med den officielle eklektiske Stats-Filosofi. Sainte-Beuve siger herom: «Ja der existerer virkelig en meget lidet talrig Klasse af stille, ædruelige Filosofer, der leve af meget Lidt, der ikke intriguere, ene beskjæftigede med samvittighedsfuldt at søge Sandheden ved at dyrke deres Aand og som holde sig borte fra enhver anden Lidenskab, opmærksomme paa Verdens almindelige Love,

sysselsatte med at lytte til og forske i enhver Del af Naturen, i hvilken Verdens Sjæl og Tanke aabenbarer sig for dem; Mænd. der ere Stoikere i deres Hjerte. som forsøge at gjøre det Gode og at tænke saa godt og nøiagtigt de kunne, selv uden Tiltrækningen af en individuel Belønning i Fremtiden, tilfredse ved at føle sig i Overensstemmelse med sig selv og med Verdens almindelige Harmoni — er det passende. spørger jeg, at stemple disse Mænd med et hadefuldt Navn. at fjerne dem paa Grund af dette. eller idetmindste kun at taale dem. som man naadigt amnesterer overbeviste Vildfarende og Skyldige. have de ikke endnu hos os erobret deres Plads og deres Krog i Solen, have de ikke, o ædle Eklektikere, som jeg saa gjerne sammenligner med dem, I, hvis stadige fuldkomne moralske Uegennyttighed og hvis uforanderlige Sjælehøihed under Guds Øie Verden kjender, have de ikke Ret til idetmindste at stilles paa lige Fod med Jer i Kraft af deres Læres Renhed, deres Hensigters Retsindighed og deres Livs Uskyldighed? Det er dette endelige og det nittende Aarhundrede værdige Fremskridt. som jeg gad see fuldbyrdet før min Død.»

Sainte-Beuves Reform af Kritiken var flersidig.

For det Første gav han den Grund under Fødderne. Historiens og Naturvidenskabens Grund. Den gamle, saakaldte filosofiske Kritik tog det litterære Aktstykke som faldet fra Skyerne, be-

dømte det uden Hensyn til Ophavsmanden og anbragte det i en eller anden æsthetisk eller historisk Rubrik. Sainte-Beuve gik gjennem Værket til Værkets Ophav, forstod bag Papiret at opdage Mennesket. Han har lært Samtid og Eftertid, at man Intet forstaaer, intet Skrift og intet Aktstykke fra Fortiden, før det er lykkedes En at begribe den Sjælstilstand, fra hvilken det udsprang, og danne sig Billedet af den Personlighed, der har frembragt det. Først saaledes faae Documenterne Liv. Først saaledes faaer Historien Aand. Først saaledes opfattet bliver Kunstværket gjennemsigtigt.

Sainte-Beuve's herskende Evne var Videbegjærlighed, og han havde den Form deraf, som man kunde kalde den videnskabelige Nysgjerrighed. Den ledede hans Levnet, endnu inden den ytrede sig frit i hans Kritik. Først spores den kun lidet. Thi han begyndte overfor sine Samtidige som Chateaubriand, Lamartine, Hugo, de Vigny og andre, med Lovprisninger, han senere maatte indskrænke betydeligt, og gjennemgik saaledes den modsatte Bevægelse af Théophile Gautier, der begyndte saa skarpt, men efterhaanden forfaldt til en Overbærenhed uden Nerve. Men Sainte-Beuves første ukritiske Ros stammer ligefuldt fra hans kritiske Drift. Den overdrevne Ros kom af at han som ung stod dem, han bedømte, altfor nær: men selve denne Omstændighed havde sin Grund i hans Videbegjærlighed. Han, der dunkelt anede

Afstanden mellem Bøgerne og Livet, før han kjendte den, og som mindre end Nogen var anlagt til at respectere hvad Forfatteren udgav sig for eller hvad Billede han vilde bibringe Mængden af sig igjennem sine Skrifter, han droges ubevidst af sin Forskerlyst, af sin psychologiske Finsands, af sin Tørst efter at see selv og see nærved, af sin Lyst til at gaae udenom det Officielle og Givne løs paa det Sande, som skjules, og paa det Smaa, som forklarer, til at gjøre Alles personlige Bekjendtskab, medens han selv ungdommeligt mente kun af Begeistring for Ideerne at tye til Ideernes Væld. Her er i Regelen et frygteligt Dilemma for Kritikeren: Kun om de Levende veed han Sandheden, men kun om de Døde kan han sige Sandheden. Slemt tager det sig nu ganske vist ud, naar Dødsfaldet paa een Gang helt forvandler Kritikens Charakter som Tilfældet f. Ex. er med Chateaubriands Død og Sainte-Beuves Kritik. Hans ældste Artikel om Chateaubriand er kun Virak. Man føler under hvilket socialt Tryk den er skrevet, hvorledes Pietet og Respect, Sympathier og Forhold, Frygt for skjønne Øines Vrede, Umuligheden af at saare en saa elskværdig Dame som Madame Récamier ved en Dadel af hendes Husgud, har gjort den første Skizze af Chateaubriand til et blot beundrende Referat. Hans store Bog og hans senere Artikler om Chateaubriand ere derimod inspirerede af en sand negativ Lidenskab, Lidenskaben for at

afrive Masker. Paa sin Høide kan Sainte-Beuve imidlertid siges at ramme Midten. Han undgaaer at beundre og forklare Alt ved ædle Motiver, men han undgaaer ogsaa at opsøge de lave. Han hverken priser eller sværter Menneskenaturen. Han kjender den, og han har den ved Omgang med en Mangfoldighed af Mennesker, ved uafbrudt kritisk Studium, ved den franske Finhed og ved den parisiske Forfinelse mangfoldigt skjærpede Takt til at kjende den igjen. Hvor han staaer høiest, kan han ved sin Aands Universalitet minde om Goethe. Man er stundom fristet til at kalde ham «viis»; og der gives neppe nogen anden Kritiker, om hvem man kunde fristes til at bruge dette Ord. Han lader sig aldrig blænde eller bestemme af de vedtagne Forestillinger, der knytte sig til et Navn, de være nu ophøiede eller rørende eller nedsættende, men studerer Forfatterens Afstamning, Sundhedstilstand, Formuestilstand, hans oprindelige Forestillingskreds, hans Udviklingshistorie, opsnapper en Bekjendelse, der uvilkaarligt er undsluppen ham, viser, at den støttes ved andre Udtalelser, at den belyser og forklarer Mandens Handlinger; han skildrer ham i hans ædle og lyse Øieblikke, han overrumpler ham i Negligée, han udforsker i Kraft af sin mærkværdige «Evne til at finde en Naal i en Høstak» hvad den Afdøde gjemte i den skjulteste Krog af sit Hjerte, veier med en Naturforskers rolige

Overlegenhed hans Tilbøieligheder til Godt og Ondt mod hverandre, og bringer saaledes et troværdigt Portræt til Veie — eller rettere en Række af hver for sig troværdige, men hinanden tidt modsigende Portrætter. Thi saa stor Sainte-Beuve end er som Kritiker, er der dog en Hovedvanskelighed, med hvilken Kritikeren har at kjæmpe, som bestandig bliver omgaaet af ham, og det er denne: En samvittighedsfuld Kritiker har i Regelen læst det Værk, han vil forklare og bedømme, mange Gange og paa mange forskjellige Udviklingstrin, han er hver Gang bleven slaaet af noget Forskjelligt og tilsidst har han seet Værket fra saa mange Synspunkter, at det er ham umuligt uden Anvendelse af en Art indre Vold at fastholde een Stemning og eet Synspunkt. Er Talen ikke om et enkelt Værk, men om en Forfatter med en rig Productivitet og mange Udviklingsstadier eller endog om en hel Skole i Litteraturen, stiger selvfølgeligt Vanskeligheden ved at projectere Mangfoldigheden af de Indtryk, man under ganske forskjellige sjælelige Tilstande har modtaget, i et enkelt samlet Billed. En Bygning, man kun har seet en enkelt Gang, halvt solbelyst, halvt dækket af en mægtig Slagskygge, bliver staaende for Erindringen i tydelige Omrids med en vis bestemt Himmel til Baggrund og i en eneste Belysning, men en Bygning, man har set til alle Dagstider, i Halvmørke og i Maaneskin, fra alle Sider, fra

Punkter af forskjellig Høide, og ligesaa hyppigt indenfra som udefra, en Bygning, hvori man har boet og hvis Rum har syntes En først større saa mindre, alt eftersom man voxede til, en saadan Bygning er det vanskeligt at give et enkelt rigtigt Billede af. Denne Vanskelighed, gaaer Sainte-Beuve uden om ved bestandig at give nye Skildringer og Domme af en og samme Gjenstand og saa overlade Læseren selv at uddrage sit Resultat. Med fuld Føie valgte han til Motto for en Række-følge af sine Skrifter disse Ord af Senac de Meilhan: «Nous sommes mobiles et nous jugeons des êtres mobiles.»

Det sidste Led i denne Sætning, at nemlig ethvert menneskeligt Væsen. vi bedømme, har været i bestandig Udvikling, forstaaer han som ingen anden før ham. Han vexler Tone, saatidt han skifter Gjenstand ja vexler Fremgangsmaade, saatidt som samme Gjenstand skifter Charakter, indtil hans smidige Aand formaaer at gjøre alle den enkelte Menneskesjæls Bevægelser under dens Udvikling efter.*) Hans Fremstillingsform bliver

---

*) De to følgende Sætninger af Port-Royal ere betegnende Exempler. I den første opgiver han med overlegen Frimodighed at bringe Enhed tilveie mellem sine Portræt-Udkast; i den anden seer man ham vaage over at faae alle Sider af Sjælelivet med: C'est le M. de Saint-Cyran tout-à-fait définitif et mûr, que j'envisage dèsormais, c'est de lui, qu'est vrai ce qui va suivre; si quelque chose

derfor ligesaa omskiftelig som hans Æmne; han blander uophørligt Biografien med Kritiken, pakker saa mange nuancerende Betingelser og Parentheser som muligt ned i sine Perioder, sammenruller Sætninger, der mildne og dæmpe hinanden, anvender med Forkjærlighed techniske Ord, der drage et langt Slæb af Idee-Associationer og Erindringer efter sig, og benytter gjerne ubestemte Vendinger, der antyde meget mere end de sige. Thi bevæger han sig end gjennem Biografiernes Mørke med en Dykkers Sikkerhed, der gjennem Vandet seer den underjordiske Vegetation, saa ynder han af mange Grunde en vis Ubestemthed i sin Udtryksmaade om det Sete; hvor han taler om endnu Levende, tør han jo kun antydningsvis berøre deres Privatliv, og de Døde have i Regelen en Vagt af Efterkommere eller Slægtninge om Sandheden i deres Liv. Han nøies da gjerne med at vise, at han aner eller kjender Mangt og Meget, hvorved han ikke vil dvæle.

Med Aarene blev Sainte-Beuve mere dristig og mere fysiologisk i sin Psychologi. Man høre ham selv forsvare sin Methode. Han skriver i et af sine sidste Leveaar (9. Mai 1863) til en Kri-

---

dans ce qui précède ne cadre plus, qu'on le rejette, comme en avançant il l'a rejeté lui-même. — Certes on peut tailler dans M. de Saint-Cyran un calviniste, mais c'est à condition d'en retrancher mainte partie vitale.

tiker, der har bebreidet ham visse negative Domme: «Kunsten — og især en rent aandig Kunst som den kritiske — er et Instrument, som det er vanskeligt at tumle, og den duer kun saa meget, som Kunstneren duer. Men naar det er indrømmet, var det saa ikke nødvendigt at bryde med al denne forkerte Vedtægt, som gjør at man bedømmer en Skribent ikke alene efter hans Hensigter, men endog efter hans Prætensioner? Hvorledes! jeg skal være forpligtet til i Fontanes kun at see den store, slebne, ædle, elegante Mester og tør ikke see den lille, hidsige og sandselige Kumpan som han var? . . . Eller for vore Dages Vedkommende — nu har jeg i 35 Aar levet i Villemain's umiddelbare Nærhed, der er et saa stort Talent, saa skjøn en Aand, og som formelig flager med ædelmodige, frisindede, menneskekjærlige, christelige, civilisatoriske o. s. v. Følelser, og jeg skulde ikke i ham turde skildre den smudsigste Sjæl, den ondskabsfuldeste Abe, der gives? Skal man i alle Evigheder blive ved at rose hans ædle, ophøiede Følelser, som man uforandret gjør det rundt om ham, er det Pligt at lade sig trække om ved Næsen og tage de Andre ved Næsen? Ere da Skribenter, Historikere, Moralprædikanter kun Skuespillere, man ikke har Lov til at studere udenfor den Rolle, de have arrangeret sig? Tør man kun see dem paa Scenen? eller er det tilladt, dristigt om end discret med Dissectionskniven at

berøre de Steder, hvor Harnisket er sammenføiet? at pege paa Sømmen og Systingene, hvor Overgangen er fra Sjælen til Talentet? At rose dette sidste men ogsaa antyde Manglerne i det Sjælelige, der spores i selve Talentet og i den Virkning, dette i Længden frembringer? Vil Litteraturen tabe i Glands derved? det er muligt; men Aandsvidenskaben vil vinde.»

Det første Skridt er altsaa dette: Fast Grund under Fødderne, ingen falsk Idealitet! Det næste Skridt er, at Kritiken, fra at være opløsende og udstykkende, hos Sainte-Beuve er bleven sammenfattende, om end med den Begrændsning, som den store Kritikers Naturel medførte. Hans Kritik giver en Organisme, et Liv ligesom Poesien. Den hugger ikke det givne Stof til Smaasten eller Grus, den danner en Bygning deraf. Den tager ikke Menneskesjælens Materiale fra hinanden, saa vi kun lære den døde Maskine at kjende uden at vide, hvorledes den tager sig ud, naar den er i Gang. Nei den fører os ind til Maskinen, medens den arbeider, saa vi see den Ild, der driver den og høre den Larm, den gjør, paa samme Tid som vi lære dens Sammensætning at kjende.

Saaledes er ved Sainte-Beuve's Reform Litteraturhistorien, som før var en Slags historisk Bividenskab, bleven en Veiviser for den egentlige Historie, den mest sjælfulde, mest levende Del af Historien, fordi den i Litteraturerne besidder det

interessanteste og rigeste Materiale, som Historien overhovedet har at tumle med.

Vi begyndte med at sige, at Sainte-Beuves kritiske Virksomhed ikke førte ham bort fra Poesien. Vi kunne nu bestemtere paavise, at Kritiken, som han i Slutningen af sit Liv, paa Høiden af sin Udvikling, udøvede den, var traadt i det nærmeste Slægtskabsforhold til den nyere Tids Poesi. Thi samtidigt med at Kritiken blev synthetisk, foretog — ligeledes paa Grund af Naturvidenskabens gradvise Erobring af det moderne Aandsliv — Poesien en beslægtet Bevægelse. Ved Aarhundredets Begyndelse gjaldt Fantasien som fri Fantasi for den egentlige Digterevne; Opfindelsesevnen som saadan gjorde Digteren til Digter; han var ikke bunden til Natur og Virkelighed, var lige saa hjemme i den overnaturlige Verden som i den kjendte. I Slægten fra 1830 repræsentere Digtere som Nodier og Alexandre Dumas hver paa sin Vis denne Synsmaade. Men efterhaanden som Romantismen udmundede i Virkelighedssands og Virkelighedsstudium, opgav Poesien stedse mere sine fantastiske Farter paa kryds og tværs gjennem Rummet. Den søgte fuldt saa meget at forstaae som at opfinde, og den nærmede sig herigjennem Kritiken. Romanen blev Psychologi. Romandigteren og Kritikeren gaae i vore Dage i deres Skildring ud fra samme Udgangspunkt: en Tidsalders aandelige Livsluft. I denne

træde Skikkelserne frem. Den ene vil fremstille og forklare et Menneskes Handlemaade, den anden et skrevet Værk saaledes, at saavel Handlingen som Værket sees som Producter, Mennesket med virkelig eller tilsyneladende Nødvendighed frembringer, naar visse indre Anlæg og ydre Indskydelser forenes. Grundforskjellen er kun den, at Digteren lader sine opdigtede Personer, der dog i Reglen have Modeller i det virkelige Liv, tale og handle i mulige Consequenser af det Givne, medens Kritikeren er fuldstændig bunden af Kjendsgjerningerne, og hans Fantasivirksomhed indskrænker sig til Reconstruction af den Sjælstilstand, der foraarsagede eller betingede dem. Romanforfatteren slutter fra den iagttagne Charakter til dennes mulige Handlinger. Kritikeren slutter fra det iagttagne Værk tilbage til den til Grund liggende Charakter.

Kritiken i Betydning af Evne til ved mangesidig Sympathi at overvinde sin Naturs oprindelige Indskrænkethed har været en Hovedevne hos alle dette Aarhundredes største Digtere. Émile de Montégut har taget Kritiken i denne Mening, da han engang kaldte den for den yngste Genius, Cendrillon blandt Aanderne. «Kritiken», skrev han, «er den tiende Muse. Det var den, som var Goethes hemmelige Brud. Det var den, som gjorde Goethe til tyve Digtere. Hvad er den tydske Litteraturs Grundvold Andet end Kritiken? hvad ere de en-

gelske Digtere i vore Dage? Bevægede Kritikere. Hvad var Italiens ædle Leopardi? En flammende Kritiker. Af alle nyere Digtere have kun Byron og Lamartine ikke været Kritikere og derved have de tabt Mangfoldighed og Afvexling og ere blevne saa monotone som de ere.» Naar Kritiken tages i videre og egentlig Forstand, bortfalder den sidste Restriction. Thi i Betydning af Evnen til at underkaste det Bestaaende en Dom, har den været en inspirerende Magt ogsaa for Tidsalderens store Lyrikere, den er det hos Hugo som hos Byron, hos George Sand som hos Lamartine. Fra det Øieblik af da Poesien ophører at afspærre sig mod Samtidens Liv og Ideer. fra det Tidspunkt af, da de lyrisk-romantiske Digtere forvandle sig til Ideernes Organer, sees ogsaa i deres Digtning Kritiken som et besjælende Princip. Den har inspireret Hugo's «Les Châtiments» som den inspirerede Byrons «Don Juan». Den viser Menneskeaanden Vei. Den planter Hegn og Fakler paa Veien. Den bryder og rydder nye Baner. Thi det er Kritiken, som flytter Bjerge, alle Autoritetstroens, Fordommenes, den ideeløse Magts og den døde Overleverings Bjerge.

XXXII.

Medens den romantiske Skoles Triumfer i Lyriken, Romanen, Novellen og Kritiken snart

stode som uomtvistelige, formaaede den paa et enkelt Omraade ikke at virkeliggjøre de dristige Forhaabninger, med hvilke den var traadt ud i Livet, og det var i den Kunstart, som man efter gammel Æsthetik i hin Tid betragtede som den høieste, og som man underligt nok i Reglen endnu betragter saaledes, nemlig i Dramet. Da Kunstarten skattedes saa høit, føltes det forholdsvis ringe Held i denne Retning des smerteligere. Den romantiske Skoles Skuespil gjorde aldrig nogen egentlig Lykke og kom ikke til at udgjøre noget Theaters faste Stok. Hugo's bleve kun populære som Texter til italienske Operaer, Mérimée's bleve aldrig spillede; George Sand og Balzac opnaaede næsten kun succès d'estime paa Scenens Brædder; af Alfred de Musset fandt først sildigt et Par Smaating Veien op bag Lamperækken, medens Scribe med sine Medarbeidere fyldte Hus i alle franske og ikke-franske Theatre. Og dog har Skolen ogsaa paa det dramatiske Omraade meget betydelige Kræfter at opvise.

Det ældste Forsøg, som indenfor dens Kreds blev gjort i dramatisk Retning, var et høist originalt og ligefrem beundringsværdigt. Det var de «Dramatiske Scener», som Vitet i Aarene 1826—29 udgav, og som han senere har samlet under Titlen «La Ligue». Han havde det Indfald at fremstille Begivenheder af Frankrigs Historie

i dramatisk Form uden at give Historien nogensomhelst Tildigtning, saaledes at han udelukkende anvendte sin Fantasi til at levendegjøre den. Det er lykkedes ham uforligneligt. Han har virkelig formaaet at fylde sine Værker med en længst forgangen Tids Atmosfære og at meddele sine Skikkelser fra det sextende Aarhundrede i alle deres Samtaler et saadant Præg af Troværdighed, at man ligesom oplever Historien Time for Time, naar man læser hans Bøger.

Ludovic Vitet fødtes 1802 i Paris, gjennemgik Normalskolen, deltog som liberal i den politiske Bevægelse, var Medlem af Selskabet «Aide toi — le ciel t'aidera» og skrev, som vi have seet, i «Globe» som lidenskabelig Forfægter af Romantismen. I denne første Ungdomsperiode falder hans hele historisk-digteriske Production, blot med Undtagelse af den betydeligt svagere dramatiske Scenerække, han i 1849 udgav under Titlen «Les états d'Orléans». Hans Levnetsløb er meget enkelt. Han synes at have elsket og at være bleven elsket af Grevinde Duchâtel. Da Julirevolutionen bragte hans Venner til Magten og Grev Duchâtel indtraadte i Guizots Ministerium, blev han udnævnt til Inspektør for Frankrigs historiske Mindesmærker, en Plads, Guizot oprettede for ham. Fra nu af gik han over i Politiken; han blev 1834 Medlem af Deputeretkammeret, 1836 Medlem af Statsraadet,

1846 Medlem af Akademiet. Som Politiker optraadte han conservativt og monarchisk, holdt sig fra 1851—1871 borte fra al Berøring med de offentlige Anliggender og indtog først efter Krigen paany en fremragende Plads under Thiers. indtil han i 1873 bortreves af Døden.

Han er et godt Exempel paa hvorledes en stærk kunstnerisk Bevægelse, naar den er i sit Frembrud kan inspirere selv saadanne Aander Mesterværker, der ellers ikke ere skabte for Kunsten. Han blev efter 1830 som Skribent kun fremragende som Fagmand, som lærd Kunsthistoriker: han forfattede, pudsigt nok, en Biografi af Grev Duchâtel; hans litterære og historiske Essais ere saa tørre og kjedsommelige som Mérimée's.

Man vender derfor stadig paany tilbage til hans Ungdomsbøger «Les Barricades», «Les états de Blois» og «La mort de Henri III». Disses Hovedcharakterer, Kongerne Henrik d. 2den og d. 3die og Hertugerne af Guise gjennem flere Generationer ere tegnede saaledes, at de taale en Sammenstilling med Hovedpersonerne i Shakespeare's Historier», («Henrik d. 4de» og «Richard d. 3die» ganske vist undtagne). Tidens Tænkemaade og Sæder ere satte i Relief med en saa kraftig Haand. at man tvivler om nogen Samtidig kan have kjendt dem bedre. «Stænderne i Blois» er vistnok det ypperste blandt disse Værker. Og for at henpege paa noget Bestemt, anbefaler jeg

at læse de Scener, som fremstille Hertugen af Guise's Mord. Sjeldent har en Digter i et historisk Skuespil vovet i den Grad at skyde al poetisk Vedtægt til Side. Det er endnu langt skjønnere og mere virkelighedstro end Delaroche's iøvrigt saa fortræffelige Maleri, hvor Henrik d. 3die aabner Døren paa Klem og speider efter sin store Fjendes Lig paa Gulvet. Vi have hos Vitet netop seet, hvorledes Kongen Kl. 4 om Natten i sit Værelse har dyppet sjeldne spanske Dolke i Vievand og skjælvende, uden at vove endog at nævne sin Uvens Navn, har fordelt dem til sine Mignon'er. Vi have oplevet Scenen i Hertugens Værelse, hvor hans Moder og hans Elskerinde forgjæves bønfalde ham om at vogte sit Liv og ikke møde i Raadet næste Morgen. Nu indfinder han sig der: en uhyggelig Følelse griber ham, hans Næse springer op at bløde, han har glemt sit Lommetørklæde og sender En bort for at hente ham et. De skotske Gardister spærre af Dumhed hans Bud Passagen for tidligt. Dog de begribe deres Feil og han faaer Tørklædet. Men han er urolig, og han, Kjæmpen, der uden Blegnen har mødt saa mange dragne Klinger, føler sig ilde, faaer Ondt. Han er endnu fastende; det vil gaae over, naar han spiser en Bagatel; han griber til den lille Bonbonnière han har hængende ved sit Belte; den er tom. En sendes bort for at hente ham en Smule

Konfekt eller Frugt. Da kommer Révol ud fra Kongens Værelse med Ordene: «Kongen ønsker at tale med Jer. Monseigneur!» Alle Raadsherrerne tie og see paa hverandre. Hertugen reiser sig, vil tage sin Kappe paa; den glider snart ned ad den ene Skulder, snart ad den anden; ubevidst søger han at forhale sin Bortgang, for stolt til ikke at ville gaae, var det end i Døden, men Menneske nok til at bæve et Minut paa Dødens Tærskel. Han vil have endnu et andet Lommetørklæde, da det første er blevet ganske blodigt; atter fjerner en af de Sammensvorne sig, mens de øvrige staa som paa Gløder. Med fuldendt Mesterskab er her hin Uroens, Utaalmodighedens og den taabelige Skamfølelses Stemning gjengivet, der undertiden kan gribe os alle saa heftigt, at vi, blot for at komme ud af en latterligt pinlig Situation springe som med lukkede Øine ind i de dumdristigste Vovestykker. Atter udebliver den, der er sendt efter Tørklædet; da taber den stolte Guise Taalmodigheden, og med Ordene: «Jeg kan ikke lade Kongen vente længer» gaaer han ud gjennem Døren; den falder i efter ham, og en halv Snes Officierer støde deres lange Dolke i hans Krop.

Som man seer, gaaer Vitet i en Detail, som vilde være umulig paa et Theater. Hans dramatiske Scener ere kun skrevne for at læses. De danne derfor ikke heller egentlige Skuespil. Det

beroede paa, at Vitet med alt sit historiske Skarpblik manglede baade digterisk Lidenskab og kunstnerisk Evne til at organisere. Da han aldrig formaaer at udvikle Pathos, at stige til et Høidepunkt, ud fra hvilket alt andet vilde tage sig ud som Forberedelse og Følger, kan han heller ikke naae til egentlig kunstnerisk Gjennemformning. Der har i hans Væsen øiensynlig været en vis ukunstnerisk Ængstlighed, Angst for at ændre endog blot det Ringeste i Stoffet, det historiske Givne, Angst for at lade sin egen Personlighed bryde igjennem. Han havde ikke individuel Eiendommelighed nok til at kunne slaae kunstnerisk Mønt med Præg af hans Billed. At han forstummede saa tidligt, har sin Grund i, at den Fantasi, der har frembragt hans Værker, vel var mægtig, men ikke digterisk fri, hverken i sine Iagttagelser eller i sin Fremstilling; den var tynget og hindret af Lærdom, af Archivstøv. Denne saa smukke og vælige Pegasus stod tøiret i et Bibliothek.

Det var Synd at sige dette om den romantiske Digters, der direkte i Vitet's Spor forsøgte at dramatisere historiske Stoffer og som allerede et Aar før Victor Hugo (Februar 1829) slog igjennem med et historisk Drama «Henri III et sa cour». Det var Alexandre Dumas (født 1803), et sprudlende umiddelbart Talent, et kjæmpemæssigt Temperament, der i Litteraturen har røbet

ligesaa herculiske Anlæg som Faderen i Republikens Krige. Fyrretyve Aar igjennem har han uden en Pause skrevet Tragoedier, Lystspil, Dramer, Romaner, Noveller, Reiser og Memoirer. Det vilde være urimeligt at lade haant om en saa uhyre Opfindsomhed, en saa utrolig Frugtbarhed. Man sporer i disse Skrifter det fransk-afrikanske Blod, noget af det sorgløse kreolske Sind og noget af den sorte Races sandselige Ild. Han har med talrige, men ham selv langt underordnede Medarbeideres Hjælp fyldt Theatrenes Scener, Boghandlernes Hylder, Avisernes Feuilletoner med sine Productioner, og Bogtrykkernes Presser have knaget og stønnet for at kunne holde Skridt med hans Frembringelsesdrift. Hvad man maa beklage, er det lette Verdensbarnssind, der bevirkede, at han ingen Udvikling gjennemløb. Kun i sin første Ungdom var han Kunstner. I en romantisk Tidsalder begyndte han romantisk, i en industriel Tidsalder fortsatte han industrielt.

Med «Henrik den 3die og hans Hof» opnaaede han, hvad Vitet ikke havde opnaaet med dette Stof, nemlig at levere et livfuldt og spilleligt Drama, men han trodsede her kun paa den mest overfladiske Maade den klassiske Theaterconveniens. Han vovede at optage det gamle Hofs ydre Skikke: Paa hin Scene, hvor Helten og hans Fortrolige i et Par hundrede Aar havde samtalt med hængende Arme eller med Haanden

paa Sværdfæstet, traadte en Skare af Kong Henriks Mignon'er ind med Bilboquet'er, Datidens Opfindelse, i Hænderne, og i Pauserne morede de sig med at puste Smaapile ud af lange Pusterør. Men forøvrigt følte de og talte de som unge Mænd fra 1828.

Dumas øvrige historiske Skuespil fra hans Ungdom («Napoléon Bonaparte» «Charles VII chez ses grands vasseaux» o. s. v.) have en ligesaa overfladisk Psychologi, først senere lykkedes det ham, da han fandt en Tidsalder, hvis Aand han kjendte og kunde beherske, at give saa fortræffelige Billeder af en svunden Periode, som i de indtagende og dramatisk høist virkningsfulde Skuespil «Et Ægteskab under Ludvig d. 15de» og «Gabrielle de Belle-Isle», af hvilke især det sidste med sin diskrete og let idealiserende Fremstilling af Regentskabstidens Sæder, har poetisk Værdi. I Aaret 1831 allerede faldt det imidlertid i Dumas's Lod at give den unge romantiske Slægt en af de Typer, hvorefter den selv opkaldte sig. Han skrev «Antony».

Med alle sine Mangler har dette Stykke Noget ved sig, der gjør det bedre end selv de bedste blandt Dumas's øvrige Arbeider. Der er varmere Blod, mere Menneskelighed deri end i de andre. Og naar det trods sin Naivetet gjør et forholdsvis betydeligt Indtryk, saa er Aarsagen den, at Dumas her har kastet sit eget Jeg med

al dets lidenskabelige Voldsomhed, med dets ungdommelige Enthousiasme og ridderlige Instincter op paa Scenen. Antony er en Helt fra 1830 som alle Hugo's, bredskuldret, løvemanket, begeistret og fortvivlet, skabt til at kunne leve uden Mad og Søvn, altid redebon til at skyde sig selv eller en Anden en Kugle for Panden. Men den Furore, som Antony gjorde, beroede paa, at Dumas — hvad Hugo aldrig vilde eller kunde gjøre — lod Handlingen foregaae 1830 og lod Helten optræde i den samme sorte Frakke, som Tilskuerne bar. Romantismen havde paa Scenen frivilligt indskrænket sig til Middelalderen. Her stod den som samtidig, som moderne.

I selve Stykket forsvares Stykkets Sag. I fjerde Akt er en Samtale indlagt, der sigter til Tidens litterære Kampe, og her siger en af de Handlende, en Digter, der forsvarer Romantikernes Tyen tilbage til Middelalderen:

«Det lidenskabelige Drama maa nødvendigvis optræde som historisk. Thi Historien meddeler de lidenskabelige Handlinger som Facta. Hvis vi vilde forsøge midt i vort moderne Samfund at afsløre det Hjerte, der banker under vor grimme og keitede sorte Kjole, vilde Ligheden mellem Helten og Publicum blive altfor stor; Tilskueren, der fulgte med Udviklingen af en Lidenskab, vilde raabe Holdt i det Øieblik, den vilde til at overskride det Punkt, hvor den hos ham vilde have

standset; han vilde raabe: Det er galt, jeg føler ikke saaledes; naar min Elskede bedrager mig, saa smerter det mig ganske vist, men jeg dræber hende ikke og slaaer mig ikke ihjel. Og Raaben paa Overdrivelse, paa melodramatisk Effekt vilde overdøve Bifaldet fra de faa Mennesker, der føle, at Lidenskaberne i det nittende Aarhundrede ere de samme som i det sextende og at Blodet banker ligesaa varmt under en Kjole af Klæde som under et Pandser af Staal.»

Man begriber Bifaldslarmen efter denne Replik. Alle vilde høre til hine Faa. Lidenskaben var paa Dagsordenen og man beviste sin Lidenskab ved at applaudere. «Antony» er da i Virkeligheden ogsaa en Concert af rasende Lidenskaber, efter hvis Mage man skal lede længe. Helten kommer efter en flereaarig Reise tilbage til Paris og træffer sin Elskede gift. Han frelser hende ud af en Vogn med løbske Heste, men modtager Vognstangens Stød i Brystet og bæres saaret ind i Huset til hende. Antony er Bastard og Hittebarn, derfor som Elsker født Oprører mod Samfundets Love: «Andre Mennesker», siger han, «have en Fader, en Moder, en Broder, finde Arme, som aabne sig for dem, naar de lide; jeg har ikke engang en Gravsten, paa hvilken jeg kan læse mit Navn og græde, jeg har intet Fædreland, thi jeg har ingen Slægt. Alt var for mig indeholdt i eet Navn, og dette ene Navn er

det mig forbudt at udtale». — Hans Elskede minder ham om Samfundets Fordringer. «Lad det være Love eller Fordomme, de ere nu engang saaledes». — «Hvorfor», svarer han. «skulde jeg underkaste mig dem! Hvem har skaanet mig for en Ulykke, hvem kan rose sig af at have vist mig en Tjeneste! Jeg har kun modtaget Uret, og jeg skylder kun Had: Man har indbrændt min stakkels Moders Skam paa min Pande».

Adèle elsker Antony, men vil flye ham. I sin Lidenskab overrumpler han hende paa en Reise og bemægtiger sig hende med Vold i et Værtshus, hvor hun opholder sig. Selv efter denne uværdige Handling vedbliver hun at elske ham. Vi gjenfinde Parret i Paris. Dets Eventyr er blevet bekjendt. Vi høre hykkelske Damer, der forene hemmelig Kjærlighed til det Forbudne med ulastelig Iagttagen at Skinnet, sønderslide Adèles Rygte. Deres Angreb besvares fra de gode Personers Side med harmfulde Udgydelser mod Samfundet og dets Hykleri. Men Dramet nærmer sig sin Afslutning: Ægtemanden, Oberst d'Hervey vender tilbage fra en Reise; Antony opfordrer forgjæves Adèle til at flygte med sig; allerede høres i Forstuen den fornærmede Ægteherres Skridt, da Elskeren drager sin romantiske Dolk og støder Adèle den i Hjertet, idet han for at redde hendes Ære tilraaber den Indtrædende: «Hun har afvist mig, og jeg har myrdet hende».

Naar man læser Stykket nu, tager det sig absurd og oprørende ud. Det forekommer En, at man ikke vilde kunne see et saadant Stykke, ifald det var nyt, uden at smile, hvor man skulde røres. Man spørger sig nutildags, hvorledes det er gaaet til, at et udsøgt Theaterpublicum i 1831 ved den første Opførelse henreves til vanvittig Jubel derover: thi man klappede, man græd, hulkede og raabte Bravo. Stykket understøttedes ved Bocage's og Marie Dorval's mesterlige Spil. Den begeistrede Ungdom rev, fortæller Dumas, en smuk grøn Frakke itu paa hans Ryg, for at bevare Stumperne som Reliquier, og selv om denne Anekdote ikke tør tages altfor bogstaveligt, er det dog vist at Begeistringen gik over alle Grændser. Forklaringen er den, at man aldrig leer af et Værk, hvori Ens egne Stemninger og Følelser komme tilorde. Antony var ikke blot Lidenskaben, der gaaer til Brutalitet, i Forening med en Ømhed saa stor, at den hellere paatager sig Ansvaret for et Mord, end udsætter den Elskede for Krænkelser og Haan; men Antony var tillige den paa Byronsk Vis hemmelighedsfuldt udkaarne unge Helt, der kjæmper med Skjæbnens Uretfærdighed og er større end sin Skjæbne. Ganske savnedes dog ikke i Samtiden en overlegen Opfattelse. Bocage, som spillede Antony, fandt Slutningsrepliken saa taabelig, at han gjerne vilde være fri for at sige den. Han

undlod det en Aften, og Tæppet faldt uden den. Men i det samme gav Publicum sig til at raabe og skrige som besat. Man vilde have sin Replik. Bocage havde forladt Scenen, og Madame Dorval, der laa dræbt paa Theatergulvet lod da med megen Aandsnærværelse Tæppet gaa op paany, reiste sig lidt i Veiret og sagde med Ombytning af Pronominerne smilende: «Jeg har afvist ham og han har myrdet mig».*) En enkelt skarpt satirisk Stemme lod sig høre fra Periferien af den romantiske Kreds. Hvis man i Jules Janin's «Histoire de la littérature dramatique» vil opsøge den lange og fortræffelige Kritik over «Antony», sikkert den bedste Kritik, som Janin nogensinde har skrevet, vil man have Fornøielse af at see Latteren overvælde den delirerende Romantik.

Medens «Antony» var den romantiske Paroxysme, bragte Alfred de Vigny's eneste store dramatiske Succès «Chatterton» den romantiske Elegi paa Scenen. Disse to Yndlingsdramer for Slægten fra 1830 svare til hinanden som Cultus af Geniet svarer til Cultus af Lidenskaben, som Medfølelse med den Lidende svarer til Begeistring for den Handlende, eller dybere: som den germaniske Side af Romantismens Doppeltansigt svarer til den romanske.

---

*) „Je lui résistais, il m'a assassiné". Fortalt mig af et Øienvidne, Philarète Chasles.

Alfred de Vigny (født 1799) havde ikke vundet Bifald med sit dygtige historiske Drama «La maréchale d'Ancre» (opført 1834). Det laa vel i, at han her i alt Væsenligt behandlede samme Art Typer, som Publicum var fortrolig med fra andre romantisk-historiske Sørgespil. Elskeren Borgia er f. Ex. ganske af samme Art som Hugos Elskere, ja endog ikke synderlig forskjellig fra Elskeren hos Dumas trods de to Digteres stik modsatte Naturel. Man sporer her tydeligt den Magt, med hvilken en Skole afsætter sit Præg selv paa de mest forskjelligartede Individualiteter.*)

«Chatterton» (opført 1835) er ganske anderledes eiendommeligt for de Vigny. Stykket indeholder en Idee, som han alt to Aar tidligere i sin Novellecyclus «Stello» havde behandlet i tre

---

*) Man læse blot i Personlisten den følgende til Veiledning for Skuespilleren givne Charakteristik af Borgia. Man finder her Romantismens Yndlingsbestemmelser forenede som i et Signalement og seer med Lethed, hvorledes dette i alt Væsenligt passer paa Victor Hugo's unge Helte, ja paa Antony: Montagnard brusque et bon. Vindicatif et animé par la vendetta, comme par une seconde âme; conduit par elle comme par la déstinée. Caractère vigoureux, triste, et profondément sensible. Haïssant et aimant avec violence. Sauvage par nature, et civilisé comme malgré lui par la cour et la politesse de son temps.

forskjellige Varianter, Ideen om den sande Digters ulykkelige og forladte Stilling i det moderne Samfund. De Vigny gik ud fra den romantiske Forestilling om Digteren som et høiere Væsen, ja som det høieste Væsen paa Jorden, denne Forestilling, som ogsaa Tydsklands Romantikere havde været saa gjennemtrængte af, og grebes nu af en dyb Medlidenhed med hans Lod især som ung, hvor han mest trænger til Bistand og Paaskjønnelse men sjeldent finder Hjerter, der forstaae ham, og Beskyttere, der sikre ham et sorgløst Liv. Det Smukke ved denne de Vigny's stadigt tilbagevendende Opfordring til at give Digterne Brød er, at han ikke talte sin egen Sag; thi han var af gammel grevelig Slægt og fra sin tidligste Ungdom af uafhængigt stillet. Efter hans Opfattelse er Digteren en stakkels Syg, der ganske er i sin Indbildningskrafts Vold. Han er «ude af Stand til Alt, hvad der ikke er hans guddommelige Sendelse,» særlig ude af Stand til at tjene Penge; han kan ganske vist fortjene sit Brød som Skribent, men hvis han gjør det, dræber han let det Bedste hos sig, udvikler Dømmekraften paa Fantasiens Bekostning, og den himmelske Gnist i hans Indre slukkes. Man bør da ikke lade den Gudsendte nedværdige sig ved jordisk Arbeid; hans Hoved er en Vulkan, fra hvilken der kun da kan

udgaae «harmonisk Lava», naar han er i Stand til at gaae ledig, saa længe han lyster.*)

Der er, som en moderne Læser seer, noget Sandt og mere Overspændt i Grundanskuelsen. Det Drama, der blev bygget over den, og som fremkaldte Taarestrømme, appellerer saa stærkt til Medlidenheden, at det ingen tragisk Virkning gjør, og det tager altfor lyrisk Parti for sin Helt til at besidde den indre Ligevægt uden hvilken et Drama mangler Holdning. Chatterton og den unge Kvækerinde, han beundrer, have i dette Stykke forpagtet al aandelig Adel og sjælelig Høihed; rundt om dem raader kun Prosa, Hjertenskulde, Raahed og Dumhed. Hvad Handlingen viser os, det er hvorledes det spiritualistiske Geni undertrykkes af en materialistisk Omverden; Livsopfattelsen nærmer sig til den, vi i Tydskland finde hos Novalis, i Danmark hos Andersen og Ingemann; for Digtere af denne Art har Goethe skrevet sin «Tasso» forgjæves. Vor Tid er træt af disse Kunstnerdramer, som Oehlenschlägers «Correggio» indvarslede og som i Tydskland repræsenteres af Holtei's «Lorbeerbaum und Bettelstab» og andre lignende Skuespil. Vi oprøres ikke mere med Chatterton, naar han, der er skabt til i Stjernene at læse den Vei, Herrens Finger

*) Man se den typiske Indledning til „Chatterton": Dernière nuit de travail, du 29 au 30 juin 1834.

viser os» hellere tømmer Opiumsbægret end han modtager en upoetisk Stilling, der vil indbringe ham hundrede Pund om Aaret. Ogsaa i dette Tilfælde fremkalder hvad der for 50 Aar siden fra Scenen rørte alle Hjerter nu nærmest et Smil og en Skuldertrækning.

Romantismen var i sin Kjærne for lyrisk til at kunne afsætte dramatiske Værker af blivende Værd.

Det viser sig maaske tydeligst, naar man kaster Blikket hen over dens største Lyrikers Theater. Victor Hugos Dramer lade sig i flere Henseender parallelisere med Oehlenschlägers Tragoedier. Saavel hos Victor Hugo som hos Oehlenschläger gives Skikkelserne kun i Omrids. De mangle hos begge meget i at være hele, virkelige Menneskecharakterer, men de bæres oppe af en mægtig Lyrik og en begeistret Pathos. Ganske vist staae hos Hugo Personerne det reelle Liv noget nærmere, forsaavidt der nyligere i Frankrig end i Danmark var udført Bedrifter som dem, der fremstilles i disse Dramer: Hernani minder om de Friskarehøvdinger, der i Vendée bøde Statsordenen Trods. Gilbert, der melder sig til Skafottet for at hævne sin Elskede, gjør intet Mere end hvad mangt et af Guillotinens ædle Ofre havde gjort, og naar Ruy Blas fra Lakai bliver Statsminister, er Springet neppe større end Rousseau's fra den samme lave Stilling til Stillingen

som verdensberømt Forfatter. Men det nytter ikke meget, da Digterens Forkjærlighed for det Ualmindelige, ja Uhyrlige trænger Alt tilbage, der kunde gjenkalde den Virkelighed, med hvilken vi ere fortrolige, og til Gjengjæld fremdrager Abnormiteter, der altfor ofte kun synes ham selv ophøiede, Efterverdenen monstrøse. Han var saa stærkt anlagt paa lyrisk Exaltation, at hvad der for ham simpelthen var det Store gjennemgaaende synes os det Uhyre.

Hans Opfattelse af Menneskevæsenet er da ogsaa i hans Skuespil fuldstændigt lyrisk, den minder i alt Væsenligt om Psychologien hos hans iøvrigt saa uensartet anlagte Rival, Lyrikeren Lamartine. Forskjellen er kun den, at medens Lamartine med sit umiddelbart harmoniske Væsen i sine Digtninge ynder at skildre en fuldkomment ren og elskelig Natur, som pludseligt kommer i Kast med Fristelser, et Øieblik bukker under for dem og saa udsoner dette ene svage Øieblik ved lange Tiders Bod og Anger (Jocelyn, Cédar i «La chute d'un ange») fremstiller Hugo i sine Dramer med Forkjærlighed Menneskesjælen, nedværdiget ved slette Lidenskaber, ved alle Arter af Elendighed og Ydmygelser, ved Laster, ved Trældom, ved Vanførhed, men saaledes anlagt, at den paa given Anledning henrives af det Gode og da i Forbund med dette kjæmper mod den frygtelige Fortid, den har afsvoret. Sjælen stræber op

imod det Skjønne, den forstaaer endog dets høieste Finhed og Ynde, men den føler sig selv uværdig til de ædle Følelser, der røre sig i den: den kan ikke svinge sig op i hine ubekjendte Egne og falder saa udmattet og overvunden tilbage til sin første nedværdigende Tilstand.

Nogle Exempler ville oplyse dette hos Hugo constante Forhold: Triboulet («Le roi s'amuse») er fordærvet ved at være Spottens samvittighedsløse Organ og Gjenstand: men han elsker som Fader sin Datter med den reneste Ømhed. Saa ranes hun fra ham, og han hjemfalder til Had og Hævnsyge. — Marion («Marion Delorme») er en Courtisane, der hundrede Gange har solgt sig, men hun gribes af Kjærlighed til en ung modig Mand og denne Følelse lutrer hende helt. Dog da man har fradømt Didier Livet, bliver hun i Rædselens Time paany Marion. Hun hengiver sig til Dommeren for at frelse den, hun elsker, uden at forstaae, at Didier langt hellere vilde døe end frelses saaledes. — Lucretia Borgia er avlet i Forbrydelse og har levet i lutter Forbrydelse. Men denne udsvævende Giftblanderske har en Søn, som hun elsker, og for et Blik af ham er hun rede til at opgive hele sit foregaaende Liv. Dog, man krænker hende dødeligt, og i sin Vrede griber hun til sit gamle Middel, indbyder sine Fjender, giver dem Gift og dræber mod sin Villie Sønnen med dem. — Ruy Blas har, tvunget af Fattigdom, maattet gjøre

sig til Tjener hos en Adelsmand. En Dronnings Kjærlighed gjør denne Lakai til Minister. Han er Pladsen voxen, han udfører store og skjønne Planer, er paa Nippet til at blive sit Fædrelands Redningsmand. Men hans Fortid reiser sig imod ham, og da han seer sine Forhaabninger briste, hævner han sig som den, han var. Han afslaaer at duellere med sin Herre, raner hans Kaarde og dræber den Værgeløse med den.*)

Det er, som man seer, altid en og samme Opfattelse af det Tragiske, der ligger til Grund. Men Hovedsagen for Hugo er i alle disse Dramer det Væld af lyrisk Pathos, som frembryder, saasnart den nedværdigede Menneskesjæl i ædel Lidenskab hæver sig op af sit Dynd; den sande Kjærne er overalt den Følelsens Hymne, under hvilken den skyldbetyngede Sjæl synger sig ren.

Hugo har i et af sine berømteste Digte (Les chants du Crépuscule XXXII) udført en Lignelse, som falder En ind, naar Tanken sysler med disse Dramer. Der hænger, siger han, høit i Kirketaarnet en gammel Klokke; fra først af var dens Metal blankt og purt; der stod kun Ordet Gud og under det en Krone. Men Taarnet har faaet mange Besøg, og enhver Veifarende har — en med sin stumpe Kniv, en med sit rustne Søm —

---

*) Smlgn. Madame de Girardin: Lettres parisiennes II, 31.

ridset snart sit profane Navn, snart et smudsigt Ord, snart en Dumhed og snart en Plathed ind i Klokkens Malm. Støv og Spindelvæv bedække den nu, Rust er trængt ind i Skaarene, besudler og fortærer den. Men hvad gjør det Klokken! Selv naar Alting sover, selv i Nattens Mørke sukker Kirkeklokken, som Vulkanen altid ryger; en klagende Bøn finder Vei gjennem Malmet. Ogsaa i min Sjæl, slutter han, som fra først af kun bar Præget af sin ædle Oprindelse, have flygtige Veifarende, Lidenskaberne, indridset profane Navne og næsten udslettet det guddommelige Stempel. Men det gjør min Sjæl saa lidet som det skader Klokken. Naar den sættes i Svingning, naar en usynlig Haand rører den og byder den: Syng! da toner pludselig fra Malmets skjælvende Indre, ud igjennem dets besudlede Overflade Hymnens mægtige og henrivende Klang, og Støv og Rust og Skaar, Alt tilhobe, maa klinge med i den store Harmoni.

Skjøndt Hugo her kun har villet skildre sin egen Digtersjæls Tilstand, naar han sang, har han gjort mere; han har i et Sindbillede træffende illustreret den Lyrik, som udstrømmer fra de ulykkelige og brødefulde Aander, der give hans Dramer deres Interesse.

Men overstrømmende Lyrik og fuldttonende Pathos ere nu engang ikke tilstrækkelige Elementer til Opførelsen af en dramatisk Bygning. Der

udfordres en dyb Grundvold af Fornuft og Sindsligevægt, i Mangel deraf idetmindste en Grundvold af sund Forstand og sikker Smag.

Den fattedes Hugo, og uvilkaarligt udviklede, alt som Aarene gik, hans Mangler som Dramatiker sig stedse mere. Det gik ham som saa mange andre Kunstnere. Hvad der fra først af var Stil hos ham, blev efterhaanden Manér. Han var snart paa Veie til ligesom kun at blive sin egen bedste Elev, og han endte som Theaterdigter med at levere Parodien paa sig selv — den eneste kraftige og farlige Parodi, som existerer.

Han havde altid manglet Sands for det Komiske og altid været tilbøielig til at tage det Kolossale for det Ophøiede. Han hengav sig i en Grad, som aldrig før, til denne sidste Tilbøielighed, da han skrev «Les Burgraves». Blot ved at læse Personlisten smiler man: Job, Borggreve paa Heppenheff, 100 Aar gammel. Magnus, Søn af Job, 80 Aar gammet. Hatto, Søn af Magnus, 60 Aar gammel. Gorlois, Søn af Hatto, 30 Aar gammel. Jeg husker en samtidig Pariser-Karikatur af Borggreverne, paa hvilken man seer dem fra Oldefaderen til Sønnesønssønnen fremstillede i Geled med jævnt aftagende Høide og med jævnt aftagende Skjæg.

Den hundredaarige er den rørigste af dem alle; han repræsenterer den gode, gamle Tid. Naar han taler til sin firsindstyveaarige Søn siger han:

«Unge Menneske!» og Hugo smiler ikke. Alle disse gamle Herrer declamere om Kap med en Tigger paa 92 Aar, der viser sig ikke at være nogen ringere end Frederik Barbarossa, der (omtrent som Olaf Trygvasøn i Oehlenschlägers «Væringerne») i tyve Aar har levet skjult for hele Verden, men som har en Hævn at udøve over den ældste af Borggreverne, der som Yngling har efterstræbt hans Liv. Usandsynlighederne og de romantiske Absurditeter vrimle. For at kunne bringe en Gjenkjendelsesscene tilveie har Hugo f. Ex. maattet lade en Kriger i et Slag kjæmpe med et glødende Jern, hvormed han mærker en Modstander, hvem han i Mørket kun kan skimte, men hvem han ønsker ved Leilighed at kunne kjende igjen.

Da dette gigantiske Misfoster af en overspændt Fantasi i Aaret 1843 kom paa Scenen gjorde det Fiasco. Strax ved den første Opførelse begyndte man midt i Stykket at pibe. En af Hugos Trofaste fløi til ham og meddelte ham det Skete. Hugo, der var vant til som Napoleon altid at kunne stole paa sin Garde, svarte som sædvanlig: Skaf blot nogle unge Mænd! Det siges, at Sendebudet modfaldent og med nedslagne Øine svarede: «Der gives ikke mere unge Mænd». Den Slægt, til hvilken Romantismen tretten Aar tidligere havde appelleret, var ikke længere ung, og hvad værre var, den var træt; mere end en

af dens Digtere havde trukket for store Vexler paa den.

En Reaction var uundgaaelig, og den indfandt sig endnu samme Aar. Den fik sin Digter og den fik sin Muse.

En ung, ubekjendt, grundskikkelig Mand, ikke udrustet med stærk Fantasi, men med Sjæleadel, Alvor, Finhed og Smag, reiste fra den Provindsby, hvor han var bleven opdragen, til Paris med et Manuscript i Lommen. Hans Navn var François Ponsard, Manuscriptets Navn var «Lucrèce». Det var en Tragedie, hvis Æmne var taget fra Oldtidens Historie; det var det gamle Sagn om Lucretias Kydskhed og Død. Stilen var ædru og streng; den mindede om Racine's. Man var træt af Romantikens Diction. Naar Hugo skrev «Tonerne rislede fra Orgelet som Vandet fra en Sump» eller «Taffelets Dug var den blege Kummers Liglagen» eller «Den gamle Kvinde gik med bøiet og langsom Ryg», saa havde mangen en stille Borgermand allerede længe rystet paa sit Hoved. Men der var nu engang ingen jævnbyrdig Rival paa Pladsen. Her indfandt sig en. Ved første Blik syntes hans Stykke en ligefrem Fortsættelse af den gamle klassiske Tragoedie. I sin Hede agtede man ikke paa, hvor modernt dette antike Stof var behandlet, hvor meget Ponsard havde lært af Romantikerne, hvor stærkt hans Drama var i Gjæld til Hugo

for sin varme Colorit og hvor svag den Nyankomnes Originalitet i Virkeligheden var.

Man saa kun, at dette Drama var sundt og simpelt. Man saa, det var Lucretia! ikke Hugo's rædselsfulde Lucretia, dette Uhyre af Blodtørst og Sandselighed, men Roms Lucretia, Kydskhedens Symbol, et andet Navn for kvindelig Renhed. Hun var Ægteskabet, Familien, Hjemmets Poesi, som Antony og hans Aandsbeslægtede havde været Hittebarnsmoralen og Vildskaben. Alt hvad der i Frankrig gaves af Klassisk og Katholsk, Alt, hvad der i Schweiz kunde føre en protestantisk troende Pen gav sig til at synge Lovsange. Nu havde Hugo fundet sin Overmand, Racine sin Ligemand. Selv den kritiske Vinet istemte det store Halleluja. Han faldt i Ekstase over Stilen hos Ponsard: «Denne Digter spinder Guld som hans Lucretia Uld o. s. v.»

«Les Burgraves» faldt igjennem d. 7de Marts 1843. Den 22de April samme Aar opførtes «Lucrèce» første Gang under stormende Bifald. Saa nær sammenkoblede Historien Romantismens sceniske Nederlag og L'école du bon sens' kortvarige Triumf. Den skikkelige Ponsard maatte, hvis han vilde troe sine Kritikere, Janin og de andre — Théophile Gautier og Théophile Dondey alene protesterte — indbilde sig, at hans Ry var grundfæstet for alle Tider.

Foruden sin Digter havde den klassiske

Reaction fundet sin Skuespillerinde. I Aaret 1838 havde paa Théâtre-français debuteret et ungt, rent uvidende Barn, en attenaarig Jødepige, der havde sunget til sin Harpe paa Gader og i Kaféer, og det viste sig, at denne lille Pige var en Muse.

Rachel betraadte Scenen, og det traf sig, at dette unge theatralske Geni, det største kvindelige, som Frankrig nogensinde havde seet, besad en udpræget Antipathi mod de Roller, de romantiske Dramer afgav, men at hun med en saadan Alvor og Lidenskab opfattede det gamle klassiske Repertoire, at hun — hvad Ingen havde troet muligt — gjengav hine gamle Tragoedier deres Tiltrækningskraft, dem, den romantiske Skole med Haan og Spot havde fordrevet fra Theatret. Hvad nyttede det, at Gautier vred sine Hænder! Iphigenia, Merope, Emilia, Chimene, Fædra betraadte atter Scenen, og det udrustede med en saadan Adel og Sandhed, at det letbevægelige Publicum nu og da blev betaget af en Art Raseri mod dem, der havde vovet at lade haant om disse gamle Nationalhelligdomme. En Nation bliver altid glad ved at erfare, at den ikke med Urette et Par hundrede Aar igjennem har seet op til sine navnkundige Mænd og deres Værker.

Rachel havde først afvist Titelrollen i «Lucrèce», skjøndt den var skrevet for hende. Men da Stykket havde gjort Lykke paa Odéon, overtog

hun Rollen. Et Øienvidne har skildret mig Stemningen i Theatret første Gang, hun spillede Lucretia, med disse Ord: «Man sad aandeløs af Forventning, da Tæppet skulde gaae op. Det hævede sig, og vi saae Rachel som Lucretia siddende ved sin Rok imellem sine Terner. Der var allerede forud stille; men da hun løftede sit Hoved og aabnede sine Læber for til Slavinden at sige de første Ord: Lève-toi Laodice!, blev der en saadan Stilhed, at vi hørte Frugtsælgerskerne raabe med Appelsiner udenfor paa Torvet».

I sin Begeistring for Rachel oversaa man, at den klassiske Formel ikke blev levende, fordi et enkelt Geni en Tidlang indpustede geniale Fortidsværker Liv, og i sin Glæde over Ponsard manglede man Blik for, hvor forbigaaende hans Triumf maatte blive. L'école du bon sens udviklede sig, hvad allerede Benævnelsen varsler om, aldrig til nogen livskraftig, poetisk Skole. Ponsard selv var et Talent af anden Rang, hans begavede Efterfølger Émile Augier, der tilegnede ham sine Poesier, og hvis Ungdomsdramer ere skrevne i beslægtet Aand, forlod med Aarene hans nøgterne Stil.*) Har Skolen — hæderlig som dens Stræben var — end ingenlunde fortjent

*) Augiers „Gabrielle" er vel det smukkeste Skuespil, som L'école du bon sens har frembragt. Hans Dramer „La Jeunesse" og „La pierre de touche" ere øiensynligt fremkaldte ved Ponsard's „L'honneur et l'argent".

de haanende Angreb, for hvilke enkelte intransigente yngre Romantikere som Vacquérie og Théodore de Banville, have gjort den til Gjenstand, saa er dens historiske Betydning dog kun den at markere det Tidspunkt, paa hvilket det romantiske Drama havde overlevet sig selv.

XXXIII.

Man kan sammenligne det Arbeide, der fuldføres af en stor litterær Skole som den romantiske i Frankrig, med Opførelsen af en hel By; kun at man bygger, som altid i Litteraturen, paa en Grund, der alene ved svage og utætte Dæmninger er beskyttet mod Glemselens Vande. Snart opdages det, at der er Vand i Grunden; efterhaanden spores det, at Vandet stiger stadigt høiere; tilsidst forsvinde de lavere Bygninger og kun de høieste Monumenter rage, bestandig synlige i Veiret over Lethestrømmens Vandspeil.

Hvad der giver disse høieste litterære Mindesmærker deres stolte Reisning er dels Dybden af de Ideer, der bære dem, dels en fuldkommen Kunstforms nøie Overensstemmelse med Ideen; men i sidste Instans gjælder det altid om, at Forfatteren bevidst eller ubevidst har været helt gjennemtrængt af Aanden i sin Tid; thi det er Aanden, som levendegjør og som bevarer mod

Undergang. Man kan i Romantismen i Frankrig skjelne tre Hovedretninger:

Bestræbelsen efter med Troskab at gjengive enten en forgangen historisk Virkelighed eller selve det moderne Liv, Retningen mod det Sande,

Bestræbelsen mod Formfuldendthed hvad enten denne opfattes som det Plastiske og Maleriske i Udtrykket eller som streng metrisk Harmoni eller som en ved sin knappe Simpelhed uforgjængelig Prosastil, Retningen mod det Skjønne,

Endelig den reformatoriske Begeistring for store religiøse eller socialpolitiske Tanker, den ethiske Stræben indenfor Kunsten, Retningen mod det Gode.

Disse tre Grundretninger bestemme denne livfulde og kunstrige Skoles Væsen, som de tre Dimensioner bestemme Rummet, og enhver af disse Bestræbelser har i hin Tid frembragt Værker af høit og blivende Værd.

Alle tre have de imidlertid ikke i lige Grad Evnen til at bevare Erindringen om Værkernes Frembringer levende. Der gives jo nemlig i alle Kunster Værker, der overleve Erindringen om deres Ophavsmænd, fordi Værket trods dets Fuldkommenhed ikke formaaer at vække Sympathi for Den, det skylder sin Tilblivelse, og der gives omvendt Forfatterpersonligheder, som staae levende for Efterverdenen og som mindes med Taknemme-

lighed og Beundring, selv naar de fleste af deres Frembringelser ere gaaede i Glemme.

Den romantiske Skole har indbefattet Aander og Værker af begge Arter. Den har Forfattere som Balzac, Mérimée og Gautier, der bevarede en naturlig eller kunstig Ufølsomhed for Tidsalderens sociale og politiske Stræben, og den har Digtere, som rørtes og grebes stærkt af Forsøgene paa at forme og organisere deres Fædrelands og hele Menneskehedens Fremtid. Poesien har jo to Grundformer. Den har enten Charakter af en paa psychologisk Granskning hvilende Fremstilling — i denne Skikkelse nærmer den sig Videnskaben — eller den har Præget af en Forkyndelse, en begeistret Henvendelse — og i denne Skikkelse nærmer den sig Religionen. Der fandtes i Slægten af 1830 en hel Gruppe af Aander, som opfattede den paa den sidstnævnte Maade. Man har gjort dem Uret, naar man har villet nedsætte deres Frembringelser med Navnet Tendenspoesi. Thi hvad man her har fordømt som Tendens, er ikke andet end Aarhundredets Aand, dets Ideer, og disse Ideer ere i Længden al sand Poesis Livsblod. Hvad man i Poesiens egen Interesse maa fordre er kun at Aarerne, i hvilke dette Livsblod ruller, og som gjerne maa sees blaanende under Huden, ikke fremtræde spændte og sorte som paa en Forbitret eller Syg.

I den franske Romantisme bryde reforma-

toriske Ideer allerede i Løbet af Trediverne ind fra alle Sider. Søger man tilbage til deres Kilde, kan man ikke standse før ved Saint-Simon. I Greven af Saint-Simon (f. 1760), den eneste Ætling af den berømte Hertug af samme Navn, der var Hoffets hemmelige Historieskriver under Ludvig d. 14des Regjering, havde Frankrig, der modtog Faustdigtet med saa liden Interesse, i det nittende Aarhundrede frembragt en virkelig Faust, en Faust i urolig Genialitet og uimodstaaelig Drift til at lære Universet theoretisk og praktisk at kjende. Han er mindre klar og rationel end Helten i Goethe's berømte Digt, men hans Blik er videre, hans Formaal større og hans Stræben af høiere Natur. Han debuterer i Livet som Faust slutter. Hans Planer til Gjennembrydelse af Landtangen ved Panama og til store Kanalanlæg i Spanien erindre om den Virksomhed, med hvilken Faust ender sit Liv. Han var efterhaanden Officier, Verdensmand, Ingeniør, Projektmager, Filosof, Lærd, Statsøkonom, tilsidst Religionsstifter, en høitbegavet Polyhistor med nogle Træk af et Universalgeni. Han brugte i sine unge Aar en Formue op, da Titlerne som Pair af Frankrig og Grande af Spanien tilligemed en Sum af 500,000 Francs syntes ham sikrede ved Arv; men hans Fader brouillerede sig med Hertugen af Saint-Simon, han arvede Intetsomhelst, sank i den dybeste Armod, maatte som Copist paa Assistens-

huset arbeide ni Timer daglig for tusind Francs om Aaret og var i 1812 reduceret til at leve af Vand og Brød. En Dag gjorde han i Fortvivlelse et Selvmordsforsøg. Han skjød sit Øie ud men blev helbredt. Endog Selvmordsattentatet er et faustisk Træk.

Disciple nærmede sig ham, understøttede ham, modtoge Undervisning af ham og grundede et Tidsskrift efter det andet for at udbrede hans Ideer.

Da han fem Aar før Julirevolutionen døde, vare disse Ideer kun kjendte og dyrkede i en liden Kreds, men under Louis-Philippe's Regjering udbredte de sig stærkt paa samme Tid som de i mange Retninger omdannedes; de bleve Grundlag for en Sekt med en Ypperstepræst i Spidsen, en Sekt, der talte fremragende Mænd af alle Fag i sin Midte, Finansmænd som Isaac Péreire, Komponister som Félicien David og saaledes gik det til, at de Saint-Simonistiske Ideer trængte ind overalt, bleve Elementer i Nationaløkonomien hos Michel Chevalier, inspirerede Frankrigs største dalevende Historiker Augustin Thierry, afgave Grundtankerne for Landets betydeligste Tænker i dette Aarhundrede, Auguste Comte, endelig, forskjelligt modificerede, i Pierre Leroux og Lamennais fik indflydelsesrige filosofiske og religiøse Apostle og samtidigt trængte ind i Poesien. Det var i og for sig intet Under, thi der var i Saint-

Simon trods alle hans Sværmerier noget af den store Digters Seerblik.

Han var forud for sin Tid; thi hans Ideeliv er et af Symptomerne paa den store europæiske Reaction mod det attende Aarhundrede, hvilket han betragtede som et blot kritisk, blot opløsende Tidsrum, medens han gav det nittende Aarhundrede Navnet af en organisk, positivt frembringende Epoche. Han vendte sig lige ubetinget mod dem, der indbildte sig at kunne iværksætte Menneskehedens Lykke ved blot Omændring af Statsformer, og mod dem, der som det kirkelige Parti, forsvarede Fortiden for at kalde den tilbage. Han var ikke Fortidens, men Fremtidens Talsmand og der var for ham i Reactionens Bestræbelser kun det Glimt af Sandhed, at Menneskeheden ikke kunde civiliseres ved blotte Forstandsbegreber, men at dertil udfordredes Religion, rigtignok en Religiøsitet, der havde udskilt alt det i Religionerne Givne og Udvortes. Da han i sin Reformiver ikke var Fornegtelsens men Bekræftelsens Talsmand, var for ham den negative Frihed, der bestod i Frigjørelse for Hindringers Tryk, lidet værd, hvis den ikke fuldstændiggjordes med den sande Frihed, det vil sige med en stedse større og rigere positiv Formaaen. De sidste kritiske Aarhundreder vare gaaede med til at nedbryde Middelalderens theokratiske og militære Systemer, nu gjaldt det at opbygge det videnska-

belige og industrielle System. Det var da Videnskabens Bestemmelse i den nye Samfundsorden at indtage Troens Plads, Industriens at indtage Krigens.

Foreløbig gjaldt det om at «organisere» Videnskaben og Industrien.

Hvad det første angaaer, kan man i hans «Breve fra en Beboer af Genf» efterlæse hans Projekt til ved Newtons Grav at aabne en Subscription til Bedste for alle de største Videnskabsmænd og Kunstnere, ved Hjælp af hvilken de uden Næringssorger skulle kunne arbeide i deres Fag og nyde rigelig Løn for deres Arbeider — et Projekt, som Forfatteren af «Chatterton» maa have læst med Begeistring, ifald han ellers har læst det. Mere Forundring vilde det vel vække hos ham, at disse Genier til Gjengjæld skulle overtage Bestyrelsen af hele Menneskeslægtens aandelige Tarv efter en bestemt detailleret Reformplan.

Med Hensyn til Industriens Organisation er Saint-Simons «Parabel» det interessanteste Aktstykke. Da denne Parabel rimeligvis er det eneste af hans Skrifter, der i Fremtiden vil kunne læses, fordi den undtagelsesvis er affattet i en kort og fyndig Stil og desuden har Glimt af et Vid, som ellers aldrig findes hos ham, giver jeg den i sammentrængt Form.

Sæt, siger han, at Frankrig af sine Fysikere,

Fysiologer, Malere, Digtere, Mechanikere, Læger o. s. v. mistede de 50 første i hvert Fag, i Alt sine 3000 første Lærde. Kunstnere og Haandværkere, hvad saa?

Da disse Mænd ere de væsenligt Frembringende i Landet, Blomsten af det franske Folk, saa vilde der behøves mindst en hel Generation til at raade Bod paa denne Ulykke. Thi de Mennesker, hvis Virksomhed er til positiv Nytte, ere Undtagelser, og Naturen ødsler ikke med disse Undtagelser.

Lad os sætte et andet Tilfælde. Lad os sætte, at Frankrig beholder alle de geniale Mænd, det besidder i Videnskab, Kunst. Industri og Haandværk, men at det har den Ulykke at miste Hans kongelige Høihed Kongens Broder, fremdeles deres kgl. Høiheder Hertugerne af Berry, Orléans og Bourbon, Hertuginden af Angoulême, Hertuginden af Bourbon og den unge Hertuginde af Condé. Lad Frankrig paa samme Tid miste alle Kronens Storofficierer. alle Statsministrene, Kammerherrerne, Jagtjunkerne, Marschallerne, Cardinalerne, Erkebisperne. Bisperne, Stor-Vicarerne og Kannikerne, alle Præfekter og Underpræfekter. alle Dommerne og desuden 10.000 af de rigeste Proprietærer blandt dem, der føre et stort Hus og leve høit.

Denne Begivenhed vilde ganske vist bedrøve Franskmændene, fordi de ere godhjertede og paa

ingen Maade med Ligegyldighed kunde see den pludselige Forsvinden af et saa stort Antal af deres Medborgere. Men dette Tab af ikke mindre end 30,000 Individer, som ansees for de første i Staten, vilde dog kun foraarsage dem Sorger af rent sentimentale Grunde; thi deraf vilde ikke flyde nogen alvorlig Ulempe for Staten som Stat. Først og fremmest af den Grund, at det vilde være meget let at fylde de ledigblevne Pladser. Der existerer et stort Antal Franskmænd, som vilde være istand til at udføre Funktionerne som Hs. Maj. Kongens Broder lige saa godt som Høistsamme; mange ere i Stand til at udfylde Stillingen som Prinds af Blodet o. s. v. Alle Forværelser ved Hoffet ere fulde af Officierer, der ere parate til at indtage Pladserne som Kronens Storofficierer o. s. v. Hæren besidder et stort Antal Militære, der ere lige saa gode Generaler som vore nuværende Marschaller, og hvormange Handelsreisende ere ikke bedre Hoveder end vore Ministre, hvormange Præster ligesaa troende og duelige som vore Cardinaler, Ærkebisper, Bisper, Kanniker o. s. v. Hvad endelig de 10,000 Proprietærer angaaer, saa vilde deres Arvinger neppe engang behøve Læreaar for at gjøre Honneurs i deres Selskabssale med lige saa megen Ynde som de!

Grundtanken i denne Spøg, for hvilken Saint-Simon blev slæbt for Domstolene, er, som man

seer, den at kun den productive Klasse af Borgerne er den i Sandhed nyttige: Før Revolutionen stod Kampen mellem Adel og Borgerstand; i den nye Tid, da en Del af Borgerstanden har indtaget den tidligere Adels Plads og delt Forrettighederne med den, er Spaltningen den mellem den uproductive og den productive Stand; Fremtiden tilhører Vindskibeligheden, Arbeidet, Fredens Gjerning, nyttig Bedrift. Men medens de samtidige franske Nationaløkonomer kun vilde sikre den Enkelte den friest mulige Udvikling af hans Evner, fordrede Saint-Simon Statens Indskriden. Den burde organisere Arbeidet og Productionen; den alene kunde sikre, at for Fremtiden ikke mere det ene Menneske blev udnyttet af det andet, men Naturen af Mennesket. Den burde endelig med al Anerkjendelse af den naturlige Ulighed mellem Menneskene gjøre Sit til at ophæve den kunstige, derfor afskaffe ethvert Fødselsprivilegium, afskaffe eller indskrænke Arveretten.

Vi træffe da hos Saint-Simon for det Første paa den moderne Socialismes Grundtanke, paa Mistilliden til den frie Concurrences Virkninger og paa Fordringen om det productive Arbeides Indsættelse i dets Ære og dets Ret, ud fra hvilken han naaede til den berømte Formel, at Enhver i Samfundet burde være stillet efter sine Evner og lønnet i Forhold sin Gjerning (à chacun selon sa capacité!) — Dernæst dukker — som

Consequens af denne Fordring — for første Gang paa fransk Grund Læren op om Kvindens fuldstændige sociale Ligestilling med Manden. — Endelig følger i religiøs Henseende Forkastelsen af den hele Dogmelære, ikke i religionsnedbrydende Hensigt men for af Orthodoxiens Grav at fremdrage det ene Princip: Elsker hverandre! en ny Christendom, som Saint-Simon udviklede i sit sidste Hovedskrift «Le nouveau Christianisme» og hvis eneste Grundsætning er denne: Religionens Opgave er at lede Samfundet hen mod det store Maal, en saa hurtig Forbedring som muligt af den talrigste og fattigste Klasses Skjæbne.

Der var i Saint-Simons Personlighed Noget, som maatte forekomme de naivere blandt Romantikerne beslægtet. Han havde den ubegrændsede Selvtillid, som fremkalder Tro hos Andre, havde Intet af Filosofens forsigtige Selvprøven, var dogmatisk, var Profet. Han havde desuden den romantiske Tørst efter at gjennemleve og gjennemføle Alt. Naar man læser de individuelle Betingelser, han opstiller for Fremskridt i Filosofien, saa vil man see, at de kun ere lidet forskjellige fra dem, en ung romantisk Digter vilde nævne som nødvendige for poetisk Production: De ere 1) i hele sin kraftige Alder at føre saa virksomt og originalt et Liv som muligt 2) omhyggeligt at lære enhver Art Theori og enhver

Art Praxis at kjende 3) at studere alle Samfundsklasser og bringe sig selv i de forskjelligste sociale Stillinger 4) endelig at sammenfatte sine Iagttagelser og uddrage deres Resultat.

I hans Lære var der et Hovedpunkt, som i Reglen frastødte de romantiske Skribenter, nemlig Begeistringen for Industrialismen, der som blot nyttig var de fleste af dem imod; men Læren savnede ikke derfor romantiske Elementer. Den maatte tiltale en Romantiker saavel ved sit revolutionære, som ved sit fantastiske og utopiske Element, ved sin Betoning af den naturlige Ulighed, ved sin til Yderlighed drevne Genicultus og ved sine religiøse Aspirationer. Almindeligt poetisk var den endelig ved sin Omhu for Kvinden og ved den Menneskekjærlighed, med hvilken den omfattede Samfundets slettest stillede Klasser.

Og det var først efter 1830, at Saint Simons Lære begyndte at blive en Samfundsmagt. Han selv havde, som Religionsstiftere pleie, paa engang været Forkynderen og Exemplet; han havde forstaaet at iværksætte et formeligt Apostolat; hans Disciple ansaae ham i fuldt Alvor for den nye Tids Messias og gik ud i Verden som denne Messias's Tjenere. Det var derfor egentlig først gjennem hans Disciple og deres Aandsbeslægtede, at man under Julimonarchiet lærte Saint-Simonismen at kjende, skjøndt vel enkelte mere aarvaagne Aander alt tidligere havde studeret Mesteren selv.

Jeg finder saaledes i Victor Hugo's Dagbog fra 1830 (Littérature et Philosophie mêlées I) en Notits, der viser, at han allerede da har kjendt Saint-Simon.

Vel maatte kun et Aar efter Saint-Simons Død hans Organ «Le Producteur» gaae ind. men netop denne Omstændighed bragte hans Disciple i mere personlig og intim Berøring med deres Tilhængere, og især fra det Øieblik af da Enfantin. den unge Læres Paulus, en Mand af skjøn og mægtig Personlighed, en præstelig Begavelse af allerførste Rang med noget af en Brigham Youngs Hersker- og Fører-Evne, var bleven Sektens faktiske Høvding vandt den høitbegavede Ynglinge og dannede, livfulde Kvinder for sig i ikke ringe Antal. Store frivillige Summer strømmede ind til den Saint-Simonistiske «Familie», i Aaret 1831 alene 330,000 Francs. Man fik sig et Ugeskrift «L'Organisateur» og fra 1830 af overtog Pierre Leroux, som alt ovenfor berørt. «Le Globe». Imidlertid fjernede Læren sig stedse mere fra sit oprindelige Præg. Istedenfor at Saint-Simon i sin Organisationsplan havde tilkjendt Kapitalisterne en fremragende Plads — et af de tre Kamre. han vilde have oprettede, skulde udelukkende bestaae af Kapitalister — angreb man nu Kapitalen. og paa Saint-Simons Uvillie mod al Communisme var indenfor «Familien» fulgt faktisk Formuesfællesskab, ligesom Fordringen paa Formuesfællesskab i

Staten kom til Orde. Dog en enkelt bestemt Consequens, som man drog af Læren, hidførte dens Fald og Opløsningen af den hele Sekt. Saint-Simon havde lært, at da den gamle Christendom havde sat Splid mellem Aanden og Kjødet, gjaldt det nu om at forsone denne Splid. Den gamle Christendom havde opstillet Selvfornegtelse og Kjødets Spægelse som Formaal, den nye burde betragte Velvære og almindelig Lykke som Maalet. Udtrykt med andre Ord kan hans Tanke gjengives saaledes: Askesens Christendom har været en skarp og voldsom Kur mod Romerrigets Svælgen i alle Drifters Tilfredsstillelse, men Kuren har vist sig at være fuldt saa farlig som Sygdommen. Vi ere blevne Sygdommen kvit; men hvo skiller os af med Lægemidlet uden at noget Tilbagefald følger? Ingen anden Magt end den nye Christendom.

Af denne relativt sunde Grundtanke vilde Enfantin udlede og paa staaende Fod indføre Tilstande, der minde om dem, Jan van Leyden i gamle Dage havde indført blandt sine Gjendøbere. Fra først af havde Saint-Simonismen forkyndt, at istedenfor Individet Mand traadte nu i den nye Æra Individet Mand-Kvinde med lige Rettigheder og med fuld Frihed til at opløse et indgaaet utilfredsstillende Ægteskab; thi det var i Parret, ikke i det enkelte Væsen at den sande Menneskelighed var virkeliggjort. Enfantin drog heraf

Consequensen om to Art Ægteskaber, de monogame og de i Tidens Løb (ikke samtidigt) polygame, det vil sige de varige og de yderst flygtige, medens virkeligt, samtidigt Polygami kun skulde indføres for de mandlige og kvindelige Præsters Vedkommende. Hvorvel man hverken i den offentlige Discussion eller senere under Retsforhandlingen for Domstolene kunde indvende stort mod Saint-Simonisternes Argument, at denne Ordning ingen anden Følge vilde have end at regulere og legitimere Forhold, der allerede forefandtes som ulovlige rundt om i Samfundet, viste dog den dragne Consequens tilstrækkeligt, hvor ganske det manglede de unge Sværmere paa Blik for hvad der under de forhaandenværende Samfundsforhold lod sig virkeliggjøre og hvad ikke og hvor hildede de vare i Troen paa at kunne omdanne historiske Tilstande med et Pennestrøg. Hvad der undskylder dem var den Omstændighed, at med Undtagelse af Enfantin og Bazard vare i Aaret 1830 alle Saint-Simonisterne (saavel som alle Lamennais' Tilhængere) kun omtrent 20 Aar gamle. Latteren tog nu Livet af deres Propaganda. I Sommeren 1832 bleve «Familiens» Hovedmænd dømte, Enfantin til et Aars Fængsel, Michel Chevalier og Duveyrier til en ubetydelig Pengebøde. De unge Enthousiaster, af hvilke den lille Sekt bestod, spredte sig for alle Vinde, men for næsten uden Undtagelse at udmærke sig og som Mænd vinde

Hæder paa det industrielle, videnskabelige og kunstneriske Omraade. Deres Overdrivelser af Saint-Simons Doctriner fik saa lidt som Fourier's samtidige Utopier nogen Indflydelse paa den skjønne Litteratur. Den paavirkedes kun af Lærens oprindelige Grundtanker.

Thi snart laa de Saint-Simonistiske Ideer i Datidens Luft, de svangrede den med deres Spirer, de trængte ind i Sindene som en Smitte, greb hist og her et blødt Gemyt og dette bløde Gemyt omvendte et kraftigt, bemægtigede sig en Kvinde gjennem en Mand, eller en Mand gjennem en Kvinde, en Digter gjennem en Præst eller en ung Polytechniker gjennem en Digter, og de hidkaldte paa Ideernes Vis beslægtede Ideer, nogle, der havde sovet siden det forrige Aarhundredes Slutning som Louis Blanc's demokratisk-socialistiske, andre, filosofisk-historisk-humanitære, der paa en Gang mindede om Schelling og truede Plutokratiet, som Pierre Leroux's i hans anden Periode, atter andre, der som Lammennais's gjenkaldte de Tanker og Følelser, med hvilke under Middelalderens Bondeopstande Præster, der bar Korset foran Folkehæren, havde henrevet Proletariatet til at sætte Livet ind.

Lamartine, der under Restaurationen havde været det conservative Partis ypperste digteriske Capacitet, begynder allerede i de første Aar af Trediverne at vakle. Man sporer hans nye

Sympathier og Nydannelserne i hans Overbevisning allerede i hans «Jocelyn» (1836), saa blid og from denne versificerede Roman end er. I Fortalen omgaaer han Spørgsmaalet om sin Tro med den Vending, at hvilken denne end er, har han ikke glemt sin Ungdoms Ærefrygt for Kirken; men det kunde ikke oversees, at selve Digtets Handling var et Indlæg mod Geistlighedens ugifte Stand, altsaa mod et af Kirkelærens Hovedpunkter, og i Jocelyn's Dagbogsoptegnelse fra 21de September 1800 forekom da ogsaa dette meget sigende Sted:

«Den menneskelige Karavane havde en Dag leiret sig i en Skov, der begrændsedes af en Flod med steile Bredder, og den kunde ikke naae videre frem. Store Ege gav den Ly for Sol og Vind. Teltene, som slyngede deres Reb om Træernes Grene, dannede ligesom Landsbyer rundt om Stammerne, og Menneskene, der laa spredte paa Grønsværet, spiste deres Brød i Skyggen og samtalte i Fred. Men pludselig — som grebne af et vanvittigt Raseri — reiste disse Mænd sig, betagne af een Tanke, og huggede deres Øxer ind i Træstammerne, styrtede alle disse grønne Hvælvinger omkuld, i hvilke Fuglene havde bygget Rede. Og Skovens Dyr gik ud af deres Huler og saa, ligesom de flygtende Fugle, med Rædsel derpaa og forstode Intet deraf og forbandede denne Race, der saa ivrigt arbeidede paa sin egen Skade og selv nedrev det Tag, der

gav den Læ. Men medens Skovens Umælende ynkedes over Naturens Herre, vedblev han med sit ædle, vældige Ødelæggelsesværk, og kastede Stammerne som en Bro over Afgrunden, indtil Floden var helt bedækket og farbar. Og fredeligt fortsatte Karavanen sin ustandselige Reise og erobrede den anden Bred.»

Det blev ikke derved. «La chute d'un ange» viste trods alle sine Feil, at Digteren selv havde forkastet sin tidligere serafiske Stil, og Lamartines første Parlamentstaler røbede samtidigt, at de Saint-Simonistiske Ideer efterhaanden havde erstattet hans Orthodoxi. Han, den fødte Aristokrat, optraadte i Politiken som «démocrate conservateur», vilde omgive det constitutionelle Monarchi med alle den moderne Tids Friheder og Fremskridt. Og det blev end ikke derved. Hans i 1847 udgivne berømte «Girondinernes Historie», værdiløs som historisk Værk, men udført med en henrivende digterisk Veltalenhed, bidrog mere end nogen anden Bog til at stemme Sindene revolutionært og forberede den kommende Omvæltning. I 1848 finde vi da Legitimitetens fordums Hofpoet som Republikens virkelige Chef paa Hotel de Ville's Altan, forenende Adelsmandens fornemme Ligegyldighed for Geværpiberne, der pege mod hans Bryst, med en Folketribuns myndige Veltalenhed. Hans Liv fik et stort, et evigt Minut hin Dag, da han frelste sine Collegers Liv og afvendte Borgerkrigen

ved et Par lige saa poetiske som mandige Ord, udtalte med en Fasthed uden Blinken.

Det var Pierre Leroux, som indviede George Sand i de gjærende sociale Ideer, og hun gik med kvindelig Varme og uden Betænkning helt op i den nye Ideeverden. Pierre Leroux, en Metafysiker med et ædelt Hjerte og et uklart Hoved, der tænkte i Schellingske Treheder, forfægtede som social Reformator Lighedens og Fremskridtets Ideer, thi alt Fremskridt var for ham en Stigen i Lighed. Han gik ud fra en barmfuld Kritik af de bestaaende Samfundsforhold, under hvilke Ligheden var en Lighed for Loven, som ikke udelukkede, at den Rige var fri for Militærtjeneste og straffri, naar han forbrød sig, og under hvilke Friheden var den fri Concurrence, det vil sige den Riges lovlige Ret til at undertrykke den Fattige. Istedenfor det bestaaende Samfund construerede Leroux da et nyt. Det beroede paa Menneskets tredobbelte Natur; Mennesket bestod af Fornemmelse (nærmest: Sandsning), Følelse (nærmest: Anskuelse) og Erkjendelse. Hertil svarede tre Stænder: Industridrivende, Kunstnere og Videnskabsmænd; men disse tre Stænder turde ikke som hos Saint-Simon udgjøre Kaster men burde handle og virke i Forening; Individer af de tre Stænder udgjorde tre og tre eet socialt Individ og skulde tilsammen danne eet Værksted; Værkstedet var af tre forskjellige Arter, altsom den

ene eller den anden Virksomhed var fremherskende, o. s. v.

Naar man kaster et Blik ud over alle disse Utopier, kan man ikke andet end beundre, hvor sundt og stort de Digtere, der lode sig rive med af enkelte Grundtanker, forholdt sig til selve Systemerne. De lode Alt eller næsten Alt ligge, der var kunstlet, fantastisk eller parodisk. De nøiedes med at tænde deres poetiske Fakkel ved den Alterild, som de renhjertede Sværmere underholdt, de inspireredes af deres Menneskekjærlighed, af deres ivrige Forsvar for de Uformuende og Fortrykte, af deres glødende Tro paa Folket og deres levende Fremskridtsbegeistring.

Paa George Sands Sjæleliv har Saint-Simonismen, hvad man saa end har sagt, øiensynligt havt en gavnlig Virkning. Den gav hende efter Fortvivlelsens Paroxysme i »Lélia« indre Rolighed, en Tro, som aldrig senere blev rokket, en Sag at arbeide og kjæmpe for. Hun iagttog med aabne Øine hvad der gik for sig i Frankrig omkring hende, og i Slutningen af Trediverne vare de arbeidende Klasser i heftig, gjærende Bevægelse. Paa det Tidspunkt var Frankrigs langsomme Forvandling fra et næsten udelukkende agerdyrkende Land til et af Industriens Hovedlande fuldendt, og paa Bondebefolkningens tidligere Fattigdom var nu i de store Byer i Følge med Storindustrien og Fabriklivet fulgt Fattigdommen og Uroen hos et

stedse voxende Stadproletariat. Hun, som næsten alle Frankrigs demokratiske Skribenter, henvendte sin Opmærksomhed paa Byernes Arbeiderbefolkning, dens haarde Kamp for Livet, dens livlige Intelligens, dens sociale og politiske Idealer. Saint-Simonismen havde fra først af betaget og begeistret hende ved sin Kritik af Forholdet mellem Mand og Kvinde i det bestaaende Samfund; hun havde i den nye Lære seet de Tanker, der vare hende dyrebarest (at Ægteskabet kun som frivillig Forbindelse havde Skjønhed og Værd, at Mairen, Vidnerne og Sacristanen ikke formaaede at give det en mere hellig Charakter end den, Kjærligheden og Samvittigheden gav det) fastslaaede som Sandheder, der burde prædikes og forfægtes. Nu gav Saint-Simonismen ogsaa hendes Kjærlighed til det menige Folk et aandfuldere og bestemtere Præg; hun fandt hos dettes Mænd større Uegennyttighed, mere Mandighed end hos Bourgeoisiets; det forekom hende som om de Laster, hun i sine første Romaner saa bittert havde kritiseret hos Mandkjønnet, i Virkeligheden snarere vare en Klasses Laster end det hele Kjøns, og den Kjærlighed, hvormed hun omfattede Arbeiderstanden, bragte hende i Forening med hendes Naturs medfødte Idealisme til at opfatte og fremstille Arbeidercharakterer fra den ideale Side. Heraf opstod en Række Romaner, i hvilke den tidligere Contrast mellem en egoistisk forhærdet og en uegennyttig

Mandstype indenfor samme Klasse afløses af Contrasten mellem den idealiserede og overlegne Repræsentant for den fjerde Stand og en mere eller mindre egoistisk og af Samfundsopinionen afhængig Repræsentant for Borger- eller Adelsstanden.

Interessantest blandt disse Bøger ere de to, der skrive sig omtrent fra Aaret 1840, «Horace», i Anledning af hvilken George Sand for en Tid brouillerede sig med Revue des deux mondes, der negtede at optage Romanen, og «Le compagnon du Tour de France», den egentlige Arbeiderroman, der i sin Uskyld og Søndagsrenhed danner et mærkeligt Modstykke til Eugène Sue's kun lidet senere, grelle socialistisk-demokratiske Tendens-Romaner.

Jeg betragter «Horace» som en af de bedste Bøger, George Sand har skrevet. I Helten har hun med finere og dybere Studium end nogensinde før eller siden fremstillet den typiske unge Bourgeois under Julikongedømmet. Her lægger hun et Skarpsyn og en psychologisk Indsigt for Dagen, der ikke giver Balzac's det ringeste efter. En dyb Antipathi, der dog ingenlunde udelukker Overbærenhedens gode Lune, har inspireret hende. Overfor Horace har Proletaren Arsène den smukke Rolle; han har været Maler, har af Armod maattet gjøre sig til Opvarter paa en Café; men den afhængige Stilling har ikke nedværdiget ham. Hans simple Godhed, hans prunkløse Sjæleskjønhed gjør

ham til en af Digterindens mest tiltrækkende Skikkelser. Man troer paa ham.

Arsène er lieret med Bousingot'erne, den Kreds af unge Studenter, der i Trediverne overførte den romantiske Skoles Stil og Optræden i det politiske Liv. Man finder dem hyppigt afbildede i Datidens Lithografier med deres Robespierre-Veste, tykke Stokke, Voxdugshatte eller røde Fløils-Kasketter. De lignede i deres Ydre tydske Burschenschaftere, og vare Deltagere i alle Optøier, som havde en mod Juste-milieu Regimentet fjendtlig Charakter. George Sand tager med Varme deres Parti. «Ingen af disse Mænd, siger hun, der i sin Tid forstyrrede den offentlige Orden, bør nu rødme over at have havt nogle hidsige Ungdomsdage. Naar Ungdommen ikke kan vise det Store og Stolte, den har paa Hjerte, uden ved Angreb paa Samfundsordenen, saa maa denne Samfundsorden være saare slet.» Arsène kjæmper som en Helt og saares haardt under Arbeideropstanden d. 5te Juni 1832, der skildres med fuld Sympathi; og han udvikler sig i de følgende Aar til et ikke ringe politisk Dannelsestrin. Hans Læreaar have i denne Sammenhæng Interesse for os, fordi de give Forfatterinden Anledning til uforblommet at lægge sine Sympathier for Dagen. Den Mand, Arsène især beundrer, er Godefroy Cavaignac. George Sand charakteriserer ham og hans Venner, Selskabet «Les amis du peuple».

«Deres Ideer», siger hun, «betegnede idetmindste et stort Fremskridt ud over Restaurationstidens Liberalisme. De andre Republikanere tænkte altfor meget paa at styrte Kongedømmet, ikke nok paa at grundlægge Republiken, Godefroy Cavaignac derimod tænkte paa Folkets Frigjørelse, paa gratis offentlig Undervisning, paa almindelig Stemmeret, paa progressiv Omændring af Eiendomsforholdene o. s. v.» Horace's Hjertenskulde og Bornerthed røber sig blandt Andet ved hans haanligt affeiende Domme om Saint-Simonismen, der for ham er blot Charlataneri; han forstaaer Intet af det Værdifulde i dens Opfattelse af Kjønnenes Stilling til hinanden og maa derfor finde sig i at vises til Rette og det med sikker Overlegenhed af en ung Syerske, der lever sammen med hans Ven, en fortræffelig ung Læge, og der betragter dette deres Samliv som «det i Sandhed religiøse Ægteskab.»*) — Der er her ganske sikkert rørt ved langt flere Problemer end Forfatterinden har kunnet løse, men selve Sysselsættelsen med Tidens Opgaver og Tanker har givet hendes Roman en kraftig og tiltrækkende historisk Farve. Det var jo heller ikke hendes Sag som Romanforfatterinde at løse sociale Problemer, men at vise hvorledes de satte Hjerterne og Tankerne i Bevægelse selv

*) Man se Kapitlerne VI, X, XIV, XX.

hos forelskede unge Kvinder og selvtilfredse eller sandhedssøgende unge Mænd.

Hvad jeg beundrer i «Le Compagnon du Tour de France», der som Roman staaer tilbage for «Horace», er især den Følelsens Friskhed, af hvilken den er udsprungen. At føle sit Hjerte svulme og brænde af Medfølelse med Samfundets Ulykkelige, at føle sig trykket af enhver Begunstigelse, Skjæbnen har skjænket En forud for de Andre, det er Noget, som mangen en Tyveaarig kjender til. Men endnu henved Fyrretyveaarsalderen at hungre og tørste efter Retfærdighed for Andre, at føle sig ude af Stand til med Ro at see det Aag, som hviler paa uskyldige Nakker, ude af Stand til at lade være med Grublen efter en anden Orden, en anden Moral, end den, med hvilken Samfundet omkring En synes nøiet, og det i den Grad, at man skammer sig ved at sove, adsprede sig, føle sig lykkelig for nogle Øieblikke — det er det i Sandhed Sjældne, og dog er det denne Følelse, som har tvunget George Sand til at skrive denne Bog. Af hvilken Kjærlighed til «Folket» er den ikke baaren, og til Folket, som det er, det Folk, som drikker og begaaer Voldsomheder, ikke mindre end det, der arbeider og gjør Fremskridt i Kundskab — en Kjærlighed saa stor, at det er Forfatterinden umuligt at skildre eller dvæle ved de Laster, sem hun selv har Øie for og nævner! (Man se Dialogen i Kap. XXV.) Den Tanke,

der ligger bagved den hele Bog, lader sig maaske kortest udtrykke med en Vending, der forekommer etsteds i Romanen: En Adelsmand, der hylder det gamle Løsen: Alt for Folket, Intet ved Folket! fordi Folket selv vilde være paa engang Part og Dommer, ifald det skulde føre sin egen Sag, faaer af sin unge Datter Svaret: Og ere vi da ikke i samme Tilfælde?

Kort efter at have forfattet denne Bog kastede George Sand sig ind i den praktiske Politik. Hun havde siden sit Brud med Revue des deux mondes sammen med Pierre Leroux, Viardot, Lamennais og den polske Digter Mickiewicz udgivet «Revue indépendante»; nu grundede hun i 1843 med nogle Venner i hendes Egn det republikanske Provindsblad «L'éclaireur de l'Indre», hvilket ogsaa Lamartine ydede sin Bistand. Heri talte hun snart Hovedstadsarbeidernes, snart Landbo-Arbeidernes Sag (Artiklen om Bagersvendene i Paris, Brevene fra en Schwarzwalder Bonde), 1844 erklærede hun sig i den store Afhandling «Politik og Socialisme» ubetinget for Socialist. Da Revolutionen i 1848 udbrød, var hun fuldtmoden til at deltage i den: hun udgav en kort Tid Ugebladet «La cause du peuple», skrev «Et Ord til Middelklasserne» og de berømte «Breve til Folket», endelig Bulletin'erne for den provisoriske Regjering. I Aarets Løb antog under Indtrykket af de truende Farer hendes republikanske Socialisme en næsten

fanatisk Form. I Artiklen »La majorité et l'unanimité«, i hvilken hun umiddelbart før Valgene til den constituerende Nationalforsamling opfordrer Vælgerne til frisindede Valg, ender hun — trods mange Omsvøb og Omskrivninger — med Truslen om, at dersom de Valg, der fremgaae af den almindelige Stemmeret, ikke falde ud, som de folkelige Interesser fordre, er endnu Appellen til Vaabnene tilbage.*) Det er lærerigt at see denne Folkesouverænitetens Beundrerinde komme til dette despotiske Resultat; det viser, hvilken vild og mandig Energi, der boede i den geniale Kvinde; det var den samme ubøielige Kraft, der gav hundrede Romaner efter hinanden Liv, som her ytrede sig i den praktiske Alliance med Ledru-Rollin og Louis Blanc, de Mænd, der nøiedes med at tænke hvad hun, mere uforbeholden, gav Luft i Ord.

Det var især Lamennais, gjennem hvem den

---

*) Man nyde det kostelige kvindeligt naive Hykleri i følgende Passus: Elle se sent, elle se connaît maintenant, la voix unanime du peuple. Elle vous réduira tous au silence, elle passera sur vos têtes comme le souffle de Dieu, elle ira entourer votre représentation nationale, et voiçi ce qu'elle lui dira: „Jusqu'içi, tu n'étais pas inviolable, mais nous voiçi avec des armes parées de fleurs et nous te déclarons inviolable. Travaille, fonctionne, nous t'entourons de quatre cent mille baïonnettes, d'un million de volontés. Aucun parti, aucune intrigue n'arrivera jusqu' à toi. Receuille-toi et agis."

demokratiske Ideestrøm kom til Victor Hugo. Alt i hans Hovedværk «Essai sur l'indifférence» havde Spirerne ligget til Opløsning af det Autoritetsprincip, han i sin Ungdom saa begeistret havde forfægtet. I August 1832 var hans Lære bleven fordømt af Paven.*) Allerede fra Hugos Ynglingealder havde Lamennais staaet i det inderligste Forhold til ham. Da Hugo som ganske ung paa Opfordring af Abbeden af Rohan søgte sig en Skriftefader, var han først gaaet til Frayssinous, den engang saa uforsagte og opofrende Geistlige, der nu var avanceret til parisisk Modepræst,**) men da han følte sig frastødt af dennes verdslige Raad og Vink, havde Abbeden kjørt ham til en lille, svag og spinkel Mand med et gult Ansigt, en Høgenæse og et Par smukke urolige Øine, grovt og fattigt klædt med blaa Uldstrømper og tunge Sømsko. Det var den berømte Lamennais.

Begges klerikale og conservative Ideer modificeredes i Løbet af de Aar, der gik forud for Julirevolutionen, og de sloge næsten samtidigt om. En Aften i September 1830 kom Lamennais ind til Hugo og traf ham skrivende. — Jeg forstyrrer? sagde han. — Nei, men hvad jeg skriver, vil De ikke synes om. — Lad mig ligefuldt høre.

*) Se „Reactionen i Frankrig" 298—331.

**) Om Frayssinous se „Reactionen i Frankrig" 89.

— Hugo læste disse Linier for ham af sin «Journal d'un révolutionnaire de 1830»:

«Republiken, som endnu ikke er moden, men som vil omfatte hele Europa om et Aarhundrede, betyder, at Samfundet er sin egen Souveræn. Det beskytter sig selv som Borgervæbning, dømmer sig selv som Jury, styrer sig selv som Commune, regjerer sig selv som Folkerepræsentation. Kongedømmets fire Lemmer: den staaende Hær, Domstolene, Bureaukratiet og de Kongevalgte ere for denne Republik kun fire generende Udvæxter, som hurtigt ville visne bort og døe.»

«Der er en Sætning for meget,» sagde Lamennais, «den at Republiken endnu ikke er moden. De sætter den i Fremtiden, men vi burde have den strax.»

Faa Aar senere var Lamennais' Frafald fra Pavedømmet fuldbyrdet. For at vise at han ikke brød med Paven af Vantro, men i Kraft af en ny Forvisning var det, at han gav sit berømte Manifest Navn af «En Troendes Ord» (1833).

Man har sagt, at siden Bogtrykkerkunstens Opfindelse har ingen Bog gjort en saadan Opsigt. Den udkom i et Par Aar i 100 Oplag, blev eftertrykket i flere Lande og oversat i næsten alle Sprog. Det var en i halvt gammeltestamentarisk, halvt christelig Stil holdt Fordømmelsesdom over Kongemagten i Europa, over Paven og Præsterne, over dem, der havde hidført Polens Undergang

og Italiens Trældom og over det egennyttige Bourgeois-Regimente i Frankrig selv. Det er et Værk af ægte præstelig Veltalenhed, en Bog, fuld af Pathos og fattig paa Psychologi, der kun fordømmer og priser, kun maler med to Farver, Helvedes-Sort og Himmerigs-Hvidt; men Følelsens Varme, Sindets Renhed og Skjønhed hos dens Ophavsmand har meddelt den en sjelden Tiltrækning; den virker som et Værk af en fra Graven opstaaet Profet fra det gamle Judæa.

Herpaa fulgte i 1837 «Le livre du peuple» i samme Aand. Man kastede den dristige Abbed i Fængsel; men fra Fængslet sendte han Bog paa Bog ud i Verden: «Une voix du prison», «Du passé et de l'avenir du peuple», «De l'esclavage moderne», alle forfattede i Saint-Pélagie. Saa døer han — tre Aar før Februarrevolutionen — midt under den heftigste Agitation.

Som Prøve paa hans Stil her nogle Fragmenter:

«Lader Eder ikke bedrage af tomme Ord. Mange ville søge at overtale Eder til den Tro, at I virkelig ere frie, fordi de have skrevet Ordet Frihed paa et Blad Papir og have slaaet det op paa Gadehjørner. Men Friheden er ikke en Plakat, man læser paa et Hjørne. Den er en levende Magt, som man føler indeni sig og udenom sig. Den Undertrykker, som dækker sig med dens Navn, er den værste Undertrykker af alle. Han

føier Løgn til Tyranni og Vanhelligelse til Uret, thi Frihedens Navn er helligt. Vogter Eder for dem, der sige Frihed, Frihed og nedbryde den ved deres Gjerning!» . . .

«Bonden bærer Dagens hele Vægt, udsætter sig for Regn, for Sol, for Storm i den Hensigt ved sit Arbeid at forberede den Høst, som til Efteraaret skal fylde hans Lade.

Retfærdighed er Folkenes Høst.

Haandværkeren staaer op før Daggry, tænder sin lille Lampe og plager sig uden Rast for at tjene en Smule Brød til sig og sine Børn.

Retfærdighed er Folkenes Brød.

Kjøbmanden skaaner sig ikke for nogen Anstrengelse, klager ikke over nogen Møie, opslider sit Legeme og glemmer Søvnen for at samle sig Rigdom.

Friheden er Folkenes Rigdom.

Sømanden farer over Havet, udsætter sig for Stormene, Skjærene, Kulde og Hede for at sikre sig Hvile for sine gamle Dage.

Friheden er Folkenes Hvile.

Soldaten underkaster sig de haardeste Savn, vaager og kjæmper og giver sit Blod for det, han kalder Hæder.

Friheden er Folkenes Hæder.

Hvis der skulde være et Folk, som agter Retfærdighed og Frihed ringere end Bonden sin Høst, Haandværkeren sit Brød, Kjøbmanden sin Rigdom og

Soldaten sin Hæder, saa reis en høi Mur omkring dette Folk for at ikke dets stinkende Aande skal forpeste Luften i Europa.»

«Unge Soldat! Hvor gaaer Du hen?

Jeg gaaer bort at kjæmpe for Retfærdigheden, for Folkenes hellige Sag, for Menneskeslægtens evige Rettigheder, imod Tyrannerne og for Frihed.

Gid dine Vaaben maa være velsignede, unge Soldat!

Unge Soldat! Hvor gaaer Du hen?

Jeg gaaer bort for at omstyrte de Skranker, der skille Folkene og som hindre dem i at kaste sig i hinandens Arme som Brødre, der burde leve endrægtige i gjensidig Kjærlighed.

Gid dine Vaaben maa være velsignede, unge Soldat!

Unge Soldat! Hvor gaaer Du hen?

Jeg gaaer bort for at befrie Tanken, Ordet, Samvittigheden fra Menneskers Tyranni.

Velsignede, syvfold velsignede være dine Vaaben, unge Soldat!»*)

Abstracte og enstonige ere disse Udsagn og Omkvæd ganske vist, men prægede af den Veltalenhed, som gjør et uhyre Indtryk paa Menigmand, og man seer at disse revolutionære Stem-

---

*) Paroles d'un croyant, Kap. XX, XXXVI, og XXXIX.

ningsudbrud ikke mangle meget i at være ren Poesi. De blev det hos Hugo.

Læser man hans Digte fra Fyrrerne føler man, hvorledes han med sit Digterøre hører Revolutionens Gang og dumpe Larm under Jorden og aner, at den vil aabne sit Krater i Paris. Alt i Fortalen til «Efteraarsbladene» lyder hans Klage over England, som forvandler Irland til en Kirkegaard, over Fyrsterne, som gjøre Italien til et Galeislave-Fængsel, over Czaren, som befolker Siberien med Polen. Allerede der taler han med Henblik paa Saint-Simonismen om de gamle Religioner, der skyde Ham, og om de nye, der fremstamme deres halvveis sunde, halvveis falske Formler. Og lige fra den Tid af optræder han i alle sine Værker som Talsmand for Folkenes Frihed, for Demokratiet og for Humanitetens Religion. Han var som Dramatiker begyndt med en blot Revolution af Kunstformen. Men snart gav han sig til at bruge Dramet i sine Ideers Tjeneste, ganske som Voltaire i det forrige Aarhundrede havde anvendt Tragoedien til Organ for sine. Et af hans Dramer (Le roi s'amuse) er et Angreb paa den vilkaarlige Kongemagt, rettet mod den brutaleste af Frankrigs kronede Vellystninge, Frants den Første, et andet («Angelo»), hvis Fortale er rent saint-simonistisk, stiller Kvinden i Samfundet og Kvinden udenfor Samfundet op imod hinanden, tillægger den omvankende Skuespillerinde

Dyder, som den fornemme Dame mangler, og giver dem hver sin Idealitet, et tredie («Ruy Blas») er den laveste Stands symbolske Tronbestigning. I Molières «Les Précieuses ridicules» var Lakaien behandlet som et Dyr eller en Ting, der, hvor godt Hoved han end er, kan regaleres med Stokkeprygl, selv naar han kun har adlydt sin Herre; kort før den store Revolution havde Scapin forvandlet sig til Figaro, der endnu i Livreet tumler det fine Herskab; i «Ruy Blas» har Tjeneren, det vil sige Folket, kastet sit Livrée, griber Magten og regjerer. — Selv om man har Blik for disse Dramers store Svagheder, kan man glæde sig ved at indaande det Pust af store Ideer, som gaaer igjennem dem.

Hugo er af Naturen en saa dogmatisk Aand, at enhver Ideeverden, i hvilken han i Aarenes Løb er indtraadt, gjerne har krystalliseret sig for ham til et System af Doctriner. Til hans Humanitetens Lovbog har fra hans Ungdom af Kampen mod Dødsstraffen hørt. Han har leveret digteriske Indlæg mod den i «Le dernier jour d'un condamné» og «Claude Gueux», han har bekjæmpet den praktisk i Brev paa Brev, Manifest paa Manifest; han har personligt bedet for de Dødsdømtes Liv, har talt deres Sag til franske Konger og fremmede Juryer. Ere Meningerne end meget delte om Betimeligheden af Dødsstraffens Ophævelse for vulgære Mordere, saa har Hugo's Bestræbelser

for at frelse politiske Forbryderes Liv Krav paa udelt Sympathi. Mere end eet Menneskeliv har han reddet. For at nævne det mest kjendte Exempel, saa frelste han ved sin Forbøn i fire rørende Verslinier til Louis-Philippe Aarhundredets ædleste Revolutionær Armand Barbés fra Skafottet. En saadan Handling bøder paa megen vidtsvævende Pathos og nogen doctrinær Humanitet.

Det skjønneste og det eneste adæquate Udtryk for Frankrigs største Lyrikers Ideeliv maa man dog selvfølgelig søge i hans Lyrik. Alt hvad han i sin første Periode har frembragt i det dramatiske Fag, i sin anden (der falder udenfor vor Ramme) i Romanfaget er for lidet betydende at regne i Sammenligning med de udødelige Poesier fra Trediverne og Fyrrerne, som findes samlede i de to Bind Digte, der føre Titlen «Les Contemplations». Her er da ogsaa hans Fremskridtstro, hans politiske Overbevisning, hans sociale Forhaabninger, hans religiøse Følelsesliv iklædt den Kunstform, der ene passer for dem. Denne Kunstform lader sig ikke opløse eller omskrive, man maa glæde sig over den i Originalen.

Med Sandhed kunde Hugo i denne Digtsamling udbryde: Jeg har med Bøger, i Skuespil, paa Prosa og i Vers talt de Smaas og de Elendiges Sag; jeg har prædiket Mildhed mod alle dem, som Menneskeheden fordømmer; jeg har fordret Rettigheder for Kvinden og for Barnet; jeg

har raabt: Giv dem Kundskab, giv dem Ord, giv dem Skrift! Jeg vilde suge Fængslet op i Skolen.*)

Men, klager han, bestandig mødte jeg det frygtelige Igaar, der vil opsluge Imorgen. Neppe har man det Sorteste af Rædslerne bag sig, neppe har man gaaet et Skridt, ikke bort fra det Slette, men bort fra det Værste, før den gamle Tid kommer igjen, og bider os i Hælen og tilraaber os sit Stands!

Man standsede ikke, og Aaret 1848 løb med sin lange, rullende og rensende Torden over Europa. Det kom, 1848, Jordskjælvets Aar, Folkebefrielsens Aar, de heltemodige Kampes og ak! de romantiske Naiveteters Aar. Digtere og Sværmere istedenfor Statsmænd ved Frankrigs Ror;

---

*) Marquis, depuis vingt ans je n'ai, comme aujourd'hui
Qu'une idée en esprit: servir la cause humaine.
La vie est une cour d'assises; on amène
Les faibles à la barre accouplés aux pervers.
J'ai dans le livre, avec le drame, en prose, en vers
Plaidé pour les petits et pour les misérables,
Suppliant les heureux et les inexorables;
J'ai réhabilité le buffon, l'histrion
Tous les damnés humains, Triboulet, Marion,
Le laquais, le forçat et la prostituée
. . . .
J'ai réclamé des droits pour la femme et l'enfant
J'ai tâché d'éclairer l'homme en le rechauffant
J'allais criant; Science! écriture! parole!
Je voulais résorber le bagne dans l'école.

saint-simonistiske, nychristelige, poetiske Ideer istedenfor politiske i Frankrigs Raad! Hvor talende er ikke et saadant lille Træk som det, at en af den provisoriske Regjerings første Handlinger var den paa Forslag af Lamartine at erklære Negerslaveriet for ophævet! I Revolutionen af 1848 udmunder det romantiske Frankrigs Ideestrøm.

XXXIV.

Naar man overskuer en Litteratur en halv Snes Aar efter at et stærkt Gjennembrud har fundet Sted, i det Øieblik, da den nye Epoches Hær har vundet Slaget, da bliver man tilmode, som saa man ud over en Valplads. I de Seirendes Triumfraab blander sig for Ens Øre Lyden af dæmpet Klage. Jeg tænker ikke paa de Veraab, som komme fra de Slagne paa Tilbagetoget; de have fortjent deres Nederlag og deres bankede Trøie indgyder mig ingen Medfølelse; men jeg tænker paa Seirherrernes Saarede og Glemte. Thi ogsaa de litterære Kampe have deres Savnede og Dræbte. Det har sin Interesse at foretage en Gang over Valpladsen og kaste et Blik paa dem, som i Slægten fra 1830 reves bort i deres Ungdom og Kraft, eller dog saaredes saa haardt, at de siden, knækkede og stumme, henslæbte en nedbrudt Existens.

Det litterære Liv er jo saaledes beskaffent, at af hundrede, der træde ind paa Rendebanen og begynde Løbet, komme neppe to eller tre til Maalet. De Andre ligge udmattede langs ad Veien. Først bukke de Stakler under, hvis Evner ligefrem ikke sloge til, de fragmentariske Talenter, der joges ind paa denne Bane af Haabet om Ære og Held og som løbe i en Taage af lysende Illusioner, indtil Benene styrte sammen under dem, og de vaagne paa Hospitalet. Saa falde alle de tidt fortrinligt Begavede, der mangle den særegne Complication af Evner, som udfordres for at gjøre sig gjældende i det Samfund, hvori de leve, de, som ikke formaae at tilpasse sig efter de omgivende Forhold, end mindre besidde den endnu større Kraft, at skjære Samfundet til, indtil det passer for dem, og som beseires af de mere eller mindre behændige Middelmaadigheder, i hvilke det store Publicum erkjender Kjød af sit Kjød, Blod af sit Blod.

Allerede selve Arbeidets Art tilintetgjør Mange: et Arbeid, som efter sin Natur ikke kjender nogen Søndag; som brænder Nervesystemet op; som ikke kan drives i Mag, fordi kun det, som ikke er frembragt i Mag, virker paa den Læsende med noget af den Sindsbevægelses Kraft, som den Skrivende følte, og et Arbeid, der som Regel er et af dem, der lønner sig allerslettest — et Arbeid af rent aandelig Art, som forfiner og mod-

tageliggjør den Arbeidendes Sandse- og Følelsesliv langt ud over Omgivelsernes, og som dog indlemmer ham i disse Omgivelser, bundet af de samme Regler og Convenienser som de Andre. Deraf hos Mange en Tørst efter Liv, efter rige og fine Indtryk, som ikke lædskes, som fortærer Brystet eller Marven, og som Verden da kalder Svindsot, Tæring eller Galskab.

Andre tilintetgjøres af de Vanskeligheder, der ere uopløseligt forbundne med Skribentens Stilling. Samfundets Ligevægt beroer i ethvert givet Øieblik paa en stiltiende Overenskomst om at den hele og fulde Sandhed ikke udskriges. Men naar der nu ikke desmindre ved en Anomali i Samfundet gives et Væsen, hvis eneste Bestilling og Betydning er den at sige den hele og fulde Sandhed, Digteren, Skribenten overhovedet, som under Straf af at blive en behagelig Mand, en Nittengryn, maa sige Sandheden, saa seer denne Mand sig stadigt stillet overfor det Dilemma, enten at fornegte det, han bør sige — og denne Fornegtelse sløver og ubrugbargjør ham — eller at vove den aabne Udtalelse, der let kan blive ham yderst farlig, idet den skaffer ham de frygtelige Fjendskaber, som kun ere mulige i Litteraturen, Fjendskaber, som have tusinde Raabere for deres Mund, ifald de ville tale, tusinde Kneble til deres Raadighed, ifald de ville tilveiebringe Taushed om hans Navn, og for den, hvis Liv beroer paa Navn-

kundighed, er ingen Fare større end den, at han kan bukke under for det hyklerske og lydløse Mord med Taushedens Vindbøsse.

Men alle Anstrengelser, Farer og Vanskeligheder maatte nødvendigvis fordoble sig i en Periode, som 1830-Tidens, hvor som ved et Trylleslag en hel Gruppe af rige Talenter opstod samtidigt, hvor Alt, hvad der havde Aand og Fantasi, følte sig draget til Poesien og Kunsten, hvor den Hæder, der ad kunstnerisk Vei kunde vindes, straalede saa tillokkende for Ungdommens Øine, som under Napoleon Krigshæderen, og hvor det dog var vanskeligere end nogensinde ikke at overstraales, hvor endelig Had til de banede Veie og det rolige, borgerlige Liv betragtedes som Betingelse for at kunne udrette noget i Kunsten, medens Løsenet var at elske og elskes med fortærende Lidenskab, skrive et Mesterværk, foragte eller frelse Menneskeslægten og døe.

Naar man lader Blikket glide hen over denne Valplads, hvor de Uberømte have udaandet, saa ligge de stakkels glemte Talenter der i tætte Rækker. Der er rige, kraftigt udviklede Begavelser, som Eusèbe de Salles (født i Marseille 1801), Greve, Læge, Orientreisende, Professor i Arabisk, hvis Roman «Sakontala à Paris» (1833) er en af Periodens talentfuldeste og originaleste psychologiske Skildringer, og som aldrig med nogen af sine Bøger opnaaede endog blot et andet

Oplag, endsige Anseelse og Ry, og det skjøndt han blandt sin Ungdoms Minder havde en Søndagaften hos Nodier, hvor han og Hugo i lige Grad vare Dagens Helte. — Der er Regnier-Destourbet, hvis Roman «Louise», som er tilegnet Janin og maaskee skylder ham noget, behandler et pinligt Stof med Aandsoverlegenhed og Finhed. — Der er Charles Dovalle, som faldt i Duel kun tyve Aar gammel, men hvis Digtsamling «Le Sylphe» allerede røbede et Talent, som Victor Hugo med Varme anerkjendte og som han priste efter Digterens Død. — Der er Eugène Hugo, Victors ældre tungsindige Broder, hans tro Kammerat og Ven, der udrustet med en beslægtet om end meget ringere lyrisk Evne gjorde Romantismens første Felttog med ved hans Side, men som allerede 1837 døde i Vanvid. — Der er saa distingueret og adeligt et Talent som Fontaney's sporløst glemt. Digteren var en af Hugos Trofaste, en Tidlang Legationssecretær i Madrid, en stolt, discret og fin Natur. I sin Novelle «Adieu» (Revue des deux mondes 1832) har han fortalt et af sit eget Livs smertefulde, romantiske Eventyr; i George Sand's Levnet er den Hjertesorg antydet, der i 1837 voldte hans Død. — Der er fine, zarte lyriske Begavelser som Félix Arvers, hvis Navn nu kun knytter sig til en yndefuld Sonet, eller som Labenski, af hvem kun en Ode erindres, eller som Ernest Fouinet, der skrev Sonetten «A deux heureux» i Marginen

af den Udgave af Ronsard, som alle Skolens Digtere paa Sainte-Beuves Foranledning skjænkede Victor Hugo, og til hvis poetiske Udstyrelse de alle gave Bidrag. Er han end nutildags helt glemt, saa burde dog den Linie af ham frelses fra Forglemmelse:

Pour que l'encens parfume il faut que l'encens brûle.

Thi at Røgelsen maa gløde for at kunne dufte, det er i en Sætning hele Romantismens Poetik. — Man finder stakkels saint-simonistiske Poeter som Poyat, Satirikere som Théophile Ferrière, der skrev Spotterier over de unge Romantikeres Udskeielser i Stil med Gautiers «Les Jeune-France» og som i sin «Lord Chatterton» gav de Vigny's Drama en parodierende Fortsættelse. — Man møder endelig Navne som Ulric Guttinger's, der nu ene og alene huskes, fordi Musset i sine første Poesier har tilegnet ham et ungdommeligt beundrende Digt.

For imidlertid at give et nogenlunde levende Indtryk af disse Skjæbnens Stedbørn vil jeg opholde mig saa længe ved nogle Enkelte, som der behøves til at tegne deres Fysignomi og derigjennem fra en ny Side Tidens; thi Tidsalderens Charakter afpræger sig tidt med mærkværdig Tydelighed netop i dem, der paa Grund af Extravagance eller Bizarritet ikke formaaede at trænge igjennem.

Den første, jeg vil nævne er Ymbert Galloix, ikke fordi han er en Størrelse, men fordi han er en Type. Han var en fattig Yngling fra Genf, Søn af en Skolelærer, med en fortrinlig Dannelse og ualmindelige Evner, som uden Penge nok i Lommen til blot en Maaneds Underhold reiste fra sin Fødeby til Paris, draget af Rygtet om Romantismens Seire, længselsfuld efter at see alle de Mænd nær ved, for hvem han i Afstand havde sværmet, og om muligt blive anerkjendt som deres Ligemand.

Hans første Veie i Paris gik ud til Arsenalet, til Charles Nodier, den nye Skoles Patriarch, til Hugo, dens Høvding, til Sainte-Beuve, dens Fanebærer. Hugo har beskrevet hans første Besøg; jeg sammentrænger Skildringen:

«Det var i October 1827, en kold Morgenstund, at en høi ung Mand traadte ind til mig. Han havde en hvid, temmelig ny Overfrakke paa og en gammel Hat. Han talte til mig om Poesi; han havde en Rulle Papir under Armen. Jeg bemærkede, at han med en vis Forlegenhed skjulte sine Fødder under Stolen. Han hostede lidt. — Næste Dag regnede det i Strømme; den unge Mand kom igjen. Han blev tre Timer og talte yderst oprømt om de engelske Digtere, som han kjendte bedre end jeg; han sværmede for Søskolen. Han hostede meget. Han skjulte bestandig sine Fødder under Stolen. Tilsidst mærkede jeg, at

der var store Huller i hans Støvler og at hans Saaler trak Vand. Jeg vovede ikke at tale til ham derom. Han gik sin Vei uden at have talt om Andet end om de engelske Digtere.»

Han ilte altsaa til Frankrigs første Forfattere. Hans Ord, hans Vers røbede, at der boede noget i ham; han blev vel modtaget, endog hjulpet, og hans Breve til Genf røbe en uskyldig Forfængeligheds Tilfredshed ved at kunne meddele, hvilke Aander der optoge ham som deres Lige, og hvilke berømte Venner han havde faaet. Men samtidigt nedbrødes han af Melancholi: Han passede ikke ind i det Samfund, hvor han var født. Hans Livs Sorg var den besynderligt klingende, men virkelige, der som en Mani, en fix Idee vender tilbage hos ham, Sorgen over ikke at være født som Englænder. Han følte, at hans Sindelag passede ind i den engelske Litteratur, ikke i den franske; han læste Engelsk fra Morgen til Aften og drømte kun om at samle sig saa mange Penge, at han kunde reise til London og blive Digter i det engelske Sprog. Da man et Aar efter hans Ankomst til Paris, fandt ham liggende død paa Sengen i hans uhyggelige Værelse, undergravet af Fortvivlelse og Nød, holdt han en engelsk Grammatik i Haanden.

Man høre Tonen i hans Breve: «O min eneste Ven! hvor de ere ulykkelige, som ere fødte ulykkelige . . . Jeg havde et Feberanfald igaar-

aftes . . . Siden jeg er her, har min Kval antaget fem til sex Former, men Midtpunktet i min Ulykke er det, ikke at være født i England. Jeg beder dig, le ikke ad mig, jeg er saa ulykkelig. Vel er jeg nu traadt i Venskabsforhold til de mest udmærkede Forfattere, og vel har jeg i Selskab undertiden nogle Øieblikkes overfladiske Glæde, naar jeg gjør Lykke med mine Vers, og jeg kan være beruset af disse en Aftens, et Øiebliks smaa Triumfer; men dog er Grunden i mit Sjæleliv ikke blot Ulykke, men en tør Kræft. Der løber smeltet Bly i mine Aarer. Hvis man kunde see ind i min Sjæl, vilde man have Medlidenhed med mig. Se, England har Alt, halvtredsindstyve Digtere, der have ført et eventyrligt Liv og hvis Bøger ere fulde af Indbildningskraft; i Frankrig er der ikke tre. Og da vilde jeg have havt et Fædreland, som jeg havde elsket lige indtil dets Fordomme; der er saa megen Poesi i Englands gamle Sæder . . . En engelsk Dame, som giver mig Timer, siger mig, at jeg efter to Aars Forløb meget godt kan skrive paa Engelsk.»

Det er en rørende Illusion. Den stakkels Fyr, der endnu ikke fuldt beherskede sit eget Sprog, hvis Oder let bleve stakaandede, hvis Vers, hvor kunstnerisk de end slebes til, manglede Duft, drømte om i Løbet af et Par Aar at kunne skrive et fremmed Sprog med Farve og Glands. Snart tabte han Tilliden til sine Evner og dømte selv

sin Poesi langt haardere end den dømtes af andre og langt haardere end den fortjente. Han trak sig tilbage til sig selv, vilde Ingen mere see, ikke mere høre tale om Omverdenen. Han var kommen fra Genf med Interesse for Alt og Alle, med begeistret Selvtillid. I Paris gav han sig til at bortødsle sit Talent i Samtaler, i Disputer — en farlig Ting — indtil han tilsidst ikke mere havde een uberørt, jomfruelig Idee i sit Hoved. Saa udførte han Arbeider for Boghandlerne, skrev Recensioner, Biografier, til han væmmedes derved. Da han i sit 22de Aar udaandede, havde han længe levet i den dybeste Ligegyldighed for Omverdenen og uden nogen Tro til sit eget Talent. Han lod sig døe.*)

Jeg gaaer over til mere gediegne og betydelige Aander. Jeg vælger tre: Louis Bertrand, Petrus Borel og Théophile Dondey. Det er Navne, som da Digterne, der bar dem, var ilive, ikke kjendtes af noget Publicum, men som nu kjendes af mangen en Litteraturelsker i og udenfor Frankrig. Deres Bøger optrykkes i Luxusudgaver paa hollandsk Papir, og Originaludgaverne betragtes, især siden Charles Asselineau har gjenvakt Interessen for dem, som Værdipapirer, hvis Værd bestandig

*) Ymbert Galloix: Poésies posthumes udkom i Genf 1834. Her er ved en Feiltagelse — thi et Plagiat vilde det være urimeligt at antage — Sainte-Beuves Digt „Suicide“ optaget blandt Galloix's.

stiger. I levende Live kunde de stakkels Fyre efter faa Aars Forløb ikke mere finde nogen Forlægger; nu efterlignes samvittighedsfuldt selv Vignet og Titelblad paa deres første Skrifter, der i Salgskataloger noteres med Tilføielsen «sjelden og kostbar».

Louis Bertrand, født 1807 i Dijon, som han saa smukt har besunget, mest kjendt under Pseudonymet Gaspard de la Nuit, repræsenter i den romantiske Gruppe mere fuldstændigt og mere udpræget end nogen anden en Hovedside af Skolens Bestræbelser, Prosastilens Fornyelse. Medens hans Samtidige vare fremstormende og lidenskabelige, udviklede han i sin Fødeby en Billedskjærers eller Guldsmeds Kunst i Sprogets Behandling. Ingen havde det Had som han til den gjængse Vending, det fortærskede Udtryk. Han har, før han skrev, ligesom rystet alle Sprogets Ord gjennem et Sold, udrenset alle de Ord, hvis Klang var dump, hvis Farve var sløvet, hvis Præg var slidt, og i sin Kunsts Tjeneste kun anvendt dem, der havde malerisk Værd og musikalsk Valuta. I et Digt maa der, for Rims og Rhytmes Skyld, altid være nogle Flik-Ord — saa faa som muligt — Bertrands Kunst beroer paa, at ethvert fyldende eller snyltende Ord er banlyst af hans Stil. Hans Livs Arbeid tilhører en Genre, som han har opfundet og som er død med ham; han har i Prosa skrevet ganske smaa, aldrig mere end et Par

Sider optagende Skildringer snart i Rembrandt's, snart i Callots, snart i Fløiels-Breughels, snart i Gerard Dow's, snart i Salvator Rosa's Manér; de bedste iblandt dem ere fuldendte som et Billed af disse Mestre.

I 1828, i den romantiske Bevægelses første, rent upolitiske Periode var han med at grunde et litterært Organ i sin Fødeby. Bertrands Bidrag til «Le Provincial» vakte de store Pariseres, Chateaubriands, Nodiers, Victor Hugo's Opmærksomhed, og snart droges han saaledes til Hovedstaden, at han bestandig laa paa Reise mellem Dijon og Paris. Han holdt sit Indtog kun 21 Aar gammel en Søndagaften hos Charles Nodier, hvor han fik Lov at læse en Ballade høit. Her gjorde han Bekjendtskab med dennes hele Kreds, men tyede især til Sainte-Beuve, der blev hans Raadgiver; hos ham boede han under sine korte Ophold i Paris, og ham gav han sine Manuscripter i Forvaring. Han var keitet som en Provindsbo og exalteret som en Dilettant, men man anede Poeten, naar man saa Ilden i de smaa, sorte Øines sky og flakkende Blik.

Strax efter Julirevolutionen kastede Bertrand sig ind i Politiken og sluttede sig til den yderligst gaaende Opposition. Som ægte Søn af en af Republikens og Keiserdømmets gamle Soldater gav han den krigerske Enthousiasme, han hidtil var brændt inde med, Luft i Polemik mod det her-

skende Bourgeoisie. Han var kun 23 Aar gammel, og et Blad af Modpartiet havde taget Anledning af hans Ungdom til at behandle ham dobbelt haanligt. Han tvang Redacteuren til i Bladet selv at optage et Svar, hvori det hedder: «Jeg foretrækker Eders Haan for Eders Ros. Eders Ros vilde være af saare ringe Betydning efter det Bifald, hvormed Victor Hugo, Sainte-Beuve, Ferdinand Denis o. fl. have opmuntret mit Talent. Da I tvinge mig til det, vil jeg overfor Eders Uforskammenheder citere nogle Ord, som Geniet selv har værdigedes at sende mig. Victor Hugo skriver til mig: Jeg læser Deres Vers høit i en Vennekreds som jeg læser André Chénier's, Lamartine's eller de Vigny's; det er umuligt i høiere Grad at være i Besiddelse af Formens Hemmeligheder o. s. v. — Saaledes skriver Hugo til den Mand, De vover at kalde en Commis. Det er sandt, at jeg ikke har den Ære at nedstamme fra en eller anden adelig Spytslikker, og at jeg ikke er valgbar eller Vælger [ɔ: ikke af de høitbeskattede]. Min Fader var kun en Patriot fra 1789, en Lykkeridder, som atten Aar gammel udgjød sit Blod ved Rhinen og som, halvtredsindstyve Aar gammel, havde tredive Aars Tjeneste, ni Felttog og sex Saar at opvise. Det er ogsaa sandt, at jeg er fattig; min Fader har kun givet mig Æren i Arv og sin Klinge, som De, Herr. Redacteur, ikke turde see dragen.»

Det er fransk Journaliststil fra 1832, visselig ikke beskeden, men ikke forknyt. Bertrand hørte til den Gruppe af unge Mænd, som hvis politiske Høvding Godefroy Cavaignac kan betragtes og som i Datidens Jargon fik Navnet «Les bousingots» (Matroshattene), de samme, hvem George Sand i «Horace» omtaler med Varme. Hos Bertrand var den republikanske Djærvhed mærkværdigt blandet med Romantismens yderste kunstneriske Overforfinelse.

Louis Bertrand naaede aldrig frem til at vinde Hæder. Han var begyndt for voldsomt, havde ikke opsparet sin Kraft. Fattig og overanstrængt af Arbeid for at ernære sin Moder og sin Søster døde han alt i 1841 paa et Hospital i Paris. David d'Angers, den store romantiske Billedhugger, der trofast havde siddet ved den Syges Seng, lod fra sit Hjem hente et fint hvidt Lagen at lægge Liget i, og han var den eneste som fulgte Bertrand til Graven.*) David satte ham et Mindesmærke; Sainte-Beuve og Victor Pavie udgav hans «Gaspard de la Nuit». I 1842 solgtes med Nød og Neppe tyve Exemplarer; men i 1868 har den romantiske Bibliofil Charles Asselineau foranstaltet en Luxus-Udgave.

---

*) Se David d'Angers sjælfulde Brev om Bertrands Død i Charles Asselineau: Mélanges tirés d'une petite bibliothèque romantique 181 ff.

Man læse som Prøve paa Bertrands Fortællemaade Stykket «Madame de Montbazon», hvis Motto af Saint-Simon's Memoirer lyder: Madame de Montbazon var en deilig Dame, som i forrige [det sextende] Aarhunrede i Ordets bogstavelige Forstand døde af Kjærlighed til Ridderen af la Rue der ikke elskede hende:

«Tærnen ordnede paa det lakerede Bord en Vase med Blomster og Kandelabrer med Voxlys, hvis Gjenskin faldt som røde og gule Glandspletter paa de blaa Silkegardiner ved den Syges Hovedgjærde.

Troer du, Mariette, at han kommer? — «Aa, fald dog i Søvn, Frue, sov dog lidt ind! — Ja, ja, jeg skal snart falde i Søvn for at drømme om ham gjennem hele Evigheden.

Man hørte Nogen stige op ad Trappen. «O hvis det var ham!» mumlede den Døende og smilede svagt, medens Livets Sommerfugl alt var ved at stige fra hendes Læber.

Det var en lille Page, som fra Dronningen bragte Fru Hertuginden Syltetøi, Bagværk og Elixirer paa et Sølvfad.

«Ak, han kommer ikke, sagde hun med svigtende Stemme, han kommer ikke!» Mariette, giv mig en af de Blomster der, for at jeg kan indaande Duften og kysse Bladene af Kjærlighed til ham!»

Saa laa Madame de Montbazon ubevægelig

med lukkede Øine. Hun var død af Elskov, hun opgav sin Aand i Duften af en Hyacinth».

Det tager sig ofte ud som om de, der i Litteraturen gaae for tidligt borte, lidt før eller lidt senere erstattes. Men i streng Forstand erstatter aldrig een Individualitet en anden. Det Værktøi, der faldt ud af Louis Bertrands Hænder, grebes saaledes ganske vist af Théophile Gautier, der med sit langt omfangsrigere Talent bragte ham i Glemme; men ingen Kjenders Blik vil det undgaae, at der hos Bertrand var noget Udsøgt, noget uendelig Sjælfuldt, som Gautier med sin koldere Plastik ikke kunde naae.

Vi have allerede oftere nævnet Petrus Borel, hvis simple Hjem en Tid lang var Hovedkvarteret for Victor Hugos unge Venner. Han var paa een Gang Kunstner og Digter, arbeidede som Maler i Dévéria's Atelier og skrev under Navnet le Lycanthrope (Varulven) udfordrende Poesier. Han indgjød de Andre en stor Respekt. Han lignede en Spanier eller Araber fra det 15de Aarhundrede, og naar hans Kammerater gik hjem fra Theatret efter at have seet den i Delavigne's eller Scribes Roller uddannede Skuespiller Firmin som Hernani, hvor ofte beklagede de da ikke, at det ikke var Petrus, hvem man havde givet denne ideale Bandit at spille. Hvor vilde han ikke have slaaet ned paa Scenen som en Kongeglente, hvor smuk vilde han ikke have været med det

røde Tørklæde om Hovedet, klædt i Læderkyradset med de grønne Ærmer! Intet Under, han var jo i hele sit Følelsesliv en af Originalerne til Rollen.

Borel's Digtsamling «Rapsodies» er en saare ung og umoden Bog; den indeholder mellem værdifulde Digte barnagtige Protester og Forbandelser; men den røber, at der ikke var noget stoltere Hjerte end dens Forfatter i den hele romantiske Gruppe. Der er noget af Fattigdommens Fortvivlelse, noget af Kunstnerhjertets Ensomhedsfølelse, brændende Kjærlighed til Frihed og nagende Tørst efter Retfærdighed i disse Vers.*) Man finder her det hele Følelsesliv i Virkeligheden, der af Dumas blev sat i Scene i «Antony». Allerede Udstyrelsen er betegnende. Paa Titelkobberet sees Borel selv siddende ved sit Bord med frygisk Hue paa Hovedet, Hals og Arme blottede og med en bredbladet Dolk i Haanden, som han i dybe Tanker betragter. Bogens Fortale giver et levende Indtryk af Tonen i den republikanske Fraction af den romantiske Ungdom i 1832. Det hedder her:

*) Man læse denne Strofe af Digtet Désespoir:

Comme une louve ayant fait chasse vaine,
Grinçant les dents, s'en va par le chemin,
Je vais, hagard, tout chargé de ma peine
Seul avec moi, nulle main dans ma main;
Pas une voix qui me dise: À demain.

«Hvis Nogen skulde spørge, om jeg er Republikaner, saa svarer jeg frit: Ja jeg er. Men lad ham hellere spørge Hertugen af Orleans [Kongen], om han husker den Stemme, der den 9de August, da han red hen at aflægge Ed til Ex-Kammeret, forfulgte ham med at raabe op i Ansigtet paa ham: Frihed og Republik! Frihed og Republik! midt under et bedraget Folks Jubelraab. Men naar jeg taler om Republik, saa er det kun, fordi dette Ord betegner den videst mulige Uafhængighed, som Association og Civilisation tilstede. Jeg er Republikaner, fordi jeg ikke kan være Caraïb. Jeg trænger til en uhyre Sum af Frihed, og naar man er stillet som jeg, saa fattig som jeg, saa forpint af enhver Art Ulykker som jeg, saa vilde man, selv om man drømte om den absolute Lighed, selv om man forlangte en agrarisk Lov, ingen Dadel fortjene . . . . Dem, der finde Bogen plump, vil jeg svare, at Forfatteren i Virkeligheden ikke reder Kongens Seng. Men skulde han ikke ligefuldt staae i Høide med en Tidsalder, hvor man regjeres af dumme Banquierer og af en Monarch, hvis Valgsprog er: Gud være lovet, og mine Butikker med!»

Det behøver ingen lang Forklaring, at en ung Mand, der skrev saaledes, ingen Carrière gjorde. Han led Nød, sultede tidt, havde undertiden ikke Tag over Hovedet, søgte Nattely i

Bygninger, der vare under Opførelse. Hans ungdommelige Had til al Uret skadede ham imidlertid ogsaa som Digter. I hans store to Binds Roman «Madame Putiphar» er Heltindens, Madame Pompadours Charakter forvansket af Forfatterens republikanske Harme. Roccoco-Tidens letfærdige, kunstelskende Muse, der havde en lille letsindig Forkjærlighed for Tankens Frihed, som beskyttede Encyclopædisterne og raderede under Veiledning af Boucher, er gjort til en Megære, der kaster sig om Halsen paa en fremmed Mand, som ikke vil vide af hende, og der straffer ham for hans Kulde med underjordisk Fængsel i Bastillen. Bogen hæver sig først mod Slutningen. Bastillens Indtagelse, et Æmne, der ret laa for Borel, er fremstilt i en livfuld og ildfuld Stil, der lugter af Krudtet.

Det tredie af hans Skrifter er «Champavert, contes immoraux» fra 1833. Bogen gjorde ikke ringeste Opsigt eller Lykke, indbragte ikke engang dens Forfatter et tarveligt Honorar, og Skjæbnens Uretfærdighed lader sig forstaae; thi nogle af disse Noveller ere fordærvede ved Borels tidligste, tænderskjærende Stil. Men i de bedste er Vreden behersket, kunstnerisk behandlet som man behandler Lava kunstnerisk, naar man skjærer Cameer deraf. Det er altid Rædsler, disse Fortællinger dreie sig om, Rædsler, saa afskyelige, saa unævnelige, at de netop derved kunne be-

gaaes, eftersom Ingen lettere er straffri end den, der begaaer en Forbrydelse, som man ikke vil troe paa; og det er Rædsler som Digtekunsten sjeldent rører ved; thi Poesien skal jo først og fremmest sælges og maa helst kunne læses høit i en Familiekreds.

«Dina, la belle Juive» foregaaer i Lyon i 1661. En mandig og fordomsfri ung Adelsmand har forelsket sig i en ung deilig Jødinde og reiser til sin Fader for at opnaae hans Samtykke til Forbindelsen. Denne forbander ham og affyrer i sit Raseri sin Arkebuse efter Sønnen uden dog at træffe ham. Medens Aymar er borte, vandrer Dina en Dag i Tanker langs Saône's Bredder. Hun faar Lyst til at seile, raaber en Baadfører an og lægger sig drømmende til Hvile under Gondolens Tag. Baadføreren plyndrer den skjønne Jødinde for hendes Ringe og Smykker, binder hendes Arme, knebler hende, skjænder hende, kaster hendes Legeme i Floden, og da Kneblen i Faldet glider ud af hendes Mund, støder han sin Harpun i hende hver Gang Legemet kommer op paa Overfladen. Saa fisker han hende op og gaaer til Raadhuset for at faae de to Dukater, der gives i Belønning til den, der fisker et Lig op af Floden.

Er Liget blevet gjenkjendt? spørger Raadsherren.

Ja Messire. Det er en ung Pige ved Navn Dina, Datter af en vis Israel Judas, en Juvelerer.

En Jødinde?

Ja, Messire, en Kjætterske eller Huguenotinde eller Jødinde, saadan noget.

Saa Du fisker Jøder op, din Slubbert, og er fræk nok til endda at fordre Belønning derfor. Holla Martin, holla Lefabre, kom ind og smid ham ud!

Scenerne i Jødekvarteret og Scenerne i Baaden ere uovertrufne i deres skjærende Sandhed. Heine har ikke givet noget bedre Billede af jødisk Liv i Middelalderen end her Borel.

I Aaret 1846 hjalp Théophile Gautier gjennem den indflydelsesrige Madame de Girardin Borel for en kort Tid ud af hans Elendighed. Han blev udnævnt til Colonisations-Inspektør dybt inde i Algier i Nærheden af Mostaganem. Fra dette lille usle Embede, i hvilket han med sin Varulve-Naturs Menneskesky havde følt sig ret vel tilpas, blev han dog snart afsat, fordi han med sin levende Retssands havde anklaget en høierestaaende Embedsmands for Svig mod Staten. Han saa aldrig Frankrig igjen; han døde i Afrika, Nogle sige af et Solstik, Andre af Sult.

Det er alt berørt, at Mérimée optog den Genre, hvori han har skrevet, og i sine Mesternoveller behandlede grelle Stoffer med fastere Haand. Dog hos Mérimée slugte Verdensmands-

ironien og Hofmandselegancen den Lidenskab, der var Styrken hos Petrus Borel. Hos Mérimée finde vi nogle enkelte af de Udfordringer, Borel havde tilslynget sin Tids Samfund, omskrevne i et saadant Sprog, at de bleve mulige paa et Salonbord. Den Flamme, der hos Petrus Borel brændte i Sjælens Allerhelligste, gik ikke i Arv.*)

Den sidste af disse unge, tidligt tilintetgjorte Digtere, jeg vilde nævne, er Théophile Dondey, kaldet Philothée O'Neddy.

O'Neddy fødtes 1811 og debuterede 1833 med Digtsamlingen «Feu et flamme», som Publicum, der netop paa hin Tid svælgede i en Overflod af fortrinlige Poesier, vragede saa fuldstændigt, at Digteren, der havde maattet lade Bogen trykke paa sin Bekostning, der fremdeles var yderst fattig og maatte ernære sin Moder ved at paatage sig et lille Embede i Finansministeriet, tabte Modet og Muligheden til nogensinde oftere at træde op for Offentligheden. Han trak sig som et saaret Dyr ind i sin Hule. Da Gautier tredive Aar senere gjensaa ham med graanede Haar og hilste ham med Spørgsmaalet: «Naar kommer den næste Digtsamling?» svarede den gamle O'Neddy med et Suk: «Naar der ingen Spidsborgere findes mere».

---

*) Se Borel: Rapsodies. Bruxelles 1868; Madame Putiphar. Paris 1878. Af „Champavert“ kjender jeg kun Originaludgaven. — Jules Clarétie: Petrus Borel, le Lycanthrope. 1865.

Man kunde troe hans Productivitet udslukt. Men da han var død, fandtes efter ham tykke Bunker af den skjønneste Lyrik; Ernest Havet udgav det Alt, og Følgen var at Exemplarer af hans første Digtsamling nu betales med 300 Francs Stykket, visselig mere end Digteren nogensinde har fortjent ved sin hele Production.

Théophile Dondey begyndte fuldt saa umodent og udfordrende som Petrus Borel. I Fortalen til «Feu et Flamme» beder han sine større Kampfæller optage sig iblandt dem; thi «som de foragter han af hele sin Sjæl Samfundsordenen og den politiske Orden, der er hins Excrement (!), som de foragter han Anciennitetsprincipet i Litteraturen og Akademiet; som de er han vantro og kold overfor Jordens Religioners store Ord, og som de føler han from Henrykkelse over Poesien, Guds Tvillingsøster». Alt er hos ham uroligt og spændt, hyppigt overspændt, Sygdomsudbrud, Selvmordstanker; men Alt er udtalt i Vers, der ere hamrede til af en Kunstners Haand. Et enkelt Udbrud af Selvmordstilbøielighed er meget originalt. Ved at holde Treenighedsdogmet, som han iøvrigt ikke troer paa, fast, faaer han Christi Offerdød til at afgive Forbilledet for Selvmord.*) Det hedder hos ham:

---

*) Hvor ægte romantisk, hvor dybt eiendommeligt for Perioden et saadant lille Træk er, blev mig klart, da jeg

Va que la mort soit ton refuge!
À l'exemple du Rédempteur,
Ose à la fois être juge,
La victime et l'exécuteur.

De iblandt O'Neddys Digte, der ikke dreie sig om hans egen Personlighed, ere alle viede en Cultus af den frie Tænkning og den kommende Republik; de fleste ere dog dybt personlige, syv Ottendele af erotisk Natur. En fin, høitfornem Dame havde udmærket ham, den navnløse og fattige Plebeier, med sin Kjærlighed, og Digtene strømme over af vemodig Henrykkelse over den tilbedte Elskerinde; men syg som han er og føler sig, og overbevist om, at Lykken ikke er til for ham, giver han Tanken om Elskov uvilkaarligt til Folie Tanken paa Døden.

Den poetiske Form, han som Yngling søgte og fandt, var en, der tilfredsstillede ham selv fordi den sluttede sig nøie om hans Følelser og Tanker, men han forstod ikke tillige, som de lykkeligere Digtere, at gjøre Formen gjennemsigtig og tiltrækkende for den store Læseverden. Saa vendte da Læseverdenen ham Ryggen. Han følte sig stedse mere som glemt af Livet, som dømt til at døe med ubrugte Kræfter; atter og atter kalder

hos George Sand i „Lettres d'un voyageur“ (i et Brev fra Januar 1835) fandt samme Tanke: Jésus, en souffrant le martyre, a donné un grand exemple de suicide. Mærkeligt, at en Aand som Novalis ikke er falden derpaa.

han sig i sine efterladte Digte et levende Lig. Jeg oversætter exempelvis nogle Strofer af Sonetten «De to Klinger»:

«En Bjergenes Søn havde en ypperlig Klinge, som han lod ruste i en dunkel Krog. En Dag sagde den til ham: Hvor denne Hvile er mig haard! O Kriger, hvis du vilde! mit Staal er saa godt.

Jeg er som hint Glavind og jeg siger til Skjæbnen: Veed du da ikke, hvor min Sjæl er hærdet, og hvilke pragtfulde Blink. Klingen kunde kaste, ifald din Høire lod den spille i Solen! Den er af ædelt Staal — o Skjæbne, hvis du vilde!»

Men Skjæbnen var, som det er Skjæbners Vane og Fag, ubønhørlig. Som den Skibbrudne, der staaer ude i Havet paa sin Klippe og venter paa, at et Skib skal dukke op i Horizonten og tage ham med, saaledes ventede han de lange Aar igjennem, men Skjæbneskibet gled forbi og lod ham staae ene tilbage paa sin Klippe. Hans Elskede forlod ham, og han opgav at haabe. Imidlertid antog hans Digtning stadig et dybere og mere filosofisk Præg. I et af hans Digte hedder det med Fordreielse af Cartesius's Sætning saaledes: «Jeg lider, altsaa er jeg», og i flere andre meget skjønne Poesier træder en i Romantismens Lyrik lidet almindelig Pessimisme frem. Man læse den Sonet, som begynder:

Or, qu'est ce que le Vrai? Le Vrai, c'est le malheur;
Il souffle, et l'heur vaincu s'éteint, vaine apparence:
Ses pourvoyeurs constants, le désir, l'espérance
Sous leur flamme nous font mûrir pour la douleur.

Le Vrai c'est l'incertain; le Vrai, c'est l'ignorance
C'est le tâtonnement dans l'ombre et dans l'erreur;
C'est un concert de fête avec un fond d'horreur;
C'est le neutre, l'oubli, le froid, l'indifférence.

Han forsøgte sig en kort Tid som Kritiker, men Tidspunktet var ugunstigt. Han gav sig til at forherlige Hugo som Dramatiker netop da dennes Popularitet i Fyrrerne var begyndt at dale. Hans lidenskabeligt begeistrede Forsvar for «Les burgraves» er skjønt ved Følelsens Friskhed. Hans Angreb paa Hugo's Kritikere i Anledning af Ponsards «Lucrèce» var ikke uretfærdigt mod Ponsard og røbede en ædel Pietet. Men da han paany vilde optræde som Hugos Talsmand, var Redactionen af «Patrie» slaaet om, og han fik sin Artikel tilbage. Saa tog han sin Afsked som Feuilletonist og skrev aldrig mere i noget Blad. Han trak sig ind i sin indre Verden, tilmode som Don Quichote efter Hjemkomsten eller som Molières Misanthrop, da han tilsidst flyer ud i Ensomheden, og skrev dog i sit sidste Digt, at han vel ikke troede paa nogen Udødelighed, men at hvis hans Helte engang seierrige skulde ride hen over den stakkels Glemtes Grav, saa vilde han visselig føle sit Hjerte banke i Takt med deres Hestes Galop.

Et qui tendra l'oreille ouïra mon fier cœur
Bondir à l'unisson du fier galop vainqueur.

Disse hans «Helte», for hvem han nærede den mest afgjorte Beundring, vare blandt Handlingens Mænd Garibaldi, blandt Digterne Hugo, blandt Skribenterne Michelet og Quinet, senere Renan. Hans sidste Aar vare tunge: han mistede sin Moder efter at have mistet sin Elskede; han var længe syg, til Slutning lam. En eneste Glæde havde han i sin Alderdom, den at see sig mindet med Varme af Théophile Gautier i en Feuilleton, der senere har faaet Plads i «Historie du romantisme». Han døde først i 1875 efter en 42-aarig Taushed som Digter.

Ikke sandt, det er som hørte man en Sørgemarche, slaaet paa floromvundne Trommer, naar man opsøger disse Ofre, som den litteraære Kamp og Seier har kostet. Og naar man bemærker, hvor talrige de ere, kommer man uvilkaarligt til at see en Bog som de Vigny's «Stello» og et Drama som hans «Chatterton» i et skjønnere Lys. Hin Tid var fremfor nogen en, der havde Ideen om den lidende Digter eller Kunstner nærværende, og dog har den ladet saa mange forsmægte, der havde fortjent en bedre Lod. Det synes da som om Samtiden altid har stor Vanskelighed ved at finde den fortjenstfulde og lidende Kunstner der, hvor han er.

Forskeren, der ikke vil røre, men forstaae,

fremdrager disse Baggrundsfigurer, fordi Periodens Signatur, som det findes i Geniernes Værker, fremtræder i ikke mindre læselige og slaaende Træk hos dem. Genierne fremstille Romantismen i dens Kraft, i dens relative Sundhed; dens Sygehistorie kan studeres hos disse fortvivlede Stakler, der snart sværme saa stærkt for en fremmed Litteratur, at de forsømme Behandlingen af deres eget Sprog, snart blusse flygtigt op i poetisk og politisk Stræben, snart storme paa som Vovehalse for efter nogle Nederlag at tabe Modet for bestandig, snart saares tildøde af Publicums Ligegyldighed, snart spænde deres Evner krampagtigt, til de sprænges. De ere saa ægtefødte Børn som nogen af 1830-Tidens Romantisme; de ere dens ægte enfants perdus.

XXXV.

Saadan var denne Skole, dens Triumfatorer og dens Ulykkelige, dens kunstnerisk og dens menneskeligt begeistrede. Saaledes opstod den; saaledes blev den stor ved en uhyre Sum af Geni og Talent; saaledes opløste den sig som Skole for at forsætte sit Aandsliv i rigt forskjellige Individualiteter, der, selv naar de syntes at fjerne sig mest fra Udgangspunktet, bleve Skolens Væsen tro; thi vi beholde alle længe paa Skuldren Mær-

ket af den Fane, vi fra først af bar. Den romantiske Skole splittedes og spredtes, men før den uddøde, havde Romantismen fornyet den poetiske Stil paa næsten alle Omraader, udvidet Kunstens Stofverden til et hidtil useet Omfang, ladet sig befrugte af Tidens hele sociale og religiøse Ideeliv, omskabt Lyriken, Dramet, Romanen, Novellen og Kritiken, trængt sig befrugtende ind i de historiske Videnskaber, besjælende ind i Politiken.

At give dens fuldstændige Histore var mig umuligt, dertil er den altfor rig. Jeg har her som altid i dette Værk kun villet paavise Hovedstrømningen. Jeg har derfor foretrukket at dvæle længe og omstændeligt ved Hovedpersonerne istedenfor at indføre talrige Bipersoner, som trods deres Betydning og Interesse vilde forhindre den Concentration, jeg ønskede at opnaae. Jeg har foretrukket at medtage Enkeltheder i en vigtigere Personligheds Liv for at benytte Pladsen til at give en mindre vigtig Personligheds Liv i blotte Omrids, og jeg har undtagelsesvis ført enkelte af Hovedpersonernes Historie ud over Periodens Grændse, ifald de nemlig først efter 1848 udfoldede deres fulde Originalitet.

Mange eiendommelige Fysiognomier staae her kun skizzerte, saaledes Alexandre Dumas, der vel kan kaldes den franske Romantismes Ariosto og de Vigny, han som har tegnet sig selv i Sætningen: «Æren, det er Pligtens Poesi». Andre

har jeg kun kunnet nævne, som Jules Janin, «Feuilletonens Fyrste», hvis Roman «L'âne mort et la femme guillotiné» er en saa mærkværdig Forløber for en senere Tidsalders Naturalisme, eller som Gérard de Nerval, Romantismens Euphorion, Nodiers aandelige Ætling, hvis duftige Kvindeskikkelser have en vægtløs Lethed, hvis overnaturlige Fantasier have en østerlandsk Eventyrlighed og hvis Sonetter fra hans Vanvidsperiode høre til de smukkeste og sindrigste, Tidsalderen har frembragt. Mange Talenter af anden og tredie Rang har jeg maattet forbigaae helt, Antoni Dechamps, der som Digter svarer til hvad Leopold Robert er i Malerkunsten, Auguste Vacquérie, interessant ved sin Kulsviertro paa Romantismen og sin ubeskrivelige Aplomb, Victor Hugo's Epigon, som i sit Drama «Tragaldabas» satte den fransk-romantiske Extravagance et af dens dristigste Mindesmærker. I Regelen har jeg kun kunnet og villet stille de typiske Hovedskikkelser i Relief. Periodens store Kvindeskikkelse George Sand maa alene staae som Repræsentant for Tidens Kvinder, hvor underholdende det end havde kunnet være at skildre flere af de andre, den spirituelle Madame de Girardin, den elegiske Madame Desbordes-Valmore, eller de to fritlevende Forfatterinder Madame d'Agoult og Madame Allart. Saaledes har ogsaa Sainte-Beuve alene maattet repræsentere Kritiken med Forbigaaelse baade af

Philarète Chasles og af Jules Janin, ligesom Balzac alene repræsenterer Virkelighedsstudiet i Romanen uden Hensyn til mindre dybtgaaende Begavelser som Alphonse Karr eller Charles de Bernard. Der gives jo nemlig i Slægten fra 1830 to Grupper af Forfattere, en lille, som har skrevet for hele Jorden, og en større, som har skrevet for Frankrig, og kun den første har jeg her villet fremstille i fuldt Lys.

Vi saa, hvorledes Restaurationen og Juste-milieu-Regimentet var den historiske Baggrund, fra hvilken Romantismen sprang frem og uden hvilken den ikke kan forstaaes; vi saa, hvorledes den har talrige udenlandske Forudsætninger og en ikke ganske kort Forberedelsestid i Frankrig selv. Restaurationen «starter» den, Julikongedømmet ægger den, Studiet af Scott og Byron, Goethe og Hoffman beriger den; André Chénier giver den sin lyriske Indvielse, Kampene i «Globe» udvikle dens Kritik. Charles Nodier baner med sine i almindelig europæisk Forstand romantiske Digtninge de store franske Romantikere Vei. Saa opkaster Hugo sig til Bevægelsens Fører, viser sig denne Stilling fuldt voxen og iler fra Seir til Seir. De Vigny og han nævnes hurtigt Side om Side med Lamartine som Lyrikere, indtil Hugo overstraaler alle. Sainte-Beuve og Théophile Gautier have hver en lyrisk Aare, men Alfred de Musset erobrer som lyrisk Digter Publicum

fra de andre Yngre, snart endog fra Hugo, og bliver for lang Tid Ungdommens Afgud.

Romantismen havde fra først af havt et historisk Hang; de Vigny, Hugo, Balzac, Mérimée stræbte at give Frankrig den historiske Roman, af hvilken England var stolt; Vitet, Mérimée, Alexandre Dumas, de Vigny, Hugo stræbte at skabe et historisk Drama i Tragoediens Sted. Den historiske Roman fortrængtes hurtigt af den moderne Roman i dennes forskjellige Former hos George Sand, Balzac og Beyle, og det historiske Drama trængtes ligeledes snart tilbage; det var i Reglen enten for tørt som hos Vitet og Mérimée eller for lyrisk-overspændt som hos Hugo. I Regelen havde Digterne størst Held med sig paa Scenen, efterat deres første Ungdoms Lidenskabelighed havde udraset. Der kom et vist Tidspunkt i Fyrrerne, hvor der ikke blot stod en Ecole de bon sens udenfor den romantiske, men hvor der indenfor Romantismens Kreds i Digternes Liv indtraadte en Periode »de bon sens«. Det var paa den Tid at Alfred de Musset skrev sine smaa vidfulde dramatiske Indlæg for Fornuften og Ægteskabet, og George Sand sine fredelige Romaner og Bondenoveller. Medens Hugo steg stedse høiere som lyrisk Digter, ledede Gautier Romantismen i Retning af den plastiske Kunst. Balzac udviklede den i fysiologisk, Beyle i folkepsychologisk og analytisk, Mérimée i historisk Retning, Sainte-

Beuve endelig i Retningen af naturalistisk Kritik. Paa alle disse Omraader har Slægten fra 1830 ydet Uforgjængeligt. Den kan da ogsaa uden Overdrivelse siges at være den største litterære Skole, vort Aarhundrede har seet.

I dette Øieblik ere dens Mænd og Kvinder forsvundne fra Jordens Overflade. Mange døde tidligt, og i Tidsrummet 1869–76 alene mistede Slægten af sine berømteste endnu levende Repræsentanter ikke færre end Sainte-Beuve, Mérimée, Alexandre Dumas, Théophile Gautier, Vitet, George Sand. Kun en Eneste af de Store, kun den Største er endnu i Live, han, hvis Levnet det var unødvendigt at fortælle, da det kjendes af Alle. Victor Hugo, som var den Første, er forbleven den Sidste. Hans rige Liv, værdigt og stort i Ulykken, ærefrygtindgydende i Alderdommen, et mægtigt og anthitheserigt Digt som hans egne Poesier, kroner hans Kunst.

Romantismens Sol er gaaet ned, men saalænge Hugo lever, sees dens røde Aftenskjær endnu over Horizonten.

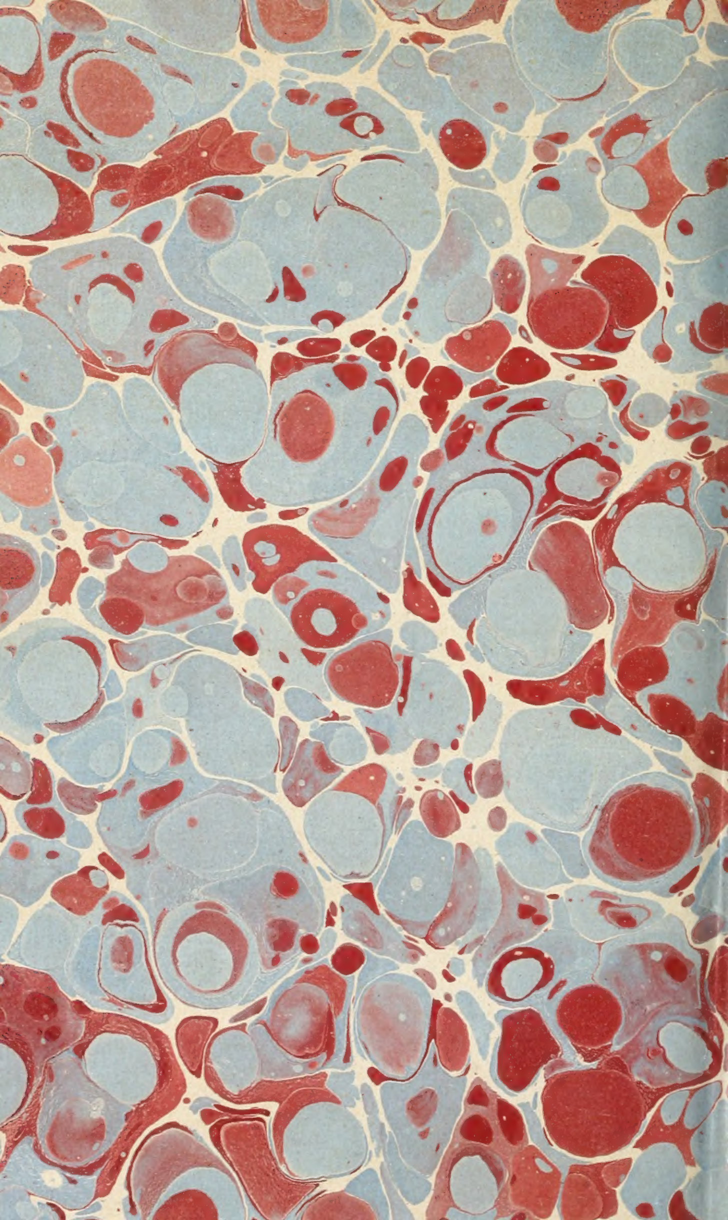

Indhold.

Den politiske Baggrund 5
Slægten fra 1830 14
Romantismen 27
Charles Nodier 50
Tilbageblik. Fremmede Forudsætninger 69
Tilbageblik. Indenlandske Forudsætninger . . . 91
De Vigny's Poesier og Hugos østerlandske Digte. . 111
Hugo og Musset 123
Musset og George Sand 143
Alfred de Musset 165
George Sand 182
Balzac 224
Beyle 290
Mérimée 344
Beyle og Mérimée 356
Mérimée 377
Mérimée og Gautier 410
Th. Gautier 419
Sainte-Beuve 450
Sainte-Beuve og den moderne Kritik 480
Dramet: Vitet, Dumas, de Vigny, Hugo 497
Den socialpolitiske Ideebevægelse og Poesien . . . 525
De Oversete og Glemte 561
Slutning 588

Rettelse.

S. 377 L. 4 usleben læs tilsleben.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 07 06 005 6